KUR'ÂN-I KERÎM
MEÂLİ ve TEFSÎRİ

2 IC
H

TİBYÂN
TEFSÎRİ

Müellifi :
AYINTABÎ MEHMED EFENDİ

Sâdeleştiren :
SÜLEYMAN FÂHİR

CİLT I.

Yeniden Hazırlayan :
AHMED DAVUDOĞLU

001104-81

Bu **TEFSÎR'İN**
bütün hakları
SAĞLAM KİTABEVİ'ne âiddir.

Dizgi - Baskı:
DOYURAN MATBAASI
Telefon: 28 22 91
İSTANBUL — 1980

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

TAKDÎM

«TİBYÂN TEFSİRİ», Ayıntabî MEHMED EFENDİ tarafından 1110 H./1698 M. tarihinde yazılmış Türkçe bir eserdir.

Günümüzde anlaşılması son derece güçleştiği için, SÜLEYMAN FÂHİR Bey tarafından 1956 yılında sâdeleştirilmiş; bugünkü dile çevrilmiştir. Ancak; merhûm Süleyman Fâhir Bey, eser üzerinde bir hayli tasarrufâtta bulunmuş, âdetâ muhtasar, müfît bir eser meydana getirmiştir.

Son yıllarda Türkçemizin geçirmekte olduğu sür'atli tahavvüller neticesinde, okuyucuya eserin sâdeleşmiş şekli dahî zor gelmeye başladığından, SAĞLAM KİTABEVİ sâhibi **Alaaddin Sağlam** Bey'in isteği üzerine, mezkûr eseri bir def'a da ben gözden geçirdim. Eseri, kelime kelime tetkîk ettim; ba'zı cümleleri mümkün mertebe sâdeleştirdim, ba'zı yerlerine münâsib ilâveler yaptım. Böylece, eserin anlaşılması bir derece daha kolaylaştı, ümidindeyim.

Eserin, bu baskısını hazırlarken; önceki baskılarda yer alan; Türk harfleriyle yazılmış bütün âyetleri çıkardım ve yerlerine Mushaf yazısını koydum. **Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in kendi yazısından başka harflerle yazılamayacağında İslâm Ulemâsının icmâı vardır. Benim, bu hareketimle okuyucuya zorluk çıkardığım, iddiâ edilemez.** Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'i, Türk harfleriyle yazmakta bir fayda olduğu da iddiâ edilemez. Zîrâ, her Müslümanın Kur'ân-ı Kerîm'i okumayı öğrenmesi mutlaka lâzımdır. Bu da, güç bir iş değildir. Nihâyet, bir kaç gün içinde olup biter.

Âyet-i Kerîmelerin, Türk harfleriyle yazılmasına gelince: Bunun, kolay okunması şöyle dursun, güç okunması bile mümkün değildir. Tecrübe edenler bilirler. Binâenaleyh, bu yazı ile Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini yazmak, kaş yapayım derken göz çıkarmak olur. Çünkü, harâmdır. Bu cihete dikkat buyurulmasını bütün okur-yazar Din Kardeşlerimden ricâ eder; «TİBYÂN TEFSİRİ»nin yeni tab'ından feyz-yâb olmalarını dilerim.

Gayret bizlerden; tevfîk, inâyet ve muvaffakiyyet Cenâb-ı Allah (C.C.)'dandır.

AHMED DAVUDOĞLU
Câmiül-Ezher Şeriat Fakültesi Me'zûnu,
İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü,
Arap Dili ve Edebiyatı Muallimi

Bu TEFSÎR;
Osmanlı Ulemâsının son halkası,
Câmiül - Ezher Şerîat Fakültesi Me'zûnu,
İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü,
Arap Dili ve Edebiyatı Muallimi

AHMED DAVUDOĞLU

tarafından; kelime kelime kontrol ve tashih edilmiş,
lüzûmlu ilâveler yapılarak,
yeniden hazırlanmıştır.

Muhterem Hocamıza,
bu değerli eseri; **Mü'min Kardeşlerimize**
yeniden kazandırdığı için
teşekkürü bir borç biliriz.

SAĞLAM KİTABEVİ

ÖNSÖZ

Sağlam Kitabevi; «TİBYÂN TEFSÎRİ»ni yeniden neşretmek imkânını veren CENÂB-I HAKK (C.C.)'a hamd ve senâlarımızın kabûlünü niyâz eder.

Merhûm Süleyman Fâhir Bey tarafından sâdeleştirilen «TİBYÂN TEFSÎRİ» 1956 ve 1963 yıllarında Bütün Kitabevi tarafından iki def'a neşredilmiştir. Şimdi de, üçüncü baskıyı yapmayı, Allah Teâlâ Hazretleri bize nasîb etti.

Önceki baskılarda gözden kaçmış hatâların olabileceğini düşünerek, «TİBYÂN TEFSÎRİ»ni tetkîk etmesi ve lüzûmlu gördüğü ilâveleri yapması için Osmanlı Ulemâsının son halkası, **pek değerli üstâd, muhterem Hocamız AHMED DAVUDOĞLU Beyefendi'ye** mürâcaat ettik. Lûtfettiler, ricâmızı kabûl ettiler.

Hocamızın, sıhhat ve çalışmalarının devâmını Cenâb-ı Hakk (C.C.)'dan niyâz ederiz.

«TİBYÂN TEFSÎRİ»; hem **«KUR'ÂN-I KERÎM»'in «MEÂLİ»** hem de **«TEFSÎRİ»**dir. Yânî, bir kitap içinde hem **MEÂL** hem de **TEFSÎR** vardır. **ÂYETLERİN MEÂLLERİ, köşeli parantezlerin /[ ]/ içinde, siyah harflerle ifâde edilmiştir. Köşeli parantezlerin dışında kalan kısımlar ise, TEFSÎR'dir.**

Bu baskıda; önceki baskılardan farklı olarak, sayfaları; önce âyet, sonra meâli ve arkasından da tefsîri gelecek şekilde tertîb ettik.

Bu Tefsîr'in hazırlanmasında emeği geçen, **AYHAN YALÇIN**'a ve **DOYURAN MATBAASI**'nın bütün çalışanlarına teşekkür ederim.

Bütün Müslüman kardeşlerimizin, Kütübhanesinin en üst köşesinde bulunduracağına inandığımız bu eseri neşretmemize imkân veren; bütün işleri tedbîri ile tasarruf etme kudretine sâhib, tevfik ve kudreti ile âlemleri yaratan **ALLAH TEÂLÂ**'ya hamd olsun.

Salât ve selâm, insanların en güzîdesi, Allah'ın Habîbi, Nebîsi, **Resûl-i Ekrem MUHAMMED MUSTAFA** (S.A.V.) ve Ashâbına olsun.

Nâşir

ALAADDİN SAĞLAM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adiyle

1 — FÂTİHA SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur, 7 âyettir.

Fâtiha: Arapça'da, kitab ve elbise gibi açılabilecek şeylerin başı, ilk açılan yeri, yâhûd söz ve okuma gibi husûlünde tedriç bulunan her şeyin başı ma'nâsına gelir. Kitâb'ımızın ilk sûresi olması, Kur'ân-ı Kerîm'in bu sûreyle başlamış bulunması i'tibâriyle **«Fâtihatülkitâb»** olarak adlandırılmıştır. **«El-fâtiha»** da denilir. Bundan başka daha birçok isimleri vardır. **«Ümmül-kur'ân»**, **«Ümmül-kitâb»** da denilir. Zîrâ diğer Kur'ân sûrelerinin aslı, kökü gibidir. Bir şeyin aslına, köküne Arapça'da **«ümm»** denir. Filhakîka Fâtiha, Kur'ân'ın zübdesidir. Yine bu sebeble **«Kenz»**, **«el-Esâs»**, **«El-Vâfiye»**, **«Elkâfiye»** isimleri de verilmiştir. Şükür sûresi, Şifâ' veyâ Şâfiye sûresi, namazda okunması vâcib olduğu için Salât (Namaz) sûresi, Duâ sûresi ve yedi âyetten ibâret olması hasebiyle **«Seb'i mesânî»** de denilir.

NÜZÛLÜ:

Kur'ân-ı Kerîm, parça parça, sûre sûre, âyet âyet nâzil olmuştur. Hicret'ten önce nâzil olanlara **«Mekkî»**, yânî Mekke'de inen, Hicret'ten sonra nâzil olanlara da **«Medenî»** yânî Medîne'de inen denir. **Fâtiha sûresi, Mekkî olan sûreler arasındadır.** İbn-i Abbâs, Katâde, Ebül'âliye ve sâir birçok müfessirler bu şekilde tesbit etmişlerdir. Maamâfîh, Ebû Hüreyre, Atâ bin Yesâr, Zührî gibi Medenî olduğuna kaail olanlar da mevcûddur. Hattâ; **«Biri Mekke'de namaz farz kılındığı vakit ve diğeri Kıble tahvîl edildiği zaman olmak üzere iki def'a nâzil olmuştur ve bu i'tibârla hem Mekkî ve hem Medenî'dir»** diyenler de vardır.

Fakat icmaa yakın bir ekseriyet Mekkî olduğu kanaatindedir. Fâtiha'nın Mekkî olduğunu isbât eden iki istidlâl mevcûddur. Mekkî olduğunda ittifâk edilen **Hicr sûresinde,**

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

âyeti vardır ki, kasdedilen Fâtiha sûresidir. Esâsen Fâtiha'nın adı da «**Seb'ulmesânî**»dir.

Bundan başka, beş vakit namazın Mekke'de farz kılındığı ve ondan evvel de İslâm'da namaz kılınmakta olduğu bilinen bir keyfiyettir. Nitekim Alak sûresinde; أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ âyetleri ve Müzzemmil sûresinde قُمِ اللَّيْلَ emri vardır. Cenâze namazı müstesnâ, Fâtihasız namaz kılındığı aslâ rivâyet edilmemiştir. Bil'akis bir hadîs-i şerifte: «**Fâtihasız namaz yoktur**» buyurulmuştur.

Sa'lebî de tefsîrinde Hazret-i Ali'ye isnâd edilen şu rivâyeti kaydeder: «**Fâtihatülkitâb, Arşın altında bir kenzden Mekke'de nâzil oldu.**»

Kaldı ki, ekser müfessirler, Fâtiha'nın yalnız Mekke'de nâzil olduğunu değil, belki ilk nâzil olan bütün sûrenin de Fâtiha olduğunu ve bunu «**Kalem**» sûresinin takip ettiğini tesbit ve kabul etmişlerdir.

Filhakika, ilk def'a nâzil olan Alak sûresinin

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾
اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ
مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

âyetleri ise de, bu sûre bilâhare tamamlanmıştır.

İlk nâzil olan âyetle, ilk nâzil olan sûreyi birbirine karıştırmamak lâzımdır.

BESMELE

Mushaflarda iki türlü Besmele vardır.

Birincisi, sûre başlarında yazılan Besmeleler, diğeri de Neml sûresinde إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **âyetindeki Besmele'dir.** Bu Besmele'nin, bu âyetin bir cüz'ü olduğu açık ve binâenaleyh, Kur'ân olduğunda hiç şübhe yoktur.

Fakat sûre başlarında yazılan ve her sûreyi birbirinden ayıran Besmelelerin, başında bulunduğu sûrenin bir âyeti olup olmadığı ulemâ arasında îmân, salât, kıraat mes'eleleriyle ilgili bulunduğu için bir tetkik ve ihtilâf mevzuu olmuştur.

Saîd bin Cübeyr, Zührî, Atâ bin Mübârek'e göre Besmele; Fâtiha'ya da, diğer sûrelere de bağlı bir âyettir, ki Kur'ân'da yüz on üç âyet eder. İmâm Şâfiî ve ashâbı da buna kaildirler. Bu kavle göre, yedi âyet olduğunda ittifak edilen Fâtiha'nın ilk âyeti Besmele'dir. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ayrı bir âyet değildir. **Binâenaleyh namazda Fâtiha ile birlikte Besmelenin de âşikâre okunması icâbeder.**

Bu husûsta Kur'ân'ın başkalarından ayrılmasını tavsiye eden, hattâ bu sebeble, Fâtiha'nın sonundaki «Âmîn»i bile yazmıyan eskilerin, bu Besmeleleri mushaflarda tesbit ettikleri ileri sürülmekte ve ba'zı haberlere istinâd edilmektedir. Filhakîka, İbn-i Abbâs'ın: **«Besmeleyi terkeden kimse Allah'ın Kitabından yüz on dört âyeti terketmiş olur.»** dediği rivâyet edilmiştir. **Ebû Hüreyre'den de rivâyet edildiğine göre** Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Fâtihatül-kitâb yedi âyettir ve başı بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **dir»** buyurmuşlardır.

Yine **Ebû Hüreyre** (R.A.) der ki: **«Mescitte Resûlüllah ile birlikte idim. Bir kimse gelip namaza durdu. Teavvüzden sonra** الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **dedi.** Peygamber Efendimiz (S.A.V.) ona hitâbederek: **«Bilmez misin ki; Bismillâh - ir - Rahmân - ir - Rahîm, Hamd sûresinden bir âyettir, onu terkeden Fâtiha'dan bir âyet terketmiş olur. Halbuki Fâtihasız namaz olmaz ve Fâtiha'dan bir âyet terkedenin namazı bâtıl olur.»** buyurdular.

Ümm-ü Seleme (R.A.) Hazretleri de:

«Resûl-ü Ekrem Efendimiz (S.V.A.), **Fâtiha'yı okudu ve** بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **i bir âyet saydı»** der.

Bu rivâyete göre Besmele, Fâtiha'dan bir âyet değilse, yarım âyettir. Bu hâlde de kırâati farzdır ve âşikâre okunması icâbeder.

İmâm Ahmed bin Hanbel de, İmâm Şâfiî gibi, Besmelenin Fâtihadan bir âyet olduğuna ve fakat her rek'atte gizlice okunması iktizâ ettiğine kaaildir. Fakat buna karşılık İmâm Malik ve Evzaî, Kur'ân'ın her yerinde Kur'ân olduğu açık olarak tevâtürle bilineceği ve binâenaleyh ihtilâf şâibesiyle Kur'âniyyetine hükmedilemiyeceği için, Besmelenin Neml sûresinden gayri yerde, Kur'ândan olmadığına ve bu sebeble namazda ne açık ve ne gizli okunamıyacağma kaaildirler.

İmâm Ebû Hanîfe'ye göre ise, sûre başlarındaki Besmeleler Kur'ân'dan ve fakat ayrı bir âyettirler. Ne Fâtiha'nın ve ne diğer sûrelerin bir âyeti değildir. Sırf sûreler arasını ayırdetmek ve teberrüken onunla başlanılması için nâzil olmuştur.

Bu içtihad, mevcûd ihtilâfı te'lif eylemiş bulunmaktadır. Mushaflara Kur'ân'dan başka bir şey yazılmadığında ittifak edildiğine göre, sûre başlarındaki Besmelenin de Kur'ân'dan ve fakat başında bulunduğu sûrelerden cüz bildiren mütevâtir açık bir delil olmadığından, bu itibârla, sûrelerden ayrı bir âyet olduğuna hükmedilmiştir. **Binâenaleyh, Fâtiha gibi her namazda okunması vâcib değildir. Ve fakat, gerek namazlarda ve gerek hâricinde her kırâatin ve her mühim işin başında okunması sünnettir.** Bunun için namazın her rek'atinde, kırâatin evvelinde okuruz, ortasında okumayız. Ancak cüz olduğu sanılmasın diye cehren kılınan namazlarda dahî gizlice okuruz. Bütün Hanefîyye bu husûsta müttefiktir.

Şu kısa îzâha göre, mezhebimizde Besmele ayrı bir âyet addedildiğinden yedi âyetten ibâret olan Fâtiha'nın başı
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ dir. Üzerinde ihtilâf edilen صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ de müstakil bir âyettir.

Besmelenin feyizleri:

Besmele'nin ma'nâsı, «Allah'ın adı ile başlıyorum» demektir. Allah Teâlâ'nın 99 ismi vardır ki, bunlara **«Esmâ'-i hüsnâ»** derler. İçlerinde Allah isminin öyle hâssaları vardır ki, diğerlerinde bunlar yoktur. Meselâ: Kelime-i Şehâdetle kâfir, Müslüman olur. Bunda Allah yerine Cenâb-ı Hakk'ın diğer isimlerinden biri söylense olmaz. Kâfir; **«Eşhedü en lâ ilâhe illâllah»** yerine, **«Eşhedü en lâ ilâhe illerrahîm»** yâhud **«ilelmelik»** dese küfürden kurtulmuş olmaz.

Zikir kitablarının ba'zısında şöyle denilmiştir:

Bütün ilimler Tevrât, Zebûr ve İncil'de toplanmıştır. Bu üç kitabın ilimleri de Kur'ân-ı Kerîm'de, Kur'ân'ın ilimleri Fâtiha'da, Fâtiha'nın ilimleri Besmele'de, Besmele'nin ilimleri Besmele'nin

başında toplanmıştır. Zirâ bütün ilimlerden maksâd, kulun Allah'a vâsıl olmasıdır. Bâ harfi ise, ilsâk (yânî yapıştırmak) ma'nâsına gelir. Kulu Allah'a ulaştırır ki, maksâdın kemâli budur.

Levâkıhu'l - Envâr'da şöyle denmiştir:

«Keşf için yâhûd insanların kalblerinde mevki' kazanmak maksâdı ile Allah'ın isimlerini zikre devâm etmek, helâke götüren ilimlerdendir. Bu sûretle sadâkat arz etmek, yalancı bir zandır. Zîrâ, ba'zan bir şey sâhibine hâssaten verilir. O da, O'nu Hakk'a tekarrub (Allah'a yaklaşmak) sanır. Halbuki bu, müshil ilâcı gibidir. Müshil kullanıldığı müddetçe, ishâl verir. Terk edilince, ishâl kesilir; faydasız kalır.»

Bir Hadîs-i şerîfte:

«Besmele, her kitabın anahtarıdır.» buyurulmuştur. Kitabımızda Fâtiha da dâhil olduğu hâlde, her sûre, Besmele ile başlar. **Yalnız Tevbe sûresi, savaş emrini müştemil bulunduğu için evveline Besmele yazılmamıştır.** Bu sebebledir ki, hayvan keserken **«Bismillâh allâhü ekber»** denilmesi, **«Bismillâhirrahmânirrahîm»** denilmemesi sünnet-i seniyyedir. Zirâ gerek savaş ve gerek katil vaktinde **«Errahmânirrahiym»**in zikri lâyık değildir.

Mâdemki her gün her farz namazda, Cenâb-ı Hak, bu iki mübârek kelimenin zikrine bizi muvaffak kılmıştır, bu delâlet eder ki, Allah Teâlâ bizi katil için, azâb için yaratmamıştır. Belki, ancak rahmet için, fazl için, ihsân için yaratmıştır.

Her Müslüman, her meşru' işe Besmele-i şerîfe ile başlar. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Besmele ile başlanmıyan her mühim iş aksaktır» buyurmuşlardır. Elbette, Allah Teâlâ'nın ismiyle başlanmıyan herhangi bir iş O'nun huzur-u izzetine arz olunamaz, olunmayınca da aksak kalır.

Başka bir hadîs-i şerîfte de:

«Dara düştüğün vakit (Bismillâhirrahmânirrahiym ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil'aliyyil'aziym) de. Hak Teâlâ belâ ve musîbetlerin her çeşidini def'eder» buyurulmuştur.

Diğer bir Hadîs-i şerîfde:

«Sizden bir kimse, evine girmek istediği vakit, Şeytân da birlikte girmek için kendisini tâkibeder. Fakat girerken Besmele okursa, Şeytân (Benim için bu eve giriş yoktur) **diyerek döner,»** meâlindedir.

Besmele'nin fazîleti pek yüksektir. Kitaplarımız, buna dâir sayısız misâllerle doludur:

Ârifin biri, bir kâğıda **«Bismillâhirrahmânirrahiym»** yazıp bunu kefenine koymalarını vasiyyet etmiş. **«Bunun sana ne faydası**

vardır?» diye sormuşlar. O da: **«Kıyâmet Günü, İlâhi! Sen, bize bir Kitap gönderdin, ünvânını da Bismillâhirrahmânirrahiym kıldın. Şimdi sen de bana Kitâb-ı Kerîminin ünvânına göre muâmele et derim»** cevâbını vermiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ **on dokuz harftir.** Bunda iki fayda vardır.

Birincisi: Zebânilerin sayısı da on dokuzdur. Cenâb-ı Hak, Zebânilerin zararını bu on dokuz harfle giderir.

İkinci faydası da: Allah Teâlâ, bir günü yirmi dört saat takdir buyurmuştur. Sonra beş saatinde beş vakit namazı farz kılmıştır. Besmele-i şerîfenin hâvi olduğu bu on dokuz harf, namaz saatleri dışında kalan on dokuz saat zarfında vâki' olan günâblara keffâret olur.

İsâ Aleyhisselâm, bir gün bir kabir üzerinden geçiyordu. Nübüvvet nûriyle kendilerine münkeşif oldu ki, Azâb Melekleri bir ölüyü orada azâblandırıp duruyorlar. Yürüyüp gitti. Dönüşünde yine o kabrin yanından geçerken, bu def'a, ellerinde nûrdan tabaklarla Rahmet Meleklerini görünce, bu değişikliğe hayretler içinde kaldı ve Cenâb-ı Haktan sebebini niyâz etti. Buyuruldu ki:

«Yâ İsâ! Bu kabrin sâhibi âsî bir kuldu ve ölümündenberi azâbtaydı. Fakat adam öldüğü vakit, gebe olan karısı bir çocuk doğurdu. Kadın, çocuğunu terbiye etti, büyüttü mektebe verdi. Demincek de muallimi ona (Bismillâhirrahmânirrahiym)**i telkîne başladı. Çocuğu, yeryüzünde benim ism-i pâkimi zikredip dururken, babasını yeraltında azâbta bırakmayı revâ görmedim.»**

Rûm Kayseri, Hazret-i Ömer (R.A.)'e bir mektup göndererek: **«Bir türlü dinmiyen bir baş ağrısına mübtelâyım, bana şif'a verecek bir devâ gönderiniz»** diye ricâ etti. Hazret-i Ömer (R.A.) de, ona bir kalensüve (takke) gönderdi. Kayser, kalensüveyi başına giydiği vakit ağrısı diner ve çıkardığı vakit yine ağrımaya başlardı. Bu hâle hayret eden Kayser, bir gün kalensüvenin ötesini berisini karıştırdı. Nihâyet üzerinde **«Bismillâhirrahmânirrahiym»** yazılı bir kâğıttan başka bir şey bulamadı.

Birkaç Mecûsî, Hazret-i Halîd bin Velîd (R.A.)'e dediler ki: **«Sen bizi İslâm'a dâvet ediyorsun. Öyle ise, bize kaani olabileceğimiz bir âyet, bir alâmet göster ki, biz de kanalım da Müslüman olalım.»**

Hazret-i Halîd (R.A.), bir mikdar öldürücü zehir istedi. Der-

hâl bir tas zehir getirdiler. Halîd (R.A.), tası alıp **«Bismillâhirrahmânirrahiym»** dedi ve zehiri içti. Allah'ın izniyle zehirin te'sîr etmediğini gören Mecûsîler, bunun üzerine **«Bu, hak dîndir»** diyerek İslâm Dînini kabûl ettiler.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Bir kimse, üzerinde (Bismillâhirrahmânirrahiym) **yazılı bir kâğıdı, Hak Teâlâ'nın ismine iclâl ve ta'zîm için, yerden kaldırırsa, Cenâb-ı Hak, onu sıddîklar zümresine yazar ve müşrîk bile olsa, anasının babasının azâbını hafifletir.»** buyurmuşlardır.

Devlet malını, tamah edip de, düşman el uzatmasın diye ekseriyâ damgalarlar. Allah Teâlâ da sanki kullarına der ki:

«Senin de tâatinin, Şeytân denilen bir düşmanı vardır. Binâenaleyh bir işe başlıyacağın vakit, o işi benim damgamla damgala. Yânî «Bismillâhirrahmânirrahiym» de ki, o işe düşmanın olan Şeytân göz dikmesin.»

Bir gün Mûsâ Aleyhisselâm karın ağrısına tutulmuştu. Cenâb-ı Hakk'a duâ edip şif'a diledi. Filhakîka, Hakikî şif'a sâhibinin gösterdiği bir ottan yiyince karnının ağrısı geçti. Fakat, bir müddet sonra yine karnı ağrımaya başladı. Tekrar o otu bulup yediyse de, bu sefer, ağrı dineceğine, bil'akis büsbütün şiddetlendi.

Münâcaâtında:

«Yâ Rab! Bu yediğim ot yine evvelki ottu. Birincisinde faydalandım. İkincisinde, bil'akis, zarar gördüm, sebebi nedir?» diye sordu.

Buyuruldu ki:

«Birinci def'asında benim iznimle o ota gitmiştin. Onun için şif'a buldun. Ama, ikinci def'a kendiliğinden gittiğin için hastalığın arttı. Bilmiyor musun ki, dünya öldürücü bir zehir ve ilâcı benim ism-i pâkimdir.»

Sahâbe-i Güzîn'den Zeyd bin Hârise (R.A.); münâfıkın biriyle arkadaş olup Taif'e gitmek üzere Mekke'den yola çıkmışlardı. Yolda bir harabeye rastladılar. Münâfık: **«Şuraya girsek de biraz istirahat etsek.»** dedi. İkisi de harabeye girdiler. Cenâb-ı Zeyd, yorgunluk hâliyle uyuyakaldı. Münâfık, meğer Zeyd'i öldürmeye fırsat gözetirmiş. Bundan istifâde ederek derhâl kendisini sımsıkı bağladı ve öldürmeye davrandı.

Zeyd (R.A.), uyanıp münâfık'a: **«Niçin beni öldürmek istiyorsun?»** diye sordu. Münâfık: **«Zîrâ sen Muhammed'i seviyorsun, bense O'nu sevmiyorum»** dedi. Zeyd (R.A.), adamın münâfık olduğunu, O'na yalvarmanın faydası olamıyacağını anladı ve **«İmdat, yâ Rahmân!»** diye istimdâda başladı. Hemen gâibten: **«Sakın**

O'nu öldürme!» diye korkunç bir ses işitildi. Sesi duyan münâfık, harâbeden dışarı çıkarak etrâfına göz gezdirdi. Bir şey göremeyince tekrar gelip Zeyd (R.A.)'e saldırdı. Bu sefer daha yakından: «Öldürme!» diye bir ses daha işitildi. Yine dışarı çıktı ve yine bir şey göremiyerek döndü. Fakat üçüncü def'a işittiği ses üzerine tekrar harâbeden dışarı çıkınca bir süvâri ile karşılaştı. Süvâri, elindeki mızrağı derhâl göğsüne saplıyarak habîsi cansız yere serdi. Sonra harâbeye girerek Zeyd (R.A.)'in iplerini çözdü. Zeyd (R. A.): **«Sen kimsin? Hamdolsun, beni bu münâfıkın elinden kurtardın»** dedi.

Süvâri: **«Ben Cibrîl'im! Hak Teâlâya duâ ettiğin vakit, semânın yedinci katındaydım. (Kulum Zeyd'e eriş!) emrini aldım ve haykırdım. İkinci sesi işittiğiniz vakit dünya semâsında idim. Nihâyet üçüncüde münâfık'a erişip işini bitirdim»** dedi.

Allah Teâlâ, zât-i pâkini **«Rahmân ve Rahiym»** tesmiye buyurmuşlardır. O hâlde nasıl olur ki kullarından rahmetini esirgesin.

Bir dilenci, büyük bir kapıya yanaşıp (sâhibinin de elbette evinin kapısı gibi şânı yüksek ve ihsânı boldur) diye bir şeyler ister. Pek az bir şey verirler. Dilenci ertesi günü, eline bir balta alarak kapıyı tahribe başlar. Sebebini sorarlar. Der ki: **«Ya kapı verilene lâyık bir hâle konulmalı, yâhûd verilen kapıya göre olmalı.»**

İlâhi! Kitab-ı kerîminin başında rahmet sıfatını kullarına nasıl ilkâ buyurdunsa, bizi de rahmetinden, fazlından mahrûm etme!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adiyle)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

1 [Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsûstur. Bütün hamdü senâ, o Allah'a ki, rabbil'âlemiyndir. Âlemlerin mürebbisi ve mâlikidir.]

Bununla; Cenâb-ı Hak, kullarına hamdi öğretmiş; sanki: «**Siz de, elhamdü lillâh deyin**», demiştir.

Beş vakit namazın her rek'atinde okuduğumuz Kur'ân-ı Kerîmin Fâtihası, hamd'le başlar. Hamd, Allah Teâlâyı, lûtf-ü ihsân buyurduğu sonsuz ni'metlerine karşı ta'zîm ile anmak, övmektir. Filhakîka, O, ancak, Hak Teâlâ'ya, bütün âlemlerin mürebbisi, mâliki, yaratanı, rabbil'âlemîne yaraşır. Ve yalnız O'nun hakkıdır. Başka hiçbir varlığın değil. O Allah'a ki, bütün varlıklar, kendiliğinden değil, O'nun halk ve îcâdiyle vücûda gelir. O'nun terbiyesiyle olgunlaşır. Ve yine O'nun tasarrufiyle yok olur, gider. Hiçbir şey, O'nun mülkünden hariç kalamaz. İlmi, her şeyi kaplar. İrâdesi, kudreti ve kuvveti, âlemlerin her zerresine nüfûz eder. Kemâl sıfatlariyle muttasıf, noksan sıfatlardan münezzehtir.

Ve kullarına hiç bir karşılık beklemeksizin ni'metlerini bol bol ihsân eder. Ni'metleri sayılamıyacak kadar çoktur. Her faydalandığımız nimet O'nundur, O'nun eseridir. Mâdemki öyledir, hamd ve şükür, ibâdet ve kulluk da O'na; bizi yaratan, besleyen ve koruyan Rabbimize olur; başkasına olmaz.

Hamdetmek, ta'zîm ile Cenâb-ı Hakk'ı anmak tâatin en üstünüdür. Bir ni'mete karşılık, «**Elhamdülillâh**» diyen bir kul, kazanacağı bol sevâbla, ebedî hayra nâil olur.

Ezkâr-ı Nevevîde rivâyet edildiğine göre: Âdem Aleyhisselâm demiş ki:

«Yâ Rabbi! in'am ettiğin ni'metlerine karşılık bana öyle bir şey öğret ki, bütün hamd ve tesbihleri kendisinde toplamış olsun.» Bunun üzerine, sabah, akşam üçer kere: **«Elhamdülillâhi rabbil'âlemiyn, hamden yüvâfî ni'amehû ve yükâfî meziydeh»** (Allah'a, ni'metlerıne yetecek, fazlasını hak edecek şekilde hamd ederim). de, buyurulmuştur.

Şu kadar var ki, yerinde hamdetmesini de bilmek lâzımdır. Ve sonra yalnız dünya ni'metleri, maddî ni'metler için değil, asıl dîn ni'metleri, mânevî ni'metler için hamdetmelidir.

Evliyâdan Sırrî Sakatî bir gün:

«Ben, bir kere hamdettiğim, elhamdülillâh dediğim için otuz yıldanberi istiğfâr ediyorum» demiş.

«Niçin?» diye sormuşlar. Anlatmış:

«Bağdad'ta yangın olmuş ve birçok dükkân yanmıştı. Bu sırada yalnız benim dükkânımın yanmadığını haber verdiler. Ben de hamdettim. Hamdetmenin ma'nâsı sevinmekti. Âlemin dükkânları yandığı hâlde benimkinin yanmaması yüzünden hoşnud olmaktı. Halbuki dindaşlığın ve mürüvvetmentliğin hakkı sevinmemekti. Bu yüzden otuz yıldır, o günün hamdinden dolayı, tevbe ve istiğfâr ile meşgûlüm.»

Âlemlerin Rabbi: Bütün yaratılanların yaratıcısı ve mürebbisi demektir. İnsanlar bir âlem, hayvanlar, Cinler, Melekler, Yıldızlar vesâire birer âlemdir. Âlem kelimesi, alâmetten alınmıştır. Çünkü bütün varlıklar, onları îcâd eden Allah'ın varlığına alâmetdir.

الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

2 **[Rahmân ve Rahîm'dir.]**

Rahmân: Dünyâda mü'min ve kâfir bütün kullarına acıyan, **Rahîm ise:** Âhiret'te yalnız mü'min kullarına acıyan ma'nâsına gelir. Bu iki isim Besmelede geçmişken burada tekrar zikredilmesi rahmetinin gazâbından çok olduğunu beyân içindir.

O bütün halka rızık ve fayda erdirerek rahmet edicidir. Kıyâmet günü hassaten mü'minlerin ıkâba müstehak olanlarını afv ve Cennet'e îsalle rahmet edicidir.

Bütün varlıkları vâr eden Rabbil'âlemiynin fazl-u inâyeti hudûdsuzdur. Çünkü Rahmândır. Mahlûklarının hiçbirini ayırdet-

meksizin in'am ve ihsân eder. Hiç bir emek ve hiçbir istihkak neticesi olmıyarak, mevcûdiyetimizin devâmı, inkişâfımızın te'mîni için her şeyi yaratmıştır. İhtiyaçlarımızın tatmîni için gerekli bütün vâsıtaları halk ve ihzâr buyurmuştur. **Rahîymdir; İnsanın bir sâlih ameline bin bir sevâb ile mukâbele eder, onu mükâfatlandırır.**

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

3 [**Hesâb ve Cezâ Gününün hâkimidir.**]

Her insanın yaptığı iyiliklerin mükâfatını ve kötülüklerinin mücazâtını göreceği, iyi ile kötünün ayırdedileceği günün yegâne hâkimi, sâhibi, mâliki O'dur.

Cenâb-ı Hak, her sâlih ameli mutlaka mükâfatlandırır. Fakat, günâhkârları ister cezâlandırır, ister cezâlandırmaz. Çünkü Zât-i Ecell-ü Âlâ, hâşâ memlûk değil, mâliktir. (Yânî Allah milk değil, milkin sâhibidir.) Kendisine karşı işlenilen bir günâhı afvetmek husûsunda adâlet kaydiyle mukayyed değildir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

4 [**Ancak, Sana ibâdet ederiz.**]

İbâdet: Kulun Hâlikına, lûtf-u ihsân buyurduğu ni'metlere karşı, şükrân hislerini arzetmesi, Allah Teâlâyı anarak (kudretini, kuvvetini, azâbını, ikâbını, rahmetini, fazlını ve ihsânını düşünerek) rûhunu temizlemesidir.

Filhakîka, ibâdet sâyesindedir ki, bizi her türlü fenâlığa sürükliyen, şehvet ve ihtirâslarımıza gem vurma imkânını bulur, iyiliğe, fazilete yöneliriz. Zîrâ kalbimizi Allah'a bağlamışızdır. Dâimâ O'nu hatırlar; her hareketimizin O'na açık ve mürâkabesi altında bulunduğunu düşünürüz.

Fakat ibâdetle hedef tuttuğumuz asıl maksâd, Allah Teâlâ'ya, hiçbir eş tutmıyarak, ancak O'na kulluk etmek, O'nu takdis etmektir, O'nun şânını yüceltmek, hoşnûdluğunu ve binnetice ecrini kazanmaktır.

Evliyâullahtan Ma'rûf Kerhî'ye arkadaşlarından biri: «Ey Ma'rûf, seni bu derece ibâdete sevkeden nedir?» demiş.

Ma'rûf, sükût etmiş, arkadaşı ısrâr ederek sormuş:

«Ölümü anmak mı?»

Cevâb vermiş: **«Ölüm dediğin ne ki?»**
Arkadaşı yine ısrâr etmiş:
«Kabir ve Berzah'ı anmak mı?»
Ma'rûf cevâb vermiş:
«Kabir dediğin ne ki?»
Arkadaşı yine ısrâr etmiş:
«Cehennem korkusu veya Cennet ümidi mi?»
Ma'rûf cevâb vermiş:

«Bunlar da ne ki?.. Bu saydığın şeylerin hepsini elinde tutan Zât-i Kibriyâ, öyle yücelerden yüce varlıktır ki, eğer O'nu seversen, bu dediklerinin hepsini sana unutturur. Kendisi ile aranda bir ma'rîfet, bir bilgi, bir tanışma olur, bunların hepsinden seni kurtarır.»

İslâm âriflerinden Süfyan Sevrî, İslâm azîzesi Hazret-i Râbiatü'l Adeviye'ye:

«İmânının hakîkati nedir?» diye sormuş. O da şu cevâbı vermiş:

«Allah'ın ne Cehennemi'nden korktuğum ne de Cennet'ini sevdiğim için O'na ibâdet etmiş değilim. Yoksa kötü hizmetkârdan ne farkım kalırdı? Ben, O'na muhâbbetimden, iştiyâkımdan dolayı ibâdet ederim.»

Bu iki misâlle açıkça anlaşılan şudur ki, ibâdet: **Ne Allah Teâlânın sevâbı için, ne de ikâbından emîn olmak için edilir. Bu, makbul olan ibâdet değildir.** İbâdetimizi sırf Allah için, O Hâlik ve biz mahlûku olduğumuz için, ancak ve ancak O'nun rızâsını, hoşnûdluğunu kazanmak için ederiz. Rahîym olan Yaradanın rızâsı tahsil edildi mi, kulunun ibâdetini, huzûr ve tezellülünü elbette ki mükâfatlandırır.

Kaldı ki, «Ancak, sana kulluk ve ibadet ederiz,» diyoruz. «Ancak sana kulluk ve ibâdet eylerim» demiyoruz. Kul, ibâdet ederken, kendisininki ile birlikte, Allah Teâlâya bütün âbidlerin ibâdetlerini arzetmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın keremine lâyık değildir, ki bunlardan bir kısmını ayırdetsin de kabûl etmesin. Hepsini reddetmesi de câiz olmaz. Zîrâ, **«İyyâke nâğbüdü»** kavlinde Melekler, Enbiya ve Evliyânın da ibâdeti dâhildir. Umulur ki onun ibâdeti de kabûl olunsun. Sanki kul: **«Yâ Rabbi! Eğer ibâdetim makbûl değilse, beni reddetme. Zîrâ bu ibâdette ben yalnız değilim. Eğer ben icâbet ve kabûle müstehâk değilsem, sâir âbidlerin ibâdetlerini sana şefî' edinirim. Onların ibâdetleri hürmetine benim ibâdetimi de kabûl et»** der.

[Ve ancak senden yardım dileriz.]

Ancak Allah Teâlâya kulluk ve ibâdet ettiğimiz gibi, bütün işlerimizde yardımı da ancak Cenâb-ı Hak'tan isteriz. Bir takım lûtuflara nâil olmak emeliyle başka kimseye boyun eğmeyiz. Zîrâ Allah'ın ni'metleri onlara olduğu gibi bize de açıktır. Başkalarına ne ihsân olunmuşsa bize de ihsân olunmuştur. Başka insanlar, seviye ve vaziyet i'tibâriyle bizden üstün bulunuyorlarsa, onlar bizde de mevcûd olan, bize de ihsân olunan bir takım kuvvetlerini işletmiş ve inkişâf ettirmişlerdir. Aynı yoldan gittiğimiz takdîrde, onlar neye nâil oldularsa biz de nâil olabiliriz. Ve Allah Teâlâ dâimâ yardımcımızdır.

Yalnız dikkat edilmelidir ki, **Cenâb-ı Hakk'ın yardımına nâil olmak, Hak Teâlâdan yardım niyâz edebilmek, evvelâ ve bihakkın O'na kulluk ve ibâdet etmeye bağlıdır.**

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

5 **[Bizi doğru yola hidâyet et.]**

Bizi doğru yolda sâbit kıl ki bu yol, Hakk'ın yolu, hayır ve selâmet yoludur. Hedefe bu yoldan ulaşılır.

Maksâd İslâmdır. Kur'ân-ı Kerîm ve içindeki hükümlerdir.

Tefsîr-i Razî'de denir ki:

Âyet-i kerîmede «**İhdinâ**» denilmesinin hikmeti şudur ki, duâ umûmî olursa icâbete yakın olur. Bu i'tibarladır ki duâyı tahsîs etmemek, bütün Müslümanlara teşmil etmek lâzımdır. Tahsîs edilen duânın kabûl olunmaması ihtimâli vardır. Fakat duâ, umûmî olur ve bütün Müslümanlara teşmil edilirse, içlerinde elbette icâbete müstehak bir kimse bulunur. Bunlardan biri hakkında duâyı kabûl buyuran Allah Teâlâ, Ekremül'ekremiyndir, diğerlerininkini de kabûl eder, reddetmez.

Bu sebeble, duâya salâvatla başlamak ve salâvatla bitirmek sünnet-i seniyyedir. Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimize (S.A.V.) olan salâvatı kabûl buyurur. **Duânın başı ve sonu kabûl olunduktan sonra ise, ortasındaki şeyin reddedilmesi mümkün değildir.**

Bir de, Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«**Allah Teâlâ'ya isyân etmediğiniz bir dille duâ edin**» buyurmuşlar.

Ashâb sormuş:

«**Yâ Resûlallah! Böyle bir dili nasıl bulalım?**»

«**Birbirinize duâ edin. Zîrâ ne sen onun, ve ne de o senin dilinle isyân etmiştir**» buyurmuşlardır.

Duâ edelim: Allah Teâlâ bizi i'tikâdımızda, hareketlerimizde,

sözlerimizde, ahlâkımızda, ifrat ve tefrit arasında orta olan doğru yola hidâyet buyursun: Dîn-i İslâm ve sünnet-i seyyidül'enam aleyhisselâtü vesselâm olan sırât-ı müstekiyminde sâbit kılsın.

İslâm ârîflerinden Hoca Ubeydullah der ki:

«Yâ Rabbi! Bize doğru yolu göster. Kalbimizde muhabbetini dâim kıl. Tâ ki kendimizin ve gayrin iltifâtından âzâd olalım. Sâde Senin olup Senden gayriyi bilmiyelim, görmiyelim ve düşünmiyelim.»

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

6 [O kendilerine ni'met verdiklerinin yoluna.]

Ki bu yol, Enbiya ve sıddîklardan, şehîd ve sâlihlerden in'am ettiğin dostlarının yoludur.

Ni'met: Haz ve seâdet demektir. Haz ve lezzet veren şeylere de ni'met denir.

Kaadî Tefsîrinde der ki:

Allah Teâlâ'nın ni'metleri sayılamaz.

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا (Nahl sûresi; âyet: 18). **Fakat, başlıca dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki bölüme ayrılabilir.**

Dünyâ ni'metleri de iki kısımdır: Vehbî, Kisbî. **Vehbî olanlar da ya rûhanî, yânî mânevî olur:** Akıl, zekâ, idrâk, konuşma, vicdan huzûru gibi. **Yâhûd cismânî, yânî maddî olur:** Vücûd sağlığı, kuvvet, körlük, topallık gibi ârızalardan sâlim olmak gibi. **Kisbî olanlar da:** Ahlâk güzelliği, ilim, irfân, servet ve mevki gibi şeylerdir.

Uhrevî olanlara gelince: Bunlar da Cenâb-ı Hakk'ın kulunun taksiratını afvetmesi, ondan râzı olması ve Alâ-yi illiyyînde melâike-i mukarrebîn ile ebediyen temkin buyurmasıdır.

Bu âyet-i kerîmede ni'metten murâd, bu son kısımdır. Zîrâ maadasında îmân edenlerle etmiyenler müşterekterdirler.

Filhakîka bu saydıklarımızın hepsi görünüşe göre mülâhaza edildikleri vakit başlı başına bir ni'mettir. Fakat her birini geleceğe göre mülâhaza etmelidir. İlkin ni'met zannedilen bir çok şeyler hakîkatte bir musîbet olabileceği gibi, bil'akis ilkin musîbet gibi görünen birçok şeyler de, bilâhare büyük bir ni'met ve saâdet olabilir. Maamafih safâdan sonra cefâ, ne kadar acı ise, cefâdan sonra safâ da o kadar tatlıdır. Bu i'tibârla, ciddî ve hakîkî olan ni'met ve saâdet, âkıbeti her hâlde sâlim olanlardır. Asıl istenilen de budur. **İnsanı selâmete eriştiren ni'metlerdir. Bütün ni'metler Allah Teâlâ'nındır.**

Ni'metler, Tefsîr-i Razî'de yapılan başka bir tasnîfe göre üç bölüme ayrılırlar.

Birincisi: Doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın îcâdiyle olan ni'metler; halk ve rızık gibi.

İkincisi: Cenâb-ı Hakk'ın yardım ve inâyetiyle elde ettiğimiz tâatimizin ni'metleri.

Üçüncüsü de: İnsanlar vâsıtasiyle edindiğimiz ni'metler. Filhakîka, bu, zâhiren Allah'tan değil gibi görünür. Fakat hakîkatte yine Allah'tandır. Zîrâ o ni'meti, in'am edeni ve onun kalbine in'am etmek arzusunu halkeden Cenâb-ı Hak'tır.

Âyet-i kerîmede ni'metten murâd, îmân ni'metidir.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

7 **[Gazâbına uğrayıp İslâmı terkedenlerin yoluna değil, hava ve hevesine uyup doğru yoldan azmışların yoluna da değil.]**

Allah'ın gazâbına uğrayanlar Yahûdîler; azmışlardan murâd da Hıristiyanlardır.

Tefsîr-i Razî'ye göre أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ **i müteakib** غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ **denilmesinin hikmeti şudur:**

Îmânın kemâli ricâ ve havfladır. Nasıl ki Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Mü'minin havf ve ricâsı tartılsa, ikisi berâber gelirdi» buyurmuşlardır. Buna göre; صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ kavliyle mü'minin ricâsı kâmil olur, غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ kavliyle de havfi kâmil olur ve bu sûretle îmân, iki rüknü ve iki tarafiyle kuvvetlenip kemâlde nihâyet bulur.

Âmîyn (Yâ Rab, kabûl et!)»

Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Cebrâîl Aleyhisselâm bana Fâtiha'dan sonra âmîyn dememi telkîn etti.» buyurmuşlardır.

Âmîyn, ne Fâtiha'dan ve ne Kur'ân'dan bir kelime değildir. Ve mushaflarda yazılmaz. Bu i'tibârla Fâtiha'dan ayrı okunur.

Vâil bin Hucr, Resûl-ü Ekrem Efendimizin (S.A.V.) وَلَا الضَّالِّينَ den sonra yüksek sesle «Âmîyn» dediklerini rivâyet etmiştir. Bu haber delâletiyle, İmâm Şâfii'ye göre, namazda Fâtiha'nın kırâatinden sonra, gerek imam ve gerek cemâat tarafından açık okunur. Hanefîler gizli okurlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(Rahmân ve Rahîym olan Allah'ın adiyle)

2 — BAKARA SÛRESİ

Medîne'de nâzil olmuştur, 286 âyettir (1)

الٓمٓ ﴿١﴾

1 [Elif lâm mîm]

Bu çeşit harflere Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi bir sûrenin başında tesâdüf edilir. Bunlara «**Müteşâbih**» denir. **Müteşâbih:** Ümmet için bu dünyada ma'nâsını bilmeye imkân olmayan âyettir. Zâhirine inanır, ilmini Allah Teâlâ'ya havâle ederiz. Ebû Bekirissıddık (Radiyallâhü anh):

«Her kitapta Allah'ın bir sırrı vardır. Kur'ân'daki sırrı da sûre başlarındaki harflerdir» der.

Ba'zılarına göre de, bunun her bir harfi, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden bir ismin anahtarıdır.

Elif, Allah; Lâm, Lâtif; Mîm, Mecîd ismine anahtardır.

Bir kısım müfessire göre ise, sûrelerin isimleridir.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

2 [Bu, o kâmil kitaptır ki, Allah tarafından gönderildiğine hiç şüphe yoktur. Takvâ sâhiblerine (şirk, günâh ve kötülüklerden korunanlara) yol göstericidir.]

---

(1) Yalnız şu iki âyet: فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا ve لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ âyetleri Mekke'de nâzil olmuştur. Ba'zılarına göre 285 veya 287 âyettir.

Bir hâdis-i şerîfde:

«**Takvâ,** إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ (Nahl sûresi: 90) **âyet-i kerîmesinde zikrolunmuştur.**» buyurulmaktadır.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ۝٣

3 [**Onlar, ki gaybı** (Peygamber Efendimizin haber verdiği Ba's, Cennet, Cehennem ve gayri) **tasdîk ederler.**]

Şerîatte îmân: Kalble inanmak, dil ile söyleyip ikrâr etmek ve a'zâ ile ameldir. Amele, îmân denilmesi şerîattan olması münâsebeti iledir.

İslâm ise: Teslîm ve inkıyaddır. İmdi her îmânda, İslâm vardır, fakat her İslâm'da îmân yoktur.

Gerçek îmân, kalble tasdîk edilen îmândır. İnanmak bir kalb işidir.

Îmân, bir şeye içten ve yürekten bağlanmak ve onu kat'î olarak kabûl etmek demektir.

İmân edene, inanana da «**mü'min**» denir. **Mü'minin kalbi ile dili birdir. İnandığını söyler ve inanarak söyler. Kalbinde îmân olmadığı, içinden inanmadığı hâlde,** sözle «İnandım!» diyenlere «**Münâfık**» denir ki içi başka; dışı başka kapalı kâfir demektir.

Îmân, Arabça, «**Emân**» **kelimesinden gelmektedir.** Emân vermek, emîn kılmak demektir, ki Cenâb-ı Hakk'ın mübârek isimlerinden biri olan **Mü'min** bu ma'nâyadır. Allah Teâlâ kullarını azâbdan emîn kılar. Bir de emîn olmak, tek kelime ile, inanmak ve mutlaka tasdîk etmek, tasdîk ve i'tirâf etmek ma'nâlarına da gelir. Tasdîk eden, tasdik ettiğini tekzibden, yalanlamaktan emîn kılmış veya kendisi yalandan emîn olmuş olur.

Bu âyet-i kerîmede, الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ **gaybı tasdîk ve i'tirâf ederler meâlindedir.**

Gaybdan murâd: Hissen anlaşılamayan ve aklın açık olarak iktizâ etmediği gizli şeylerdir. **Gayb iki kısımdır.**

Bir kısmına delîl yoktur. Buna: «**Gaybın anahtarları Allah Teâlâdadır. Onları; ancak, O bilir.**» âyet-i kerîmesi ile işâret buyurulmuştur.

Bir kısmına delîl vardır. Hak Teâlânın zâtına, sıfatlarına, âhi-

ret gününe ve o günün hâllerine îmân gibi ki, bu âyetten murâd budur. Yâhûd, ma'nâ şudur: «**Onlar, sizden gâib oldukları hâlde îmân ederler. Yoksa münâfıklar gibi mü'minlerin karşısında îmân etmiş görünüp şeytanları ile başbaşa kalınca «biz sizinleyiz» demezler.**

Ba'zıları: «**Gaybdan murâd kalbdir. Yânî kalbleri ile îmân getirirler. Kalblerinde îmân olmadığı hâlde dilleri ile onu söyleyenler, gibi yapmazlar.**» demişlerdir.

Levâkıh-ül-Envâr, îmânı: Taklidî îmân, ilmî îmân, aynî îmân, kalbî îmân, hakîkî îmân olmak üzere beş bölüme ayırır:

Birincisi avamın, ikincisi delîl sâhiblerinin, üçüncüsü müşâhede ehlinin, dördüncüsü ârîflerin ve beşincisi vâkıfların îmânlarıdır. Bir de hakîkat-ül hakîka (gerçeğin gerçeği) **îmân vardır, ki Peygamberlerindir, ârifler onu keşiften menedilmişlerdir»** der.

Şübhesiz bu tasnif, îmânın kemâli (olgunluğu) bakımındandır. Nasıl ki bir hadîs-i şerîfde:

«**Îmân yetmişten ziyâde şu'bedir. Efdali lâ ilâhe illallâh demek ve en aşağısı yoldan ezâyı gidermektir. Hayâ da îmândan bir şu'bedir**» buyurulmuştur.

[Ve namazı dosdoğru kılarlar. Namazın rükünlerini yerli yerince edâ ederler, fiillerine halel getirmekten sakınırlar veyâ ona devâm ederler, yâhûd fütûr getirmeksizin edâ ederler.]

Salâtın lûgat ma'nâsı duâdır. Şerîatta mahsûs fiillerin ismidir ki, kiyâm, kırâat, rükû', sücûd, ku'ûd, duâ ve senâdır.

«**İnnallâhe ve melâiketehû yusallûne alennebiyyi yâ eyyühelleziyne âmenû sallû aleyhi ve sellimû tesliymâ**» (Ahzâb sûresi, âyet 56) âyet-i kerîmesinde salât, Allah Teâlâ'dan rahmet, Melâikeden istiğfar ve mü'minlerden duâdır.

İmâm Râzî, «**Bu salât emri tazammun eder. Kasdolunan beş vakit namazdır,**» der.

[Ve onlara verdiğimiz ni'metlerden (rızıklardan) **Allah yolunda sarfederler.]**

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ
وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤

4 **[Hem onlar, sana indirilen Kur'ân'ı ve senden önce indirilen** (Tevrât, Zebûr, İncîl ve sâir) **Kitabları tasdîk ederler.]**

Rivâyet edildiğine göre, Cenâb-ı Hak, yüz on sahife dört kitap inzâl etmiştir. Şit Aleyhisselâm'a elli, İdris Aleyhisselâm'a otuz, İbrâhim Aleyhisselâm'a yirmi ve Âdem Aleyhisselâm'a on sayfa indirilmiştir. Dâvûd Aleyhisselâm'a Zebûr, Mûsâ Aleyhisselâm'a Tevrât, Îsâ Aleyhisselâm'a İncîl ve Âhir Zamân Peygamberi Muhammed sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimize de Kur'ân-ı Kerîm inzâl buyurulmuştur.

[Ve Âhiret'i şeksiz bilirler.]

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5 [İşte bu vasıfta olanlar, Rablerinden doğru yol üzeredirler. Ve Kıyâmet Günü ateşten kurtulup, Cennet'e erenler de bunlardır.]

İbn-i Cerîr'in Mücâhid'den rivâyetine göre Bakara sûresinin başmdan dört âyet mü'minler hakkında inmiştir. Bu âyet dördüncüsüdür. İki âyet kâfirler hakkında inmiştir. Onlar bundan önceki iki âyettir. Onlardan sonra gelen 13 âyet de münâfıklar hakkında inmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰ
أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

6 [Onlar ki Hakk'ı inkâr ve setrederek kâfir oldular.]

Dört türlü küfür vardır:

İnkârî küfür, Allah Teâlâ'yı külliyen inkâr edenler.

Cuhûdî küfür: Allah'ı kalble bilip ve fakat dille ikrâr etmiyenler: İblisin küfrü gibi.

İnâdî küfür: Allah'ı kalbleriyle bilip dilleriyle ikrâr ettikleri hâlde onunla tedeyyün etmiyenler. Ebû Tâlib'in küfrü gibi; ki «Mu-

hammed'in dîni bütün dînlerin hayırlısıdır, biliyorum, eğer halkın beni kınayacaklarından çekinmesem kabûl ederdim,» demiştir.

Dördüncüsü de iki yüzlülerin, münâfıkların küfrüdür. Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini dilleriyle ikrâr ettikleri hâlde kalben tasdîk etmezler. Bu dört nev'i kimseler mağfiret olunmaz.

[Onları ister korkut, ister korkutma, birdir; onlar, seni ve sana verilen Kur'ân'ı tasdîk etmezler.]

7 [Allah Teâlâ onların kalbleri üstüne de, kulakları üstüne de küfrü mühürledi ve gözlerinin üzerine de bir perde çekti (ki Hakk'ı kabûl etmezler, Hakk'ı işitmezler ve doğru yolu görmezler.) Onlara dünyâda ve ukbâda pek büyük (ve dâimî) azâb vardır.]

8 [İnsanların bir kısmı, Allah Teâlâ'ya ve Kıyâmet Gününe îmân ettik derler. Halbuki îmân etmiş değillerdir.]

Bu âyet-i kerîme ve bunu tâkibeden on üç âyet Yahûdîlerden münâfıklar için nâzil olmuştur ki, mü'minlerden emîn olmak için küfürlerini gizler, îmân etmiş görünürlerdi.

İhyâ-i Ulûm'e göre, îmânla İslâm'ın iki hükmü vardır. Biri dünyevî, diğeri uhrevîdir. Uhrevîsinin hükmü odur, ki zerre kadar îmân bile, sâhibini Cehennem'de dâimî olarak bırakmaz, çıkarır.

Îmân, ba'zı âlimlere göre, yalnız kalble i'tikâdtır. Ba'zılarına göre ise, kalble i'tikad ve dille ikrârdır. Ba'zılarına göre de kalble i'tikad dille ikrâr ve erkânla ameldir. Buna nazaran îmân sâhibleri altı dereceye ayrılır:

1) Bir kimsede; i'tikâd, ikrâr ve amel, üçünün bir arada bulunması hâlinde yeri hilâfsız Cennet'tir.

2) İ'tikâd, ikrâr ve ba'zı amelleri edâ eder ve fakat aynı zamanda büyük günâhların ba'zısını veyâ tümünü işleyip de tevbe etmiş olmazsa, Kitap ve Sünnet gereğince, Kıyâmet Günü Cenâb-ı Hakk'ın O'nu afvetmemesi hâlinde, eğer iyilikleri ile kötülükleri müsâvi ise, Allah'ın irâdesi kadar Âraf'ta hapsolunduktan sonra Cennet'e girer. Kötülükleri iyiliklerinden ziyâde ise, yine Allah'ın irâdesi kadar Cehennem'de yattıktan sonra, kezâ Cennet'e girer.

3) İ'tikâd ve ikrârı bulunup da, ameli bulunmayan kimseler.

4) İ'tikâd edip de, bunu ikrâr etmeksizin veyâ amellerle meşgûl olmaksızın vefât edenler.

İmân: İ'tikad, ikrâr ve ameldir, diyenlere göre, bu ve üçüncü

derecede bulunanlar mü'min olmamak lâzım gelir. Zîrâ bunlara göre, üçü birden îmânın rüknüdür. Bunlardan velev birisi bulunmayan kimseye mü'min denemez. Fakat şu hadîs-i şerîfte: «**El-iymân en tü'mine billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî velyevmil'âhıri ve tü'mine bilkaderi hayrihî ve şerrihî**» diye ta'rîf buyurulan îmânda lisanla ikrâr ve erkânla amel bulunmadığı gibi, «**Yahrucu minennâri men kâne fiy kalbihî zerretün minel'iymân** (Kalbinde zerrece îmânı olan Cehennem'den çıkar,)» diye buyurulan hadîste de kalbin tasdikinden gayri şey zikrolunmamıştır. Binâenaleyh, bu iki Hadîs gereğince yalnız tasdîki olan dahî mü'mindir. Ateşte dâimî olarak kalmaz.

5) **İ'tikâdı bulunup da;** «Lâ ilâhe illâllâh Muhammedün resûlullâh» **diyecek kadar zaman müsâid ve bunun söylenilmesinin kendisine vâcib olduğunu da bildiği hâlde söylemiyen kimseler.** Bu imtinâ, namaz kılmaktan imtinâ etmek gibi olduğu için bunlar da mü'mindir ve ateşte kezâlik dâimî olarak kalmazlar.

6) **Dilleriyle** «Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh» **dedikleri hâlde, kalben bunu tasdîk etmiyenler.** Bu münâfıklar hiç şübhesiz kâfirdirler ve ateşte dâimî olarak kalırlar. Fakat kalblerindekini bilmek mümkün olmadığı için zâhiren, dünyâda yaşadıkları müddetçe Müslümandırlar.

Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz, Hazret-i Huzeyfe (R.A.)'ye münâfıkları bildirmişti. Bunlardan biri öldüğü vakit cenâzesine gitmezdi. Ömer İbnü'l Hattab (R.A.) Huzeyfe'yi gözetler, O'nun gitmediği cenazeye, O da gitmezdi.

يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ
أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ۝٩ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ
مَرَضٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ۝١٠

9 **[Gûya Allah Teâlâ veyâ Resûlünü aldatırlar. Kalblerindeki küfrü örterek, dilleriyle îmân etmiş gibi görünüp, mü'minleri de aldatırlar. Mü'min değillerken onları gördüklerinde mü'minleriz, derler.]**

[Halbuki, ancak kendilerini aldatırlar; ama vebâlinin kendilerine avdet edecek olduğunu bilmezler.]

10 **[Kalblerinde şübhe ve nifâk hastalığı vardır.]**

Hastalığın aslı za'fdır. Dînde şübhe, hastalıkla vasıflandırılmıştır. Hastalık vücûdu zayıflattığı gibi, şübhe de dîni zayıflatır.

[Hak Teâlâ da, onların marazlarını artırdı.]

Zîrâ, Âyet-i kerîmeler birbiri ardınca nüzûl etmekte idi. Her Âyet nâzil olduğu vakit onlar, küfür ve nifâklarını arttırmaktaydılar.

[Onlara, bir azâb vardır (ki, elem ve vecâ'ı kalblerine erişir.) Şu sebeble ki, Allah Teâlâ'yı ve Resûlünü tekzîb ederlerdi.]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

11 **[Onlara yeryüzünde, küfür, mâsiyet ve halkı Resûlullâh'a ve Kur'ân'a îmândan alıkoyarak fesâdta bulunmayın denilse; Derler ki: Biz müfsid değiliz, biz ancak ıslâh edicileriz.]**

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

12 **[Bilin ki onlar (küfürle ve halkı îmândan alıkoymakla) ifsâdedicilerin tâ kendileridir. Lâkin kendilerinin fesâdcı olduğunu bilmezler.]**

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ۗ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13 **[Ne zaman o münâfıklara veyâ Yahûdîlere denilse ki: Siz de Kitab Ehlinden îmâna gelenler gibi, yâhûd muhâcirler ve ensâr gibi îmâna gelin.]**

[Derler ki: Şu hafîf akıllı câhiller gibi biz de îmân mı edelim!]

Burada açıksözlülükle ikiyüzlülük (münâfıklık) nasıl te'lîf edilebilir? diye sorulabilir. Cevâbı şu ki: Bunu aralarında konuşurlardı; yoksa mü'minler arasında değil. Fakat Cenâb-ı Hak onu Resûlüne ve îmân edenlere bildirirdi.

[Bilin ki asıl câhiller kendileridir; lâkin câhilliklerini bilmezler.]

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا
آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا
نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ
فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ
بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

14 [Ne zaman o münâfıklar mü'minlerle buluşsalar, biz de sizin gibi îmân ettik, derler.]

[Ama reisleriyle kâhinlerine döndükleri vakit de biz, sizin dininizde sâbitleriz. Biz ancak, Muhammed ve ashâbiyle, Müslümanız diye, istihzâ ediyoruz, derler.]

15 [Allah da onları istihzâlariyle cezâlandırır. Ve onları dalâletlerinde şaşkınlık ve tereddüt içinde bırakır (mühlet verir.)]

16 [Onlar küfrü, îmâna değiştiler. Ama ticâretlerinde kâr etmediler, faydalanmadılar ve dalâlette kalıp hidâyete ermediler.]

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ
بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ
وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

17 [Onların hâli o kimsenin hâli gibidir, ki ateş yakarlar da,

o ateş onu yakanın çevresindeki eşyâyı aydınlatınca, Allah nûrlarını giderip, onları karanlıklar içinde bir şey görmez bir hâlde bırakır.]

Yânî, nifâkta münâfıkların hâli, karanlık bir gecede çölde ateş yakarak ısınan ve ışığı ile çevresini görüp yırtıcı hayvan ve sâir tehlikelerden korunduğu bir sırada, ateşin sönüvermesi üzerine karanlıkta korku ve şaşkınlık içinde kalan bir adamın hâline benzer.

Îmân etmiş gibi görünüp mal ve evlâtlarının emniyetini sağlarlar. Mü'min kadınlarla evlenip mîrâslarını alırlar. Kezâ ganîmetleri de birlikte üleşirler, fakat bu fayda, bu nûr öldükleri vakit kaybolur, tekrar karanlığa ve korkuya dönerler.

18 **[Onlar Hakkı duymazlar, Hakkı söylemezler, Hakkı görmezler, dalâletten hidâyete dönmezler.]**

19 **[Yâhûd münâfıkların hâli, göğün her tarafından yağan, ufukları tutan zulmetler, gök gürültüsü ve şimşekler yağdıran yağmura tutulmuşlar gibidir ki, yıldırımlardan ölüm korkusiyle, parmaklariyle kulaklarını tıkarlar.]**

Ekseri müfessirlere göre, gök gürültüsü, bulutu sevk eden Melektir. Şimşek de nûrdan kamçısının parıltısıdır. Melek, bulutu bu kamçı ile sevk eder.

[Ama Allah, ilim ve kudretiyle kâfirleri kuşatıcıdır. Azâb vaktinde onların hiçbiri azâbtan kurtulmaz.]

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا
أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

20 **[Neredeyse şimşek, gözlerinin nûrunu kapıverecek olur. Karanlık gecede şimşek yollarına ışık verince yürürler. Şimşeğin ışığı gidip yol karardığı vakit de hayrette kalarak dururlar.]**

Cenâb-ı Hak, bu meseli, münâfıklar ve kâfirler için irâdetmiştir.

Denildi ki, yağmur Kur'ân'dır. Kalbe hayât verir. Vücûda hayât verdiği gibi.

Karanlık: Kur'ân'da zikredilen küfür ve şirktir.

Gök gürültüsü de, doğru yola, va'de tehdîde ve Cennet'e işârettir.

Kâfirler Kur'ân okunduğu vakit, kalben ona meyletmemek için kulaklarını tıkarlar; zîrâ onlara göre îmân küfürdür. Küfürse, ölümdür. Şimşeğin gözlerinin nûrunu neredeyse kapıverecek olması da, Kur'ân'ın kalblerine te'sîr etmeye yakın olmasıdır.

Başka bir îzâha göre de bu, İslâm'a meseldir. Yağmur: İslâma, karanlık: Azâba, gök gürültüsü: Tehdîd ve âhiretteki korkunç yerlere, ve şimşek; va'de delâlet eder. Münâfıkların, parmaklariyle kulaklarını tıkamaları da İslâm'da musîbet ve şiddet gördükleri vakit ölümden sakınıp kaçmalarıdır.

Halbuki bu kaçış faydasızdır. Allah, onları kuşatmıştır. Ve dilediği zaman toplayıp azâbeder. Şimşek, ışık verince yürümeleri de, îmânlarını ızhârettikleri vakit emîn olmaları ve fakat öldüklerinde yine karanlığa avdet etmeleridir.

Bir de şu şekilde îzâh ediliyor: İslâm'da ganîmet ve rahata erdikleri vakit «Biz de sizin gibi mü'minleriz,» derler. Musîbet ve şiddet görüldüğü vakitte de, hareketsiz, yerlerinde kalırlar.

[Allah dilese, işitmelerini de, görmelerini de giderirdi. Çünkü Allah Teâlâ, her şeye kaadirdir.]

Kaadir, dilerse işleyen, dilerse işlemeyen ve **Kadîr,** dilediği şeyi dilediği gibi işleyen demektir ki, bu vasıf yalnız Allah Teâlâ'ya mahsûsdur.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ
مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

21 **[Ey İnsanlar! Rabbinizin varlığına ve birliğine inanın ve O'na kulluk ve ibâdet edin.]**

Bu hitâb bütün insanlara âmm ve şâmildir. Bundan yalnız küçüklerle deliler müstesnâdır. Çünkü onlar mükellef değillerdir. İbn-i Abbas (R.A.): **«Bu yerden mâadâ Kur'ân'ın neresinde «Ey İnsanlar!» diye hitâb edildi ise Medîneliler murâd edilmiştir.»** diyor.

[Ki O, sizi ve sizden öncekileri yarattı. Tâ ki azâbından kurtulasınız. Müttekîlerden, takvâ sâhiblerinden olasınız.]

O şekilde takvâ sâhiblerinin (şirk, günâh ve fenâlıklardan korunanların) yolunda, onlar gibi, ibâdet edin ki, ancak bu sûretle Cenâb-ı Hakk'ın yakınlığına lâyık olursunuz. **Takvâ, derecelerin sonudur. Allah Teâlâ'dan gayri her şeyden yüz çevirmek, O'na yönelmektir.**

İbâdet eden, ibâdetiyle gururlanmamalıdır. Belki Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini dileyip, azâbından korkmalıdır. Sırf ibâdet etmiş olduğu için sevâb ummamalıdır. **Kulun, ibâdeti, Cenâb-ı Hakk'ın ihsân buyurduğu ni'metlerin şükrüdür.** Bu ni'metlere şükredilmesi vâcib olduğu için ibâdet eder. O, bir ücretli gibidir ki, ücretini işlemeden önce almıştır.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا
وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ
رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾
فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

22 [Cenâb-ı Hak, yeryüzünü sizin için bir döşek ve göğü yüksek tavan ve kubbe gibi bir binâ yaptı. Ve gökten yağmur indirdi. Onunla size çeşit çeşit ve renk renk meyva ve nebâtlar meydana getirdi. Tâ ki bu meyvalar kendinize yiyecek ve nebâtı hayvanlarınıza yem olsun ve onunla Allah Teâlâ'nın Hâlik ve Rezzâk olduğunu bilip, yalnız O'na ibâdet edesiniz.]

[Siz de artık, Cenâb-ı Hakk'ın bir olduğunu ve ortağı olmadığını bilirken, O'na hiçbir şeyi eş tutmayın.]

23 [Eğer kulumuz Muhammed Aleyhisselâm'a parça parça indirdiğimiz Kur'ân'ın Allah Teâlâ tarafından gönderildiğine şüb-

hedeyseniz; siz de (o belâgatte) onun benzeri bir sûre meydana getirin.]

[Ve Allah'tan gayri, bütün güvendiklerinizi (ibâdet ettiğiniz ilâhları, ins ve cinden muâvenetini ricâ ettiğiniz kimseleri yardıma) çağırın, ki size Peygamber Aleyhisselâm'ın getirdiği gibi bir Sûre meydana getirsinler.]

[Eğer Muhammed Aleyhisselâm, onu kendiliğinden söylemiştir sözünde sâdıklarsanız (bunu yapın.)]

24 **[Fakat bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamıyacaksınız.]**

Zîrâ o, Muhammed Aleyhisselâm'a mu'cîzedir.

[O hâlde (îmâna gelin, onunla) **o ateşten sakının, ki ekser çırası insanlarla taşlardır.]**

Bu taşlardan murâd; putlardır, denilmiştir.

[O ateş, kâfirler için hazırlanmıştır.]

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ
رِّزْقًا ۙ قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَأُتُوا بِهِ
مُتَشَابِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

25 **[Yâ Muhammed! Müjdele, sevindir o mü'minleri, ki sâlih ameller** (yararlı işler) **işlemişlerdir.]**

Hazret-i Muaz'a göre: İlim, iyi niyet, sabır ve ihlâs; sâlih amellerin içindedir.

[Onlar için birçok bahçeler (Cennetler) **vardır ki, ağaçlarının ve evlerinin altından ırmaklar akar.]**

[Her def'asında, bu Cennet meyvalarından bir şeyle rızıklandıkları vakit, biz bunu dünyâda da yemiştik, diyecekler.]

Zîrâ Cennet meyvalarının renkleri birbirine benzer, fakat lezzetleri çeşitlidir.

[Onlara, isimleri birbirine benziyen ve fakat lezzetleri ayrı rızık verilecek.]

[Ve onlar için orada tertemiz eşler de vardır. (Hayz gibi, kir gibi, kötü huy gibi şeylerden tamâmen temiz.)]

[Ve orada (bir daha çıkmamak üzere) dâimî olarak kalacaklardır.]

Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet edilmiştir; der ki:

«Cennet'e ilk girecek olanların yüzleri, ayın on dördü gibi ve ondan sonra girecek olanların yüzleri ise bir parlak yıldız gibi münevver olacaktır.»

Hazret-i Enes (R.A.) de rivâyet eder ki:

«Cennet kızlarından biri dünyâda görünseydi, ziyâsı ve güzel kokusu Doğu ile Batı arasını doldururdu.»

Yine Enes (R.A.)'den rivâyet edilmiştir:

«Cennet'te bir çarşı vardır, ki Cennet sâkinleri her Cum'a, bu sokağa giderler. Burada yüzlerini yalıyan bir şimal rüzgârı güzelliklerini artırır. Eşler birbirleriyle karşılaştıkları vakit, her ikisi de artan güzelliklerini hayrânlıkla seyrederler.»

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً
فَمَا فَوْقَهَا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ
وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا
مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِى بِهِۦ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ
إِلَّا ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾

26 [Allah, sivrisinek ve onun üstünü şeyle hakkı vasıflandırmak ve bildirmek için mesel getirmekten sıkılmaz.]

Bu âyetin inmesine sebeb Yahûdîlerdir. Allah Teâlâ sinek ve örümcek gibi şeyleri misâl verince Yahûdîler:

«Allah bu gibi kıymetsiz şeyleri misâl vermekle ne demek istemiştir? Böyle bir şeyi misâl vermekten utanılır.» demişlerdi. Âyet-i Kerîme bu sözü red için inmiştir.

[Kur'ân'a ve Muhammed Aleyhisselâm'a îmân edenler, onun Hak ve Allah Teâlâ'dan olduğunu bilirler.]

[Amma kâfir olanlar: Allah, bu hasîs şeyi mesel getirmekle ne demek istedi? derler.]

Hak Teâlâ onlara cevâben dedi ki:

[Allah, o meselle, O'nu tekzîbettikleri için, nice kâfirleri zelîl ve perîşân eder.]

[Ve yine o meselle, O'nu tasdîk ettikleri için, nice mü'minlerin de hidâyetlerini artırır.]

Bu delâlet eder, ki hidâyet de, dalâlet de Allah Teâlâ'dandır.

[Onunla yalnız fâsıkları yoldan çıkarır.]

Fâsık: Büyük günâhları irtikâb ederek Allah'ın emirlerini terkeyleyen, Allah'a itâat çevresinden çıkan kimsedir.

Üç derecesi vardır:

Birincisi, işlediği işi günâh ve bunu çirkin gördüğü hâlde vakit vakit işliyen; ikincisi, hareketini sevimli görmediği hâlde bunu sırf i'tiyâd edinmiş olduğundan yapan; üçüncüsü de, günâh olan şeyi, doğru ve günâh addetmiyerek işliyendir, ki bu sonuncusu, boynundan îmân bağını çıkarmış olur; fakat ilk ikisi îmân ve tasdik etmekte oldukları için mü'minlik sıfatını kaybetmış olmazlar.

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ
بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ
لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ
فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

27 [Onlar, Allah'ın ahdini misâkla bağlandıktan (yeminle te'kîdettikten) sonra bozarlar.]

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamberlere, âlimlere ve bütün Âdemoğul-

larına karşı ahdi vardır. Peygamberlerden aldığı ahid, risâleti tebliğ edip, dinî ikâme etmek. Âlimlerden aldığı ahid, Kitâb-ı mübîni halka bildirip gizlememek, Âdemoğullarından aldığı ahid de, Cenâb-ı Hakk'ın birliğine inanmak, ondan başkasına tapmamak, Peygamberlerine uymak, onun yolunda yürümek, elest-ü bezminde verilen andı dâimâ gerçekleştirmektir.

[Ve Allah Teâlâ'nın vaslını emrettiği şeyi keserler.]

Cenâb-ı Hakk'ın vaslını, bitişmesini, ayrılmamasını emrettiği şey: Mü'minlerden ayrılmamak, kavli fiiline uygun düşmek, bütün Peygamberleri tasdîk etmek, rahîm hakkı, akrabalık hakkı gibi şeylerdir.

[(İmândan men, Hakk'ı istihzâ, düzenliği te'mîn eden vaslı keserek) yeryüzünde fesâd ederler.]

[İşte onlar, (vefâ, salâh ve sevâba karşılık, bozgunculuk ve azâbı satın aldıkları için) **ziyân edicilerdir.]**

28 **[Allah Teâlâ'ya, nasıl olup da kâfir olursunuz ki. Ölü iken** (henüz babalarınızın sulbünde bir nutfe iken annelerinizin rahminde, sonra da dünyâda) **sizi O diriltti. Sonra sizi yine O öldürecek. Tekrar sizi** (kabirde ve neşirde) **O, diriltecek. Nihâyet âhirette O'na döneceksiniz.** (Allah da, hayır ve şer, amellerinize göre size cezâ verecektir).]

Bu âyet-i kerîme'de şuna işâret edilmektedir ki, ilkin hayât vermeye kaadir olan Allah, sonra da hayât vermeye kaadirdir. Zîrâ ilk yaratış, tekrar yaratıştan kolay değildir.

Bu hitâb, mü'min ve kâfirlere müşterek bir hitâbdır. Çünkü Cenâb-ı Hak, vahdâniyet ve nübüvvetin bütün delîllerini bildirmiş, îmân edenlere va'd ve küfür edenlere vaiydde bulunduktan sonra bütün ni'metlerini tam bir müsâvîlikle ihsân buyurduğunu te'yîd etmiştir. Bütün bu ni'metlere karşılık, onların küfre sapacaklarını uzak ve çirkin görmüştür.

Yâhûd yalnız mü'minlere hitâbtır. Bununla minnet ve şükrânda bulunmaları ve küfürden uzaklaşmaları irâde buyurulmuştur. O ma'nâ ile ki: «**Küfür edeceğiniz nasıl tasavvur edilebilir? Ölüler gibiydiniz, cehil içindeydiniz, ilim ve irfânla sizi diriltti. Sonra bilinen ölümle sizi öldürecek ve hakîkî hayâta tekrar diriltecektir. Müteâkiben Allah'a rücû' edecek, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insanoğlunun tahayyül ve tasavvur edemiyeceği şeylerle sizi sevâblandıracaktır.**» denilmiştir.

29 **[Allah Teâlâ, yerde ne varsa hepsini sizin için** (sizin fay-

dalanmanız için Rabbinizin kudretini, varlığını ve birliğini istidlâl etmeniz için) yarattı.]

Bu Âyet-i kerîme'ye göre, insanlar için men ve harâm kılındığına dâir hakkında nass bulunmıyan her şey mubâhdır.

[Sonra semâya inâyet buyurdu da onları yedi gök hâlinde nizâmına koydu. O, her şeyi hakkiyle bilir.]

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ ءَادَمَ
الْأَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَٰٓئِكَةِ فَقَالَ أَنۢبِـُٔونِي بِأَسْمَآءِ
هَٰٓؤُلَآءِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾

30 [Yâ Muhammed! Hani Rabbin, Meleklere: Ben muhakkak yeryüzünde bir halîfe (bir insan, âdem) yaratacağım, demişti.]

Vakta ki Cenâb-ı Hak, gökleri ve yeri, Melekleri ve Cinni halk etmişti. Melekleri gökte ve Cinni yerde iskân etti. Bir müddet ibâdet ettikten sonra Cinlerin aralarına hased girdi. Serkeşlik etmeye, birbirlerini öldürmeye başladılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, üzerlerine Meleklerden bir müfreze asker gönderdi. İçlerinde en çok bileni, reis ve mürşidleri İblîs idi.

Müfreze, Cinleri dağlara, vâdilere, adalara sürdükten sonra, yeryüzünde ibâdet etmeye başladı. Cenâb-ı Hak ibâdetlerini hafifletti. İblîs'e de arzı, dünyâ semâsını ve Cennet hazînelerini verdi. İblîs, kâh yerde, kâh dünyâ semâsında, kâh Cennet'te ibâdet ederdi. Bu durumu, nefsine gurur getirdi. Kendisini bütün Meleklerin üstünde görür oldu.

Cenâb-ı Hak, O'na ve müfrezesine, yeryüzünde bir halîfe yaratacağı haberini verdiği vakit, memnunluk duymadılar. Zîrâ, hafîf bir ibâdetle iktifâ etmekteydiler.

[Yâ Rabbenâ! Yeryüzünde bozgunculuk edecek, kanlar dö-

kecek bir kimse mi yaratacaksın? dediler. Allah Teâlâ: Sizin bilmediğiniz şeyi ben bilirim, dedi.]

31 **[Âdem'i yarattıktan sonra bütün eşyânın isimlerini O'na öğretti.]**

Âyeti te'vîl edip, yorumlayanlara göre; Allah Teâlâ Hz. Âdem'e bütün dilleri öğretti. O da evlâdının her birine ayrı bir dil ile konuştu. Sonra çocukları muhtelif memleketlere dağıldılar. Muhtelif diller doğdu böylece.

[Sonra o eşyâyı Meleklere gösterdi (ki Âdem'in fazlı ve onların aczi meydana çıksın). Bu eşyânın isimlerini bana bildirin, eğer sâdıklar iseniz, dedi.]

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا
مَا عَلَّمْتَنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ
بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ۙ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

32 **[Melekler acz ve kusûrlarını i'tirâf ettiler. Dediler ki: Yâ Rabbenâ! Seni her şeyden tenzîh ederiz. Senin, bize öğrettiklerinden gayri, bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen, o Alîmsin ki, sana hiçbir şey gizli kalmaz, Hakîmsin ki, her fiilin hikmete uygundur.]**

33 **[Allah: Yâ Âdem! Meleklere eşyânın isimlerini bildir, dedi. O da onlara, emredildiği üzere bildirince: Hak Teâlâ, Meleklere: Ben, size demedim mi ki, göklerin ve yerin gaybını, olmuş ve olacağını, ve sizin âşikâr söylediklerinizi de, gizli tuttuğunuz şeyleri de bilirim; buyurdu.]**

Bu âyette; insanın şerefine, ilmin meziyetine ve ibâdete olan üstünlüğüne delâlet vardır. Cenâb-ı Hak, Âdem Aleyhisselâm'ın fazlını ilimle açıkladı. Eğer ilimden şerefli bir şey olaydı, fazlını onunla açıklardı. İlmen üstünlüğü sebebiyledir ki, Meleklere secde etmeleri emrolundu.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ
وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ ٱسْكُنْ أَنتَ
وَزَوْجُكَ ٱلْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا
هَٰذِهِ ٱلشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٥﴾

34 [**Ve hatırla ki, o vakit Meleklere: Âdem'e secde edin, diye emrettik.**]

Bu secde, bir tahiyyât, bir selâm secdesiydi, yoksa bir ibâdet secdesi değildi. Yûsuf Aleyhisselâm'a kardeşlerinin selâmı gibi... Ba'zılarına göre de, Âdem Aleyhisselâm, Kıble edinilmişti. Asıl secde Cenâb-ı Hakk'a idi. Nasıl ki namaz için Kâ'be, Kıble'dir, ve secde Allah Teâlâ'ya yapılır.

[Melekler, hemen secde ettiler. Yalnız İblîs dayattı, secde etmeyi kibirine yediremedi. Zâten kâfirlerdendi (Yâhûd kâfirlerden oldu.)]

İlm-i İlâhîde kâfirlerdendi, yâhûd, Allah'ın emrini çirkin görmekle kâfirlerden oldu, demektir.

Bu Âyet-i kerîmenin faydalarından biri şudur ki, kibir ve gururdan sakınmak gerekir. Kibir, ba'zı hâlde, insanı küfre götürür.

Sonra Hak Teâlâ, Meleklere emretti. Âdem'i altından bir taht üzerine yatırarak Cennet'e koydular. Bir arkadaşı, eşi yoktu. Uykuya daldı. Uykudayken, Cenâb-ı Hak, sol eğe kemiğinden Havvâ'yı halk etti. Âdem, Havvâ'nın yaratılışını hissetmedi, hiçbir acı duymadı. Ancak uyandığı vakit O'nu yanıbaşında oturuyor gördü.

«Sen kimsin?» diye sordu.

Havvâ: «**Eşinim ve Hak Teâlâ beni, senin için halk etti.**» dedi.

35 [**Dedik ki: Yâ Âdem! Sen ve eşin Cennet'i mesken edin. İkiniz de Cennet'te dilediğiniz vakit, dilediğiniz yerde, dilediğiniz gibi bol bol yeyin. Fakat bu ağaca yaklaşmayın. Yaklaşırsanız, ikiniz de zâlimlerden, ma'siyetle nefislerinize zarar edicilerden olursunuz.**]

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ
عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ
مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

36 [**İkisini de Şeytan, Cennet'ten ayırmaya sebeboldu. Ve onları bulundukları ni'metten çıkardı.**]

Rivâyet edilir ki: İblîs, Âdem ve Havvâ'nın nâil oldukları ni'mete hased etti. Bir yolunu bulup Cennet'e girdi. Ve onlara vesvese verdi. «**Rabbiniz, sizi o ağaçtan niçin menetti, biliyor musunuz? Eğer siz, ondan yerseniz artık sizin için ölüm olmaz, ebediyen Cennet'te kalırsınız.**» dedi.

İlkin Havvâ'yı ve O'nun vâsıtasiyle Âdem'i aldattı. İkisine de o ağacın meyvasından yedirdi.

[**Biz de: Birbirinizin düşmanı olduğunuz hâlde inin, yeryüzünde sizin için bir vakte kadar kalmak ve geçinmek vardır; dedik.**]

37 [**Âdem Aleyhisselâm, Rabbinden bir takım kelimeler telâkki etti** (ve alıp hıfzetti. Bu kelimelerle de yalvardı.)]

Bu kelimeler, bir rivâyete göre:

«**Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem tagfirlenâ ve terhamnâ lenekûnenne minelhâsiriyn**».

Diğer bir rivâyete göre de:

«**Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke ve bihamdike rabbiy amelte sevâün ve zalemte nefsiy fagfirliy inneke ve entelgâfûrurrahîym**» idi.

İbn-i Abbas (R.A.)'ın rivâyet ettiğine göre: «Âdem ve Havvâ ikiyüz yıl ağladılar. Kırk gün yemeyip içmediler. Yüzyıl Âdem, Havvâ ile temâsta bulunmadı.»

[**Bu sebeble Allah tevbesini kabûl ve rahmetle ona rücû' etti. Çünkü Allah Teâlâ, kullarına mağfiretle rücû' edicidir. Rahmeti geniştir. Tevvâb ve Rahîm'dir.**]

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

38 [**Dedik ki: Hepiniz yeryüzüne inin. Ne zaman benden size bir hidâyet: Kitâb, Peygamber ve Şerîat gelir de, kim bu hidâyetime tâbi' olursa, onlara korku yoktur, mahzûn da olmazlar.**]

39 [**Kâfir olup Âyetlerimizi tekzîb edenler ise Cehennemliktir. Ateşten çıkmazlar ve dâim orada kalırlar.**]

Âdem Aleyhisselâm'ın kıssasında bizim için dikkat edilmesi gereken husûslar vardır. Bir def'a mahlûk bir Cennet vardır. Tevbe makbûldür. Doğru yolu tutan, îmân eden, kötülüklerden korunanlar, aslâ tehlikede değillerdir ve âkıbetlerinden emîn kılınmışlardır. Sonra dâimî bir ateş ve azâb vardır. Kâfirler o ateşte, çıkmamak üzere kalacaklardır. Fakat kâfirlerin gayri değil.

Cenâb-ı Hak, tevhîd, nübüvvet ve meâd'a (dönülecek yere) âhirete âid bütün delîlleri beyân etmiş ve bunu nihâyetsiz ni'metlerini sayarak te'kîd buyurmuşlardır. **Halk etmek, emretmek yalnız O'nundur. Yaratmaya kaadir olan Allah, onu iâdeye de kaadirdir.**

Bu i'tibârla, ilim ve Kitâb sâhiblerine (Semâvî Kitâblara i'tikâdedenlere) hitâbedilmiş ve: Dâimâ Allah'ın ni'metlerini zikrediniz, Hakk'a uyunuz, doğru yoldan şaşmayınız, ahdlerinize vefâ ediniz, sözünüzde durunuz tâ ki Hazret-i Muhammed (S.A.V.)'e ve O'na indirilen Kitâb'a îmân ediniz, buyurulmuştur.

40 [**Ey Benî İsrâîl! Size in'âm ettiğim ni'metleri hatırlayın.**]

Düşünün ve şükredin. Burada kasdedilen, cedlerine verilen ni'metlerdir ki, bunlar da: Denizin yarılması, oradan geçip kurtulmaları, müteakıben aynı denizde Firavun ve kavminin boğulması, Tih Sahrâsında bulutla gölgelendirilmeleri, kudret helvası ve bıldırcın

kuşu indirilmesi, kendilerine doğru yolu bulmaları için kitap (Tevrât) inzâl buyurulması ve sâir ihsân buyurulan ni'metlerdir.

[Ahdime vefâ (Bana îmân ve tâat) **edin ki, Ben de ahdinize vefâ edeyim** (Ahdi bozmayın)**. Benden korkun.]**

Bu Âyet-i kerîme'de va'd, vaiyd, şükür ve ahde vefâ etmenin vücubuna delâlet vardır. Bir mü'min için Cenâb-ı Hak'tan gayri kimseden korkmamak îcâbettiğine işâret vardır.

وَءَامِنُوا۟ بِمَآ أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ
وَلَا تَكُونُوٓا۟ أَوَّلَ كَافِرٍۭ بِهِۦ ۖ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ وَإِيَّٰىَ
فَٱتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا۟ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُوا۟ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرْكَعُوا۟ مَعَ
ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ
تَتْلُونَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

41 **[Elinizdeki kitâbı tasdîk eder olduğu hâlde inzâl ettiğim Kur'ân'a îmân edin.]**

Zaman farkı sebebiyle ba'zı hükümlerde ona aykırı olana dahî îmân edin ki, her biri zamanına göre haktır. Onunla insanların salâhı hedef tutulmuştur. Bu i'tibârla:

[Kur'ân'ı inkâr edenlerin ilki olmayınız. Hem kendinizin ve hem size uyanların vebâliyle muâheze edilirsiniz. Âyetlerime îmân ve hükümlerine riâyeti az olan dünyâ hazlariyle değişmeyiniz. (Bu, ne derece yüksek olursa olsun, âhiret hazlarından kaybedilene nisbetle az ve değersizdir.)]

Yahûdilerin reisleri ve âlimleri, halkın her yıl, bağ, bahçe ve paralarından muayyen bir vergi alırdı. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in

Tevrât'ta yazılı vasıflarını bildirirler de, halk da Müslüman oluverirse, bu vergiyi kaybedeceklerinden korkmuşlardı. Bu bakımdan bildirilen vasıfları değiştirmişler ve Efendimizin mübârek isimlerini gizliyerek dünyâyı, âhirete tercih etmişlerdi.

[Benden sakının, korkun.]

42 **[Hakkı bâtıla bulayıp da bile bile Hakkı gizlemeyin.]**

43 **[Beş vakit namazı kılın. Malınızın zekâtını verin. Namazda rükû' edenlerle** (cemâati müslîminle) **birlikte siz de rükû' edin.]**

Zîrâ, cemâatle kılınan namazın, yalnız kılınanı üzerine yirmiyedi derece sevâbı vardır. Rükû' ile birlikte denilmesine sebeb de, Yahûdilerin namazında rükûun bulunmayışıdır.

İmâm Râzî; «**Namazda rükûun farziyyeti, bu âyet-i kerîme ile sabittir.**» der.

44 **[Siz insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Halbuki Tevrât'ı okuyorsunuz.]**

Tevrât'ta inad, iyiliği terk, sözün işe uymazlığı menedilmiştir.

[Yoksa, aklınız mı yok?]

Ki bu fenâ hareketinizden el çekmiyorsunuz.

Enes bin Mâlik (R.A.) rivâyet eder:

Peygamberimiz Efendimiz buyurdu ki:

«Miraç gecesi bir kavme rasgeldim ki, dudaklarını ateşten makaslarla kesiyorlardı. Cebrâil Aleyhisselâm'a: Bunlar kimdir? diye sordum. Ümmetin âlimleriydi, halka iyilik emreder, fakat Kitâbullah'ı okudukları hâlde, kendileri iyilikte bulunmazlardı.» dedi.

Üsame bin Zeyd'den de rivâyet edildiğine göre: Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlar ki:

«Kıyâmet Günü, Cehennem'e bir kimse getirilip bırakılacak ve bağırsakları sürünmekte olduğu hâlde, bir hayvan gibi değirmen çevirecek. Çekeceği şiddetli azâbı seyretmek için Cehennemlikler etrafını alacak. Sen, bize iyiliği emir ve münkeri nehyetmez miydin? diyecekler, Evet, gerçi ben iyiliği emrederdim fakat onu işlemezdim. Sizi münkerden nehyederdim, fakat münkeri kendim işlerdim,» diyecek.

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ
وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ
مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا
نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ
﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

45 **[İhtiyaçlarınızın husûlü için Allah Teâlâ'dan sabır ve namazla yardım dileyin.]**

Mütevekkillerden olun. Ferah ve necâtı bekleyin. Oruç da müftırattan sabırdır. Namaza gelince: Burada namaz, bütün ibâdet nev'ilerine şâmildir. Tahâret, setr-i avret, Kâ'be'ye yönelmek, i'tikâf, huşû', ihlâs, Şeytânla mücâhede, Hakk'a münâcat, Kur'ân-ı Kerîm okumak, kelime-i şahâdet getirmek ve sâire gibi...

[Gerçi namaz ve sabırla yardım istemek çetin, ağır ve meşakkatli bir iştir, ama huşû' sâhibleri için değil..]

46 **[Ki onlar, Allah Teâlâ'yı göreceklerine, hesâb ve cezâ için haşrolunacaklarına intizâr ederler.]**

47 **[Ey İsrâîl oğulları! Size in'âm ettiğim ni'meti ve vaktiyle sizi âlemlerin üstüne geçirdiğimi hatırlayın.]**

48 **[O günün hesâb ve azâbından korkun, ki kimse bir başkasının yerine bir şey ödeyemez.]**

Bu Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi şudur ki: Yahûdîler, o vakit, biz İbrâhim ve İshâk Peygamberlerin evlâdıyız diye övünmüşlerdi. Fakat bilmiyorlardı, ki o gün kimsenin kimseye faydası olmaz.

[Kimseden, kimse için şefâat kabûl edilmez, fidye de alınmaz. Azâbdan da menolunmazlar.]

Mûtezîle, günâhkârlar için şefâatin fayda vermiyeceğine bu

Âyet-i kerîmeyi gösterirler. Onlara deriz ki; bu Âyet-i kerîme, kâfirlere mahsûsdur. Mü'minlerin günâhkârları için, bu husûstaki âyetler ve hadîsler delâletiyle, şefâatin cevâzı sâbittir.

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ
أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ
فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

49 [**Ey İsrâiloğulları! Hatırlayın o vakti ki: Ecdâdınızı Fir'avn ve ona tâbi olanların elinden kurtarmıştık.**]

Fir'avn, bir lâkabdır. Amalika'ya hükümdar olanlara verilen bir ünvândı. Fürs ve Rûm hükümdârlarına Kisrâ ve Kayser denildiği gibi...

Mûsâ Aleyhisselâm zamanındaki Firavunun ismi: Velid bin Mus'ab bin Reyyân'dı.

[Size işkencelerin en kötüsünü yüklerlerdi.]

Nakledildiğine göre, Firavun, İsrâiloğullarını çeşitli hizmetlerde; inşâatta, zirâat işlerinde ve bir kısmını da hizmetçilikte kullanırdı. Birtakımı dağlarda taş çıkarır, ve sonra arkalarında şehre getirirlerdi. Demircilik, marangozluk ve sâir bütün ağır hizmetler Benî İsrâîle yükletilmişti. Kadmları da kezâ ücretsiz ip eğirir ve bez dokurlardı. Zayıf olup da çalışamıyanlar cizye vermeye mecbûrdular. Her gün Güneş batmadan cizyelerini verirlerdi. Günlük cizyesini vaktinde ödemiyenlerin sağ elleri demirlenir, bir ay bu hâlde bırakılırdı.

[Ve doğan çocuklarınızın erkeklerini öldürür, kızlarını alıkorlardı.]

Bunun sebebi şu idi: Bir gün Firavun, rüyâsında, Beyt'il-makdis'den bir ateş çıktığını ve Mısır'ı kapladığını görmüştü. Ateş, Firavun oğullarını yakmış ve fakat Benî İsrâîle bir zararı dokunmamıştı. Firavun, rüyâsını kâhinlere tâbîr ettirdi. Dediler ki:

«Benî İsrâîl'den bir oğlan doğacak, senin helâkine ve mülkünün zevâline sebebolacak.»

Bunun üzerine Firavun, Benî İsrâîl'den doğacak her erkek çocuğun öldürülmesini ve kızlarına dokunulmamasını emretmişti. Oniki bin çocuk öldürülmüştü.

Bundan sonra, İsrâîloğullarının ihtiyarları öldü. Kavminin reisleri Firavun'a:

«İsrâîloğullarının küçüklerini sen öldürdün. Büyükleri de kırıldılar. Böyle giderse onlardan erkek kalmayacak! İşleri kim yapacak?» dediler.

Bunun üzerine Fir'avn, bir yıl doğan çocuklar öldürülüp bir yıl öldürülmemesini emretti. Öldürülmeyen yılda Hârûn (A.S.), öldürülen yılda ise Mûsâ (A.S.) doğdular.

[**Firavun'un üzerinize saldırışında** (Mûsâ Aleyhisselâm'ın gönderilip Firavun'dan kurtuluşunuzda, mihnete sabır ve ni'mete şükürde) **Rabbinizin size büyük bir imtihanı vardır.**]

Bu Âyette, şuna işâret edilmektedir ki, hayır da, şer de kullarına Allah Teâlâ'nın bir imtihanıdır. Kula lâyık olan odur ki, sevindiğinde şükür ve zarara uğradığı vakit sabretsin. Tâ ki imtihan edilenlerin hayırlısı olsun.

50 [**Hatırlayın o zamanı ki, denizi ikiye ayırıp sizi boğulmaktan kurtarmıştık ve gözlerinizin önünde Firavun ve kavmini boğmuştuk.**]

Rivâyet edilir ki, Firavun ve kavminin helâki yaklaşınca, bir gece, Allah'ın emriyle Mûsâ Aleyhisselâm, Benî İsrâîl'e emretmişti. Her biri evlerinde kandiller yakmışlardı.

O gece, Firavun oğulları bir ölünün defni ile meşgûldü. Bundan faydalanarak bütün Benî İsrâîl yola düştüler. Hârûn Aleyhisselâm önlerinde ve Mûsâ Aleyhisselâm arkalarında idi.

Nihâyet deniz kıyısına varmışlardı. Güneş de doğmuştu. Bir de baktılar ki Firavun, askeriyle tozu dumana katarak geliyor. Derhâl Mûsâ, âsâsiyle denize vurdu. Ve denizde on iki yol açıldı. Benî İsrâîl'in on iki sıbtından her biri, bir yola girdi. Yolların iki tarafında su, dik bir duvar gibi oluvermişti. Buna rağmen birbirlerini göremedikleri için içlerine boğulma korkusu düşmüştü. Fakat bu sırada sudan pencereler açıldı ve bu açılan pencerelerden bitişik yolda yürüyenler birbirlerini görebildi ve sözlerini işitebildi. Bu şekilde sür'atle geçip selâmete kavuştular. Firavun'un ve kavminin şerrinden kurtuldular.

Bu arada Firavun da deniz kenarına gelmişti. Gördü ki, deniz, yol yol olmuş. **«Bakın!»** dedi. **«Kaçanları yakalıyayım diye deniz,**

heybetimden oniki yol oldu, haydi girin!» Fakat kavmi girmeye cesâret edemedi. **«Evvelâ sen gir ki görelim»** dediler. Maamafih, Firavun da tereddüd etmekteydi. Bir aygıra binmişti. O anda Cebrâil Aleyhisselâm, bir kısrağa binmiş olduğu hâlde denize girdi. Arkasından, hayvanını zaptedemiyen Firavun da denize girmek zorunda kaldı. Askeri çâresiz kendisini tâkîb etti. Hepsi denize girdikten sonra da sular üzerlerine yıkıldı. Bir kişi bile kurtulmamasına boğuldular.

وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ
لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ
عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

51 [**Ve yine hatırlayın o vakti ki,** (Firavun ve kavmini helâk ettikten sonra) **Mûsâ Aleyhisselâm'a va'dettik** (ki O'na Tevrât'ı verelim, zîrâ şerîatleri yoktu) **kırk** gece (Zilkâde'nin birinden Zilhicce'nin onuna kadar) **mîkât ta'yîn ettik.**]

Rivâyet edilir ki: Cenâb-ı Hak tarafından Hazret-i Mûsâ'ya bir kitap verilmesi va'dedildiği için Sîna Dağı'na dâvet edilmişti. Kardeşi Hârûn'u yerine vekîl bıraktı. Kendisi Tûr'a gitti.

Benî İsrâîl Mısır'da iken bir gün düğün sebebiyle Kıptîlerden ödünç, altından yapılmış zînet eşyâsı almışlardı. Apansızın Mısır'dan çıktıkları için bunu sâhiblerine verememişlerdi. Tîh sahrâsında, ne köy ve ne kasaba bulunmadığından, altın ve gümüşün kıymeti yoktu. Benî İsrâîl bu eğreti zînet eşyâsını, boyunlarındaki vebâlleri gibi beyhûde kendilerine yük edip taşıyorlardı.

İçlerinde Sâmirî adlı bir münâfık, onları aldattı. O eşyâyı toplattı. Ve hepsini ateşe koyup eritti. Sâmirî kuyumcuydu. Bununla altından bir buzağı heykeli yaptı, ki buzağı gibi ses verirdi. **«İşte, sizin ilâhınız, Mûsâ'nın da ilâhı budur. Mûsâ, onu arayıp bulmak için Tûr'a gitti, geliniz, buna tapınız!»** dedi.

Hârûn Aleyhisselâm ile O'na tâbi' olan oniki bin kişiden gay-

risi, buzağıyı ilâh edinip tapmaya başladılar. Hârun Aleyhisselâm, her ne kadar nasîhat ettiyse de kulak asmadılar: «**Mûsâ gelinceye kadar biz buzağıdan vaz geçmeyiz,**» dediler.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu vak'a hatırlatılarak buyuruluyor ki:

[Siz (Mûsâ Tûr'a gittikten sonra) nefislerinize zulmederek o buzağıyı ilâh edindiniz.]

Mûsâ Aleyhisselâm, Tevrât-ı şerîfle Tûr'dan geldi. Ne görsün ki, Benî İsrâîl buzağıya tapıyorlar. Pek ziyâde gazâblandı. Samirî'yi lâ'netleme etti. Ve buzağıyı denize attı. Ve niçin kendilerini gözetmedi de Samirî'ye aldandılar diye, Hârûn Aleyhisselâm'ın sakalından tuttu. Hârûn:

«**Ne yapayım? Bu kadar nasihat ettim, dinlemediler, az kaldı ki beni öldüreceklerdi,**» diye özür diledi.

Buzağıya tapmış olanlar da ettiklerine pişmân oldular, yalvardılar, günâhlarından tevbe ve istiğfâr ettiler. **Allah Teâlâ buyurdu:**

52 **[Bilâhare** (tevbe ettiniz), **şükredersiniz diye, günâhlarınızı afvettik.]**

53 **[Zikret o vakti ki, hidâyet bulasınız diye, Mûsâ'ya Tevrât'ı ve Fürkân'ı verdik.]**

Fürkân odur ki: Hakla, bâtılı veyâ küfürle, imânı yâhûd helâlle harâmı ayırır.

وَإِذْ قَالَ

مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ

فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ

بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ

يَا مُوسَىٰ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ

الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾

54 **[Zikret o vakti ki, Mûsâ, buzağıya tapanlara. Ey kavmim! Siz buzağıyı ilâh edinmekle nefislerinize zulmettiniz, dedi.]**

Dediler ki: Çâresi nedir? Emret ki yapalım. Dedi ki:

[Rabbinize rücû' edin ve tevbeye azmedin.]

Dediler ki: O'na nasıl rücû' ve tevbe ederiz? Dedi ki:

[Birbirinizi öldürün! (Buzağıya ibâdet etmiyenleriniz, ona ibâdet edenleri öldürsün.)]

[(Katille Allah Teâlâ'ya rücû' ediniz.) **Bu Rabbiniz indinde sizin için daha hayırlıdır,** (ki şirkten temizliğe ve ebedî hayâta vesîledir.)]

Mûsâ Aleyhisselâm bunu kendilerine haber verdiği vakit dediler ki: **«Allah Teâlâ'nın emrine tahammül ederiz.»**

Hak Teâlâ üzerlerine siyah bir bulut gönderdi. Ve duman çökertti. Kişi babasını, oğlunu, kardeşini veya karısını görüp de Allah'ın emrini yerine getirmekten çekinmesin diye... Sabahtan akşama kadar kılıç ve hançerle birbirlerini öldürdüler. Bu hâli gören Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâmlar nihâyet dayanamadılar, ağlaşıp duâ ettiler, geri kalanların afvolunmalarını dilediler. Duâları müstecab oldu. Üzerlerinden bulut kalktı ve kalanlar ölümden kurtuldular. Yetmişbin kişi öldürülmüştü. **Allah Teâlâ buyurdu:**

[Allah Teâlâ da (emrini yerine getirdiğiniz için) **tevbelerinizi kabûl edip, günâhlarınızdan geçti. Allah, günâhları tevbeye tevfîk ve rahmet eder.]**

55 [Yine hatırlayın o zamanı ki: Mûsâ'ya: «Biz, Allah Teâlâ'yı apâşikâr görmedikçe sana inanmayız» dediniz. Bu sebeble gökten yıldırım inip sizi yaktı. Erişen musîbeti gözlerinizle gördünüz.]

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا

عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

56 [Ve ölümünüzden sonra sizi, (dirilik ni'metine) **şükredersiniz diye dirilttik.]**

Rivâyet edilir ki: Allah Teâlâ, Mûsâ'ya; İsrâîl oğullarından bir bölüğü ile birlikte, buzağıya ibâdetten pişmanlık ve özür dilemek için, Tûr'a gelmesini emretti. Mûsâ da kavminin ileri gelenlerinden

yetmiş kişi seçti. Tûr-i Sîna'ya mik'ata yöneldiler. Yolda Mûsâ'ya: «**Rabbinden dile, bize sesini işittirsin**» dediler. Mûsâ da «**Peki!**» dedi.

Tûr'a yaklaştıkları vakit, üzerlerine bir bulut indi ve bütün dağı kapladı. Mûsâ, buluta girdi, yanındakilere de, «**Girin!**» dedi.

Mûsâ Aleyhisselâm, ne zaman, Allah Teâlâ hitâb etse, yüzünü bir nûr kaplardı ki hiçbir kimse yüzüne bakmaya muktedir olamazdı. Bu sebeble, Mûsâ Aleyhisselâm, kendisiyle kavmi arasına bir perde koymuştu.

Cenâb-ı Hak, Mûsâ ile birlikte onlara da sözlerini işittirdi. Vaktâ ki Mûsâ, münâcattan ayrıldı, ve bulut kalktıktan sonra onlara yöneldi. Dediler ki: «**Allah'ı âşikâr görmeyince seni tasdîk etmeyiz.**» Bu sebebten, onları ölüm veyâ yıldırım kapıvermişti. Birbirlerinin ölüşlerini görmüşlerdi. Nihâyet cümlesi helâk oldu.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, ağlayıp Cenâb-ı Hakk'a yalvardı:

«**Yâ Rabbi! Bunlar Benî İsrâîl'in ileri gelenleridir. Benim yüzümden onları helâk ettin. Şimdi ben kavmime ne cevâb vereyim?**» dedi.

Cenâb-ı Hak, duâsını kabûl buyurdu. Hepsini birer birer diriltti. İlk dirilenler, diğerlerinin dirildiğini gördü. Maamafih, onların dirilmeleri, ömürlerini ve rızıklarını tamamlamak içindi. Yoksa, ecelleriyle ölmüş olsalardı Kıyâmet Gününe kadar dirilmezlerdi.

57 [**Ve Tîh'te size bulutları gölgelik ettik ve men ve selva kuşu indirdik.**]

Men, kudret helvası idi. Her gece kar gibi, ağaçların üzerine yağardı. Herkes ondan birer ölçek alırdı.

Dediler ki: «**Yâ Mûsâ! Kudret helvası bizi usandırdı. Allah Teâlâ'dan dile de bize et indirsin.**»

Hak Teâlâ da onlara selva kuşu indirdi. Selva, bıldırcına benzer bir kuştu, yâhûd baldırcın idi. Her gün Güneş doğduktan batıncaya kadar bir bulut, yere Selva kuşu yağdırırdı. Herkes kendisine bir gün yetecek kadarını alırdı. Yalnız Cum'a günü iki günlük alırlardı. Zîrâ Cumartesi günü yağmazdı.

[**Ve dedik ki: Size verdiğimiz helâl rızıkdan yeyiniz.**]

Lâkin istif etmeyiniz. Fakat onlar itâatsizlik edip istif edince, sakladıkları kurtlandı. Sonra da inmez oldu. **Hak Teâlâ buyurdu ki:**

[**Onlar** (bu ni'metlere küfürle ve rızkı istif etmekle) **bize zarar etmiş olmadılar. Belki kendileri mutazarrır oldular.**]

Şu sebeble ki: Dünyâda meşakkatsiz ve Âhirette hesâbı sorulmayacak bir rızkı, kötü hareketleriyle, kestirdiler.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا
قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا
مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

58 [**Ve bir vakit: Şu şehre girin de ni'metlerinden dilediğiniz gibi bol bol yeyin. Ve şehrin kapısından secdeler ederek girin ve deyin ki: «Senden isteğimiz günâhlarımızın afvıdır». Tâ ki biz de** (sücûdunuz ve duânız sebebiyle) **günâhlarınızı mağfiret edelim. İyilik edenlerin ise sevâblarını artıracağız, demiştik.**]

59 [**Mâ'siyet ile nefislerine zulmedenler, emrolundukları sözü değiştirdiler. Biz de tâatten çıktıkları için, üzerlerine gökten tâun indirdik.**]

Rivâyet edildiğine göre, bir saat içinde yetmişbin kişi helâk olmuştu.

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ
لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا
عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا
مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

60 [**Ve yâdet o vakti ki:** (Tîh'te) Mûsâ (Aleyhisselâm) **kavmi için Hak Teâlâ'dan** (tatlı) **su istemişti. Biz de asân ile taşa vur diye vahyetmiştik. Taştan** (İsrâiloğullarının oniki sıbtı adedince), **oniki**

çeşme fışkırdı. Ve her sıbt çeşmelerini bildi. Dedik ki: Allah'ın rızkından (kudret helvası ve Selva kuşundan) yeyin ve için de müfsidlik ederek yeryüzünü fesâda vermeyin.]

Rivâyet edilir ki: Mûsâ Aleyhisselâm'ın asâsı kendi boynundaydı. Ve iki bölümdü. Karanlıkta nûr gibi parlar, bir kandil gibi aydınlık verirdi. Âdem Aleyhisselâm onu Cennet'ten birlikte çıkarmıştı. Peygamberlerin birinden, diğerine intikâl ederek, nihâyet Şuayb Aleyhisselâm'ın eline geçmiş, O da Mûsâ Aleyhisselâm'a vermişti. Taş da aynı yoldan Mûsâ Aleyhisselâm'a intikâl etmişti.

وَإِذْ قُلْتُمْ

يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا
وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ
بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ
مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

61 **[Hani siz: «Yâ Mûsâ! Biz, her gün yediğimiz tek çeşit yemeğe tahammül edemeyiz. Bizim için Rabbine duâ et de yerin bitirdiklerinden; sebzelerinden, hıyarından, buğdayından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın» demiştiniz.]**

[Mûsâ da; «Şu (size yorulmadan, meşakkat çekmeden verilen) **hayırlı şeyleri âdi şeylerle değişmek mi istiyorsunuz? Mısır'a gidin, istedikleriniz orada vardır» demişti.** (Ni'mete küfrân ettik-

leri için mücâzat olmak üzere) **üzerlerine zillet ve meskenet vuruldu. Allah'ın gazâbına da uğradılar. Sebebi de Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve Peygamberleri haksız yere öldürmeleri, Allah'ın emirlerine isyân etmeleri, hudûdu tecâvüz etmeleri yüzündendi.]**

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

62 **[İmân edenlerle, Yahûdîler, Nasrânîler ve Sabiîlerden Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe îmân eden ve sâlih amel, yararlı işler işliyen kimselerin Allah indinde vâdolunan ecirleri vardır. Onlar için korku yoktur, mahzûn da olmazlar.]**

Sabiîler: Yahûdîlik ve Nasrâniyyetten çıkıp Melâikeye ibâdet eden din sâlikleriydi.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا
فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا
مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63 **[Hani sizden** (Tevrât ile âmil olacağınıza dâir) **mîsâk almış, Tûr'u da üzerinize kaldırmıştık.]**

Rivâyet edilir ki: Vaktâ ki Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'a Tevrât'ı indirmiş, o da kavmine onu kabûl ve hükümlerine riâyet etmelerini emretmişti. Fakat kavmi, Tevrât'taki hükümleri ağır bulmuş, kabûl etmemişlerdi. Allah Teâlâ, Cebrâil Aleyhisselâm'a emretti. Filistin dağlarından bir dağı yerinden koparıp, Benî İsrâîl'

in tepesinde ve muallakta tuttu. Önlerine ateş ve arkalarına da deniz gelip durdu.

[Size verdiğimiz kitabı azimle alın. İçindekinden gaafil olmayın, ona göre hareket edin, tâ ki dünyâda helâkten ve âhirette azâbdan kurtulasınız.]

Kabûl ederseniz febiha, yoksa, şimdi bu dağ üzerinize yıkılır, ateşle yakılır, denizde boğulursunuz.

Benî İsrâîl korkmuştu. Nihâyet Tevrât'ı kabûl ederek secdeye vardılar. Fakat dağı düşündükleri için yüzlerinin bir yanına secde etmişlerdi. Bundan sonra Yahûd'a bu şekilde secde etmek sünnet oldu «Bu türlü secde etmek, üzerimizden azâbı def'e sebebolmuştur,» derler.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ
فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾

64 **[Siz ise bundan sonra da emrimizden yüz çevirdiniz. Eğer Allah Teâlâ'nın fazlı, rahmeti, size imhâl ve azâbı te'hîri olmasaydı, elbette ziyânkârlardan olurdunuz.]**

65 **[Ey Benî İsrâîl! Ecdâdınızdan Cumartesi günü haddi aşanların hâlini bilirsiniz.]**

Yahûdîler, o gün çalışmazlardı; sâdece ibâdet etmeye me'mûrdular.

Dâvûd Aleyhisselâm zamanında Yahûd'dan deniz kıyısında oturan bir kabîle vardı. Cumartesi günü balık avlamayı Hak Teâlâ onlara yasak etmişti. Cumartesi oldu mu, balıklar deniz kenarına gelir, başlarını suyun dışına çıkarırlardı. Fakat ertesi günü hiçbir balık kalmaz, dağılırdı. Bunlardan bir grup, hîle yoluna saptı. Deniz kıyısına havuzlar kazıp, kanallar yaptılar. Cum'a günü kanalları açar ve Pazar günü de ağlarını kurup biriken balıkları avlarlardı.

[Biz de onlara: Koğulmuş maymunlar olun! dedik. (Onları Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdık, tardettik, maymun şekline soktuk.) **Derhâl, hepsi maymun oldular.]**

Bundan sonra üç gün yaşayıp helâk oldukları ve nesilleri kalmadığı rivâyet olunur. Bu kıssa A'râf sûresinde daha tafsîlâtlı anlatılacaktır.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُوا بَقَرَةً ۖ قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۖ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾

66 **[Biz bu cezâyı orada bulunanlara** (hâzır olanlara) **ve onlardan sonra gelenlere bir ibret ve mü'minlerden müttekîlere** (korunacaklara) **öğüt kıldık.]**

67 **[Hani Mûsâ Aleyhisselâm, kavmine: «Hak Teâlâ size bir inek boğazlamanızı emrediyor.» demişti.]**

Rivâyet edilir ki: Benî İsrâîl'de zengin bir adam vardı. Ve bunun fakîr bir yeğeninden başka mîrâsçısı yoktu. Bir gün, amcasının mîrâsına tamah ederek yeğeni, O'nu öldürdü ve ölüsünü gizlice başka bir köye bıraktı. Ertesi günü, o köyden birçok kimseleri Mûsâ Aleyhisselâm'a getirdiler. Ve, **«Arkadaşımızı bunlar öldürdü.»** diyerek ithâm ettiler. Fakat getirilenler inkâr etti. **«Biz kaatil değiliz, bu adamı biz öldürmedik.»** dediler.

Cenâb-ı Hak, bir inek boğazlamalarını emretti. Bunun bir parçasiyle ölüye vurulduğu takdîrde kaatili haber vereceğini vahyetti.

[Kavmi: «Bizimle istihzâ mı ediyorsun?» dediler. Mûsâ: (Mü'minlerle istihzâ ederek) câhillere katılmaktan Allah'a sığınırım.» dedi.]

Kavmi, ineğin boğazlanmasını Cenâb-ı Hakk'ın vahyetmiş olduğunu öğrenince:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا
مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ
وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾

68 [Dediler ki: «Rabbinden dile. Bize o ineğin yaşını ve vasfını bildirsin». Mûsâ da: «Cenâb-ı Hak buyurdu: Ne büyük ve ne küçüktür, belki ikisi ortasıdır. Emrolunduğunuz şeyi işleyin» dedi.]

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا
بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ
لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِنْ شَاءَ
اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾

69 [Kavmi yine Mûsâ Aleyhisselâm'a dediler ki: «Rabbinden dile, ki bize o ineğin rengini bildirsin. Mûsâ da: «Allah Teâlâ, o, sapsarı, güzelliği ve rengi bakanlara sürûr veren bir inektir buyuruyor» dedi.]

70 [Yine Mûsâ Aleyhisselâm'a: «Rabbinden dile ki o, salma mı, yoksa çalıştırılan bir inek mi, bize bildirsin. Zîrâ o vasıfta inek çok. Bize, inekler birbirine benzer görünüyor, inşâallah buluruz» dediler.]

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُولٌ
تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيهَا
قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

71 [**Mûsâ Aleyhisselâm: Rabbim şöyle buyuruyor» dedi. «O. zirâat için yer süren, ekin sulamak için su çeken bir inek değildir. Salma, aybı ve renginde alacası olmayan bir inektir». «İşte şimdi doğru bildirdin» dediler.**]

Ve söylenen vasıftaki ineği aradılar. Bu, bir delikanlının malıydı. Derisi dolusunca altın vererek satın aldılar.

[**Ve onu boğazladılar.** (Fakat bahâsının çokluğundan, kaatilin kabîlelerine mensûb bir kimse olması korkusundan, ızdırâblarının şiddetinden) **az kaldı ki bunu yapamıyacaklardı.**]

Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Eğer onlar, ilk defa, inek boğazlanması kendilerine emredildiği vakit, diledikleri ineği boğazlamış olsalardı, kifâyet ederdi» buyurmuşlardır.

Rivâyet edilir ki: İsrâîl oğullarından iyi bir adam vardı. Bir gün dişi bir buzağıyı ormana salıvermişti. Ve: **«İlâhî!»** demişti. **«Bu buzağı sana emânet olsun, oğlum büyüdüğü vakit O'na verirsin.»**

Bir müddet sonra adam vefât etti. Zamanla buzağı da ormanda büyüdü. Kendi başına gezer, kimseye tutulmaz, gördüğünden kaçardı. Çocuk da iyi bir insandı. O da herkes tarafından sevilen bir delikanlı olmuştu. Gecenin üçte birini annesinin yanında geçirir, diğer üçte birinde ibâdet eder, gündüz de arkasiyle odun getirip satardı ve kazancının üçte biriyle geçinir, üçte birini fukâraya dağıtır ve diğer üçte birini de annesine verirdi.

Bir gün annesi: **«Baban, bir buzağısını, filân ormanda senin için Allah'a emânet etmişti, artık zamanı geldi, onu getirip sat.»** dedi.

Delikanlı, ineği bulup annesinin yanına getirdi. Kadın: **«Pazara götür, bunu altı altına sat, fakat bana danışmadan isteyene verme»** dedi.

Delikanlı, ineği pazara götürdü. Filhakîka bir adam altı altına ineğe tâlib oldu.

Delikanlı: «**Gidip anneme danışayım, sonra getirip ineği size teslîm ederim**» diyerek eve döndü. Olanı haber verdi.

Annesi: «**Oğlum, o, insan değil, bir Melektir, şimdi git, O'na, bu ineği satayım mı, satmıyayım mı, ne emredersin? diye sor**» dedi.

Melek: «**Bunu derisi dolusunca altından eksiğe satma**», diye cevâb verdi.

Halbuki ineğin değeri ancak üç altındı. Benî İsrâîl, işte bu ineği satın almışlardı. Çünkü aradıkları bütün vasıfları bu inekte bulmuşlardı.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَٰلِكَ يُحْيِي
اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ
قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ
مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ
فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ
وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

72 [**Hani siz birisini öldürmüştünüz de, kaatil hakkında birbirinizle atışmış, üstünüzden atmıştınız. Halbuki Allah Teâlâ, sizin gizlediklerinizi ızhâr edicidir.**]

İnek kıssasının başı budur. Velev ki, tilâvet yönünden olsun. Öldürülen adamın ismi, «Âmîl» imiş.

73 [**Onlara: Boğazladığınız ineğin bir parçasını o ölüye vurun dedik.**]

Allah'ın izniyle, ölü dirilmişti. «**Beni öldüren yeğenimdir**» diye

söyledikten sonra düşüp tekrar öldü. Akabinde de kaatili yakalayıp katlettiler. İki köy arasındaki çekişme de bu sûretle sona erdi.

[İşte Allah, ölüleri böyle diriltir. Ve size kudretinin kemâline delâlet eden Âyetlerini gösterir, tâ ki akıl erdiresiniz diye.]

Tek kişiyi diriltmeye kaadir olan Allah, çoğunu da diriltmeye kaadirdir. Kıyâmet Günü de böyle diriltecektir. Nefsinizin havasına uymayın da, Allah Teâlâ'ya itâat edin.

74 **[(Bütün Âyetlerimize rağmen) Sonra kalbleriniz katılaştı. Taş gibi, belki ondan daha katı oldu.]**

[Zîrâ öyle taşlar vardır ki onlardan nehirler akar, ba'zısı yarılıp içinden su fışkırır, birtakımı da Allah'tan korkup dağ başından yuvarlanır.]

[Allah, işlediğinizden gaafil değildir. (Allah, kötü amellerinizi cezâsız bırakacak değildir. Her hâlde cezâlandıracaktır.)]

Ehl-i Sünnet Mezhebi onun üzerinedir ki, canlı cansız her şey, Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eder.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ

«Hiçbir şey yoktur ki, O'na hamd ile tesbîh etmesin. Fakat siz onların tesbîhlerini anlamazsınız.» (İsrâ sûresi; Âyet, 44) Ve diğer Âyet-i kerîme'de: وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

«Kanadlarını açıp uçuşan kuşlar O'na tesbîh ediyorlar. Her biri duâ ve tesbîhlerini biliyor» (Nûr sûresi; Âyet, 41) buyurulmuştur. Yine bir Âyet-i kerîmede de: أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ

وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ

«Görmüyor musun ki göklerde bulunanlar, yerde bulunanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, yürür hayvanlar ve birçok insanlar Allah'a secde ederler» (Hacc Sûresi; Âyet, 18) buyurulmuştur.

Rivâyet edilir ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz Beşir dağı üzerindeydi. Kâfirler kendisini arıyordu. Dağ: **«Yâ Resûlallah, üzerimden git. Kâfirlerin seni üzerimde bulmalarından korkarım. Sonra Cenâb-ı Hakk bana ikab eder»** dedi. Fakat Hırâ' dağı:

«Yâ Resûlallah, bana gel, bana gel!» diye O'nu çağırdı.

Enes (R.A.) rivâyet eder:

«Resûl-ü Ekrem Uhud Dağını göstererek dedi ki: Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz.»

Hazret-i Ali (R.A.) rivâyet ediyor:

«Resûl-ü Ekrem'le Mekke dışında dağlar arasından gidiyorduk. Efendimizin her uğradığı dağ ve ağaç, O'na Esselâmü aleyke Yâ Resûlallah! diye hitâbetmişti.»

Câbir bin Abdullah (R.A.) rivâyet ediyor:

Peygamber Efendimiz, hutbe okuduğu vakit, mescidin direklerinden bir hurma kütüğüne dayanırdı. Minber yapılıp da hutbelerini minberde okumaya başlayınca, kütüğün bir dişi deve gibi inlediği işitildi. Hemen Resûl-ü Ekrem minberden inip onu kucakladı ve ancak bu sûretle iniltisi kesilmişti.

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا
لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ
اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75 **[Yâ Muhammed! Yahûdîlerin size îmân edeceklerini mi ümîd ediyorsunuz? Halbuki onlardan bir fırka vardı ki, Hak Teâlâ'nın kelâmını (Tevrât'ı) işitirlerdi de, hükümlerini anladıktan sonra, bile bile onu tahrîf ederlerdi.]**

İbn-i Abbas ve Mukaatil der ki: Bu Âyet-i kerîme Mûsâ Aleyhisselâm'ın seçip de Tûr'a götürdüğü yetmiş kişi hakkında nâzil olmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın kelâmını işitip kavimlerinin yanına döndükleri vakit ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmı, işittiklerini aynen kavimlerine tebliğ etmişlerdi. Bir kısmı da: **«Kelâmullahı işittik. Allah sözlerinin sonunda buyurdu ki: Söylediklerimi eğer işlemeye gücünüz yeterse işleyiniz. Dilerseniz işlemeyiniz,»** demişlerdi. Kelâmullahı bu şekilde tahrîf etmişlerdi.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا
أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

76 [**Onlar (Yahûdîlerin münâfıkları) ne zaman îmân edenlerle buluşsalar, «Hâlis mü'minleriz,» derler. Ve birbirleriyle tenhâ kalınca: (münâfık olmıyanları, münâfıklara): Muhammed ve ashâbına, sizi Rabbiniz indinde, dünyâda ve Âhirette onunla ilzâm etsinler diye mi, Allah'ın Tevrât'ta Muhammed'in nübüvvetini ve dîninin hakîkatini bildirdiğini haber veriyorsunuz, daha buna aklınız ermiyor mu?» derler.**]

Bu, Kurayza Yahûdîlerinin birbirlerine hitâb ve itâbıydı. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) onları muhâsara edip de:

«**Ey maymunların dostları! Kalenizden inin**» demişti. Yahûdîler:

«**Bunu Muhammed'e kim haber verdi? Muhakkak ki siz haber verdiniz**» diye münâfıklara itâb etmişlerdi.

أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا

يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ

هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ

أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

77 [**Onlar bilmezler mi ki, Allah, kalblerinde gizledikleri küfrü ve dilleriyle izhâr ettikleri îmânı bilir.**]

78 [**Bunların ba'zıları da ümmîlerdir ki Kitâbı bilmezler; bildikleri, ancak** (âlimlerinin, Allah Teâlâ'ya izâfetle iftirâlarıdır) **uydurmalardır. Onlar yalnız kuru bir zan içindedirler.**]

79 [**Yazık onlara ki** (tahrîf ettikleri) **Kitâbı elleriyle yazarlar da sonra az bir bahâ ile satmak** (dünyâ malı edinmek) **için bu «Allah tarafındandır» derler.**]

Halbuki dünyâ malı, dünyâda edinecekleri menfaat, Âhirette müstehak olacakları dâimî azâba nisbetle pek az, pek değersizdir. Bilselerdi...

Bu Âyet-i kerîmede, Mushafları ücretle yazmanın kerâhetine de delâlet vardır. Hediye olarak yazmalıdır.

[Yazık, elleriyle yazdıklarından dolayı onların hâline! Ve yazık böyle kazançları yüzünden onların hâline!]

Veyl; teellüm edatıdır. Vay, yazık ma'nâsına gelir. Yâhûd helâk ma'nâsınadır. Veyâ en büyük azâbdır. Cehennem'de bir vâdinin adı da Veyl'dir.

Ebû Saîd Hudrî (R.A.) **rivâyet eder:** Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:

«Veyl, Cehennem'de bir vâdidir ki, kâfirler üzerinden bırakıldığı vakit, kırk yılda dibine inemez.»

Rivâyet edilir ki: Peygamber Efendimiz. Medîne'ye hicret buyurdukları zaman, Yahûdî âlimleri, gelirlerinin ve mevkilerinin sona ereceğinden korkmuşlardı. Bu sebeble Yahûdîlerin îmân etmelerine mâni' olmak, îmândan yüz çevirmelerini te'mîn etmek için, Efendimizin Tevrât'ta yazılı vasıflarını tahrîf etmişlerdi. Tevrât'ta Efendimiz: Güzel yüzlü, güzel saçlı, sürmeli gözlü, orta boylu diye ta'rîf edilmişti. Fakat bunun yerine onlar, uzun boylu, mavi gözlü, kıvırcık saçlı diye yazmışlardı. Ve sorulduğu zaman bu şekilde okurlardı. Yahûdîler bu uydurmaya inanır, Efendimizi ta'rîf edilen vasıflara uygun bulmadıkları için, tekzîb ederlerdi.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّآ
أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُۥٓ
أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ
بِهِۦ خَطِيٓـَٔتُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨١﴾

80 **[Bize ateş dokunmaz, meğer ki sayılı günlerde ola, dediler.]**

Ya kırk gün, ki bu müddet zarfında dedeleri buzağıya tapmışlardı; yâhûd dünyânın yaşı kadar ki, yedibin yıldır, her bin yıla karşılık bir gün azâbta kalırız, sonra da azâb kesilir, demişlerdi.

[Onlara de ki yâ Muhammed! Yoksa Allah indinde bir ahid

mi edindiniz (ki sayılı günlerden ziyâde size azâbetmesin. Yâhûd «Lâ ilâhe illâllah» mı dediniz ki sizi azâbından emîn kılsın. Eğer ahdiniz varsa) Allah, elbette ahdinden dönmez, yoksa hakîkatini bilmediğiniz şeyi Allah'a isnâd mı ediyorsunuz?]

81 [Hayır! (Hakîkat dediğiniz gibi değil) **kim kötülük işler ve suçu dört yanını kuşatırsa, işte onlar Cehennemliktir, dâim orada kalırlar.]**

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ
إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

82 [**Allah'a ve Resûlüne îmân edip sâlih amel işliyenler** (farzları edâ ederek kötülüklerden sakınanlar) **de Cennetliktir. Ve dâim orada kalırlar.]**

83 [**Hani Benî İsrâîl'den söz almıştık: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyiniz, ana babanıza, akrabâya, yetîmlere, yoksullara iyilik ediniz, insanlara güzellikle söz söyleyiniz** (onlara mârûfu emir ve münkerden nehyediniz), **namaz kılınız ve zekât veriniz diye...** (Bunları kabûl ettiğiniz hâlde) **sonra bu ahidden,** (ve Muhammed Aleyhisselâm'a îmândan) **yüz çevirdiniz. Yalnız** (Abdullah bin Selâm gibi) **pek azınız ahdinde durdu, dönmedi. Siz o kavimsiniz ki, âdetiniz dönekliktir,** (ecdâdmızın dönekliği gibi...)]

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

84 [Hani ey Benî Isrâîl! Birbirinizin kanını dökmeyiniz, birbirinizi yurdundan çıkarmayınız, diye sizden söz almıştık. Sonra, siz bu mîsâkı ikrâr ve lüzûmunu i'tirâf etmiştiniz. Buna bugün de şahâdet edersiniz.]

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم
مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن
يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ
أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ
مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

85 [Sonra da, işte siz öyle kimselersiniz ki, birbirinizi öldürüyorsunuz, içinizden bir kısmını yurtlarından çıkarıyorsunuz, üzerlerine ma'siyet ve zulümle yardımlaşıyorsunuz, esir olarak size gelirlerse malla değişiyorsunuz, (fidyeleşiyorsunuz) halbuki onları yurtlarından çıkarmanız size harâm kılınmıştı.]

Cenâb-ı Hak, Benî İsrâîl'den dört şeye söz almıştı:

1 — Adam öldürmemek,
2 — Kimseyi yurdundan çıkarmamak,
3 — Kimseyi himâye etmemek,
4 — Esirleri fedâ etmemek, kurtarmak...

Benî İsrâîl bu dört ahdin ilk üçünden yüz çevirmiş ve fakat dördüncüsüne sâdık kalmıştı.

[Yoksa siz Tevrât'ta üzerinize farz kılınanların ba'zısına îmân edip bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Ahd ve mîsâkı nakzedenlerinizin cezâsı dünyâda horluk, zillet, Âhirette de azâbın en şiddetlisine uğratılmaktır. Allah, yaptıklarınızdan gaafil değildir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz ve Kıyâmet Günü cezâlarını verir.)]

Rivâyet edildiğine göre, Benî Kurayza ile Benî Nadîr kabileleri dövüşmekte ve Evs kabîlesi Kurayza'ya, Hazreç de Benî Nadîr'e yardım etmekteydi. Taraflardan esir olanları kurtarmak için de mal biriktirirlerdi. Âyet-i kerîmede, Tevrât hükümlerinin ba'zısına îmândan kasd esir kurtarmak; inkârdan murâd edilen de diğer hükümler, katil ve sürgündür denilmiştir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ
فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ
آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا
جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا
كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

86 [**Onlar Âhirete bedel, dünyâ hayâtını satın almışlardır. Bu sebeble onların Âhirette azâbı hafifletilmez, kendilerine yardım da edilmez.**]

87 [**And olsun ki, Biz Mûsâ'ya Tevrât'ı bir def'ada verdik. Sonra da birbiri ardınca Peygamberler gönderdik. Ve Meryem oğlu Îsâ Aleyhisselâm'a açık mu'cizeler verdik.**]

Ölüyü diriltmek, hastaları iyi etmek, gâibden haber vermek ve sâire gibi. Yâhûd O'na İncîl'i verdik.

[**Ve O'nu rûh-ül kudüsle kuvvetlendirdik.**]

Rûh-ül kudüsten maksâd: Cebrâil Aleyhisselâm'dır. Yâhûd Îsâ'nın rûhudur. Veyâ Cenâb-ı Hakk'ın ism-i A'zamıdır. Onunla ölüleri diriltirdi. Yâhûd Kudüs'ten maksâd; Allah Teâlâ ve rûh'la kasdedilen de Cebrâil Aleyhisselâm'dır. Îsâ Aleyhisselâm'ın Cebrâil'le takviye edilmesi evvelce emredilmişti. Nereye giderse, O da O'nunla birlikte giderdi. Hattâ semâya da O'nunla yükseldi.

Bir rivâyete göre de, rûh-ül kudüs'ten maksâd İncîl'dir. Onun

Îsâ'ya rûh olması, Kur'ân'ın Peygamber Efendimize rûh olması gibidir. Zîrâ, ki kalbin hayâtiyetine sebebdir.

[Ey Benî İsrâîl! Ne zaman ki size nefsinizin sevmediği şeyleri emreden bir Peygamber geldiyse, O'na îmân ve ittibâ kibirinize dokundu. Kimisini (Mûsâ ve Îsâ gibi) **tekzîb ettiniz; kimisini de** (Yahyâ, Zekeriyâ, Eş'iyâ vesâir katledilen Peygamberler gibi) **öldürdünüz.]**

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۢ بَل

لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88 **[Yahûdîler, kalblerimiz kılıfdır, dediler.]**

Yânî: «Yâ Muhammed! Kalblerimiz her ilme mahfazadır. Her işittiğimiz ilmi alırız. Fakat senden işittiklerimizi almayız. Ve esâsen anlamamaktayız. Eğer bunda bir hayır olmuş olsaydı, kalblerimiz, diğer ilimleri alıp fehmettiği gibi onu da alır ve fehmederdi», derlerdi.

[Belki Allah Teâlâ, onları küfürleri yüzünden, her hayırdan kovup uzaklaştırdı. Onlar pek az şeye îmân ederler.]

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ

وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُم

مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ ۚ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

89 **[Vaktâ ki Allah tarafından, onlara Kur'ân geldi, ki kendilerinde olan Tevrât'a uygundur.]**

[Halbuki daha evvel kâfir olanlara karşı yardım istiyorlardı.]

Rivâyet edilir ki; bi'setten önce Arap müşrikleri, Yahûdilere tecâvüz edince, **«Yâ Rabbi! Bize Tevrât'ta na't-i mübârekini bildirdiğin Âhir Zamân Peygamberi ile düşmanlarımıza karşı yardım ihsân et!»** derlerdi. Ve filhakîka galip de gelirlerdi.

[Vaktâ ki, mübârek na'tini bildikleri Peygamber (ki Muhammed Aleyhisselâm'dır) geldi (yânî, Benî İsrâîl'den gayri geldi) Mahzâ hasedlerinden ona kâfir oldular. Allah Teâlâ'nın lâ'neti kâfirler üzerinedir.]

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ
بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
فَبَاءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩٠﴾

90 **[Ne çirkin şey, o nefislerini sattıkları ki (hakkı bâtılla değiştiler) Allah Teâlâ'nın inzâl ettiğine kâfir oldular. Kullarından dilediği kimseye fazlından nübüvvet verdiğine ve kitap indirdiğine hased ettiler de gazâb üstüne gazâba uğradılar.]**

İlk gazâb, Tevrât'ı tahrîf ettikleri ve ikinci gazâb, Muhammed Aleyhisselâm'a ve Kur'ân'a küfürleri içindi. Yâhûd, ilki, İsâ ve İncîl'e ve ikincisi Muhammed ve Kur'ân'a küfür ettikleri içindi.

[Muhammed Aleyhisselâm'ın nübüvvetini inkâr edenler için hor ve hakîr edici bir azâb vardır (zelîl olurlar).]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ
عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا
لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ إِن
كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾

91 **[Ne zaman (Medîne Yahûdîlerine) Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği Kur'ân'a îmân edin, denilse, derler ki: Biz, bize inzâl olunan Tevrât'a îmân ederiz, (o bize kifâyet eder.) Ve diğer kitaplara kâfir olurlar. Halbuki o Kur'ân, haktır ve yanlarında bulunan Tevrât'ı tasdîk edicidir.]**

[Yâ Muhammed! Onlara de ki: Mâdemki Tevrât'a îmân ediyordunuz, niçin Peygamberleri öldürdünüz? (Halbuki Tevrât'ta Peygamberleri öldürmekten menedilmiştiniz.)]

Bu Âyet-i kerîmeden şu anlaşılır ki: Bir fenâlığa rızâ gösteren, onu işliyen gibidir. Binâenaleyh, Allah Teâlâ'ya ve Kitâbı'na inanan kimseye lâyık olan fiillerinin kavillerine uygun olmasıdır.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُوسَىٰ

بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ

﴿٩٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ

خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا ۖ قَالُوا سَمِعْنَا

وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ

قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

92 **[Gerçekten, Mûsâ Aleyhisselâm, size açık deliller ve mu'cizelerle gelmişti. Arkasından (Mûsâ, Tûr'a münâcat için gittikten sonra) buzağıyı, ibâdet için, ilâh edindiniz. Siz, o zâlimlersiniz.]**

93 **[Hani sizden mîsâk almış ve Tûr'u üstünüze kaldırmıştık. Verdiğimiz Kitâb'ı ciddiyetle alın, emirlerini dinleyin ve yerine getirin demiştik. Onlar: (Kulağımızla) dinledik, (kalbimizle) isyân ettik demişlerdi. Küfürleri sebebi ile kalblerine buzağı sevgisi yerleşmişti.]**

[Yâ Muhammed! Onlara de ki: Sizler mü'minlerseniz, îmânınız size ne çirkin şeyler emrediyor?]

Ki bu inanç, size buzağıya ibâdeti emrediyor. Yâhûd Tevrât'a îmân ediyorsanız, o, bu çirkinlikleri emretmez veyâ îmânınız ona ruhsad vermez. O hâlde siz, îmân edenlerden değilsiniz, demek olur.

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ
النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ
أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾

94 [**Yâ Muhammed! De ki: Eğer Cennet, Allah indinde hassaten sizinse, başkalarına âid değilse, ölümü isteyiniz. Eğer sözünüzde sâdıklarsanız.**]

95 [**Fakat onlar,** (Muhammed Aleyhisselâm'a ve Kur'ân'a küfürleri ve Tevrât'ı tahrifleri gibi) **işledikleri fenâhkları yüzünden, hiçbir vakit, ölümü temennî etmezler. Allah, zâlimleri bilir** (ve Kıyâmet Günü cezâlarını verir.)]

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ
مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ
كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾

96 [**Yâ Muhammed! Sen Yahûdîleri uzun hayâta insanların en harisi, hattâ müşrîklerden de harisi bulursun. Ba'zıları bin yıl yaşamak ister. Halbuki çok yaşamak, onları azâbdan uzaklaştıracak değildir. Allah, işlediklerini görür.**]

Ve Kıyâmet Günü ona göre cezâlarını verir.

97 [**Yâ Muhammed! Cibrîl'e düşman olan o kimse** (gayzından helâk olsun). **Onlara de ki:** (O'na düşman olmaya sebeb yoktur.) **Zîrâ Cibrîl, Kur'ân'ı Allah Teâlâ'nın emri** (ve kolaylık gös-

termesi) **ile senin kalbine indirdi. Ondan önce inen Kitabları tasdîk ve mü'minleri** (Hak dîne hidâyet ve Cennet'e duhûl ile) **müjdeler.**]

Rivâyet edilir ki: Yahûdî âlimlerinden Abdullah ibn-i Suryâ, Peygamber (S.A.V.) Efendimize:

«Sana, gökten hangi Melek geliyor?» diye sordu.

Resûl-ü Ekrem: **«Cebrâil»** dedi.

İbn-i Suryâ:

«O, bizim düşmanımızdır, eğer gelen Mikâil olsaydı, sana îmân ederdik» dedi.

«Cebrâil azâb, kıtal ve şiddetle gelir, bize kaç def'a düşmanlık etmiştir. Mûsâ'ya, Buhtunnasr tarafından Beyt'il-Makdîs'in tahrîb edileceğini haber vermişti. Bunun üzerine Benî İsrâîl'den kuvvetli bir adamı, onu bulup öldürmesi için Bâbil'e göndermiştik. O zaman Buhtunnasr zayıf bir çocuktu. Adam, hançerini çekip tam öldüreceği sırada, Cebrâil erişmiş, Buhtunnasr'ı ölümden kurtarmıştı. Bilâhare büyüyüp kuvvetlenen Buhtunnasr, filhakîka Beyt'il-Makdîs'i harâb etmişti. İşte bu yüzdendir ki Cebrâil'i düşman edinmişizdir.»

Katâde der ki: Hazret-i Ömer'in Medîne'nin yukarısında bir tarlası vardı. Tarlaya giden yolun üzerinde de Yahûdîlerin bir medresesi vardı. Ömer, tarlasına giderken arasıra bu medreseye uğrar, onları dinlerdi.

Dediler ki: «Muhammed'in ashâbından bize senden sevgili kimse yoktur, onlar uğrarlarsa bize ezâ ederler, sen, ezâ etmekten başka, dersimizi de dinliyorsun.»

Ömer, cevâb verdi:

«Vallâhi benim size gelişim, ne sevdiğim için, ne de dinimde bir şübhem olup da onu sormak için değildir. Şunun için geliyorum ki, Resûl-ü Ekrem'in emirlerinin serpintilerini Kitâbınızda da görüyor, basîretimi artırıyorum.»

Sordular: «Muhammed'e Meleklerden hangisi geliyor?»

«Cebrâil» dedi.

«Cebrâil mi?» diye cevâb verdiler. **«O, bizim düşmanımızdır. Sırlarımızı Muhammed'e haber verir. O, azâbın, karanlığın, kıtlık ve şiddetin sâhibidir. Ama Mikâil, dâimâ bolluk ve selâmet getirir.»**

Ömer (R.A.) dedi ki, **«Cebrâil'i biliyor ve Muhammed Aleyhisselâm'ı inkâr mı ediyorsunuz?»**

«Evet» dediler.

Ömer: **«Peki!»** dedi. **«Bana Cebrâil ve Mikâil'in Allah indindeki mevki ve derecesini söyler misiniz?»**

Dediler ki: «Cebrâil, Allah'ın sağında ve Mikâil solunda durur. Ve Mikâil, Cebrâil'e düşmandır.»

Hazret-i Ömer, şu cevâbı verdi:

«Kim ki Cebrâil'e düşmandır, Mikâil'e de düşmandır. Ve Mikâil'e düşman olan Cebrâil'e de düşman olmuş olur. Bu ikisine düşman olan da Allah Teâlâ'ya düşmandır.»

Hazret-i Ömer, oradan ayrılıp Resûl-ü Ekrem'in yanına geldi. Cebrâil Aleyhisselâm'ı huzûrunda, ve bu Âyet-i kerîmeyi getirmiş buldu. Fahr-i Kâinat, Âyet-i kerîmeyi okuyup dedi ki:

«Yâ Ömer! Rabbin celle şânüh sana muvâfakat etti.»

Hazret-i Ömer der ki:

«Bundan sonra kendimi Allah'ın dininde taştan kaskatı bulur oldum.»

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبْرِيلَ
وَمِيكَىٰلَ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَآ
إِلَيْكَ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ إِلَّا ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٩٩﴾

98 [**Kim ki Allaha, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil ve Mikâil'e düşman olursa, bilsin ki Allah, kâfirlerin düşmanıdır.**]

99 [**Biz sana apaçık** (Helâlı ve harâmı, hak ile bâtılı beyân eden) **âyetler indirdik. Onları fâsıklardan başkası inkâr etmez.**]

أَوَكُلَّمَا عَٰهَدُوا۟ عَهْدًا نَّبَذَهُۥ فَرِيقٌ مِّنْهُم ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ
مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ
كِتَٰبَ ٱللَّهِ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

100 [**Her ne zaman Yahûdiler bir ahdde bulunsalar, içlerinden bir takımı onu nakzedip duracaklar mı? Belki onların çoğu Tevrât'a inanmazlar,** (ve ahdi bozmayı bir günâh saymazlar.)]

Yahûdîler, Muhammed Aleyhisselâm nübüvvetle geldiği vakit O'na îmân etmeye ahdetmişlerdi. Fakat gelince kâfir oldular.

101 **[Vaktâ ki Yahûdîlere; Allah indinden, Kitablarına uygun Kitabla îmâna da'vet eder (Hazret-i Îsâ ve Muhammed Aleyhisselâm gibi) Peygamber geldi; Kitab verilenlerden bir takımı, sanki Allah'ın Kitabı olduğunu bilmezlermiş gibi, arkalarına attılar.]**

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَٰنَ ۖ وَمَا كَفَرَ
سُلَيْمَٰنُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ
السِّحْرَ ۗ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ
وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۚ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ
وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۖ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ
أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

102 **[Yahûdîler, Süleymân Aleyhisselâm zamanında, Şeytanların okudukları şeylere uydular.]**

Rivâyet edilir ki: Şeytanlar, sihire âid duydukları ve uydurdukları ne kadar şey varsa bunları kâhinlere öğretirler, bunlar da öğrendiklerini halka öğretir ve Kitablarına yazarlardı. Şeytanların gaybı bildiğini zannederler, «Bu, Süleymân'ın ilmidir, bu ilim sâyesinde Süleymân, insanları, Cinleri, rüzgârları teshîr ediyor,» derlerdi.

Süleymân Aleyhisselâm bunu öğrenince, bu yolda yazılmış ne kadar şey varsa hepsini toplayıp kürsüsünün altına gömmüştü. Vaktâ ki Süleymân Aleyhisselâm vefât etti, o zaman, Şeytanlar, durumu bilmiyen halka:

«Eğer Süleymân ilmini öğrenmek isterseniz, işte hepsi buradadır.» diye kürsünün altını göstermişlerdi.

Halk, gösterilen yeri kazmış ve filhakîka, sihire âid birçok Kitablar bulunmuştu. Benî İsrâîl, aldıkları bu Kitabları göstererek Süleymân Aleyhisselâm'a sihirbaz diye iftirâ etmişlerdi. Âyet-i kerîme bu iftirâyı reddetmektedir.

[Süleymân küfür etmedi (sihir yapmadı, zîrâ sihir yapan kâfirdir), **belki sihir yaptıkları ve halka sihir yapmayı öğrettikleri için Şeytanlar kâfir oldular.]**

Ehl-i Sünnete göre, sihirin varlığı gerçektir, fakat onunla amel etmek küfürdür. Cündeb bin Abdullah (R.A.)'tan rivâyet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz:

«Sâhirin haddi, kılıçla O'nun boynunu vurmaktır.» buyurmuşlardır.

[Ve onlar Hârût ve Mârût adlı iki Meleğe ilhâm edilen şeyi halka öğretiyorlardı. Yâhûd o iki Meleğe ilhâm olunan şeye uyuyorlardı.]

Burada bir suâl vârid olur:

«Acaba Melâikeden sihir öğrenmek mümkün mü?» diye, bu, şu şekilde te'vîl edilmektedir.

Ba'zılarma göre, onlar öğretmeyi kasdetmiş değillerdi. Belki sihirin vasıflarını bildirerek bâtıl olduğunu bildirmişler ve ondan sakınmayı emretmişlerdi. Fakat kötü huylular, bu öğüde kulak asmamışlar, sihirin öğrendikleri vasıflarını halka öğretmişlerdi.

Ba'zılarına göre de: Allah, o zaman, bu iki Melekle halkı imtihan etmişti. Sapıklar sihir öğreterek kâfir olmuşlar, mü'minler de, sihir öğrenmek ve öğretmekten kaçınarak îmânlarını korumuşlardı.

İbn-i Abbas (R.A.) **rivâyet eder ki:**

İdris Aleyhisselâm zamanında Âdemoğullarının fenâlıklarını gören Melâike, Cenâb-ı Hakk'a dediler ki:

«Neden Âdemoğullarını yeryüzünde kendine halîfe seçtin, halbuki bak sana isyân ediyorlar.»

Cenâb-ı Hak:

«Eğer sizi de yere indirsem, ve onları terkîbeden şeyleri size de versem, siz onların yaptıklarını yapardınız» buyurdu.

Melekler: «**Ey Rabbimiz!**» dediler. «**Biz, sana isyân edebilir miyiz? Bu, yaraşır mı?**»

Cenâb-ı Hak:

«**O hâlde, içinizden iki Melek seçin, Onları yere indireyim, görürsünüz**» buyurdu.

Hârut ve Mârût, içlerinde, iyilik ve ibâdette en üstünleriydi. Melekler Onları seçti ve ikisi de yeryüzüne indirildi. Hak ve adille yeryüzünde hükmetmeye me'mûr edilmişlerdi. Gündüz yerde vazîfelerini görüyor ve gece gökte ibâdet ediyorlardı. Şirk, katil, zinâ ve içki içmeden men edilmişlerdi.

Günlerden bir gün, Zühre adlı, fevkalâde güzel bir kadın yanlarına gelmişti. Kocasiyle geçinemediğinden şikâyet etmekteydi. Kadın, Meleklerin pek hoşuna gitmişti. Ondan faydalanmak hevesine kapılmışlardı.

Kadın:

— **Size teslîm olurum**, dedi. **Fakat bir şartla: Her ne kadar haklıysa da, kocam aleyhine hükmederseniz...**

Melekler:

— **Peki!** dediler. Ve kocasının aleyhine hükmettiler.

Fakat kadın, bununla iktifâ etmemişti. Birlikte içki içmeyi teklif etmişti. Onu da kabûl ettiler. Böyle iken yine teslîm olmamıştı. Bu sefer kocasının öldürülmesini istedi. Hârût ve Mârût bu teklifi de yerine getirmişlerdi. Tek kadını elde etsinler diye...

Kadın, bu isteğini de yerine getirttikten sonra:

— **Son bir teklîfim daha var, eğer bunu da yaparsanız, artık sizin olurum**, dedi.

— **Söyle**, dediler.

— **Benimle birlikte putlara secde etmelisiniz**, dedi.

Hârût ve Mârût, kadının güzelliği karşısında o kadar kendilerinden geçmişlerdi ki, bunu da kabûl etmekten çekinmediler.

Bu esnâda Cenâb-ı Hak, onlarla Melekler arasındaki perdeyi açtı, Melâike, vaziyeti görünce, yeryüzündekilerin özürlerini takdîr ederek, bundan sonra onlar için istiğfâr eder oldular.

Vaktâ ki gece olmuş, Melekler semâya yükselmek istemişlerdi. Fakat kanadlarının kendilerini çekmediğini görmüşlerdi. Ancak o zaman yaptıkları hatâyı anlamışlar, İdris Aleyhisselâm'a gidip onu Hak Teâlâ'ya şefi' edinmişlerdi. Allah, onları dünyâ azâbiyle âhiret azâbı arasında muhayyer bıraktı. Dünyâ azâbını tercîh etmişlerdi. Dünyâ azâbı, bir müddet sonra kesilir, fakat âhiret azâbı kesilmez kalır, diye düşünmüşlerdi.

Ne şekilde azâb edildikleri hakkında anlaşmazlık vardır.

Ba'zılarına göre, saçlarından asılmışlar ve Kıyâmet'e kadar bu hâlde kalacaklardır.

Ba'zılarına göre, başları altında bükülmüş durmaktadırlar.

Ba'zılarına göre; başaşağı asılmış, demirden kamçılarla dövülmektedirler.

Rivâyet edilir ki: Bir adam, sihir öğrenmek için Hârût ve Mârût'a gitmiş. Onları, başaşağı ayaklarından asılı, gözleri yerinden fırlamış, derileri kararmış, dilleri, altlarındaki sudan dört parmak yukarıda susuzlukla azâbedildiklerini görmüş. Kalbine korku düşmüş ve «**Lâ ilâhe illâllah**» demiş.

Melekler:

— Sen hangi ümmettensin? diye sormuşlar.

Adam:

— **Muhammed Aleyhisselâm'ın ümmetindenim,** diye cevâb verince sevinmişler ve:

«Elhamdülillâh, âhir zamân Peygamberi gelmiş, azâbımızın sona ermesi yakınlaştı» demişler.

Yine rivâyet edilmektedir ki: Zühre, Hârût ve Mârût'a yaptırdığı bütün münâsebetsizliklere rağmen, yine kendini teslîm etmemiş:

— **Göğe ne şekilde yükseliyorsunuz? Bunu da öğrenmek isterim,** demişti.

Melekler:

— **Cenâb-ı Hakk'ın İsm-i A'zamı ile,** demişler ve onu da öğretmişlerdi.

Zühre, bunu öğrenir öğrenmez, İsm-i A'zam'ı söyleyerek göğe yükselmiş, Cenâb-ı Hak da kendisini mesh buyurup yıldıza tahvîl etmişti. Zühre Yıldızı, yıldıza tahvîl edilen bu kadındır, derler.

[O iki Melek: «Biz, ancak bir imtihan için gönderildik, sakın sihir yapmayı tecvîz edip de kâfir olma» demedikçe kimseye sihir öğretmezlerdi.]

Burada şuna işâret edilmektedir ki, sihir ve benzerleri gibi yapılmaması ve uyulmaması gereken şeyleri öğrenmekte beis yoktur. Menedilen, bu öğrenilen şeyleri yapmak ve buna göre hareket etmektir.

[Halk, onlardan karı koca arasını ayıran şeyleri öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar vere-

mezlerdi. Kendilerine zarar verecek ve hiçbir menfaati olmıyacak bir şey öğreniyorlardı.]

[Onlar; gerçekten bilirler ki, sihri satın alanların Âhirette hiçbir nasîbleri yoktur.]

[Onlar nefislerini ne kötü bir şeye bedel değişmişlerdir, eğer bilseler.]

Yânî, ilimleriyle amel etseler. Zîrâ ilmi ile amel etmeyen, ilmi olmıyan gibidir.

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا
لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا
وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

103 **[Eğer onlar Muhammed'e ve Kur'ân'a îmân etseler ve (sihirden) sakınsalardı, Allah Teâlâ'nın sevâbı haklarında hayırlı olurdu. Eğer bilselerdi.]**

104 **[Ey îmân edenler! Râınâ demeyin, Unzurnâ deyin ve dinleyin, ki kâfirler için elîm bir azâb vardır.]**

Peygamber Efendimiz, ashâbiyle konuşurken, içlerinden ba'zıları: Arapça:

«Bizi de gözet, iyi anlıyalım yâ Resûlallah» ma'nâsına **«Râınâ yâ Resûlallah»** derlerdi.

Halbuki **«Râınâ»** İbrânîce'de **«Ey çoban, ey ahmak, dinle, ey dinlenmeyesi; dinle, a sözü dinlenmez adam»** ma'nâsına gelmekteydi. Yahûdiler birbirlerini **«Râınâ»** diye tezyîf ve tahkîr ederlerdi.

Müslümanların «Râınâ yâ Resûlallah» demelerini fırsat bilen Yahûdiler, «Râınâ» kelimesini andıracak şekilde ağızlarını eğerek, tezyîf kasdiyle «Râınâ, râınâ», yâhûd «Râınâ yâ Muhammed!» demeye başlamışlardı.

Said ibn-i Muaz Hazretleri bunu işitti. İbrânîce bilirdi.

«Ey Allah'ın düşmanları, size lâ'net olsun, vallâhi hangi birinizin, Resûlüllah'a karşı bunu söylediğini bir daha işitirsem boynunu vururum» dedi.

Onlar da buna karşı:

«Siz, böyle söylemiyor musunuz?» diye kaçamak bir cevâb vermişlerdi. Bunun üzerine işbu Âyetin nâzil olduğu rivâyet edilmiştir.

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ
أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ
بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

105 [**Ne kitap ehlinden kâfir olanlar ve ne müşrikler Rabbinizden size hayır indirildiğini sevmezler ve istemezler. Allah Teâlâ, nübüvvet ve vahyi rahmetiyle dilediği kimseye tahsîs eder.** (Düşmanlarına gaalib kılar, yardım buyurur). **Allah, en büyük fazl sâhibidir.**]

مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ
أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ
مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

106 [**Biz her hangi bir Âyeti nesheder veya unuttururs ak, ondan daha hayırlısını veyâ mislini getiririz. Bilmez misiniz ki Allah her şeye kaadirdir.**]

Nesh: Sonra gelen Şer'î delîlin, onun hilâfına delâlet eden öncekinin hükmünü kaldırmasıdır.

Âyet, âyetle; hadîs, hadîsle neshedildiği gibi, âyet, hadîsle ve hadîs, âyetle dahî nesh edilir.

Nesh, emir ve yasaklama olur. Emir ma'nâsında olan haberde de nesh câizdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de üç nev'i nesh câizdir.

Ya hem hükmü hem tilâveti kaldırılmıştır. Geçmiş Peygamberlerin sahîfeleri bu kabîldendir.

Ya **sâdece hükmü nesh edilmiştir.** Tilâveti (yânî, okunması) bâkîdir.

Yâhûd **sâdece tilâveti nesh edilmiştir. Hükmü bâkîdir.**

Tilâveti bâkî'ye misâl: Kâfirûn sûresinin sonundaki; **«Sizin dîniniz sizin, benim dînim benimdir.»** âyeti.

Hükmü bâkî olana misâl de; zinâ eden ihtiyar erkek ve ihtiyar kadının recmedilmelerini emreden âyettir.

107 **[Yâ Muhammed! Bilmez misin ki göklerin ve yerin (ve mâ fîhima'nın) mülkü Allah Teâlâ'nındır. Allah'ın azâbı indiğinde (Ey kâfirler) sizi ondan kurtarır ne dost ve ne de yardımcınız olmaz.]**

أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ
كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾

108 **[Yoksa siz de (Ey Yahûdîler) evvelce Benî İsrâîl'in Mûsâ Aleyhisselâm'dan sorduğu gibi Muhammed Aleyhisselâm'ı sorguya mı çekmek istiyorsunuz?]**

Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi şudur ki, Yahûdîler, Resûl-ü Ekrem Efendimize:

«Eğer Peygambersen bizden perdeyi kaldır. Cenâb-ı Hakk'ı aşikâr görelim. Yâhûd Mûsâ'nın Tevrât'ı getirdiği gibi, sen de bize gökten bir kitap getir,» demişlerdi.

[Halbuki; her kim îmânı, küfre değişirse; muhakkak doğru yoldan çıkmış olur.]

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ
أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ
يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾

109 [**Kitâb ehlinden birçok kimseler isterler ki (Ey mü'minler) sizi, îmân ettikten sonra** (kendilerince Muhammed'in sözünü doğru ve dininin hak olduğu belli olduğu hâlde) **sırf hasedlerinden, çevirip kâfir etsinler. Allah'ın** (bu bâbtaki) **emri gelinceye kadar, onları bırakın, afvedin. Allah, her şeye kaadirdir.**]

Âyet-i kerîmede işâret edilen emir;
(Tevbe Sûresi; 29) Âyetiyle buyurulmuştur, ki kıtal emri ve üzerlerine cizye vaz'ına dâirdir.

110 [**Beş vakit namazı vaktinde edâ edin, malınızın zekâtını verin. Nefisleriniz için, hayırdan her ne ki takdîm ederseniz, Allah indinde sevâbını bulursunuz. Allah Teâlâ, işlediklerinizi görür.**]

Hayırdan maksâd: Mal veyâ sadakadır. Ondan bir hurma veyâ bir lokmayı Uhud Dağı kadar büyük bulursunuz. Allah katında hiçbir amel kaybolmaz.

وَقَالُوا

لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ
تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
(١١١) بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ
عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (١١٢)

111 [**Yahûdîler dediler ki: Yahûdî olmayanlar Cennet'e giremez.** (Yahûdîyetten gayri din yoktur.) **Nasrânîler de: Nasrânî olmayanlar Cennet'e giremez** (Nasrânîyetten gayri din yoktur.), **dediler. Bu, onların sâdece kuruntularıdır. Yâ Muhammed, de ki: Eğer da'vânızda gerçekseniz, delîlinizi getirin.**]

112 [**Hayır!** (Hüküm onların dedikleri gibi değildir. Belki hüküm, İslâm'ındır.) **Bir kimse, ki kendini veyâ niyetini Allah Teâlâ için hâlis kılarsa, O'nun için, Allah indinde, ameli üzere va'dolunan, ecri vardır. Onlara azâb korkusu yoktur, mahzûn da olmazlar.**]

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ
الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (١١٣)

113 [**Yahûdîler: Dîn husûsunda Nasrânîler bir şey üzere değil, dediler** (Îsâ'ya ve İncîl'e kâfir oldular). **Nasrânîler de: Yahûdîler, dîn husûsunda bir şey üzere değil, dediler** (Mûsâ'ya ve Tevrât'a kâfir oldular). **Halbuki iki tarafın her biri kendilerine indi-**

rilen Kitâb'ı okuyorlardı. (Birine mü'min olanın, diğerine kâfir olmaması gerekirdi. Münzel Kitâbların her biri diğerini tasdîk eder). Onlar gibi (Arap müşrikleri ve sâire) Kitâb bilmiyenler de: Muhammed ve ashâbı dînden birşey üzere değildir, dediler. Allah Teâlâ, onları Kıyâmet Günü, ihtilâf ettikleri şeyde, hükm ile kazâ edip, Cehennem'e gönderir ve Cennet'e girenleri gösterip bildirir.]

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ
أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ
لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ
فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

114 [Allah'ın mescidlerinde ism-i pâkinin anılmasını meneden ve harâb olmasına çalışanlardan daha zâlim kim olur? Bunların o mescidlere korka korka girmekten başka hakları yoktur]

Rivâyete göre Tatyos Rûmî ve arkadaşları Beni İsrâîl'in üzerine yürüyerek bir çoklarını öldürmüş, bir kısmını da esir almışlar. Tevrât'ı yakıp Beyt'il-Makdîs'i harâb etmişler. İçine pislik atmış; domuz kesmişler. Bu hâl Hz. Ömer (R.A.) zamanına kadar devâm etmiş. O'nun zamanında Müslümanlar onu ta'mîr etmişlerdir.

[Bunlara dünyâda zillet ve Âhiret'te büyük bir azâb vardır.]

Bu Âyet-i kerîme, Mekke müşrikleri hakkında nâzil olmuştu. Mescidden maksâd, Mescid-i Harâm'dır. Hudeybiye'de Resûl-ü Ekrem ve ashâbının haccetmelerine mâni' olmuşlardı. Mescid-i Harâm'ın zikrullahla ta'mîrini menetmişler, harâb olmasına çalışmışlardı. Korka korka girmenin ma'nâsı da: Resûl-ü Ekrem, Mekke'yi fetih buyurduktan sonra, müşriklerin haccetmelerini menetmişti. Memnû' olan bir yere ancak korka korka girebilirlerdi. **Âyetin nüzûlü sebebi Atâ'ya göre budur, fakat hükmü umûmîdir.** Her mescidi tahrîb edene veyâ namaz için hazırlanmış bir yerin muattal kalmasına çalışana şâmildir.

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ

فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا

اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ

أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾

115 [**Doğu, Batı** (Arzın her yanı) **Allah Teâlâ'nındır. (Hakîkî mâlik O'dur. Mülkü bir mekâna mûhtas değildir.) Ne tarafa dönerseniz,** (namazda onu kıble edinmenize) **şübhesiz rızâ gösterir. Cenâb-ı Hakk'ın mağfireti geniştir. Hâlis niyyetlerinizi bilicidir.**]

İbn-i Abbas (R.A.):

«Kıble tahvîl edilmeden evvel, bir seferde iken, sahâbeden bir cemâatin üzerine sis inmişti. Bu esnâda namaz vakti erişti. Kıble'yi araştırarak namazlarını kıldılar. Fakat sis kalkınca Kıble'ye isâbet etmedikleri belli oldu. Medîne'ye gelip de namazlarının sahîh olup olmadığını Resûl-ü Ekrem'den sordukları vakit bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.» demiştir.

İbn-i Ömer (R.A.) de:

«Bu Âyet, müsâfir hakkında nâzil olmuştur. Nâfile namazı, yolcunun hayvanı ne tarafa dönmüşse o tarafa doğru kılınır. Resûl-ü Ekrem Efendimiz, yolculukta nâfileyi, hayvanın üzerinde ve onun döndüğü tarafa dönerek kılardı.» der.

İkrime de:

«Bu Âyet, Kıble'nin tahvîli hakkında nâzil olmuştur. Vaktâ ki Kıble, Beyt'ül-Makdîs'den Kâ'be'ye çevrilmişti. Yahûdiler, muayyen bir Kıbleniz yok, kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa dönüyorsunuz, demişlerdi. Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.» diyor.

Mücâhid'e göre ise, ne zaman ki;

«**Rabbiniz buyuruyor ki: Bana duâ edin de duânızı kabûl edeyim**» (Mü'min Sûresi; Âyet: 60) buyuruldu.

«Hangi cihete dönelim de duâ edelim?» dediler. Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil olmuştur.

116 [Kâfirler, «Allah Teâlâ, oğul edindi» dediler (Hâşâ) Allah, bundan münezzehtir. Belki göklerde ve yerde her şeyin Hâlıkı ve Mâliki O'dur. Ve hepsi O'na münkaddırlar.]

117 [O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Ne zaman bir şeyin var olmasını dilerse ona «Ol» der, o da oluverir.]

وَقَالَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَٰلِكَ قَالَ
الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ
بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

118 [Câhiller, «N'olaydı, Allah, bizimle konuşaydı, (Bize, senin Resûlü olduğunu haber vereydi) yâhûd bize bir delil getireydin» dediler. Bunlardan evvelkiler de tıpkı böyle, bunların dedikleri gibi, (Mûsâ'ya: Bize, Allah Teâlâ'yı âşikâre göster, ve Îsâ'ya, Rabbinin gücü yeter mi ki gökten bize bir sofra indirsin), demişlerdi. Bunların ve onların kalbleri (küfür, kasvet ve muhal olan isteklerinde) ne kadar birbirine benziyor. Biz, yakîn taleb edenlere âyetlerimizi apaçık gösterdik.]

119 [Yâ Muhammed! Biz, seni Kur'ân ve İslâmla tâat ehlini sevâbla müjdelemek ve günâhkârları azâbla korkutmak için gönderdik. Sen, Cehennemliklerin küfür ve günâh işlemekteki ısrârlarından mes'ûl değilsin (mâdemki risâletini tebliğ ediyorsun).]

وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى
اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ
مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾

120 [**Yâ Muhammed! Yahûdîler ve Nasrânîler senden ebediyen hoşnut olmazlar. Meğer ki dînlerine giresin** (ve Kıblelerine namaz kılasın.) **De ki: Yol** (ki Hak Dîn ve İslâm yoludur,) **Allah'ın yoludur.**]

[**Sana gelen bu ilimden** (Dînullâh'ın İslâm ve Kâ'be'nin Kıble olduğunu bildikten) **sonra onların havâ ve heveslerine uyacak olursan seni Allah'ın azâbından kurtaracak ne bir yârin ve ne hakkiyle bir yardımcın bulunabilir.**]

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي
فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾

121 [**O kimseler ki, biz onlara Kitab verdik. Onu hakkiyle** (ona tam ma'nâsiyle tâbi olarak) **okurlar. İşte** (tahrîf etmeksizin) **Kitablarına îmân edenler bunlardır. Kim ki inkâr eder** (hükümlerini tahrîf ederse) **onlar da dînlerinde** (îmân yerine küfrü seçmekle) **ziyân edenlerin tâ kendileridir.**]

Bu Âyet-i kerîme, Yahûdî âlimlerinden Abdullah bin Selâm gibi mukaddes Kitabları hakkiyle okuyup anlıyan ve gerçeği gören kimseler hakkında nâzil olmuştur.

İbn-i Abbas' (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre; Câfer bin Ebû Tâlib ile birlikte otuzikisi Habeşli, sekizi de Şam râhiplerinden olmak üzere Habeşistan'dan gelen (Birisi de râhip Bahiyrâ idi) kırk kişi hakkında inmiştir. Bunlara Ehl-i Sefîne denilirdi.

122 [**Ey Benî İsrâîl! Hatırlayın o ni'meti ki,** (siz Tîh'de iken ben, Selvâ ve sâireyi) **size in'âm etmiştim. Ve o ni'meti hassaten ecdâdınıza verip onunla, onları zamanlarındaki insanlar üzerine üstün kılmıştım.**]

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ
شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ
يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي
جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي
الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾

123 [O günden korkun ki, o gün, hiçbir kimse, hiçbir kimse için, hiçbir şey ödemez. Fidye kabûl olunmaz. Ve onun için (eğer kâfirse) şefâat da fayda etmez. Onlara yardım da olunmaz (yardım da olunmazlar).]

124 [Ve hatırlayın bir zaman, Rabb Teâlâ, İbrâhim Aleyhisselâm'ı bir takım kelimelerle imtihan etmişti.]

Cenâb-ı Hakk'ın kullarını imtihan etmesi hâllerini bilmek için değildir. Zîrâ hâllerini bilir. Belki kulların birbirlerinin hâllerini bilmeleri içindir.

[İbrâhim Aleyhisselâm da onları tamâmen edâ etti.]

Bu kelimelerin ne olduğu hakkında ihtilâf edilmiştir.

İbn-i Abbas (R.A.):

«Bu, otuz kelimedir. Onu اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ âyetinde, onu اِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ âyetinde ve onu قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ âyetinin başında ve Me'âric Sûresinde اِلَّا الْمُصَلِّينَ de zikredilen iyi hasletlerdir» der.

Başka bir rivâyete göre de, Cenâb-ı Hak, Hazret-i İbrâhim'i on şeyle imtihan etmiştir. Beşi baştadır. Saçı varsa saçını iki tarafa ayırmak, bıyığını kesmek, ağzına ve burnuna su vermek ve misvâk tutunmaktır. Beşi de bedendedir. Bunlar: Tırnak kesmek ve koltuk altı ve ön tarafını tıraş etmek, sünnet olmak ve istincâ etmektir.

Bir rivâyete nazaran da, imtihan edilen kelimeler menâsik-i Hacdır.

[Allah Teâlâ: Yâ İbrâhim, seni insanlara imam ettim (ki hayırda uyulasın) buyurdu. İbrâhim: Yâ Rab, evlâdımdan da imam et, dedi. Hak Teâlâ: Yâ İbrâhim! Sana ahdettiğim nübüvvet ve imâmet, evlâdından zâlimlere erişmez, buyurdu.]

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ۖ وَاتَّخِذُوا
مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ
مِنْهُم بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا
ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

125 **[Hatırlayın o vakti ki: biz Kâ'be'yi insanlar için merci ve emîn bir yer kıldık.]**

Ki her taraftan ona gelirler. Orada olana kimse taarruz etmez. Hac ve ziyâret ederek sevâblanırlar. Hacceden Âhiret azâbından emîn olur. Hac, önceki günâhları mahveder.

[Siz de İbrâhim'in makamını namazgâh edinin.]

O Mescid-i Harâm'da bir taştır ki, Hazret-i İbrâhim, Kâ'be-i Mükerreme'yi binâ ederken onun üzerinde dururdu. Üzerinde ayak parmaklarının izi görülürdü. Zamanla çok meshedildiği için, o iz kayboldu. Veyâ bu, Hazret-i İbrâhim'in üzerine çıkıp insanları Hacc'a da'vet ettiği yerdir.

Rivâyet edilir ki; Resûl-ü Ekrem, Hazret-i Ömer'i elinden tutup, **«İşte burası İbrâhim'in makâmıdır»** diye göstermişti. Hazret-i Ömer: **«Yâ Resûlallah, onu musalla edinelim mi?»** diye sordu. Efendimiz (S.A.V.): **«Onunla emrolunmadım,»** buyurdu. Sonra, Güneş batmadan, bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.

Bir rivâyete göre de: Bundan maksâd, Tavâf Namazıdır. Hazret-i Câbir, Peygamber Efendimizin, tavâfı müteâkib Makam-ı İbrâhim'e giderek arkasında iki rek'at namaz kıldığını, وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى nazm-ı celîlini okuduğunu rivâyet eder.

Maamafîh, Harem-i Şerîfin her tarafı Makam-ı İbrâhim'dir: Ba'zılarına göre de, Hacc duraklarıdır. Musalla, ittihâz edilmesi, orada duâ ve Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşmak içindir.

İbn-i Abbas rivâyet eder ki: İbrâhim Aleyhisselâm, İsmâil Aleyhisselâm'la Hâcer'i Mekke'ye getirip bıraktıktan bir müddet sonra, Cürhemîler Mekke'ye gelerek yerleşmişlerdi. İsmâil, Cürhemîlerden bir kızla evlenmişti. O sırada anası Hâcer vefât etti.

İbrâhim Aleyhisselâm, Şam'da oturmaktaydı. Hâcer'in vefâtından haberdâr değildi. Hâcer'i görmek üzere, karısı Sârâ'dan izin istedi. O da izin verdi. Fakat, Mekke'de atından inmemeyi şart koştu.

İbrâhim, Mekke'ye gelince, İsmâil'in evini buldu. Kendisi ava gittiği için evde yalnız karısı vardı. O'na: **«Bize, ne ikrâm edeceksin?»** diye sordu. Fakat kadın, geçim darlığından şikâyet ederek hiçbir şey ikrâm etmedi. İbrâhim de: **«Kocan geldiği vakit, O'na benden selâm söyle, kapısının eşiğini değiştirsin,»** diyerek ayrılıp gitti

İsmâil avdan dönünce, kadın, evimize bugün bir ihtiyar geldi, diye vak'ayı anlattı.

İsmâil Aleyhisselâm: **«O, benim babamdır, senden ayrılmamı emretmiş.»** dedi. Ve karısını boşadı. Yine Cürhemîlerden başka bir kadınla evlendi.

Aradan zaman geçti. İbrâhim Aleyhisselâm, yine Sârâ'nın izniyle ve atından inmemek şartiyle, Mekke'ye İsmâil Aleyhisselâm'ı ziyârete geldi. Tesâdüfen, yine İsmâil Aleyhisselâm'ı ava gitmiş buldu. Karısı kendisine et ve yoğurt ikrâm etti. Geçim durumlarını sorduğu vakit de: Refâh içinde olduklarını söyledi.

Sonra kadın: **«Atından in de başını yıkayayım.»** diye teklif etti. Fakat İbrâhim, atından inmedi. Giderken: **«Kocana, benden selâm söyle, kapısının eşiğini doğru tutmuş,»** diye tenbîh etti.

İsmâil Aleyhisselâm avdan dönünce, karısı, gelen müsâfiri ta'rîf ederek hâdiseyi anlattı. İsmâil de: **«O, benim babamdır, seninle oturmaklığımı, seni bırakmamamı emretmiş,»** dedi.

Aradan zaman geçti. İbrâhim Aleyhisselâm, tekrar geldi:

— **Oğlum İsmâil,** dedi. **«Allah, bana, burada bir bina yapmaklığımı emretti. Bana yardım eder misin?»**

İsmâil: — **Hay hay, yardım ederim,** dedi.

İkisi birlikte binânın inşâsına başladılar. İsmâil taş getirip İbrâhim'e sunuyor, O da örüyordu. Binâ yükselince, İsmâil Aleyhisselâm, (Makam) denilen taşı, kolaylıkla örebilsin diye, İbrâhim Aleyhisselâm'ın ayağının altına koydu. İşte bu sebebden ona Makam-ı İbrâhim denildi.

[İbrâhim ve İsmâil'e: Evim Kâ'be'yi tavâf edenler, ibâdete kapananlar, rükû' ve sücûda varanlar için tertemiz bulundurun, diye emrettik.]

Yabancılar için efdal olan tavâf ve Mekke sâkinleri için de efdal olan salâttır, denilmiştir.

126 **[Yine hatırlayın o vakti ki, İbrâhim Aleyhisselâm: Yâ Rab! Burasını emîn bir belde kıl, ahâlisinden Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe îmân edenleri meyvalardan rızıklandır, diye duâ etti.]**

Allah Teâlâ, Hz. İbrâhim (A.S.)'in duâsını kabûl etti. Ve Mekke'yi Harem yaptı. Orada kan dökülmez; zulmedilmez; av avlanmaz; yaş otu biçilmez.

Rivâyete göre Tâif, Şam şehirlerinden biri imiş. İbrâhim Aleyhisselâm'ın duâsı ile şimdiki yerine nakledilmiş. Bundan önce Tâif'in şimdiki yeri çorak ve susuzmuş.

[Allah Teâlâ dedi ki: Kâfir olanı da rızıklandırırım.]

İbrâhim Aleyhisselâm, rızkı imâmete kıyâs ederek, duâsında onu ancak mü'minler için dilemişti. Fakat Hak Teâlâ, O'na tenbîh etti ki: Rızık dünyevî bir rahmettir Mü'mine de, kâfire de şâmildir.

[Ben onu az bir müddet için (eceline kadar) **rızıklandırırım.]**

Onun kalîl (azlıkla) zikredilmesi şunun içindir ki, dünyâ metâı ne kadar çok olursa olsun, Âhiretin müebbet ni'metlerine nisbetle şübhesiz azdır.

[Sonra Âhirette onu ateşle azâbederim. Orası (varacağı yer) **ne kötü uğraktır.]**

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِيمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ
وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾

127 [**Hani İbrâhim ve İsmâil Beytullah'ın temellerini yükseltmişler, ve birlikte şöyle duâ etmişlerdi: Yâ Rab! Bizden (yaptığımız binâyı) kabûl buyur, ki duâmızı işiten ve niyâzımızı bilen ancak Sensin.**]

128 [**Yâ Rab! Bizi sana huzû, ihlâs, tâat ve tevhîd edici kıl. Zürriyetimizden de Müslüman, muhlîs, mutî bir ümmet halk et. Bize ibâdetimizin yollarını** (ibâdet edeceğimiz yerleri, Hacc amellerini) **göster. Tevbelerimizi kabûl** (küçük günâhlarımızı ve zürriyetimizin büyük günâhlarını afv) **buyur. Şübhesiz ki tevbeleri kabûl eden Rahîm sensin.**]

Cenâb-ı Hak, İbrâhim ve İsmâil'in duâsını kabûl ederek, Onlara Cebrâil Aleyhisselâm'ı gönderdi. Cebrâil, Arefe günü ibâdet edecekleri, kurban kesecekleri yerleri kendilerine gösterdi. Sonra, «Arefte (yânî, Bildin mi?) yâ İbrâhim?» dedi. O da «Evet!» dedi. Bu sebeble, o güne «Arefe» ve ibâdet yerlerine «Arafat» denildi.

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا
مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ
إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾

129 [**Yâ Rab! Onlara** (sana mutî olan zürriyetimize) **içlerinden bir Peygamber gönder ki âyetlerini okusun,** (Tevhîd ve Nübüvvet delîllerini bildirsin), **Kitab ve hikmeti öğretsin, onları şirk ve günâhlardan temizlesin. Muhakkak ki Azîz ve Hakîm sensin.**]

Niyâz edilen Peygamber, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimizdir. İbn-i Abbas (R.A.)'a göre: Bütün Peygamberler Benî İsrâîl'dendir. Yalnız on'u müstesnâdır ki bunlar da: Nûh, Hûd, Sâlih, Şuâyb, Lût, İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub ve Muhammed'dir. Salâvatullâhü ve selâmühü aleyhim ecma'iyn.

130 [**İbrâhim Aleyhisselâm'ın dîn ve şerîatinden kim yüz çevirir? Meğer ki nefsini bilmiyen biri olsun. Biz, O'nu dünyâda (Nübüvvet ve hak dîn için) seçtik. Şübhesiz Cennette de sâlihlerdendir.**]

Allah Teâlâ'dan başkasına ibâdet etmek nefsini bilmemektir. Nefsini bilmiyen, Rabbini de bilmez. Cenâb-ı Hak, Dâvûd Aleyhisselâm'a vahyetti:

«Yâ Dâvûd! Nefsini bil ki, Beni bilesin.» Dâvûd dedi ki:

«Yâ Rabbi! Nefsimi ve Seni nasıl bileyim?» Buyuruldu ki:

«Onu za'f, acz ve fenâ ile bil, ki Beni kuvvet, kudret ve bekâ ile bilesin.»

Abdullah bin Selâm Hazretleri, yeğenleri Seleme ve Muhâcir'i İslâm'a da'vet ederek:

«Cenâb-ı Hakk'ın, Tevrât'ta, Ahmed isminde, İsmâiloğullarından bir Peygamber göndereceğim, dediğini bilmiyor musunuz? O'na îmân eden hidâyet bulur ve inkâr eden mel'ûn olur.» demişti. Bunun üzerine Seleme İslâm'ı kabûl etmiş, fakat Muhâcir, yüz çevirmişti. Âyet-i kerîme bu sebeble nâzil olmuştu.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ
أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَٰهِيمُ بَنِيهِ
وَيَعْقُوبُ يَٰبَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا
وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

131 [**Rabbi, O'na: İslâm ol! emrini verince, Rabbil'âlemîn'e teslîm oldum, demişti.**]

132 [**Bunu İbrâhim Aleyhisselâm oğullarına, Yâkûb Aleyhisselâm da oğullarına vasiyyet etti: «Oğullarım! Allah sizin için bu dîni seçti ki dînlerin en safı, en güzîdesidir. Siz de ancak İslâm olarak can verin, başka dinlerden sakının.» dedi.**]

Yâhûd Allah Teâlâ'ya iyi zanda bulunun, ki ölümünüz o hâlde iken vâki' olsun.

Câbir bin Abdullah (R.A.) **rivâyet eder:** Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ölümünden üç gün evvel buyurmuş ki:

«Sizden biriniz ecel geldiği vakit, Allah Teâlâ'ya iyi zan etsin.»

İbrâhim Aleyhisselâm'ın dört oğlu vardı: İsmâil, İshâk, Medyen, Medayn. Bir rivâyete göre de sekiz veyâ on dört oğlu olmuştu.

Yâkûb Aleyhisselâm'ın oğulları da oniki idi: Rubin, Şem'un, Lâvi, Yahuzâ, Yeşşuhuz, Zebulun, Zevana, Teftuna, Kevza, Uşir, Bünyamin, Yûsuf.

Yahûdîlerin Peygamberimize: «Bilmiyor musun Yâkûb (A.S.) ölürken oğullarına Yahûdîliği vasiyyet etmişti.» demeleri üzerine şu âyet indi:

أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ
الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ
إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

133 [Yoksa, Yâkûb'a ölüm yaklaştığı vakit siz hazır mı idiniz. Oğullarına demişti ki: Ölümüm yaklaştı, benden sonra neye ibâdet edeceksiniz? Dediler ki: Senin ve babaların İbrâhim, İsmâil ve İshâk'ın Allah'ı olan tek Allah'a ibâdet ederiz. Biz, O'nu tevhîdde muhlisleriz.]

134 [Onlar bir ümmetti ki geçtiler. İşlediklerinden onların ve sizin kazancınız sizindir. Onların amellerinden sorulacak değilsiniz.]

Yânî, onların işledikleri seyyielerden muâheze edilmezsiniz. İşledikleri hasenelerden sevâblanmıyacağınız gibi... Nebîlere ve Allah'ın velî kullarına intisâbınız onların amellerinden faydalanmayı icâbetmez. Belki faydalanmanız onlara ittibâ etmekle olur. Bu sebebledir ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Ey Hâşim oğulları! Kıyâmet Günü, insanlar bana sâlih amellerle geldiği vakit, siz bana mücerred intisâbla gelmemelisiniz. Zirâ, bana ittibâ etmediğiniz takdîrde, bunun size faydası olmaz.» buyurmuşlardır.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾

135 [**Yahûdîler ve Nasrânîler, ayrı ayrı, İslâmlara dediler ki: Bizim dînimize girin ki hidâyete eresiniz.**]

İslâmiyetin ilk senelerinde din husûsunda Yahûdîler de, Hıristiyanlar da Müslümanlara şiddetli bir düşmanlık göstermişlerdi. Yahûdîler:

«Bizim Peygamberimiz Mûsâ Aleyhisselâm, Peygamberlerin üstünüdür. Kitâbımız Tevrât da öyle. Dînimiz, dînlerin efdalidir.» demişlerdi. Bu sûretle Îsâ'ya ve İncîl'e, Muhammed Aleyhisselâm'a ve Kur'ân'a kâfir oldular.

Kezâ Nasrânîler de:

«Bizim Peygamberimiz Îsâ Aleyhisselâm, Peygamberlerin üstünüdür. Kitâbımız İncîl de öyle. Dînimiz, dînlerin efdalidir.» demişlerdi. Onlar da, Muhammed Aleyhisselâm ve Kur'ân'a kâfir oldular. Ve her iki ümmet, Müslümanlara:

«Bizim dînimize girin, zîrâ dîn, bizim dînimizdir.» derlerdi.

[Yâ Muhammed! de ki: Hayır, biz, muvahhid, pâk olan İbrâhim dînine tâbiiz. O, müşriklerden değildi.]

Bu Âyet-i kerîmede Kitâb Ehlinin kâfirlerine târiz vardır. Onlar, İbrâhim Dininden oldukları iddiâsındaydılar. Halbuki şirkte ısrâr ediyorlardı. Cenâb-ı Hak, onlara îmân yolunu öğretmek için buyurdu ki:

136 [**Deyiniz ki: Biz, Allah Teâlâ'ya, bize inen Kitâb'a (Kur'ân'a), İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkûb ve oğullarına indirilene, Mûsâ'ya verilen Tevrât'a ve Îsâ'ya verilen İncîl'e ve bütün Peygamberlere verilen mu'cize ve Kitâbların hepsine îmân ettik. Onlardan**

hiç birinin arasını îmânda tefrîk etmeyiz. Allah Teâlâ'yı tevhîd-de muhlisleriz.]

Zirâ Yahûdîler ve Nasrânîler, ba'zısına îmân ve ba'zısına küfürle Peygamberleri birbirinden ayırdediyorlardı. Hepsini tasdîk, mü'minlere vâcibdir.

فَإِنْ ءَامَنُوا۟ بِمِثْلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا هُمْ
فِى شِقَاقٍ ۖ فَسَيَكْفِيكَهُمُ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾
صِبْغَةَ ٱللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُۥ
عَٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِى ٱللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ
وَلَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهُۥ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾

137 **[Eğer Yahûdîler ve Nasrânîler, sizin îmân ettiğiniz şeye îmân ederlerse, dalâletten hidâyete ererler. Ve eğer Muhammed Aleyhisselâm'a, Kur'ân'a ve bütün Peygamberlere îmândan yüz çevirirlerse, bil ki, ayrılık ve düşmanlık içindedirler.]**

Yâ Muhammed! Allah, Senin nâmına onlara yeter. Allah, onların kavillerini işitir ve hâllerini bilir.

Gerçekten O'nun nâmına Cenâb-ı Hak kâfirlere yetmişti; Yahûdî'lerden Kurayza'yı tepelemiş; Nadîr'i de vatanından sürgün etmiş; ve her iki tarafı cizye denilen vergiye bağlamıştı.

138 **[Allah'ın boyasiyle boyandık, ki maksâd dînidir. Kim Allah'ın boyasından daha güzel şeyle boyanabilir? Biz, ancak O'na ibâdet edenleriz.]**

Ba'zılarına göre, boya'dan kasdedilen hıtan'dır. Sâhibini kana boyar. Fakat İbn-i Abbas (R.A.)'a nazaran, kandan kasdolunan, eskilerin «Ma'mûdî» dedikleri Hıristiyanların vaftiz suyudur. Hıristiyanlar, doğumundan yedi gün sonra çocuğu bir sarı suya batırırlar ve güyâ bu sûretle O'nu temizlerler. Âyet-i kerîme, bu hareketin ma'nâsızlığını belirtmektedir. Eğer onlar, vücûdlarını boyuyorlar ve bunu bir temizlik addediyorlarsa, siz de nefislerinizi îmân boyası ile boyayın, onu şirk ve küfürden temizleyin. Asıl ve gerçek olan tahâret budur.

139 **[Yâ Muhammed! De ki: Allah Teâlâ'nın şânında (ve**

Araptan Peygamber seçilmesi husûsunda) **bizimle mücâdele mi ediyorsunuz? Halbuki O, bize ve size Rab olmakta müsâvîdir.** (Kullarından dilediğini rahmete muhtas kılar. Kimsenin ona hükmü ve saltânâtı yoktur.) **Biz kendi amellerimizle cezâlanırız, siz de kendi amellerinizle cezâlanırsınız. Biz, onu tevhîdde muhlisleriz.]**

Yahûdî ve Nasrânîler: «Peygamberler bizden ve bizim dînimizdendiler; dînde biz, sizden eskiyiz ve Cenâb-ı Hak indinde değerimiz vardır; yâ Muhammed, eğer sen Peygamber olsaydın bizden olurdun.» dediler. Bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştu.

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَٱلْأَسْبَاطَ كَانُوا۟ هُودًا أَوْ نَصَٰرَىٰ ۗ قُلْ ءَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ ٱللَّهُ ۗ
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَٰدَةً عِندَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ
بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

140 **[Yoksa siz, İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkûb ve oğulları Yahûdî veyâ Nasrânî miydi diyorsunuz? De ki: Onların dînini siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah Teâlâ mı?]**

Cenâb-ı Hak:

«İbrâhim Aleyhisselâm Yahûdî ve Nasrânî değildi, belki muvahhid, pâk bir Müslümandı» (Âl-i İmrân Sûresi; Âyet; 67) **diye** bu Peygamberlerin kıssalarını hikâye ederek Müslüman olduklarını haber vermiştir.

[Allah'ın şahâdet ettiği bir hakîkati bilerek gizliyenden daha zâlim kim olabilir?]

Yânî, Allah Teâlâ'nın; İbrâhim ve oğullarının Nasrânî ve Yahûdî olmadığına, belki muvahhid ve pâk bir Müslüman olduğuna ve Muhammed Aleyhisselâm'ın, Kitablarında zikredilen risâletine dâir şahâdetini gizliyen Kitab Ehlinden daha zâlim kim vardır?

[Allah, onların yaptıklarından gaafil değildir (Kıyâmet Günü cezâlarını verir).]

Bu âyet-i kerîme'de zâlime va'd ve mazlûma teselli vardır.

141 [**Onlar, bir ümmetti ki geçtiler. İşlediklerinden onların kazancı onların ve sizin kazancınız sizindir. Amellerinden siz sorulacak değilsiniz.**]

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا
وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ
الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا
عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ
بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

142 [**İnsanların bilmiyenleri, Muhammed ve ashâbını Kıblelerinden çeviren sebeb ne diyecekler. De ki: Doğu da, Batı da Allah'ındır** (O'nun mülküdür). **Kullarından dilediğini seçtiği Dîne hidâyet eder.**]

O'na i'tirâz edilemez. Dilerse Beyt'ül-Makdis'e, dilerse Kâ'be'ye yöneltir.

Kıble, Beyt'ül-Makdis'den Kâ'be'ye çevrildiği vakit, Mekke müşrikleri, Muhammed, emirlerinde tereddüd eder oldu. Doğduğu yerin hasretinden ona döndü. Yakında dininize de döner, demişlerdi.

Yahûdiler de Muâz ibn-i Cebel (R.A.)'e:

«**Muhammed bizim Kıblemizi hasedinden terketti. O da biliyor ki, bizim Kıblemiz, Peygamberlerin Kıblesidir. Biz hak ve adli gözetenlerdeniz**» demişlerdi.

Muâz, «**Hayır!**» demişti, «**Belki hak ve adl üzere olan biziz.**»

Bunun üzerine Allah Teâlâ buyurdu ki:

143 [**İbrâhim ve zürriyetini seçtiğimiz gibi, sizi de vasat (yânî hayırlı, âdil, güzîde) bir ümmet kıldık.**]

Bununla istidlâl edilir ki, bu ümmet, İslâm ümmeti, sâir ümmetlerin hayırlısıdır. İttifâk ettikleri şey, hüccet olur. Zîrâ ittifâk ettikleri şey bâtıl olmuş olsaydı, o zaman adâletle vasıflandırılmaları sahîh olmazdı.

[**Tâ ki** (Kıyâmet Günü, Peygamberlerin kendilerine indirilen vahyi ümmetlerine tebliğ ettiklerini kâfirler inkâr ettikleri vakit) **şâhid olasınız. Muhammed Aleyhisselâm da üzerinize şâhid olsun.**]

Rivâyet edildiğine göre: Hak celle ve alâ, önce gelenleri de, sonra gelenleri de bir yere toplayacak. Ümmetlerin kâfirlerine diyecek ki:

«**Size azâbımdan korkutan kimse gelmedi mi?**»

Kâfirler: «**Bize ne rahmetinle müjdeci ve ne azâbınla korkutucu gelmedi!**» diye cevâb verecekler.

Hak Teâlâ, sonra Peygamberlere dönecek. Peygamberler:

«**Yâ Rabbi! Biz onlara âyetlerini tebliğ ettik**» diyecekler.

Delîl istendiği zaman da ümmet-i Muhammedi şâhid gösterecekler. Onlar da:

«**Yâ Rab! Peygamberlerinin her biri vahyini tebliğ etmişlerdi**» diye şahâdet edecekler.

Bunun üzerine eski ümmetler:

«**Bu ümmet, bizden sonra gelmişken, nasıl olur da hâlimizi bilir?**» diye i'tirâz edince, ümmet-i Muhammed:

«**Bize Peygamber gönderdin, Kur'ân'ını indirdin. Ve bize Peygamberlerinin vahiylerini ümmetlerine teblîğ ettiğini haber verdin. Sen, verdiğin haberlerde doğrucusun**» diyecek.

Müteâkıben Muhammed Aleyhisselâm getirilecek. Ve O'na ümmetinden sorulacak. O da, o zaman onların doğruluğuna şahâdet edecek.

[**Biz Kâ'be'yi ancak Resûl'e ittibâ edeni, O'na ittibâ etmeyip irtidâd eden** (İslâm'dan dönen) **den ayırdetmek için Kıble kıldık.**]

Yâhûd, o iki sınıf hakkındaki ezelî ilmimizi belli etmek istedik ki, bir kavim dalâlet ve diğeri hidâyette kalacaktı. Filhakîka, Kıble Beyt'il-Makdîs'den Kâ'be'ye tahvîl edilince, İslâm'dan bir kısım, Yahûdîliğe dönmüşlerdi. Zîrâ, «**Muhammed, babalarının Dînine döndü**» demişlerdi.

[**Gerçi, Kıble'nin tahvîli, çok ağır ve çetindir. Ancak Allah'ın**

hidâyet ettiği, doğru yola ilettiği kimseler hakkında değil. Allah sizin (Kıble'nin tahvîlinden önce, Beyt'il-Makdîs'e yönelerek) **kıldığınız namazı kabûl eder, zâyi' etmez. Zîrâ, Allah'ın insanlara merhâmeti boldur,** (ecîrlerini verir,) **ziyâde esirgeyicidir** (günâhlarını yarlıgar, rızıklarını gönderir.)]

Rivâyet edilir ki: Kıble, Beyt'il-Makdîs'den Kâ'be'ye tahvîl edildiği vakit, Yahûdîler Müslümanlara: **«Beyt'il-Makdîs'e dönerek kıldığınız namazları söyleyin. Eğer o hidâyet idiyse, hidâyetten dönmüş oldunuz. Eğer dalâlet idiyse, dalâleti dîn edinmiştiniz, ki o zaman ölenleriniz, dalâletteyken ölmüş oldular.»** demişlerdi.

Filhakîka, nice kimseler, Kâ'be'nin tahvîlinden önce vefât etmişti. Her ne kadar Müslümanlar:

«Hidâyet, Allah'ın emirlerine uymak, dalâlet de uymamaktır.» diye cevâb vermişlerse de yine Cenâb-ı Peygambere:

«Beyt'il-Makdîs'e yönelerek ibâdet edip de vefât edenlerin namazları gerçekten sahîh değil midir?» diye sormuşlardı. İşte bunun üzerine nâzil olan bu Âyet-i kerîme, bu tereddüdü izâle ve o iddiâyı reddetmektedir.

قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ
وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٥﴾

144 [**Yâ Muhammed! Biz, senin semâya doğru tereddütle baktığını biliyor ve görüyoruz. Bu sebeble seni mutlakâ sevdiğin ve dilediğin Kıble'ye döndüreceğiz. Öyle ise, yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir.**]

Efendimiz (S.A.V.), Medîne'ye hicret buyurduktan sonra on altı ay kadar namazda Beyt'il Makdîs'i Kıble edinmişti. Bir gün ashâbı ile birlikte Benî Seleme mescidinde öğlenin iki rek'atini kıldıktan sonra, namazda iken bu Âyet-i kerîme nâzil olmuş ve Kâ'be'ye yönelmişlerdi. Bu sebeble, Benî Seleme mescidine Mescîd-i Kıbleteyn denilmiştir.

[(Karada, denizde) **Her nerede olursanız olun, namaz kılarken yüzlerinizi o tarafa çevirin. Kendilerine Kitâb verilenler, Kıble'nin Kâ'be'ye tahvîlinin Allah Teâlâ'dan olduğunu bilirler. Allah, onların yaptıklarından gaafil değildir.**]

Ey mü'minler, size onun sevâbını verir. Sizin de ey Yahûdîler, kötü hâllerinizden gaafil değildir. Dünyâda ve Âhirette size cezânızı verecektir.

Bu sefer, Yahûdîler ve Nasrânîler:

«Bâri bize bunun doğruluğuna dâir bir delîl getirseydin» dediler.

Buyuruldu ki:

145 [**Yâ Muhammed! Vallâhi, sen Ehl-i Kitâb'a bütün hüccetleri getirsen** (Yahûdî ve Nasrânîlere, Kıble'nin Kâ'be olduğuna dâir bir bürhanla gelsen) **onlar, senin Kıblen'e tâbi' olmazlar. Sen de onların Kıblesine tâbi' olmazsın. Onların bir kısmı, diğer kısmın Kıblesine de uymaz.** (Zîrâ her biri kendi Dîninin hak olduğuna inanır, böyle iken, sana ittibâ edip Kıble'ne yönelerek namaz kılmalarını nasıl ümid edebilirsin?) **Eğer, Dînin hak ve Kâ'be'nin Kıble olduğu belli olduktan sonra** (bilfarz) **onların heveslerine uyacak olursan, bu takdîrde zâlimlerden olursun.**]

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ
فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

146 [**Kendilerine Kitâb verdiklerimizin âlimleri, oğullarını tanıdıkları gibi Muhammed Aleyhisselâm'ı tanırlar. Böyle iken içlerinden bir kısmı, mahzâ inadlarından, bile bile hakkı gizlerler.**]

Bu Âyet-i kerîme nâzil olduğu vakit, Ömer ibn-i Hattâb, Abdullah bin Selâm'a dedi ki:

«Resûl-ü Ekrem hakkında bana bildiğini anlat.»

Abdullah:

«Yâ Ömer!» dedi. **«Ben O'nu gördüğüm vakit, oğlumu tanıdığım gibi tanıdım, belki ondan da ziyâde... Zîrâ Cenâb-ı Hak, O'nun Tevrât'ta vasıflarını zikretmişti. Fakat oğlum, ihtimâl ki annesi hıyânet etmiştir.»**

147 **[O hak, Rabbindendir. Sakın şübhe edicilerden olma.]**

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ

هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ

اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

148 **[Her ümmetin bir Kıblesi vardır. Allah Teâlâ onu, ona döndürür. Artık sür'at ve gayretle tâate başlayın. Siz ve düşmanlarınız nerede olursanız olunuz, Allah, Kıyâmet Günü sizi Mahşer yerinde toplar. Allah, her şeye kaadirdir.]**

Sizi öldürmeye, diriltmeye ve toplamaya da kaadirdir.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ ۗ

وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ

وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ

شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ

تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

149 [**Nereden yola çıksan, namaz kıldığın vakit, yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Namazında Kâ'be'ye yönelme emri Rabbinden haktır. Allah, yaptıklarınızdan gaafil değildir.**]

150 [(Evet) **Nereden yola çıksan, namaz kıldığın vakit, yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. Her nerede olsanız, yüzlerinizi o tarafa yöneltin. Tâ ki Yahûdîlerin aleyhinize delilleri olmasın** (İbrâhim'in Dîninden olduğunuz hâlde niçin onun Kıblesi olan Kâ'be'yi terkettiniz demesinler. Mekke müşriklerinin de aleyhinize delilleri olmasın. Muhammed Aleyhisselâm, niçin ceddi İbrâhim'in Kıblesini bırakıp da Yahûdîlerin Kıblesine değişti demesinler.) **Ancak onların zâlimleri müstesnâ! Onlar inadlarından; «Muhammed, o Kıble'ye sâdece babalarının dînine meyl ettiği için döndü» derler. Yânî bunlardan başka sizin aleyhinize söz eden olmaz. Artık onlardan korkmayın. Belki benden korkun** (da emrime muhâlefet etmeyin) **tâ ki size ni'metimi tamamlıyayım ve tâ ki dalâletten, hidâyete erişesiniz.**]

Hadîs-i Şerîf'de:

«**Ni'metin tamâmı Cennet'e dâhil olmaktır.**» buyurulmuştur.

Hazret-i Ali (R.A.) de:

«**Ni'metin tamâmı İslâm olarak can vermektir.**» der.

كَمَآ أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا
عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ
وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا۟ تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَٱذْكُرُونِىٓ أَذْكُرْكُمْ
وَٱشْكُرُوا۟ لِى وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَعِينُوا۟
بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٣﴾

151 [**Nasıl ki içinizden, size âyetlerimizi okur** (Kur'ân'ı tilâvet eder), **sizi küfür ve günâhlardan temizler, size Kitâbı, hikmeti öğretir, size bilmediğiniz şerâyi' ve ahkâmı ta'lîm eder bir Peygamber gönderdik.**]

152 [**Siz, Beni (tâatle) anın ki, Ben de sizi anayım.** (Siz, Beni ni'met vê bolluk içinde anın, ki Ben de sizi şiddet ve belâda anayım.) **Ve Bana tâatle şükredin, ma'siyetle küfrân etmeyin.**]

Zîrâ, O'na itâat eden şükür üzere, ve isyân eden küfür üzeredir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz diyor ki:

«Hak celle ve alâ (Ben, Beni zikreden, dudakları, Beni zikirle kımıldanan kulumla berâberim) buyurdu.»

Bir gün bir A'râbî, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimize:

«Yâ Resûlullah: Amellerin hangisi efdaldir?» diye sormuş. Efendimiz (S.A.V.):

«Dünyâdan ayrılışın, Zikrullahtan dilin yaşlı olduğu hâlde olmaktır» buyurmuşlardır.

153 [**Ey mü'minler! Allah Teâlâ'dan** (günâhlardan ve nefsin haz duyduğu şeylerden) **sabırla ve** (ibâdetlerin temeli olan) **namazla yardım isteyin. Şübhe yok ki, Allah sabredenlerle berâberdir.**]

Sabır ve namaz zikredilerek tahsîs edilmiştir. Zîrâ sabır, bâtınî amellerin en çetinidir. Namaz da zâhirî amellerin en çetinidir, ki kendisinde tâatlerin çoğunu toplar.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن
لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ
مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ
إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾
أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

154 [**Allah yolunda katlolunanlar için «Ölüler» demeyiniz. Belki onlar diridirler, ama siz onların hayâtlarının keyfiyetini bilmezsiniz.**]

Hasan Basrî'den rivâyet edildiğine göre: Şehîdler, Allah indinde, diridirler. Rızıkları rûhlarına verilir; ve bundan onlara ferâhlık erişir. Firavun oğullarının rûhlarına sabah akşam ateş verilmesi gibi ki, onlara bundan acılık ve hüzün gelir.

Bu Âyet-i kerîme, Bedir şehîdleri için nâzil olmuştur, ki on dört kişiydiler. Altısı Muhâcirînden ve sekizi Ensâr'dandı. «Falan öldü, dünyânın ni'met ve lezzeti de ondan kaybolup gitti.» dediler. Fakat Hak Teâlâ, onlara «Ölü» denilmesini menetti. Zîrâ onlar, hükmen diri gibidir, ki sevâbları Kıyâmet Gününe kadar câri olur.

155 **[Sizleri biraz korku, açlık, mal, can ve mahsûl eksikliği ile mutlakâ imtihan edeceğiz.** (Tâ ki itâat edeni, isyân edenden ayırdedelim. Yoksa bilmediğimizi bilmek için değil).]

Yâhûd düşman korkusu veyâ Allah korkusu ile. Kıtlık veyâ Ramazan orucu ile. Malını yok etmek veyâ ziyâna uğratmakla, Zekât veyâ sadaka ile. Ölüm, hastalık veyâ ihtiyarlıkla. Mahsûle, hastalık vermekle veyâ evlâd ölümiyle deneyeceğiz.

Evlâd, kalbin semeresidir. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyuruyor ki: **Ne zaman bir kimsenin evlâdı vefât ederse, Cenâb-ı Hak, Melâikeye der ki:**

«Kulumun evlâdını, kalbinin semeresini kabzettiniz mi?» Meâlike:

«Evet yâ Rabbi!» derler. Hak Teâlâ sorar:

«Kulum, buna karşılık ne dedi?» Melâike der ki:

«Yâ Rab! Sana hamdetti ve inna lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn, dedi.» O zaman Cenâb-ı Hak:

«Bu kulum için Cennet'te bir köşk yapın ve adını Hamd Köşkü koyun.» buyurur.

[Yâ Muhammed! Belâya ve ezâya sabredenleri müjdele!]

156 **[Onlar ki bir musîbete uğradıkları vakit: «İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn = Biz Allah'ın kullarıyız, ancak O'na döneriz,** (musîbetlerine râzıyız) **derler.]**

Musîbet umûmîdir. Herkese gelebilir. Hadîs-i şerîfte buyurulduğuna göre; **«Ne ki mü'mine ezâ verirse, o musîbettir.»**

Fakat sabır, yalnız dille istircâ, yânî bir musîbete uğradığında **«İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn»** demek değildir. Belki, kalben de gelen musîbete rızâ gösterilmelidir. Yaradılışını ve nihâyet Cenâb-ı Hakk'a döneceğini, elinden alınanla bırakılan ni'metleri mukâyese ederek düşünmelidir ki, uğradığı musîbetin şiddetini kolaylıkla gidermiş olsun.

Saîd bin Cübeyr (R.A.) der ki:

«Musîbete karşı bu ümmete verilen güzel haslet, hiçbir ümmete verilmemiştir, ki o istircâdır. Eğer evvelce verilmiş olsaydı,

Ya'kûb Aleyhisselâm'a verilirdi. İşitmedin mi ki, Yûsuf'u kaybettiği vakit «Yâ esefâ alâ Yûsuf» (Ah Yûsuf'um!)» demişti.

157 [**İşte onlara** (bu vasıfta bulunan kimselere) **Rablerinden tezkîye, gufrân, lûtuf ve ihsân vardır. Hidâyete erdirilenler de bunlardır.** (Dünyâ ve Âhiret saâdetine ihtidâ olunmuşlardır.)]

Şu sebeble, ki musîbete istircâ ederler; Allah Teâlâ'nın kazâsına rızâ gösterirler.

Ebû Hüreyre (R.A.) **rivâyet ediyor.** Efendimiz (S.A.V.) buyurmuş ki:

«Kim bir musîbete uğrarsa, velev bir diken batsa bile, Cenâb-ı Hak onun günâhlarını örter, mahveder.»

Yine Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet ediyor:

Bir kadın Peygamber Efendimize geldi. Gözlerinden rahatsızdı. Dedi ki: **«Yâ Resûlallah! Bana duâ et ki, Cenâb-ı Hak âfiyet versin.»** Efendimiz buyurdu:

«İstersen Cenâb-ı Hakk'a duâ edeyim, âfiyet bul, dilersen sabret, Kıyâmet Günü hesâbtan kurtul.»

Kadın: **«Sabredeyim, tâ ki hesâbtan kurtulayım»** dedi.

Peygamber Efendimiz:

«Mü'min, kendisine bir hayır erdiği vakit Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü şükür eder; bir musîbete uğradığı vakit de yine Cenâb-ı Hakk'a hamdedip belâya sabreder.» buyurmuşlardır.

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ
حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ
مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا
الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

158 [**Safa ile Merve Allah'ın nişânelerindendir.**]

Safa ile Merve, Mekke'de iki ma'rûf tepedir. Hac menâsikindendir. **Rivâyet edilir ki:** Câhiliyyet devrinde Safa'da İsâf adlı bir put, Merve'de de Nâile adlı diğer bir put vardı. Müşrikler bunların arasında tavâf eder, ve bunları meshederlerdi. İslâm gelip de putları kırdıktan sonra Müslümanlar Safa ile Merve arasında tavâftan çekindiler. Bunun üzerine, bu âyet-i kerîme nâzil oldu. «**Korkmayın, bunda günâh yoktur.**» denilerek izin verildi.

[**Her kim Hac veyâ Umre niyyetiyle Beyt-i Şerîf'i ziyâret ederse, bunları tavâf etmesinde günâh yoktur.**]

Ulemâ Safa ile Merve arasındaki sa'yin (gidip gelmenin) **hükmünde ihtilâf etmişlerdir.** İmâm Ahmed'e göre sünnettir. İbn-i Abbas (R.A.) ile Enes (R.A.) nın kavilleri de budur. İmâm A'zam vâcib olduğunu söylemiştir. İmâm Mâlik ile Şâfii'ye göre ise rükündür.

[**Kim, bir hayır işlerse şübhe yok ki Allah, tâatinin sevâbını verir, O'na bir şey gizli kalmaz, hepsini bilir.**]

159 [**Tevrât'ta insanlara beyân ettikten sonra indirdiğimiz** (recm âyeti gibi) **beyyîneleri ve hidâyeti gizliyenler yok mu? İşte onlara, Allah lâ'net eder, Melâike, ins ve cin de lâ'net eder.**]

160 [**Ancak tevbe edenler, amellerini ıslâh edenler ve gizlediklerini açıklıyanlar başka. Ben, onların tevbelerini kabûl eder ve günâhlarından geçerim. Ben, tevbeyi çok kabûl eden, bağışlayanım.**]

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾
خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾
وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

161 [**Amma âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olan yok mu, işte Allah'ın lâ'neti, Meleklerin lâ'neti, insanların lâ'neti hep onların üstünedir.**]

162 [**Onlar, o lâ'net ve ateşte dâimî olarak kalırlar. Azâbları hafîfletilmez. Onlara mühlet verilmez** (veyâ i'tizâr etmeleri beklenilmez, yâhûd rahmetle onlara bakılmaz.)]

163 [**Hepinizin ilâhı, ma'bûd-ü bilhak, birdir. O'ndan başka ilâh yoktur. Bütün ni'metleri veren Rahmân O'dur.** (Âhiret'te hassaten mü'minlere rahmet edici) **Rahîm de O'dur.**]

Kureyş müşrikleri:

«**Yâ Muhammed! Bize Rabbini vasfet.**» demişlerdi. Bu sebeble bu Âyet-i kerîme ve İhlâs Sûresi nâzil oldu.

Sonra da:

«**Muhammed, bize ilâhınız tek ilâhtır, diyor, bize bir âyet getirsin ki, doğruluğunu bilelim**» dediler. Bunun üzerine de aşağıdaki Âyet-i kerîme nâzil oldu.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

164 [**Göklerin ve yerin yaradılışında, gece ve gündüzün birbirini tâkib etmesinde, insanlara yararlı şeylerle deniz üstünde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de onunla kurumuş toprakları diriltip, üzerinde her çeşit mahlûkâtı yaydığı suda, rüzgârları her taraftan estirmesinde, gökle yer arasında müsehhar bulutta, şübhesiz hep bunlarda, akıllı olan bir ümmet için elbette Allah'ın birliğine âyetler vardır.**]

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«**Yazık o kimseye ki, bu âyeti okuyup da üzerinde durmasın, ma'nâsını düşünmesin!**» buyurmuşlardır.

وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ
آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ
أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۙ وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ
تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ
بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾

165 [**Ba'zı insanlar, Allah Teâlâ'dan gayriyi ibâdet husûsunda O'na eş ittihâz ederler. Onlar, onları Allah gibi severler.** (Allah Teâlâ'ya tâzîm ve itâatleri gibi, ki bu sevgi ve itâatte bir fark gözetmezler).]

[**Îmân edenler ise, Allah'a sevgilerinde onlardan daha titiz ve sâbittirler.**]

O'ndan gayrisini seçmezler. Fakat müşrikler, bir puta tutunup da ne zaman daha iyisini görürlerse, birincisini bırakıverirler.

Katâde der ki:

«Kâfir, bir musîbete uğradığı vakit mâbûdundan yüz çevirip Allah'a döner. Ama mü'min, sevinçli zamanında da, sıkıntılı anlarında da, varlıkta da , yoklukta da Allah Teâlâ'dan yüz çevirmez. Mü'minlerin, Allah'a olan sevgileri kuvvetlidir.

[**Yâ Muhammed! O zulmedenler, azâb görecekleri vakit, bütün kuvvetin ancak Allah'ta olduğunu, Allah'ın da azâbının şiddetli bulunduğunu görseydiler...**]

Allah'a eş tutmanın faydası olmadığını düşünüp, son derece pişman olurlardı. Allah'tan gayri kimseden fayda ve zarar gelmiyeceğini anlarlardı.

166 [**O vakit Allah'ın azâbını görerek, metbû olanlar tâbi' olanlardan teberrî ederler. Ve aralarındaki bağlar kesilir.**]

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً
فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ
حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ
بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

167 [**Tâbîler de: Eğer tekrar dünyâya dönseydik, şimdi onlar bizden teberrî ettiği gibi, biz de onlardan teberrî ederdik, diyecekler. Böylece Allah, onlara** (azâb gösterdiği gibi) **amellerini ardı arası kesilmiyecek pişmânlıklar sûretinde gösterecek.** (İşledikleri seyyieleri görüp biz niçin bunları işlemişiz veyâ hasenelerden terkettiklerini görüp neden işlememişiz, diye nedâmet duyacaklar. Veyâ onlara Cennet ve Cennetteki yerleri gösterilecek, eğer Allah Teâlâ'ya itâat etmiş olsaydınız, siz de buraya girecektiniz, denildikten sonra, ateşe bırakılınca, sapkınlıklarından duyacakları pişmânlık nihâyetsiz olacak.) **Halbuki o ateşten çıkacak değillerdir.**]

168 [**Ey insanlar! Yeryüzünde olan şeylerin ba'zısını** (ki şer'in harâm kılmadıklarıdır) **helâl, pâk olarak yeyin.**]

Sâhibi olmayan ma'denler, ihyâ edilen sâhibsiz arâzîde yetiştirilen mahsûl, muhârebe meydanında düşmandan elde edilen ganîmet, zekât, başkasından bir mukâveleye istinâden edinilen faydalanma, hîbe olunan mal, mîrâs ilh... helâl olan şeylerdir.

Yenilmesi helâl ve fakat pis, temizliği şübheli şeylerden de sakınmak gerekir. Hele harâm olması ihtimâli bulunan şeylere el sürülmemelidir. Bir hak iddiâsı bahis mevzûu olabilecek yiyecekler bu cümledendir.

[Fakat Şeytan'ın adımlarına uymayın (izinden gitmeyin). Çünkü O, size apaçık bir düşmandır.]

Şeytan'ın adımlarından murâd, ma'siyet işlemeye edilen nezirdir. Bir yiyecek veyâ giyeceği nefsine harâm edene, o harâm olmuş, olmaz.

Bir adam İbn-i Mes'ûd (R.A.)'a; nefsine sığır eti yemeyi harâm ettiğini söylemiş, O da: «Bu hareketinle Şeytan'ın izinde gitmiş oluyorsun, git ondan ye ve keffâret ver!» demiştir.

İbn-i Abbas (R.A.) da: «Öfke hâlinde edilen yemîn veyâ nezir Şeytan'ın adımlarına uymaktır; keffâreti, keffâret-i yemîndir.» der.

169 **[O Şeytan, sizi ancak kötülüğe, hayâsızlığa teşvîk ve Allah Teâlâ hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemeyi telkîn eder.]**

Kötülük demek, aklın hoş görmediği ve şerîatin fenâ gördüğü şeylerdir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا
يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ
بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

170 **[Ne zaman onlara, «Allah Teâlâ'nın indirdiği Kur'ân'a uyun» denilse, derler ki: «Hayır, biz harâm ve helâlda babalarımızı neyin üzerinde bulduksa ona uyarız.» Babaları bir şeye akıl erdiremez ve doğru yola gitmese de (yine onlara ittibâ ederler miydi?)]**

Bu Âyet-i kerîme taklîtten men'e delîldir.

171 **[O kâfirlerin hâli, bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmeyen hayvanlara durmayıp haykıran bir çobanın hâline benzer. Onlar, sanki sağırdırlar (Hakk'ı işitmezler); dilsizdirler, (Hakk'ı söylemezler); körlerdir, doğru yolu görmezler. (Kur'ân'ın öğütlerinden bir şey anlamazlar).]**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ
﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا
أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا
إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾

172 [**Ey mü'minler! Size verdiğimizin helâlından yeyin ve eğer Allah'a ibâdet ederseniz ona şükredin!**]

Zîrâ ibâdetin tamâmı şükürledir.

173 [**Size ancak eti yenen hayvanların boğazlanmadan ölmüşünü, kanı, hınzır etini ve Allah'dan başkası adına boğazlananı harâm kıldı. Fakat kim bunlardan** (aynı çâresizlik içinde bulunana tecâvüz ederek zâlim olmamak ve yiyeceği açlığını giderecek kadarını geçmemek şartiyle) **yemek ıztırârında kalırsa günâhı yoktur. Allah, mağfiret edici ve esirgeyicidir.**]

Boğazlanmadan yalnız balık ve icâbı hâlde çekirge yenilebilir. Hınzırın ise her uzvu harâmdır. Diğer a'zâsı da eti gibidir.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾

174 [**Onlar ki, Tevrât'ta Allah Teâlâ'nın inzâl ettiğini, karşılığında az bedel satın almak için, gizlerler; yedikleri, karınlarında ateşten başka bir şey değildir. Allah, Kıyâmet Günü onlarla**

konuşmaz (onlara merhâmetle bakmaz, sevinecekleri şeyler söylemez, belki sözleri tevbîh olunur) **ve onları günâhlarından temizlemez. Onlara elîm bir azâb vardır.]**

Bu Âyet-i kerîme, Yahûdî âlimleri hakkında nâzil olmuştur. Menfaatlerinin kaybolması ihtimâlini düşünerek Yahûdî âlimleri, Resûl-ü Ekrem'in Tevrât'ta yazılı vasıflarını tahrîf etmişler, bilmiyenler, Efendimizi, yapılan ta'rîfe uygun bulmadıkları için îmân etmekten kaçınmışlardır.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ
فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ۗ
وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

175 **[Onlar hidâyeti, dalâletle; mağfireti, azâbla değiştiler. Onlar ne de ateşe sabırlı şeylermiş!..]**

176 **[Onlara bu azâb, Allah Teâlâ'nın indirdiği Kitâb'ı inkâr ve ketmederek hak yolundan ayrılmaları yüzündendir. Onlar ki Kitâb üzerinde,** (bir kısmına inanıp, bir kısmına inanmamak sûretiyle) **ihtilâf etmişlerdir, haktan uzak bir ayrılık içindedirler.]**

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ
وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ
وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۖ
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ أُولَٰئِكَ

الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177 [İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmek değildir.]

Bu Âyetin kime hitâb ettiği ihtilâflıdır. Ba'zılarına göre; kasdedilen Yahûdîler ve Nasrânîlerdir. İbâdetlerini Yahûdîler batıya, Beyt'ül-Makdîs'e doğru, Nasrâniler de doğuya doğru yönelerek ediyorlardı. Her ikisi de, bu husûsta yaptıklarının doğruluğuna kaaildi. Bu Âyetle, iyilik ve hayrın, onların din ve ilminin gayri olduğu haber verilmiştir.

Ba'zılarına göre de: Hitâb edilen mü'minlerdir. İslâmiyetin ilk senelerinde, îmân edenler, namazı ne tarafa kılarlarsa kılsınlar, vefât ettiklerinde Cennet onlara vâcib olurdu. Vaktâ ki Resûl-ü Ekrem, Medîne'ye hicret etmiş, farzlar ve hükümler nâzil olmuş, bu arada Kıble de Kâ'be'ye çevrilmişti. Bu Âyet-i kerîmenin nüzûliyle buyuruldu ki, hayır ve iyilik, namazı doğu ve batıya doğru kılıp da onun dışındaki amelleri işlememek demek değildir.

[O kimsenin hayır ve iyiliği, îmân ve takvâsıdır ki: Allah'ın birliğine (ortağı ve benzeri olmadığına), Âhiret Gününe, (hayır ve şer, her işlenilen şeyin mükâfat ve mücâzat edileceğine), Meleklere, Kur'ân ve diğer inzâl buyurulan Kitâbların hak ve Allah tarafından helâl ve harâmı bildirmek için geldiğine ve bütün Peygamberlerin halkı, hakka da'vet etmek üzere gönderildiğine inanır.]

[Mala olan sevgisine rağmen malından; akrabâsına, yetîmlere, bîçârelere, yolda kalmışlara, dilenenlere ve (âzâdları için) esîrlere (sadaka) verir.]

Resûl-ü Ekrem Efendimize bir kimse, hangi sadakanın ecri büyüktür? diye sormuş. Efendimiz:

«Sadakanın efdali, vücûdun sıhhatte iken, mala kıymet verdiğin, yaşıyacağını umduğun ve bu i'tibârla ilerisi için fakr-u zarûretten korktuğun bir zamanda, geciktirilmeksizin, tasadduk edilen maldır. Can, boğaza gelinceye kadar geciktirip de, o vakit, malımın şu kadarı falana ve şu kadarı falana deme ki, o anda ister istemez, mal senin değil, gösterdiğin kimselerindir» buyurmuşlardır.

Diğer bir Hadîs-i şerîfte de:

«Bîçârelere verilen sadaka, bir sadakadır. Fakat akrâbaya verilen iki sadakadır,» meâlindedir.

Başka bir Hadîs-i şerîfte de:

«Allah Teâlâ'ya ve Kıyâmet Gününe îmân eden müsâfirine ikrâm etsin,» buyurulmuştur. Yolda kalıp da, size sığınan müsâfirdir.

[Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, bir de andlaştıkları vakit ahdlerini yerine getirirler. Hele sıkıntı ve hastalık hâllerinde ve harbin şiddetli zamanında sabrederler. İşte bunlar, o sâdıklar ve o korunan müttekîlerdir.]

Bu Âyet-i kerîme, insanı olgunlaştıran esâsları apaçık göstermektedir. Bunlar da sağlam îmân, iyilik ve yardım ve nefsin tehzîbidir. Âyet-i kerîmede: «Men âmene» den «vennebiyyiyn» e kadar îmânın esâsları, «âtelmâlle»den «fiyrrikaâb»a kadar iyilik ve yardım yolu, «ekaâmessalâte» den «hıynelbe's» e kadar nefsin ne şekilde tehzîbedileceği bildirilmiştir. Bu hasletleri kendisinde toplayan bir kimse, îmân ve i'tikâdına nazaran, sıdkla vasıflandırılmıştır. Ve halkla muâşeret, hakla muâmelesine nazaran da takvâ ile medhedilmiştir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Kim bu âyetle amel ederse, gerçekten îmânını olgunlaştırır.» buyurmuşlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ
بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي
الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

178 **[Ey îmân edenler! Öldürülenler hakkında size kısâs farz kılındı. Hür, hür ile; köle, köle ile; kadın, kadınla kısâs olunur. Fakat kim, (öldürülenin) kardeşinden (vârislerinden) cüz'î bir afv görürse (kısâs düşer). O vakit vâcib olan, birinin ma'rûfu (diyeti) ta'kîb etmesi, birinin de ona borcunu ödemesidir. Bu, Rabbinizden**

(afv ve diyette zikrolunan hüküm) **bir hafifletme ve rahmettir. Her kim, bunun arkasından yine** (kaatile ve vârislerine) **tecâvüz ederse, artık ona elîm azâb vardır.]**

Câhiliyyet devrinde Arab kabîlelerinden ikisi arasında kan dökülmüş fakat, herkes hakkını almamış. Kabîlenin biri, ötekinden şerefli imiş. Bunlar, yemîn etmişler: «Bizden köle yerine onlardan hür, öldürülecek; kadın yerine onlardan erkek vurulacak. Bir erkek yerine onlardan iki erkek öldürülecek! Yaralarda da iki misli cezâ verilecek!» demişler.

Mes'eleyi Peygamber (S.A.V.)'e arz ettikleri vakit, bu âyet-i kerîme inmiş. Ve müsâvat emretmiş. Onlar da râzı olmuşlar.

Kısâs mes'elesinde kâfir için mü'min öldürülmediği gibi köle için hür, ve oğul için baba da öldürülmez. Ama Müslüman için kâfir, hür için köle, baba için oğul öldürülür. Sahâbe ve Tâbiînden ekseri ulemânın kavli budur. Şa'bî ile Nehâî'ye göre zimmî bir kâfir için Müslüman, köle için hür ve bir kişi için bir cemâat öldürülür.

Saîd b. Müseyyeb'den rivâyet olunduğuna göre; Hz. Ömer (R. A.), bir erkek için beş veyâ yedi kişi öldürmüş ve;

«Bunun katline bütün San'a halkı iştirâk etse hepsini öldürürdüm.» demiştir.

179 **[Ey kâmil akıl sâhibleri! Kısâsta sizin için hayât vardır, tâ ki katilden sakınasınız.]**

Çünkü birini öldürmek isteyen kimse, kendinin de öldürüleceğini düşününce öldürmekten vazgeçer. Şu hâlde vaz geçmesinde hem kendisinin, hem de öldürmek istediğinin hayâtı vardır. Onun için; **«Katil, katli azaltır.»** denilmiştir. Yânî kısâs, katli azaltır; denilmek istenmiştir. Yâhûd kısâsla, Âhiret kısâsından kurtulunur. Zirâ dünyâda kısâs olunan, Âhirette serbest kalır. Dünyâda kısâs olunmazsa, Âhirette kısâs olunur.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ
الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۖ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ
فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾

180 [**Birinize ölüm geldiği vakit, eğer bir hayır (mal) bırakırsa, ana babaya, hısımlara ma'rûfla vasiyyet etmek size farz kılındı. Bu, müttekîlere bir haktır.**]

Hayır'dan maksâd, çok maldır. Rivâyet edildiğine göre: Hazret-i Ali (R.A.)'nin bir kölesi vasiyyet etmek istemişti. Yediyüz dirhemi vardı. Hazret-i Ali (R.A.), onu, bu vasiyyetten menetmiş; Hak celle ve alâ: «**Hayır terkederse.**» buyurdu. Hayır ise, çok maldır, demişti.

Yine rivâyet edilir ki: Bir kimse, Hazret-i Âişe (R. Anhâ.)'ye vasiyyette bulunacağını söylemiş, O da; «Malın ne kadardır?» diye sormuştu. Adam, üç bin dirhemi olduğunu ve dört kişilik bir âilesi bulunduğunu söylemişti. Âişe (R. Anhâ.):

«Hak celle ve alâ vasiyyeti hayır, yânî çok malla terketmeyi şart etti; bu kadar servet çok sayılmaz. Bunu âilene terket.» demişti.

Kolaylıkla anlaşılmıştır ki, vasiyyet sâhibi, ancak fazla serveti olduğu takdîrde vasiyyet eder.

İslâmiyetin ilk senelerinde, ana baba ve akrabâ için vasiyyette bulunmak farzdı. Onlara mal bırakılırdı. Sonra Mîrâs âyeti ile neshedildi. Bir Hadîs-i şerîfte:

«**Hak celle ve alâ her hak sâhibine hakkını verdi. Bilin ki, vâris olanlara vasiyyet etmek yoktur.**» buyurulmuştur.

Ba'zılarına göre; vasiyyetin vücûbu, vasiyyet edene, vâris olmayanlar için vücûb bâkîdir. İbn-i Abbas, Tâvus, Katâde, Hasan buna kaaildirler.

Tâvus: «Bir kimse, başkasına vasiyyette bulunup da hısımlarını muhtâc bıraksa, mal, vasiyyet edilenden alınarak hısımlarına reddedilir,» der.

Vâris olmayan hısımların fakîrlerine vasiyyet müstehabdır. Ancak, meşrû' şekilde vasiyyet edilmelidir. Vasiyyet edilen şey, servetinin üçte birini tecâvüz etmemelidir. Bunun gibi, fakîri bırakıp da zengine vasiyyet edilmemelidir.

Sa'd ibn-i Mâlik (R.A.) **rivâyet eder:** Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Benî Iyâdet'e gelmişti. Dedim ki: «Bütün malımı vasiyyet etmek istiyorum.» Buyurdular ki:

«Etme.» «Yarısını», dedim. Yine, «Etme,» dediler. «O halde üçte birini vasiyyet edeyim,» dediğim vakit, buyurdular ki:

«**Üçte birini et. Bu, vasiyyet derecelerinin üstünüdür.**» Sonra

ilâve ettiler. «**Vârislerini zengin etmek sana hayırlıdır, fakîr bırakma ki, el açarlar.**»

Hazret-i Ali (R.A.)'den de vasiyyet derecelerinin son haddinin mevcûd servetinin ancak üçte biri olduğu rivâyet edilmiştir.

181 [**O kimse ki; vasiyyet edenin sözlerini işittikten sonra, onu tağyir ve tebdîl ederse, her hâlde vebâli onu değiştirenlerin üzerinedir.** (Ölüye değildir.) **Allah** (vasiyyet edenin vasiyyetini) **işitir,** (değiştirenin de değiştirdiğini) **bilir.**]

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ
عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

182 [**Bir kimse, vasiyyet edenin hatâya meylinden, veyâ günâha gireceğinden, endişe ederek tarafların aralarını bulursa, O'na vebâl yoktur.** (Bâtılı hakka değişmiştir. Zulümden korunanı) **Allah mağfiret edicidir.** (Emîrlerine itâat edene) **rahmet edicidir.**]

183 [**Ey îmân edenler! Sizden evvelkilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de Ramazan orucu farz kılındı. Tâ ki günâhlardan sakınasınız.**]

Ramazan orucu, evvelce Hıristiyanlara da vâcibdi. Fakat çok sıcak veyâ çok soğuk günlere tesâdüf ettiği vakit, yolculukta meşakkat ve geçimlerine zarar verir oldu.

Nihâyet âlimleri toplanarak Yazla Kış arasında mu'tedil, sâbit bir mevsimin ta'yînine karar vermişler ve bunu Bahar'a tahsîs etmişlerdi. Bu değişikliğe keffâret olmak üzere de on gün zammederek, oruç müddetini kırk güne iblâğ etmişlerdi. Aradan zaman geçmiş, bir gün, Melikleri hastalanmış, iyi olursa kavminin orucuna yedi gün ilâve etmeye nezretmişti. Ve filhakîka iyi olmuş, bu sebeple oruc müddeti de kırkyedi güne yükselmişti. Zamanla bu Melik ölmüş, yerine geçen, daha üç gün ilâvesiyle bu müddeti elli gün olarak tesbit etmişti.

Şa'bî der ki: «Bütün yıl oruclu olsam, Şabân veyâ Ramâzan

olduğunda şübhe edilen günde iftâr ederdim. Şu sebeble ki, Nasrânîlere Ramazan orucu farzdı. Bir gün evveline ve bir gün sonuna ilâve ettiler. Sonra gelenleri de önce gelenler gibi yaparak oruc müddetini nihâyet elli güne yükselttiler.»

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم
مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى الَّذِينَ
يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ
خَيْرٌ لَّهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

184 [(O) **Sayılı günler** (de oruc tutun).]

İslâmiyetin ilk yıllarında her ay üç gün ve Aşûra orucu vâcibdi. Sonra Ramazan oruciyle neshedildi. Hazret-i Âişe (R. Anhâ.) der ki:

«Câhiliyyet devrinde, Kureyşliler, Aşûra günü oruc tutarlardı. Medîne'ye hicret edince de ashâbla birlikte yine bu orucu tuttu. Ramazan farz kılınınca, Aşûra orucu bırakıldı. O gün oruc tutmak herkesin arzusuna kaldı.»

[**Sizden kim** (oructan zarar görecek derecede) **hasta olur, yâhûd seferde bulunursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. (İhtiyarlığından veyâ tedâvisi mümkün olmayan bir hastalıktan) oruc tutmaya gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye vermek lâzımdır. Fakat, kim hayrına fidyeyi artırırsa hakkında hayırlı olur. Maamafih, oruc tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Eğer orucun fazîletini bilirseniz...**]

Mükellef olan mü'minin Ramazan'da oruc tutmamasına ruhsat yoktur. Ancak, gebe ve süt emziren kadınlar, çocuğuna zarar geleceğinden korktukları takdîrde, oruc tutmaz, bilâhare kazâ ederler. İbn-i Ömer, İbn-i Abbas ve İmâm Şâfii'ye göre, fidye de verirler. Fakat, Hasan, Atâ, Nafî, Zührî, İmâm Ebû Hanîfe, Evzaî ve Sevrî'ye göre, fidye lâzım değildir. Müsâfir, hasta, hayz ve nifâslı olanlar da kezâ bilâhare gününe gün kazâ ederler. Yalnız ihtiyarlar ve hastalığının iyi olması ihtimâli bulunmayan hastalar sadece fidye verirler.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ
مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا
يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ
مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

185 [(Size orucu farz kılınan sayılı günler) **o Ramazan ayıdır ki, Kur'ân o ayda indirildi.**]

Tekmil Kur'ân, Kadir gecesinde Levh-i Mahfûz'dan dünyâ semâsına, Beyt-i Ma'mûr'a inzâl edilmiştir. Sonra, Cibrîl Aleyhisselâm tarafından, yirmi üç senede tedrîcen, parça parça Resûl-ü Ekrem Efendimize indirilmiştir.

Buna göre, Kur'ân-ı Kerîm, bir Ramazan gecesi, arza en yakın olan semâda tecellî etmiş, ve yeryüzüne indirilmesi onu ta'kîb etmiştir.

Ebû Zerr (R.A.)'den rivâyet edildiğine göre, Ramazan'ın ilk veyâ üçüncü gecesi İbrâhim Aleyhisselâm'a indirilen sayfalar, altıncı gecesi Tevrât, on üçüncü gecesi İncîl, on sekizinci gecesi Zebûr, yirmi dördüncü gecesi de Kur'ân nâzil olmuştur.

[O Kur'ân ki, insanları dalâletten hakka hidâyet eder. Doğru yolun ve hak ile bâtıl arasını ayırdeden hükümlerin açık delilleridir.]

[İçinizden kim (hazarda sıhhatli ve mu'kîm olup da) **o aya erişirse, orucunu tutsun.]**

Âlimler, Ramazana eriştiği vakit mu'kîm olup da sonradan müsâfir olanlar hakkında ihtilâf etmişlerdir. Hazret-i Ali (R.A.)'ye göre, bu kimseler için oruclarını tutmamak câiz değildir. Bu Âyet-i kerîme delâletiyle bütün Ramazan orucunu tutar. Ubeydet'üs-Selmânî de buna kaaildir. Fakat diğer sahâbe ve fukahâya göre, Ra-

mazan ayında sefere çıkan bir kimsenin orucunu tutmaması câiz olur.

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre: Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Mekke'nin fethi sırasında «Kediyde» mevkiine geldikleri vakit orucunu bozmuş, bütün ashâb da Efendimize uyarak oruclarını bozmuşlardır.

[Hasta veyâ seferde olan kimse de, oruc tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde orucunu kazâ etsin.]

Oruc tutmamayı mubâh kılan hastalık ve sefer hakkında ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

Hasan ve İbrâhim Nahaî'ye göre; bu hastalık, otururken namaz kılması câiz olacak derecede olan hastalıktır. Fakat ekser âlimlere göre; orucla artmasından korkulan bir hastalık hâlinde oruc tutmamak câiz olur.

Sefere gelince: Eğer oruc kendisine eziyet ve meşakkat verirse; oruc tutmaz, meşakkat vermediği takdirde tutması câiz olur. Ancak, İbn-i Abbas, Ebû Hüreyre, Urvetübnüz-Zübeyr ve Ali bin el Huseyn hiçbir vechile seferde oruc tutmaya cevâz vermezler. Bunlara göre, hattâ oruc tutarsa kazâsı vâcib olur. Şu delil ile ki:

Resûl-ü Ekrem, bir sefer esnâsında, bir kısım ashâbın, bir kimsenin etrâfına toplanarak gölge ettiklerini görmüş ve sebebini sormuş. Oruclu olduğunu öğrenince:

«Seferde iken oruclu olmak, salâhtan değildir,» buyurmuşlardır.

Seferde oruc tutulmasını tecvîz edenlerin delili de:

Ebû Saîdül-Hudrî (R.A.)'nin şu rivâyetidir. Ebû Saîd diyor ki:

«Resûl-ü Ekrem'le bir Ramazanda seferde idik. İçimizde oruclu olanlar da, olmayanlar da vardı. Ne oruclu orucsuzu, ne orucsuz orucluyu tâyibetmemişti.»

Seferde oruc tutmakla tutmamak arasında hangisinin efdal olduğu da ihtilâflıdır. İbn-i Ömer'e göre; seferde oruc tutmamak, oruc tutmaktan efdaldir. Saîd ve Şa'bî de buna zâhibdirler. Muâz bin Cebel ve Enes'e göre ise, oruc tutmak efdaldir. İbrâhim Nahfî de buna kaanidir.

Mücâhid, Katâde, Ömer bin Abdülâziz de, hangisi kendisine kolay gelirse o efdaldir, demişlerdir.

Mukîm olarak sabahlayıp da oruca niyet eden bir kimse, o günün gündüzü sefere çıksa, ekser ulemâya göre, bu orucu, bozması câiz değilse de, Şa'bî ve İmâm Ahmed aksine kaaildirler. Fakat müsâfir olarak sabahlayan kimsenin, bilittifâk, orucunu bozması gerekir. Şu delille ki: Câbir (R.A.)'den rivâyet edildiğine göre: Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Mekke'nin fethi sırasında, (Kirâm) deni-

len mevkie geldikleri vakit oruc tutmuşlar, ashâb da birlikte oruc tutmuşlardı. İkindiden sonra idi. Ashâb:

«Yâ Resûlallah! Oruc halka meşakkat verdi» dediler. Bunun üzerine Efendimiz, bir kadeh su isteyip herkesin gözleri önünde suyu içtiler. Onu görenler de iftâr etti. Fakat ba'zı kimseler oruclarını bozmadı. Keyfiyet Resûl-ü Ekrem'e bildirilince:

«Onlar âsîlerdir» buyurdular.

Kezâ, oruc bozmayı mubâh kılan seferin mesâfesi de ihtilâflıdır. İmâm Şâfiî'ye göre bu, iki günlük mesâfedir. Sevrî'ye ve Eimme-i Hanefîyye'ye göre ise, üç günlük mesâfedir.

[Allah size kolaylık diler, güçlük istemez.]

Bu sebepledir ki seferde ve hastalık hâlinde size oruc tutmamak mubah kılınmıştır. Şa'bî der ki: Bir kimse ikisi arasında muhayyer bırakılsa kolay geleni seçmelidir. Seçtiği Allah indinde makbûl olur.

Bu Âyet-i kerîme, büyük bir kâidenin temelidir: Meşakkat teysiri celbeder (yânî güçlük kolaylığa sebeb olur; darlık vaktinde genişlik gösterilmek lâzım gelir). Zarûretler memnû' olan şeyleri mubah kılar. Bir iş zıyk oldukta müttesî olur (yânî bir işte meşakkat görülünce, ruhsat ve vüs'at gösterilir).

[Tâ ki (tutamadığınız günlerin) sayısını ikmâl edesiniz de, hidâyetine karşılık Hak Teâlâ'yı tekbîr ile büyükleyesiniz.]

Bu, Ramazan Bayramı tekbîrinin meşrûiyetine delîldir. Vakti, Ramazan'ın son günü Güneş battığı zamandır. İbn-i Abbas (R.A.):

«Müslümanlar üzerine, Şevvâl hilâlini gördüklerinden, Bayramlarından çıkıncaya kadar Cenâb-ı Hakk'ı tekbîr etmeleri haktır.» der.

[Ve tâ ki O'nun ni'metlerine şükredesiniz.]

Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet eder: Resûl-ü Ekrem:

«Ramazan Ay'ı girdiği vakit Şeytan demirlenir, Cennet kapıları açılır ve Cehennem kapıları kapatılır» buyurmuşlardır.

Yine Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet ediyor:

«Ramazan ayının ilk gecesinde, Şeytanlar demirlenir, Cin demirlenir, Cehennem kapıları kapatılır. Hiçbir kapısı açık kalmaz ve bir münâdi nidâ eder ki: Ey hayır isteklisi, yüzünü hayra çevir! Ve ey şer isteklisi; şerden uzaklaş! Ramazan'ın her gecesinde Hak Teâlâ'nın ateşten azâdlıları vardır.» buyurulmuştur.

Kezâ Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir: Peygamber Efendimiz:

«Bir kimse Ramazân-ı şerîf'te mü'min ve muhlis olarak ve Hak Teâlâ'dan ecrini umarak oruc tutarsa geçen günâhları mağfiret olunur. Nitekim, Kadir Gecesi'nde, bu gecenin ulûvvü kadrine

inanarak, ve ecrini umarak bu geceyi ihyâ ederse, kezâ geçmiş günâhları mağfiret olunur» buyurmuşlardır.

Selman (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre de: Bir Şabân ayının sonunda Resûl-ü Ekrem Efendimiz şu hutbeyi irâd buyurmuşlardır:

«Ey nâs! Büyük ve mübârek bir ay yaklaştı. Gölgesi başımıza değdi. Bir ay ki, içinde bin aydan hayırlı bir gece vardır. Bir ay ki, onu oruclu geçirmek Allah'ın farzıdır ve gecelerini namazla geçirmek gönül isteğine bağlıdır.

Her kim bu ayın içinde bir iyilikle Cenâb-ı Hakk'a yaklaşırsa, başka bir ayda bir farzı edâ etmiş gibi olur. Ve bir farîzayı edâ etse, başka bir ayda yetmiş farîza yapmışa benzer.

Bu ay sabır ayıdır; sabrın ise sevâbı Cennettir.

Bu ay yardım ayıdır. Mü'minin rızkını genişletme ayıdır. Her kim bir orucluya iftâr edecek bir şey verirse, bu yaptığı iş, günâhlarına mağfiret vesîlesi, ve ateşten âzâd olmasına sebeb olduğu gibi, o oruclunun ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin, onun ecri kadar ecre nâil, olur.»

Ashâbdan ba'zıları:

«Yâ Resûlallah,» dediler. **«Hepimiz orucluya iftâr edecek şey verebilecek durumda değiliz.»**

Resûl-ü Ekrem buyurdular ki:

«Allah Teâlâ, bu sevâbı, tek hurma dânesi, bir içim su veyâ bir yudum sütle bir oruclu iftâr ettirene verir.»

«Bu öyle bir aydır ki, başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ateşten âzadlıktır.

Bu ayda her kim, memlûkünün yükünü hafifletirse Cenâb-ı Hak da onu mağfûr ve ateşten azâd eder.

Bu ay içinde en fazla dört haslete kendinizi alıştırınız. Bunlardan ikisi ile Rabbinizi hoşnûd edersiniz. Diğer ikisinden ise kendiniz müstağnî kalamazsınız. Rabbinizi hoşnûd edecek iki haslet: «Eşhedü enlâ ilâhe illâllâh» demek, ve Allah'dan mağfiret dilemektir. Müstağnî kalamıyacağınız iki haslet ise, Allah'dan Cennet'i dilemek ve ateşten Cenâb-ı Hakk'a sığınmaktır.

Her kim bir orucluya bir içim su verirse, Allah, ona havuzundan öyle bir su içirecektir ki, Cennet'e girinceye kadar bir daha susuzluk nedir bilmeyecektir.»

Kezâ Hazret-i Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet olunan bir hadîs-i kudsîde şöyle buyurulmaktadır:

«Hak celle ve alâ der ki: Âdemoğlunun her ameli kendine âiddir. Yalnız oruc böyle değildir. O benimdir ve onun mükâfatını ben veririm.»

Diğer bir hadîs-i şerîfte de:

«Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemîn ederim ki, oruclunun nefes kokusu, Kıyâmet Günü Allah indinde, misk kokusundan daha hoştur.»

«Oruçlunun duyacağı iki sevinç vardır. İftâr ettiği zaman iftârına sevinir, Rabbine kavuştuğu vakit de oruç tutmuş olduğuna sevinecektir.»

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي
عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

186 **[Yâ Muhammed! Kullarım sana, Beni sordukları zaman de ki: Ben, onlara yakınım. Bana duâ ettiği zaman, duâ edenin, duâsına icâbet ederim.]**

Ashâbdan ba'zıları dediler ki: Allah Teâlâ yakında mıdır, ki O'na münâcât edelim; uzakta mıdır ki O'na nidâ edelim? Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.

Ebû Mûsâ El-Eş'arî (R.A.) diyor ki:

Resûl-ü Ekrem Efendimiz Hayber'e giderken, ashâb, bir vâdiye indikleri zaman, yüksek sesle tekbîr almışlardı. **Efendimiz buyurdu ki:**

«Ağır olun. Zîrâ siz duâyı ne kulağı işitmeyene ve ne yanınızda bulunmayana etmiyorsunuz ,işitene ve yakınınızda bulunana ediyorsunuz.»

Bu Âyet-i Kerîme'de Cenâb-ı Hakk'ın mekândan münezzeh olduğuna, duâ edenin duâsına icâbet edeceğine ve duâya tergîbe delâlet vardır.

[O hâlde, onlar da, Benim tâate da'vetime icâbet ve Bana îmânlarında sebât etsinler. Tâ ki doğru yolu ve hakkı bulsunlar.]

Cenâb-ı Hakk, Ramazan orucunu emir ve tekbîr ve şükre kullarını tergîb ettikten sonra da, bu Âyet-i kerîme ile hâllerini bilir ve işitir olduğunu, duâlarını kabûl ve amellerini mükâfatlandıracağını tenbîh buyurmuşlardır.

Hak celle ve alâ, **«Duâ edene icâbet edeyim»** ve **«Bana duâ edin ki kabûl edeyim»** buyurmuşken, denilebilir ki, o hâlde birçok kimselerin duâlarının kabûl edilmemesinin sebebi nedir?

Bu husûsta ihtilâf vardır. Ba'zılarına göre, buradaki duânın ma'nâsı itâat ve icâbetin ma'nâsı sevâbdır.

Ba'zılarına göre, bu iki âyetin (lâfzan umumî ise de) tamâmiyle husûsî bir ma'nâsı vardır. Eğer onu dilersem, duâ edenin duâsına icâbet ederim, ma'nâsınadır. Yâhûd, duâ edenin duâsına, eğer kazâya uygun olursa, veyâ icâbet ona hayırlı olursa veyâhûd muhâl olan bir şeyi istemediyse icâbet ederim, ma'nâsına gelir.

Resûl-ü Ekrem Efendimiz:

«Hak celle ve alâ, günâh bir şey istenilmez ve duânın kabûlü için acele edilmezse her birinizin duâsına icâbet eder,» buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hakk'a duâ ettim de kabûl edilmedi, diyerek duâdan kesilmemelidir. Cenâb-ı Hak, kulun duâsına icâbet eder. Eğer onun mes'ûlü mukadderse verir, eğer mukadder değilse onun için Âhirette sevâb biriktirir veyâ ondan bir fenâlığı giderir.

Denildi ki, Allah Teâlâ, sevdiği kulunun duâsına hemen icâbet eder, fakat onu vermekte gecikir, tâ ki tekrar sesini işitsin. Sevmediği kulunun da duâsını kabûl ve isteğini vermekde gecikmez, tâ ki sesini işitmesin.

Maamafih, duânın âdâb ve şartları da vardır ki, icâbet sebebleridir. Ancak bu şartlara riâyet ederek duâ eden, icâbete hak kazanmış olur.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ
لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ
فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ
يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا
الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ
تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

187 **[Size, oruc gecesi, zevcelerinizle cinsî temâsınız helâl edildi.]**

Rivâyet edildiğine göre; İslâmiyetin ilk senelerinde, oruclu, ancak Güneş battıktan Yatsı Namazını kılmcaya veyâ Yatsıdan evvele kadar yer, içer ve cimâ' edebilirdi. Bir oruc gecesi, Ömer İbn-i Hattab (R.A.), Yatsıyı kıldıktan sonra zevcesiyle temâsta bulundu. Bilâhare guslederek, hâlini arzetmek için, ağlaya ağlaya Cenâb-ı Peygamber'e gitti. Aynı mâzeret ve nedâmetle ashâbdan ba'zıları da Resûl-ü Ekrem Efendimiz'e gelmişlerdi. Bunun üzerine işbu Âyet-i Kerîme ile ilk hüküm neshedildi. Ve bütün oruc gecesi, imsâk edilinceye kadar, cimâ mubâh kılındı.

[Onlar size bir giysi, siz de onlara bir giysisiniz.]

Bir örtü altında birleştiğiniz için, elbisenin ayıpları örtmesi, soğuk ve sıcaktan koruması gibi birbirinizin ayıplarını örttüğünüz, iffetini koruduğunuz için, giysi gibisiniz.

Bir hadîs-i şerîfte:

«Evlenen bir kimse, Dînin üçte birini âfâttan korur,» buyurulmuştur.

[Allah, nefislerinize hıyânet ve zulmettiğinizi bildi.]

Ramazan orucu farz olunca ashâbdan birçokları zevceleriyle temâsta bulunmazlardı. Buna karşılık, ba'zıları da nefislerine hıyânet ederlerdi.

[Tevbenizi kabûl ve sizi afvetti. Bundan böyle (oruc gecelerinde, dilediğiniz vakit) **zevcelerinizle temâsta bulunun. Ve Allah'ın sizin için takdîr ettiğini** (mubâh kıldığı şeyleri) **isteyin. Ve fecrin beyaz ipliği, siyah iplikten seçilinceye kadar yeyin, için. Sonra da Güneş batıncaya kadar orucu tamamlayın.]**

Sahâbeden Ebû Kays bin Surmetel-Ensârî (R.A.) anlatıyor:

Bir adam, oruclu olduğu hâlde bütün gün tarlasında çalışmaktaydı. Gece eve döndüğü vakit, zevcesi yemeğini ısıtıp getirmek üzere iken yorgunluktan uyuyakaldı. Uyandığında, Yatsıdan sonra yemek, içmek ve cimâ' memnû' olduğu için, Allah'a ve Resûlüne isyândan korkarak bir şey yemeden ertesi günün orucuna niyetlenip yattı. Fakat ertesi günü daha öğle olmadan açlıktan bayıldı. Bilâhare gelip hâdiseyi Resûl-ü Ekrem Efendimize anlattı. Onun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu. Oruc gecesi cimâa izin verildiği gibi yemeye, içmeye de müsaade edildi.

[Mescidlerde i'tikâfta bulunduğunuz zaman zevcelerinizle cinsî temâsta bulunmayın!]

Ancak mescidlere mahsûs olan i'tikâf sünnettir.

Hazret-i Âişe (R. Anhâ.)'den rivâyet edildiğine göre: Resûl-ü Ekrem Efendimiz, vefâtlarına kadar, her Ramazanın son on gününde i'tikâfa girerlerdi. Ondan sonra da ümmehât-ı mü'minîn i'tikâfa girerdi.

Ashâbdan bir kısmı i'tikâfta iken, ihtiyâc hissettikleri vakit, çıkıp zevceleriyle temâsta bulunurlardı. Sonradan gusledip tekrar mescide avdet ederlerdi. Bu Âyet-i kerîme ile gece ve gündüz, i'tikâftan çıkıncaya kadar, cimâ menedilmiştir. Aksi hâlde, i'tikâf fâsid olur. Öpmek ve şehvetle sarmaşmak da mekrûhdur. Fakat İmâm Mâlik'e göre, bu dahi fesâda sebeb olur. Ancak, şehevi olmayan temâsta beis yoktur. Hazret-i Âişe (R. Anhâ.)'den:

«**Resûl-ü Ekrem i'tikâfta iken başını bana eğer, ben de mübârek saçını tarardım.**» diye rivâyet edilmiştir.

[Bu hükümler, Allah Teâlâ'nın hudûdlarıdır. (Hak ile bâtıl arasını ayıran bendler, mânîlerdir.) **Sakın onlara yaklaşmayın. Allah, insanlara emirlerini ve nehîylerini, korkup sakınsınlar diye böyle bildirir.]**

وَلَا تَأْكُلُوٓا أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ وَتُدْلُوا۟ بِهَآ
إِلَى ٱلْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا۟ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ بِٱلْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿١٨٨﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِىَ مَوَٰقِيتُ لِلنَّاسِ وَٱلْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ
ٱلْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنِ ٱتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ
مِنْ أَبْوَٰبِهَا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

188 **[Birbirinizin mallarını aranızda** (kumar, sirkat, gasb, yağma, rüşvet gibi Allah indinde mubâh olmayan) **bâtıl sebeblerle yemeyin.]**

Rivâyet edilir ki, Rebiâ bin Abdân Hadremî, İmri'ilkays bin Âbis Elkindî'den bir parça arâzî da'vâ etmiş, bunu benden gasbetti, demişti. İmri'ilkays inkâr edince, Resûl-ü Ekrem, Abdân'dan beyyîne istedi. Fakat Abdân'ın beyyînesi yoktu. Bunun üzerine

İmri'ilkays'e; «O hâlde yemîn edersin.» dedi. O da yemîn etmek istediyse de, Peygamber Efendimiz, derhâl:

«Allah'a verdikleri söz ve yemînleri az bir fiyatla satanlar...» (Âl-i İmrân Sûresi; âyet, 77) âyetini okuyunca, yemîn etmekten çekindi. Efendimiz de, arâzîyi Abdân'a iâde etti.

Bu Âyet-i kerîme, bu hâdise üzerine nâzil oldu.

[İnsanların bir kısım mallarını bile bile (yalan şahâdet, yalan yere yemîn gibi) **günâh olan şeylerle yemek için** (mal da'vâsiyle hükûmete) **hâkimlere koşmayın.]**

Katâde der ki: Kardeşinin malını, nâhak yere yediğini bilirken bunu hâkime atma. Hâkimin hükmü, harâmı helâl etmez.

Kâdî Şüreyh de: «Zannıma göre bu da'vânda haksızsın. Fakat vazîfem, zanna göre değil, eldeki beyyînelere göre hüküm vermektir. Hükmümle sana harâm olan şey, helâl olmaz.» derdi.

İki hasım, Resûl-ü Ekrem'in huzûrlarına, muhâkeme olmaya gelmişlerdi. Efendimiz:

«Ben de sizin gibi bir insanım. Bana muhâkeme için geliyorsunuz. Olabilir ki, biriniz delîlini, diğerinden eksik ifâde eder. Ben de dinlediğime göre hükmederim. Binâenaleyh, her kimin lehine kardeşinin hakkından bir şey hükmedersem, ona bir ateş parçasını hükmetmiş olurum» buyurmuştu.

Bunun üzerine taraflar ağlıyarak:

«Benim hakkım, arkadaşımın olsun» dedi. Resûlüllah (S.A.V.) da:

«Haydi bakınız, araştırınız, sonra kur'a atınız, sonra da birbirinizle helâllaşınız.» buyurdu.

Bu Âyet-i kerîme'ye göre: Haksız, bâtıl sebeblerle mal yemek harâmdır. Rüşvet harâmdır. Nâhak yere başkasının malını yemek için hükûmete, hâkime başvurmak harâmdır. Ve aslında harâm olan bir şey, hâkimin hükmiyle helâl olmaz.

189 **[Yâ Muhammed! Sana, yeni doğan ayları sorarlar.]**

Rivâyet edilir ki: Ensâr'dan Muâz bin Cebel ile Sa'lebetebni Gunm:

«Yâ Resûlallah! Bu ne hâldir? Ay iplik gibi incecik beliriyor, sonra kalınlaşıyor, daha sonra tamamlanıyor, müteâkiben eksile eksile yine önceki hâlini alıyor?» diye sormuşlardı.

Bu Âyet-i Kerîme bu sebeble nâzil oldu.

[De ki: Onlar insanların faydası için, Hacc için vakit ölçüleridir. Birr-ü takvâ, evlere arkalarından girmek değildir.]

Ensâr, ihrâma girdikleri vakit, Arapların eski âdetlerine uya-

rak, eve girmek isterlerse, kapıdan girmezler, belki arkadaki duvar üstünden girerdi. Çadırda bulunanlar da kezâ arkadaki aralıktan girerlerdi.

Yine Arapların Câhiliyyet devrinde; bir kimse, bir şey yapmak ister de bunda muvaffak olamazsa, evine kapıdan girmez, arkadan girerdi. Bu hâl tam bir sene devâm ederdi. Âyet-i kerîme bu âdetleri ibtâl etmektedir.

Ba'zı müfessirlere göre de, Âyet-i kerîme bir meseldir. Doğru yola gidin, doğru yoldan ayrılmayın ma'nâsınadır.

[Lâkin birr-ü takvâ: (Harâm ve şübheli şeylerden) sakınmaktır. Evlerinize kapılarından girin. Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten korunun ki, felâh bulasınız.]

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾
وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾

190 **[Allah Teâlâ'nın kelimesini i'lâ ve dînini i'zâz için, sizinle vuruşan kâfirlerle (Şehr-i harâmda ve gerek Harem'de, Allah'ın tâatinde) cihâd edin. Fakat haksız taarruz etmeyin (kadınları, çocukları, pîr-i fânîleri, rühbânları ve sizden aman dileyeni öldürmeyin). Allah, haddi aşanları sevmez.]**

191 **[Onları nerede bulursanız (hattâ Harem'de bulsanız da) öldürün ve sizi diyârınızdan çıkardıkları gibi, siz de onları diyarlarından çıkarın.]**

Müşrikler, Müslümanları Mekke'den çıkarmışlardı. Onlar da Fetih Günü, İslâmiyeti kabûl etmiyenleri çıkardılar. Bunun üzerine müşrikler, Harem'de dövüşmeyi i'zâm ederek Müslümanları utandırmak istemişlerdi. Bu Âyet-i kerîme nâzil oldu ki:

[Fitne (Allah'a şirk, Müslümanların Harem ve ihrâmda sizi katillerinden) daha şiddetli ve daha büyüktür. Mescid-i Harâm ya-

nında, müşrikler sizinle dövüşünceye kadar onlarla vuruşmayın. Fakat sizi öldürürlerse sizler de onları öldürün. Kâfirlerin cezâsı böyledir. (İşlediklerinin misli işlenir).]

فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ
لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ
إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

192 [Eğer kıtâl ve şirkten vazgeçerlerse Allah (tevbe edeni) mağfiret, (O'na itâat edene) rahmet edicidir.]

193 [Fitne (şirk) kalmayıncaya, dîn (ibâdet ve tâat), yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla kıtâl edin. Eğer vazgeçerlerse artık husûmet yalnız zâlimlere karşıdır.]

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ
وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ
بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ
الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ
إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

194 [Harâm ay, harâm aya bedeldir. Hürmetler, hürmetlere kısâstır.]

Kıtâlin harâm olduğu ay, Zilka'de ayıdır.

Resûl-ü Ekrem Efendimiz, ashâbiyle birlikte, Hicretin altıncı yılının Zilkade'sinde Umre etmek üzere Mekke'ye gelmişlerdi. Fakat Mekke müşrikleri buna mâni' olmuşlar, Hudeybiye andlaşma-

siyle Umre, müteâkib seneye bırakılmıştı. Efendimiz (S.A.V.), ancak Hicretin yedinci senesinde Umrelerini kazâ edebilmişlerdi.

Halbuki, bu aydâ Arap an'anesine göre kıtâl harâmdı. Buna rağmen, Kureyşliler, Resûl-ü Ekrem'in Medîne'den çıktığını haber alınca toplanmış, onu Mekke'ye sokmamak için, cenge hazırlanmışlardı. Bu sûretle harâm aya gereken saygıyı göstermemişlerdir.

Buna göre, Âyet-i kerîmenin ma'nâsı şu olur ki:

Müşrikler, eğer bu yıl da geçen seneki gibi, gereken hürmeti göstermez, katle teşebbüs ederek sa'y ve tavâfa mâni' olmak isterlerse, siz de misliyle mukâbele edin. Zilka'de'dir diye, kıtâlden kaçınmayın. Zorla şehre girin. Zîrâ o harâm ay, bu harâm ayla takas edilir.

[Kim ki harâm ayda kıtâlle size tecâvüz ederse, siz de ona, ettiği tecâvüzün misliyle, tecâvüz edin.]

İmâm Şâfiî, bu Âyet-i kerîmeye dayanarak der ki:

Kaatil, aynen katlettiği gibi katledilir. Boğarak, yakarak, aç bırakarak, suya atarak hangisiyle katletmişse, o da onunla katlolunur. Hattâ tatlı suya atarak öldürmüşse, tatlı suya, acı suya atarak öldürmüşse acı suya atılmak sûretiyle öldürülür.

[(İleri gitmeye) Allah'tan korkun! Bilin ki Allah, müttekîlerle beraberdir.]

195 **[Allah yolunda infâk edin! Kendinizi tehlikeye atmayın.]**

İsrâf ederek, kazancınızı boşa sarfederek, vatan müdâfaasında mâlî fedâkârlıktan kaçınarak, ki bu düşmanı kuvvetlendirir ve bütün cemiyetin mukadderâtını tehlikeye düşürür. Veyâhûd cimrilikle kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın.

[Ahlâk ve amellerinizi güzelleştirin. İhsân edin. Allah, ihsân edenleri sever.]

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ
مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ

مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ
كَامِلَةٌ ذَٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

196 [**Hacc ve Umreyi Allah için tamamlayın.**]

Bunların tamamlanmasından murâd ne olduğu ihtilâflıdır. Ba'zılarına göre menâsik, hudûd, ferâiz, sünen ve âdâbının tamamlanmasıdır.

Hacc, büyük bir işi kasdetmek ma'nâsına gelir. Şerîatte; Zamân-ı mahsûs'da, mekân-ı mahsûsu, fiil-i mahsûs ile ziyâreti kasddir.

Zamân-ı mahsûs: Hacc niyyetiyle Arâfât'ta vukûf ve Kâ'be-i Muazzamayı tavâf-ı ziyâret vakti.

Mekân-ı mahsûs: Kâ'be-i Muazzama ile Arafât.

Fiil-i mahsûs: Hacc niyyetiyle mîkâtların birinden ihrâma girerek vukûf ve tavâf-ı ziyâreti icrâdır.

Rükünleri: Vakfe, tavâf, ihrâm, Safa ile Merve arasında sa'y ve tıraşdır.

Şartları: Vücûbunun şartları, edâsının şartları ve sıhhatinin şartları olmak üzere üç bölüme ayrılır.

Edâsının şartları: Göz ve vücûd sıhhati, Hacc'a mâni' olan sebeblerin giderilmiş olması, yol emniyeti, kadın hakkında iddet beklemiş olmaması, kadının yanında mahreminin bulunması.

Sıhhatinin şartları: İhrâm, zaman (yâni vukûf-u Arefe), mekân (yâni tavâf-ı ziyâret), İslâm, (İslâm vücûbunun şartlarına da dâhildir).

Haccın vâcibleri:

1) İhrâm'a mîkâtta girmek (İhrâmsız mîkât'ı geçmemek).

2) Arâfat'ta vukûfu Güneş batıncaya kadar uzatmak.

3) Kurban Bayramı olduğu gün, fecrin doğması ile Güneşin doğması arasında Müzdelife'de vukûf etmek.

4) Minâ'da remy-i cimâr etmek (yâni Şeytan'ı taşlamak).

5) Kaarin veyâ mütemettî olan hacılar, Hac ve Umreyi cem-edebildiklerinin şükrânesi olarak kurban kesmek.

6) Tavâf-ı ziyâretten sonra halk (tıraş olmak) ve taksîr (saç kesmek) ile ihrâmdan çıkmak.

7) Bunları Harem'de veyâ Bayram günlerinde yapmak.

8) Remy-i cimâr'ı bunlardan evvel yapmak.

9) Kurban kesmeyi remy-i cimâr ile halk veyâ taksîr arasına getirmek.

10) Tavâf-ı ziyâreti eyyâm-ı nahrda yapmak.

11) Sa'yetmek ve bunu Hac ayları olan Şevvâl, Zilka'de ve Zilhicce'nin ilk on gününde yapmak.

12) Sa'yi, tavâftan sonra yapmak.

13) Özrü olmayanlar sa'yı yürüyerek yapmak.

14) Sa'ye, Safâ mevkiinden başlamak.

15) Âfâkîler, tavâf-ı vedâı icrâ etmek.

16) Tavâfa Hacer-i Esved'den başlamak.

17) Kâ'be'yi sola alarak tavâf etmek.

18) Özrü olmayanlar tavâfı yürüyerek yapmak.

19) Tavâfta tahâret üzere olmak.

20) Tavâfta avret yerleri örtülü olmak.

21) Tavâfı hatîmin hâricinden yapmak.

22) Tavâftan sonra iki rek'at namaz kılmak.

23) Tavâf-ı ziyâretin son üç şavtını yapmak. (İlk dört şavt Hacc'ın farzlarındandır).

24) İhrâmda bulundukça dikişli elbise giymek, av avlamak gibi mahzûrât-ı ihrâmı terketmek.

Bunların yapılması ile Hacc bâtıl olmazsa da edâ edilmediği hâlde kurban kesmek lâzım gelir.

Hacc'ın sünnetleri:

1) İhrâm ederken gusletmek veyâ abdest almak.

2) İki rek'at namaz kılmak.

3) Beyaz bir izâr ile ridâ tutunmak.

4) İhrâmdan evvel güzel koku sürünmek.

5) İhrâmlandıktan sonra yüksek sesle çokça telbiye etmek.

6) Telbiyeyi üçer kere yapmak.

7) Salâvat-ı şerîfe okumak.

8) Duâ etmek.

9) Mekke-i Mükerreme'ye girmek için gusletmek.

10) Mekke-i Mükerreme'ye gündüzün musallâ cihetinden girmek. (Mekke-i Mükerreme'nin kabristanı cihetidir).

11) Beyt-i Şerîf görüldükte duâ etmek.

12) Beytullah karşısında tekbîr ve tehlîl etmek.

13) Âfâkî olanlar tavâf-ı kudûmu icrâ etmek.

14) Tavâfta erkekler ıztıbâ etmek (ridânın ucunu sağ koltuk altından alarak sol omuz üzerine koymak, sağ kol ve omuz ihrâmdan açıkta kalmak).

15) Sa'yden evvel edilen tavâfın evvelki üç şavtında remel yapmak.

16) Sa'y esnâsında erkekler mîleyn-i ahdareyn arasında hervele yapmak.

17) Hervele'den evvel ve sonra yavaşça yürümek.

18) Tavâfı çokça yapmak.

19) Zilhicce'nin yedisinde öğleden sonra Mekke'de hutbe okunmak.

20) Sekizinci günü Güneş tulû ettikten sonra Mekke'den Minâ'ya çıkmak, o gece orada kalmak, dokuzuncu gün tulûdan sonra Minâ'dan Arafât'a çıkmak.

21) Gurubdan sonra Arafât'tan ağır ağır inip Meş'arülharâm yanına konmak ve Bayram gecesi orada kalmak.

22) Bayram sabahı Minâ'ya inip Eyyâm-ı Nahr'i orada geçirmek.

23) Cemre-i Akabeyi remyederken, cemreleri aşağıdan yukarıya atmak.

24) Minâ'dan Mekke'ye inmeyi acele eden kimse, on ikinci günü gurubdan evvel çıkmak, Yolda tahsîb etmek.

25) Mekke'de tavâf-ı sadr ve tavâf-ı salâttan sonra Zemzem suyundan Beyt-i Muazzama'ya dönerek ayakta içmek ve yüzüne başına sürmek ve âsitâr-ı Ka'be'ye yapışıp duâ etmek.

26) Hacer-i Esved'le Kâ'be kapısı arası olan yere göğsünü ve yüzünü sürmek.

27) Kimseyi incitmeksizin Beyt-i Şerîf'e girmek mümkün olursa, iki rek'at namaz kılmak.

Hacc'ın âdâbı:

Hacca niyyet eden kimse eğer borcu varsa ödemeli, herkesle helâllaşmalı, günâhlarına tevbe ve istiğfar etmeli, kalan namazlarını kazâya çalışmalı. Helâl mal ile yola çıkmalıdır. Harâm mal ile edilen Hacc makbûl değildir.

Haccın mahzûrâtı:

İhrâmdan sonra icrâsı harâm olup Haccı ifsâd veyâ cinâyet

sayılarak kurban boğazlanmasını îcâbeden şeylere (Haccın mahzûrâtı) denir. **Bunlar iki kısımdır.** Biri nefse, diğeri başkalarına taallûk eder. Tırnak kesmek, tıraş olmak, koku sürünmek, dikişli elbise giymek, başına serpuş koymak, zevcesiyle muâmele-i zevciyede bulunmak, Harem-i Mekke'nin avını avlamak, ağaç ve nebâtlarını kesmek.

Umre:

Beytullah'ı tavâf ile sa'yden ibârettir. Bunda Arafât'a çıkmak, Müzdelife'ye inmek, Minâ'ya gelip remy-i cimâr etmek yoktur.

Umre'nin sıhhatinin şartı:

İhrâm, rüknü de tavâfın dört şavtıdır. İhrâmdan tıraş ve saç kesmek ile çıkılır. İhrâmsız Umre olamadığı gibi rüknün bedeli de olamaz.

Eimme-i Hanefîyyeye göre Umre, müekked sünnettir.

Arefe ile Eyyâm-ı nahr ve teşrîkten mâadâ, senenin her vaktinde Umre câizdir. Zikrolunan beş günde Umre mekrûhdur. Ramazan-ı şerîfde efdâldir.

Haccın nev'ileri:

Hacc Umre'yi de hâvî olup olmamak i'tibâriyle üç nev'idir: Hacc-ı ifrâd, Hacc-ı kırrân, Hacc-ı Temettû'.

Hacc-ı ifrâd: Umresiz olan Hacdır.

Hacc-ı kırrân: Bir seferde Hacc ile Umre-i ihrâmı cemetmektir.

Hacc-ı temettû: Hacc-ı ifrâddan; Hacc-ı Kırrân da Hacc-ı Temettûdan efdâldir.

Hacc-ı temettû', Hacc ile Umre ef'âlini ayrı ayrı iki ihrâm ile cemetmektir.

[Eğer bundan menolunursanız size kolay gelen bir kurban üzerinize vâcib olur.]

Buna şerîatte ihsâr denir ki, muhrîm olan kimsenin meşrû' bir özür sebebiyle tavâf ve vukûftan menolunmasıdır. Hac ve Umre niyyetiyle ihrâma girdikten sonra parasız kalmak, hastalanmak, kadınsa mahremi vefât etmek ve sâire gibi Haccın ef'âlini edâya mâni' bir sebeb zuhûr etse, ihrâmdan çıkmak câiz olur. Ancak o kimsenin, eğer müfred-i bilhac ise; Harem-i Şerîfe bir, kaârin-i bilhac ise iki koyun göndermesi ve orada kurban kesileceği gün ihrâmdan çıkması lâzımdır.

Umre'den menolunan da dilediği vakit Harem-i Şerîfe (boğazlanmak üzere) bir koyun gönderip ihrâmdan çıkar.

[Kurban boğazlanacak yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.]

Kurbanın boğazlanacağı yer, ekser âlimlere göre, muhrîmin menolunduğu yerdir. Zîrâ Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, menolunduğu yerde, Hudeybiye'de kurbanını boğazlamışlardır.

Ba'zılarına göre de, Harem'e gönderdiği kurbanı, boğazlayacak kimse ile sözleştiği güne kadar, muhsır ihrâmı üzere mu'temirdir. Kurbanı boğazlandığı vakit ihrâmdan çıkar. Şayet muhsır, boğazlanacak kurban bulamazsa, bir kavle göre, bulduğunda boğazlar. Kurban olmayınca, olmaz.

Diğer kavle göre; kurbana karşılık savm-ı temettû' vâcib olur. Yâhûd, kurbanın kıymeti kadar yemek satın alınarak fakirlere tasadduk edilir.

[Kim ki ihrâmda iken hasta olur veyâ başından rahatsızlığı bulunurda tıraş olursa, O'na üç gün oruc tutmak, yâhûd altı fakîre yarımşar ölçek buğday sadaka etmek veya bir kurban boğazlıyarak vermek vâcib olur.]

[Emîn olduğunuz vakit ise, kim Hacc'a kadar Umre ile faydalanmak (Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşmak, sevâba girmek) **isterse kolayına geleni kurban etmek vâcib olur. Fakat bulamazsa, Hacc günlerinde, ihrâmlı olarak, üç gün, memleketine döndüğü vakit de yedi gün, ki mecmûu tam on gün eder, oruc tutmak vâcib olur.]**

Kurban, nahr günü boğazlanır. Bunu nahr gününden evvel, Hacc için ihrâmdan sonra boğazlarsa, ba'zılarına göre, câiz değildir. Dem-i Udhiye gibi. Ba'zılarına göre ise, câizdir. Dem-i cinâyat gibi.

[Bu hüküm, Mescid'ül-Harâm'da mukîm olmayanlar içindir. (Emir ve nehylerin muhâfazasında) **Allah Teâlâ'dan korkun. Bilin ki Allah Teâlâ'nın ikaâbı şiddetlidir.]**

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ۚ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۚ
وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

197 **[Hacc ayları, bilinen aylardır.]**

Ki Şevvâl ve Zilka'de ayları ile Zilhicce'den on gündür.

İmâm Şâfiî'ye göre nahr gecesiyle berâber Zilhicce'den dokuz gündür. İmâm Mâlik'e göre de, bütün Zilhicce ayıdır.

[Kim o aylarda (ihrâm ve telbiye ile) **Haccı üzerine farz ederse...]**

İbn-i Abbas ve İmâm Şâfiî, bu Âyet-i kerîmeye istinâden der ki:

«Bir kimse Hacc aylarından gayri aylarda Hacc için ihrâma girerse, Hacc için ihrâma girmiş olmaz, belki Umre için ihrâma girmiş olur. Zirâ farz olan Hacc, bu aylara tahsis edilmiştir. Namazların muayyen vakitlere tahsis edildiği gibi.»

Bilindiği üzere, farz olan namazlardan biri, vakti girmeden kılındığı takdirde edâ edilmiş olmaz. Fakat Ebû Hanîfe, Mâlik ve Sevrî'ye göre, Hacc aylarından gayri aylarda, Hacc için olan ihrâm mün'akiddir.

Umre'nin vakti muayyen değildir. Senenin her vaktinde Umre edilebilir.

[Hacc günlerinde cimâ', kötü söz söylemek, (harâm olan şeyleri ve mahzûrâtı işlemek, şer'in hudûdunun dışına çıkmak, hizmetçileri ve arkadaşlariyle) mücâdele etmek yoktur.]

Resûl-ü Ekrem Efendimiz:

«**Kim ki Hac'da kadınlara takılmaz, kötü söz söylemez, harâm ve menedilen şeylerden uzaklaşırsa, âilesine anasından doğduğu gün gibi günâhsız döner,**» buyurmuşlardır.

[Hayır ve tâatten her ne ki işlerseniz, Hak Teâlâ onu bilir.]

Ve Kıyâmet Günü mükâfatını verir.

[Âhiret için azık edinin. Azığın en hayırlısı takvâdır. Ve Benden korkunuz, ey kâmil akıl sâhibleri!]

Yâhûd Hacc için yetecek kadar azık edinin.

Rivâyet edilir ki, bu Âyet-i kerîme Yemenli bir kâfile hakkında nâzil olmuştur. Onlar:

«Biz Hacca azık edinmeksizin gideriz, biz Allah'a mütevekkilleriz, O bizi doyurur.» demişler.

Fakat Mekke'ye gelince, dilenmeye başlamışlar. Hattâ içlerinden ba'zıları gasba bile yeltenmiş. Bunun üzerine buyurulmuştur ki, Hacc yolculuğu için azık edinsinler. Halka yük olmaktan sakınsınlar.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ
وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا
مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

(198) [(Hacc mevsiminde ticâretle) **Rabbinizden rızık istemenizde size günâh yoktur. Arafât'tan, Güneş battıktan sonra, döndüğünüzde...]**

Arafât, Arefe günü hacıların vakfeye durdukları dağın adıdır. Mekke'ye on mil uzaklıkta ve oradaki dağların en yükseğidir.

Bu dağın ne şekilde isimlendirildiği hakkında muhtelif rivâyetler vardır:

Ba'zılarına göre; tanımak ma'nâsına mârifetten veya i'tirâftan, yâhûd güzel koku ma'nâsına arfden müştaktır.

Bir rivâyete göre de: Cebrâil Aleyhisselâm, İbrâhim Aleyhisselâm'a burada menâsiki göstermiş, sonra, «Arefte/Tanıdın mı?» demiş, O da «Areftü/Tanıdım,» diye cevâb vermiş. Ve bu i'tibârla, buraya Arâfat ve gününe Arefe denilmiştir.

Bir rivâyete göre de: Biri Serendib'e ve diğeri Cidde'ye indirilen Âdem ve Havvâ burada buluşmuşlar ve burada birbirlerini tanımışlardır.

Ve diğer bir rivâyete nazaran: Hazret-i İsmâil anasından bir müddet ayrılmış, sonra burada buluşarak tanışmışlardır. Dağa, Arafât adı bu sebeple verilmiştir.

[Meş'ar-i Harâm yanında Allah Teâlâ'yı (duâ ve telbiye ile) zikredin. Nasıl ki O, sizi (İslâm Dînine ve Hacc menâsikine) hidâyet ettiyse, siz de O'nu öylece tevhîd ve tâzimle zikredin. Gerçi O'nun hidâyetinden evvel, îmân ve tâate câhillerdendiniz.]

199 [**Sonra insanların akın ettiği yerden (Arafât'tan) akın edin!]**

Âyetin nüzûl sebebi şudur ki:

Kureyş, halk arasında kendisini mümtaz tanır ve vukufu Müzdelife'de ederlerdi. «Biz, Harem sâkinleriyiz, herkesle müsâvî değiliz,» diyerek Harem'den çıkmazlar, Arafât'a gitmezlerdi. Cenâb-ı Hak, Kureyş'in de diğer kullarına müsâvî ve ondan farklı bulunmadıklarını ve binâenaleyh, halkın vukuf ettiği yerde vukuf ve akın ettikleri yerden ifâza etmelerini emir buyurmuştur.

[(Vukuf, ifâza, ve sâir menâsiki tağyîrdeki câhiliyetinizden) **Allah Teâlâ'ya i'tizâr ve istiğfâr edin. Allah Teâlâ** (günâhtan tevbe edene) **mağfiret eder ve** (Cennetle sevâblandırır.) **acır.]**

فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ
أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا
فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُم
مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ
نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

200 [**Hacc ibâdetlerinizi bitirdiğiniz zaman, babalarınızı zikrettiğiniz gibi, belki ondan kuvvetli ve ondan çok, Allah Teâlâ'yı** (tekbîr, temcîd ve senâ ile vasıf ve) **zikredin.]**

Haclarını tamamladıktan sonra, Arapların, Beyt-i şerîf yanında durarak, babalarının mefâhirini yâdetmeleri âdetti. Cenâb-ı Hak buyurdu ki:

«Şimdi, Beni zikredin. Zîrâ, size ve babalarınıza, o mefâhiri Ben verdim, Ben ihsân ettim.»

İbn-i Abbas ve Atâ der ki:

«Allah Teâlâ'yı, çocukların babalarını zikretmesi gibi zikredin. Zîrâ çocuk söz söylemeye başladığı vakit, yalnız babasını zikreder, başkasını zikretmez. Siz de onun gibi, Allah Teâlâ'yı, yalnız ve yalnız Allah Teâlâ'yı zikredin!»

İmâm Râzî «Bu Âyet-i kerîme, Zikrullah'ı ilânın vâcib olduğuna delâlet eder» diyor. Çünkü bilindiği gibi, insan babasiyle iftihâr ve mübâlağa ile O'nu zikir ve ilân eder ve bundan çekinmez.

Hazret-i Ali (R.A.):

«Yâ Rabbi! Zikrin, zikredene şeref verir» diye duâ ederdi. Ve her salâvatta Besmele-i şerîfeyi yüksek sesle okurdu.

[Kimi insanlar: «Ya Rabbi! Bize nasibimizi dünyâda ver» der. Onun Âhirette haz ve nasîbi yoktur.]

Çünkü dünyâda istedikleri mal ve servetle her şeylerini dünyâya vakf ve hasretmişlerdir. Katâde'nin dediği gibi, niyyeti dünyâ olan bir kulun infak, amel ve nasîbi de yalnız dünyâ içindir. Âhirette nasîb almazlar.

201 **[Kimi insanlar da: «Yâ Rabbenâ! Bize dünyâda bir güzellik (sıhhat, rızık, tevfîk, hayır) ve Âhirette bir güzellik (sevâb ve rahmet) ver; afv ve mağfiretinle bizi ateş azâbından koru» der.]**

Hazret-i Ali (R.A.) der ki:

«Dünyâdaki güzellik, sâlih olan zevcedir. Âhiretteki güzellik de hûrîlerdir. Ateş azâbı da fenâ huylu zevcedir.»

Hazret-i Hasan (R.A.) da:

«Dünyâdaki güzellik, ilim ve ibâdet ve Âhiretteki güzellik Cennet'tir. Ateş azâbı şehevât ve günâhlardır» der.

Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bir kimseye:

«Cenâb-ı Hakk'a duâ eder veyâ ondan bir şey diler misin?» diye sormuş. O da:

«İlâhî! Bana Âhirette edeceğin ıkabı, dünyâda tâcil et derim,» diye cevâb vermiş.

Resûl-ü Ekrem Efendimiz:

«Sübhânallah, senin ona gücün yetmez, tâkat getiremezsin, sana lâyık olan: «Rabbenâ âtinâ fiyddünyâ haseneten ve fiyl'âhireti haseneten ve kınâ azâbennâr) demektir.» buyurmuşlar.

202 [**Onlar için kazandıkları hayır ve duâdan (sevâbı) nâsibleri vardır. Allah Teâlâ, çabuk hesâb görür.**]

Allah Teâlâ, kulların adetlerinin ve amellerinin çokluğuna rağmen, hepsini bir bakışta hesâbeder. O hâlde, haydi tâate, iyilik ve sevâb kazanmak için koşuşun.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ
عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا
أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

203 [**Sayılı günlerde Allah'ı zikredin** (tekbîr alın).]

Yâni Minâ günlerinde, yâhûd Arefe sabahından Zilhicce'nin 13 üncü gününün ikindi vaktine kadar olan günlerde **«Allahü ekber, Allah-ü ekber lâ ilâhe illâllâhü vallâhü ekber Allâh-ü ekber ve lillâhilhamd»** deyin.

[**Kim iki günde** (Minâ günlerinde, Zilhicce'nin onbir ve onikinci günlerinde, Minâ'dan Mekke'ye gelmekte) **acele ederse ona günâh yoktur. Bunun gibi, kim geriye** (Zilhicce'nin onüçüncü gününe) **kalırsa ona da günâh yoktur.**]

Gerçi te'hîr efdalse de hacılar, Minâ'dan Mekke'ye gelmeyi te'hîr veyâ tâcîl etmekte muhayyerdirler.

[**Fakat bu** (Hacdan döndükten sonra) **günâhlardan sakınanlar içindir. Allah Teâlâ'dan korkun. Bilin ki hepiniz O'na toplanacaksınız** (ve amellerinizin cezâsını göreceksiniz.)]

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ
﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ
وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾

204 [**Ba'zı kimseler var ki, dünyâ hayâtına âid sözleri seni hayrete düşürür, hoşuna gider** (beğenecek olursun).]

Bu Âyet-i kerîme, Benî Sakîften Ahnes ibn-i Şurayk hakkında nâzil olmuştur. Tatlı sözlü, güzel yüzlü bir kimseydi. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e gelmiş, Müslümanlık ızhâr ve diller dökerek sevgisinden bahsetmişti, hattâ bu sözlerini yemînlerle de te'yîd eylemişti. Halbuki bir münâfıktı. Huzûr-u Peygamberîden çıkar çıkmaz, Müslümanlar'a âid ekili bir tarlanın mahsûllerini yakmış, hayvanlarını öldürmüştü. Maamafîh, nüzûlü sebebi bu olmakla berâber, hükmü, bu vasıftaki bütün münâfıklara şâmildir.

[Ve (yemîn eder.) **Sözünün, kalbinde olana uygun olduğuna Allah Teâlâ'yı şâhid tutar. Halbuki, İslâm'a husûmet ve cidâli şiddetlidir.**]

205 [**Senden ayrıldı mı, yeryüzünde fesâd etmeye, ekinleri yakıp, hayvanları telef etmeye çalışır. Allah, fesâdı sevmez.**]

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ
وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

206 [**Ne zaman ona Allah Teâlâ'dan kork, denilse, kibiri, hamiyyet-i câhiliyesi onu günâha sevk eder. Böylesine Cehennem azâbı kifâyet eder, o ne kötü yataktır!**]

İbn-i Mes'ûd (R.A.) der ki:

«Allah'tan korkun denildiği hâlde, kötü bir fiili işlemekte ısrâr etmek günahların büyüklerindendir.»

Ömer ibn-i Hattâb (R.A.), kendisine Allah Teâlâ'dan kork denilse, Allah'a olan tevâzuundan yüzünü yere koyardı.

207 [**İnsanların öylesi de vardır ki: Allah Teâlâ'nın rızâsı uğruna öz nefsini satar.** (Allah Teâlâ'nın rızâsı için cihâd eder, mârûfu emir, münkeri nehyeyler.) **Allah'ın kullarına rahmeti ziyâdedir.**]

Bu Âyet-i kerîme, ekser müfessirlere göre, Suhayb bin Sinân-i Rûmî (R.A.) hakkında nâzil olmuştur.

Mekke müşrikleri bu zâtı tutmuşlar, dîninden döndürmek için işkence etmeye başlamışlardı.

Suhayb:

«Ben ihtiyâr bir adamım. Malım, metâım da var. Benim sizden veyâ düşmanlarınızdan olmamın size hiçbir zarârı olmaz. Ben, bir söz söyledim. Ondan dönmeyi iyi görmem. Gelin, bütün malımı size vereyim, Dînimi sizden satın alayım.» demişti. Müşrikler de buna râzı olmuşlar, salıvermişlerdi.

Oradan kalkıp Medîne'ye gelirken bu Âyet-i kerîme nâzil olmuştu. Medîne'ye girince Hazret-i Ebû Bekr (R.A.)'e rasgelmiş. Ebû Bekrüssıddîk (R.A):

«Yâ Suhayb! Satışın kârlı olsun,» demişti. Suhaby da cevâben:

«Senin satışm da zarar etmesin, fakat ne var?» diye sormuştu. Bunun üzerine Efendimizin yâr-ı gaârı:

«**Allah Teâlâ, hakkında bir âyet inzâl buyurdu.**» demiş ve bu Âyet-i kerîmeyi okumuştu.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱدْخُلُواْ فِي ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا
تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَإِن
زَلَلْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾

208 [**Ey îmân edenler!** Cümleniz (zâhirde ve bâtında Allah Teâlâ'ya) **inkıyâd edin. Şeytan'ın izince gitmeyin. Zîrâ O, size apaçık düşmandır.**]

209 [**Eğer size bunca açık hüccetler** (delîller) **geldikten sonra, yine kayarsanız, bilinki Allah Teâlâ Azîz'dir,** (intikâmdan O'nu bir şey âciz edemez) **Hakîm'dir,** (intikâmında isâbet eder.)]

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ ٱلْأَمْرُ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ بَنِيٓ
إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ
ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾

210 [**Onlar, yalnız Allah'ın Meleklerle birlikte bulut gölgeleri içinde kendilerine gelmesini, işin olup bitmesini bekliyorlar. (Bil ki) bütün işler Allah'a döner.**]

211 [**Yâ Muhammed! İsrâîl oğullarına sor ki; Biz, onların baba ve dedelerine ne kadar açık âyetler verdik. Kim ki, bu âyetler bilindikten sonra, Allah Teâlâ'nın hidâyet ni'metini tebdîl ve tağyîr ederse, şübhe yok ki, Allah'ın ikâbı şiddetlidir.**]

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ
ءَامَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

212 [**Dünyâ hayâtı kâfirlerin gözlerine çok güzel göründü ve sevgisi kalblerine yerleşti. Ba'zı îmân edenlerle (dünyâyı terkedip ukbâya yüz çevirdikleri için) istihzâ ediyorlar. Halbuki korunan mü'minler, Kıyamet Günü onların üstünde (A'lâ-yı İlliyyînde, onlarsa esfel-i sâfilînde) dir.**]

Yâhûd mü'minler izzette, onlarsa zillettedir.

[**Allah Teâlâ, dilediğine hesâbsız rızık verir.**]

Dünyâda vermesi kâh istidrâc ve kâh imtihan etmek içindir. Kimisine az, kimisine çok verir, her birine ihtiyâcı kadar vermez. Belki ihtiyâcı olmayana çok verir, ihtiyâcı olana azını bile vermez. Bunun için ona i'tirâz edilmez ve hesâb sorulmaz. Niçin buna verdin, buna vermedin veyâ niçin buna az, buna çok verdin, denilmez. Hesâba da ihtiyacı yoktur. Zîrâ ne kadar verse, hazînesinin tükenmesine imkân yoktur.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ
اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ

فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ
مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

213 **[İnsanlar,** (Âdem ile İdris Aleyhisselâm arasında **hak bir** dînde) **tek bir ümmetti.** (Vaktâ ki ihtilâf ettiler) **Hak Teâlâ onlara** (îmân ve itâat edenlere) **sevâbla müjdeleyici,** (küfür ve isyân edenlere) **ikabla korkutucu Peygamberler gönderdi.]**

Kâ'b der ki:

«Peygamberlerin adedi, benim bildiğim, yüzyirmidört **bindir.** Ve bunlardan üçyüzonüçü mürseldir. Kur'ân'da isimleri geçenler yirmisekizdir.»

[Ve onlarla birlikte, insanların ihtilâf ettikleri şeylerde aralarında hükmetmek üzere hak Kitablar da inzâl etti.]

[Halbuki hakta (veyâ indirilen Kitâb'da) **kendilerine Kitâb verilenler gelinceye kadar ihtilâf eden olmadı. Bu da Tevrât ve İncîl hükümleri geldikten sonra dünyâda hased ve hırsları sebebiyleydi. Hak Teâlâ, irâde ve lûtfu ile mü'minleri ihtilâf ettikleri hakka hidâyet etti.]**

İbn-i Zeyd der ki:

Kıble husûsunda ihtilâf etmişlerdi. Namazı kimi Doğuya kimi Batıya, kimi Beyt'ül-Makdîs'e yönelerek kılıyorlardı. Hak Teâlâ, mü'minlere Kâ'be-i Mükerreme'yi hidâyet etti.

Oructa da ihtilâf etmişlerdi. Cenâb-ı Hak mü'minlere Ramâzanı hidâyet etti.

Günlerde ihtilâf hâlindeydiler. Yahûdîler Cumartesiyi, Nasraniler Pazarı almışlardı. Allah Teâlâ, Cum'a'yı hidâyet etti.

İbrâhim Aleyhisselâm hakkında ihtilâftaydılar. Kimi Yahûdî, kimi Nasrânî diyorlardı. Cenâb-ı Hak mü'minlere O'nun hanîf ve müslim olduğunu hidâyet etti.

[Hak Teâlâ dilediği kimseyi Dîn-i İslâm'a hidâyet eder.]

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا
يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ
وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾
يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

214 **[Ey mü'minler! Yoksa siz, sizden önce geçen Enbiyâ ve mü'minlerin mesel olmuş hâlleri başınıza gelmeksizin Cennet'e gireceğinizi mi zannedersiniz? Onlara öyle şiddet, fakr, belâ ve hastalık isâbet etti ve o kadar sarsıldılar ki hattâ** (bu bitmeyen şiddet ve uzayan müddetten sabırlarının bağı çözülerek) **Peygamberleri ile birlikte dediler ki: «Allah Teâlâ'nın yardımı bize ne vakit erer ve üzerimizden belâ gider?»]**

Denildi ki:

[Bilin ki Allah Teâlâ'nın yardımı yakındır.]

Bu Âyet-i kerîme Hendek Gazvesinde nâzil olmuştu, ki o vakit Müslümanların başına şiddet, korku, maîşet darlığı ve çeşitli musîbetler çökmüştü.

215 **[Yâ Muhammed! Sana ne infak edeceklerini (fî sebilillah kimlere sarf ve tasadduk edeceklerini) soruyorlar.]**

Bu Âyet-i kerîme Amr ibn-i Cemûh hakkında nâzil olmuştur. Zengin bir ihtiyardı. Resûl-ü Ekrem Efendimize:

«Yâ Resûlüllah! Kimlere, neyi tasadduk edelim?» diye sormuştu.

[De ki: Malınızdan Allah yolunda ne infâk ederseniz anaya, babaya, hısımlara, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışlara infâk edin. Hayırdan ne işlerseniz, Hak Teâlâ, onun künhünü bilir. (ve sevâbını verir.)]

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا
شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

216 **[Her ne kadar size hoş gelmez ise de cihâd üzerinize farz kılındı.]**

Bu Âyet-i kerîmenin hükmünde ihtilâf vardır.

Atâ: «Cihâd tetavvûdur. (Gönüllü işidir.) Bu âyetle murâd, Peygamber Efendimizin ashâbıdır, gayri değildir.» der.

İmâm Sevrî de buna zâhibdir. Şu delîl ile ki Kur'ân'da: (Nisâ Sûresi; âyet: 95) «Mal ve canları ile cihâd edenleri, Allah oturanlar üzerine üstün kıldı..» buyurulmuştur.

Ba'zı âlimler ise, âyetin zâhirine bakarak, «Kıyâmete kadar bütün Müslümanlar üzerine cihâd farzdır» demişlerdir.

Bir hadîs-i şerîfte:

«Bir kimse ki gazâ etmeden, veya nefsini gazâ etmeye tahrik etmeden vefât ederse, nifâktan bir şu'be ile muttasıf olduğu hâlde vefât eder» buyurulmuştur.

Ba'zılarına göre de: **Cihâd, Cenâze Namazı ve selâm almak gibi farz-ı kifâyedir.** Bir kısım Müslümanların cihâd etmesiyle diğerlerinden sâkıt olur.

[Fakat, olur ki hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda daha hayırlı olur. Sevdiğiniz şey de olur, ki şer olur. Hak Teâlâ (hayır olanı) bilir, siz bilmezsiniz.]

Rivâyet edilir ki:

Resûl-ü Ekrem, Bedir Gazâsından iki ay önce, Cemâziyelâhir ayı idi, halazadesi Abdullah bin Cahşül-Esedi, on kadar Muhâcirîn ile Kureyş'in ahvâlini tarassud etmek için, Mekke tarafına göndermişti. Giderken, Abdullah'a bir kâğıt vermiş ve:

«Bunu iki gün gittikten sonra, konaklıyacağınız yerde açın ve ona göre hareket edin..» buyurmuştu. Tenbîh edildiği gibi, iki gün

gittikten sonra, Abdullah, kâğıdı açmış ve mâiyetindekilere okumuştu. Kâğıtta Mekke ile Tâif arasında Batn-ı Nahle'ye gitmeleri emredilmekteydi. Burada Tâif'ten Mekke'ye gelmekte olan Kureyş'in bir kervanına rastladılar. Reis, Amr İbn-i Hadremî idi. Osman bin Abdullah ile Hakem bin Kisân da beraberinde idi. Müslümanlar Amr ibn-i Hadremi'yi öldürdüler. Osman ile Hakem'i de tuttular. Diğerleri kaçtı. Abdullah bin Cahş bu iki esiri ve kervandaki eşyayı aldı, Medîne'ye getirdi.

Hâdise Receb ibtidâsında vâki' olmuştu. Fakat ashâb, Cemâziyelâhir'in son günlerinde olduğunu zannetmişlerdi. Haber, Mekke'de duyulunca, Muhammed (S.A.V.); Şehr-i Harâm'da kıtâli helâl kıldı, demeye başladılar. Bu sözler ashâbı müteessir etti. Resûl-ü Ekrem de eşyâya dokunmadı. Fakat iki esîri de salıvermedi. Nihâyet, bu Âyet-i kerîme nâzil oldu. Bunun üzerine ganîmetin beşte birini ayırarak, geri kalanını ashâba üleştirdi. Esîrler de mübâdele edildi.

İslâm'da ilk alınan ganîmet budur.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ
ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ
ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ
أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ
يُقَٰتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ ٱسْتَطَٰعُوا ۚ وَمَن
يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ
فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢١٧﴾

217 [Yâ Muhammed! Sana harâm olan ayda yapılan kıtâlin hükmü nedir? diye sorarlar. De ki: O ayda kıtâl büyük bir gü-

nâhtır. İnsanları İslâm'dan, Hak Teâlâ'ya yapılan tâatten men etmek, O'na küfretmek, Mescid-i Harâm'a gitmelerine mâni' olmak, ahâlîsini oradan çıkarmak ise, Allah indinde, daha büyük günâhtır. Fitne, (onların şirkleri de mü'minlerin harâm ayda yaptıkları) katilden daha büyüktür.]

Harâm olan aylar: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb'dir.

[(Ey mü'minler! Bilin ki müşriklerin size olan düşmanlığı dâimîdir.) Güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle kıtâlden geri kalmazlar. (Fakat muktedir olacak değillerdir). İçinizden kim ki (gizli veyâ âşikâr) İslâm Dininden döner de, kâfir olarak ölürse, böylelerin iyi amelleri dünyâda ve Âhirette beyhûde olur. Onlar, sâir ateşlikler gibi dâim orada kalırlar.]

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ
نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

218 [Îmân edenler, yurtlarından hicret ederek mallarından ayrılanlar, Hak Teâlâ'nın tâatine çalışıp müşriklerle O'nun yolunda cihâd edenler, şimdi işte onlar, Allah'ın rahmetini umarlar. Allah Teâlâ (hatâ ile, ihtiyâtsızlıkla işlenen günâhları) mağfiret eder, rahmetiyle kullarını Cennet'e kor.]

Abdullah bin Cahş ve ashâbı:

«Yâ Resûlüllah! Ettiğimiz seferin gazâ olmasına tamâh ediyoruz.» demişlerdi. Bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu. Bilindiği gibi Abdullah bin Cahş, İslâm'da, ilk ganîmeti alan on kişilik kâfilenin reisiydi.

219 [**Yâ Muhammed! Sana şarabı ve kumarı sorarlar.**]

Nahl Sûresindeki «**Hurma bahçeleri ile bağların meyvalarından içki yaparsınız**» âyeti nâzil olduğu vakit şarab içmek harâm değildi.

Günlerden bir gün, Hazret-i Ömer (R.A.) ve Muâz (R.A.), sahâbeden bir kaafile ile;

«Yâ Resûlallah! Bu insanın aklını başından alan şarab hakkındaki hükmü bildir.» dediler. Bu Âyet-i kerîme nâzil oldu. Bunun üzerine, halkın kimi içer, kimi içmez oldu.

Bir gün, Abdurrahman bin Avf (R.A.) bir ziyâfet verdi. Ve şarab ikrâm etti. İçlerinden biri namaza durdu. Sarhoşlukla Kâfirûn sûresini «ağbüdü mâ tağbüdün» diye okumaya başladı. O vakit, Nisâ Sûresinde (âyet, 43)

«**Ey îmân edenler! Sarhoş iken namaza yaklaşmayın!**» âyeti nâzil olunca, içenler azaldı.

Bir gün Itbân bin Mâlik, Sa'd bin Vakkas (R.A.) ile arkadaşlarına içkili bir ziyâfet verdi. Yedirip içirdi. Sarhoş oldukları zaman, övünmeye ve şiirler inşâdına başladılar. Bu sırada Sa'd, bir şiir okuyup Ensârı hicvetti. Bir Ensârî, bunu işitince hiddetlendi ve Sa'd'ın başını yardı. Sa'd, Efendimize şikâyette bulundu. Hazret-i Ömer orada idi. «**İlâhî! Şarab hakkında bize hükmünü beyân buyur.**» diye duâ etti.

Mâide Sûresindeki (âyet: 90, 91) «**Şarab, kumar, tapmak için dikilmiş taşlar ve fal okları Şeytan işi, murdar şeylerdir. Ondan kaçının, ki kurtulasınız.**» ve:

«**Şeytan, şarab ve kumarla sırf aranıza düşmanlık ve kin salmak; sizi Allah'ın zikri ile namazdan alıkoymak ister. Vazgeçmiyor musunuz, siz?**» âyetleri nâzil oldu.

Hazret-i Ömer (R.A.) bunu dinleyince:

«İnteheynâ yâ Rabbi! — **Tamâmen vazgeçtik yâ Rabbi!**» dedi.

Âyet-i kerîmenin aslında «hamr» denilmektedir ki çiğ üzüm şırasından yapılan şarab demektir. Maahâzâ, alelumûm sarhoş eden içkilere de «hamr» denilir. **Hamr, necistir. Ve helâl addeden tekfîr olunur.** Yalnız Ebû Hanîfe, Süfyan Sevrî ve daha birçok âlimlere göre, hamr kelimesinin açık ma'nâsı, üzüm şarâbı olduğundan mutlak olarak katresi dahî necis ve harâm ve inkârı küfür olabilecek olan budur. Diğer meşrûbâtın kendisinin değil, fakat sarhoşluğunun harâm olduğuna kaail olmuşlar ve «Küllü müskirin harâm — **Bütün sarhoş edici şeyler harâmdır**» hadîs-i şerîfine istinâd etmişlerdir.

Hamr'dan gayri içkilerin fâsıklara ve kefereye benzemek kas-

dı olmaksızın kuvvet için az bir miktarda içilmesi câiz olabileceğine Hazret-i Ebû Hanîfe kaail olmuşsa da muhtar olan; **«Mâ eskere kesiruhu fekalilluhu harâm»** Hadîs-i şerîfine göre; çoğu sarhoş eden şeyin, azının da harâm olmasıdır.

Şer'an içme bakımından bütün içkiler harâmdır. Fetvâ buna göredir.

Diğer bir Hadîs-i şerîf de:

«Her sarhoş eden içki hamr'dir ve her sarhoş eden harâmdır. Dünyâda içki içmeye devâm ederken tevbe etmeksizin vefât eden, Âhirette Cennet şarâbını içemez.» meâlindedir.

Diğer bir Hadîs-i şerîfde de:

«Üzümden bir hamr; hurmadan bir hamr, baldan bir hamr, buğdaydan bir hamr, arpadan bir hamr vardır.» buyurulmuştur.

İmdi, yâ Muhammed! Sana şarâbı ve kumarı sorarlarsa:

[De ki: İkisinde de hem büyük günâh ve hem insanlara ba'zı menfaatler vardır. Fakat günâhı, menfaatlerinden daha büyüktür. Yine sana neyi infâk edeceklerini sorarlar. De ki: İhtiyâcdan artanı (ehil ve ıyâle âid nafakadan fazla kalanı) **verin!]**

Bu sebebledir ki, ashâb, kazandıkları malın, ihtiyâclarından fazlasını tasadduk ederlerdi. Sonra zekât âyeti ile nesh edildi.

Filhakika, başkalarına yardım etmek, ihtiyaclarını gidermek kadar sevâblı bir şey yoktur. Fakat nefsine ve ehil ve ıyâline lâzım olan, ancak zarûrî ihtiyâclarını karşılayan bir maldan tasadduk etmek yanlış bir harekettir. Bu, hayır olmaz, **ilk plânda yardım edilecek olanlar, bir kimsenin küçük çocukları, zevcesi, muhtâc olan anası babası ve yakın akrâbasıdır.** Bunların nafakası da, kendi nafakası gibidir.

Peygamber Efendimize bir kimse gelip dedi ki:

«Yâ Resûlallah! Bir dînârım var.» Efendimiz:

«Nefsine infâk et.» dedi. Dedi ki:

«Bir dînârım daha var.»

«Anana, babana infâk et.» dedi. Dedi ki:

«Bir dînârım daha var.»

«Zevcene ve çocuklarına infâk et.» dedi. Dedi ki:

«Hizmetcine infâk et.» dedi. Dedi ki:

«Bir dînârım daha var.»

Bu sefer Resûl-ü Ekrem:

«Sen bilirsin.» buyurdu.

[İşte, Allah, size âyetlerini, böyle bildiriyor. Tâ ki düşünesiniz.]

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ
لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ
مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

220 [**Dünyâ hakkında da, Âhiret hakkında da** (düşünesiniz diye).]

Evet, düşününüz de dâimâ işlerinizde iyi ve faydalı olanı arayınız. Zararı olup, faydası olmayandan, veyâ zararı, faydasından ziyâde olandan sakınınız. Mallarınızdan ihtiyâcmıza yetecek kadarını alıkoyup mütebâkisini Âhiretinize faydalı olacak bir şeye sarfediniz. Dünyânın geçici olduğunu düşününüz de ibâdet ve tâat ediniz. Günâh ve fenâlıklardan kendinizi koruyunuz ve Âhiretin dâimî olduğunu düşünerek onun için hazırlanınız.

[**Bir de, sana yetîmleri sorarlar.**]

Âyet-i kerîmenin nüzûlü sebebi şudur:

«Yetîmin malına yaklaşmayın.» (İsrâ Sûresi; âyet: 34) ve **«Yetîmlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş doldururlar.»** (Nisâ Sûresi; âyet: 10) âyetleri nâzil olunca, Müslümanlar, yetîm mallarından pek kaçınır oldular. Mallarını, mallarından ayırdılar. Hattâ yetîm için başka yemek pişirmeye başladılar. Artanını da bittabî yemiyorlardı. Bozulup telef oluyordu. Nihayet Efendimize sordular:

[(Sana ondan sorarlarsa) **de ki: Islâh için mallarına müdâhaleniz onlara hayırlıdır.**]

Mallarını ücret ve ivâzsız iyi bir hâle getirmeniz hayırlıdır. Zîrâ, onların mallarını artırmış, siz de büyük sevâb kazanmış olursunuz.

Yetîmin malını kullanarak, velînin kendi servetini artırması câiz değildir. Gâye, yetîmin malının artırılmasıdır.

[**Eğer onlarla bir arada yaşarsanız; mallarını, malınıza karıştırırsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir.** (Kardeşler birbirine yardım eder, ancak iyi bir hâle getirmek maksâdiyle birbirinin malına dokunur). **Allah yetîmlerin salâhına, iyiliğine çalışanlarla, maksâdı, fesâd, fenâlık ve hıyânet olanları bilir. Allah dilese** (Ye-

tîmlerle düşüp kalkmayı harâm kılarak) **başınızı sıkardı. Şübhesiz ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.]**

وَلَا تَنكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ
مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا ۚ
وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ ۗ أُولَٰئِكَ
يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۖ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ
بِإِذْنِهِ ۖ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

221 **[Müşrik kadınları îmân etmedikçe nikâhlamayın.]**

Rivâyet olunur ki; Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Müslümanlardan bir kaafileyi gizlice Mekke'den kaçırmak için Ebû Mersedel-Ganevî (R.A.)'yi Mekke'ye göndermişti. Mersed, gürbüz bir delikanlıydı. Müslüman olmadan önce Anak isminde gâyet güzel bir kadınla münâsebeti vardı. Kadın, Mersed'in gelişini fırsat bilerek kendisini da'vet etti. Fakat Mersed; «**Müslümanlık, buna mânidir gelemem**» dedi. Bunun üzerine Anak, evlenme teklîf etti. Mersed, «**Bu olur, fakat daha önce Resûl-ü Ekreme danışmalıyım**» diye cevâb verdi. Filhakîka, Medine'ye dönünce, Efendimiz'e: «**Ne emredersiniz?**» diye sordu. **Âyet-i kerîme bu sebeble nâzil olmuştur.**

Müşrikden murâd, putlara ibâdet edenlerdir. Zîrâ, Kitab ehli olanların Mâide Sûresindeki (âyet, 5)

«**Ehl-i Kitâb'ın nâmûslu kadınları ile evlenmeniz helâldir.**» âyeti delâletiyle nikâhı mü'minlere helâl edilmiştir.

Hazret-i Osman (R.A.); Nâile bint-i Kurâfıza'yı nikâhlamıştı. Halbuki Nasrânî idi. Onun nikâhı altında iken İslâm'a gelmişti. Talhâ bin Ubeydullah (R.A.) kezâ bir Nasrânî ile evlenmişti.

Huzeyfe (R.A.), bir Yahûdî ile evlenince, Ömer bin Hattâb, o'nu boşamasını istedi. Huzeyfe:

«**Yoksa harâm mı sanıyorsunuz?**» dedi. Ömer (R.A.):

«**Hayır, fakat Müslüman kadınlarla kaynaşmasından korkarım.**» diye cevâb verdi.

[Güzelliği sizi imrendirse bile, şerik koşan bir kadından, îmân eden bir câriye her hâlde daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de

(size hoş görünse bile), kadınlarınızı, îmân edinceye kadar, nikâh ettirmeyin. Îmân eden bir köle elbette müşrikten daha hayırlıdır. Onlar (sizi) ateşe dâvet ederler. Allah Teâlâ ise, izniyle insanları Cennet'e ve mağfirete da'vet eder. Âyetlerini insanlara bildirir; tâ ki nasîhat dinleyip, günâhlara son versinler.]

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ۖ قُلْ هُوَ أَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ ۙ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ۖ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ
أَمَرَكُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

222 [Yâ Muhammed! Sana hayz hâlinden de soruyorlar. Onlara de ki: O, bir ezâdır. (İnsanın istikrâh duyacağı murdar bir şeydir). Hâiz oldukları müddetçe zevcelerinizden çekilin. Hayzları kesilip temizleninceye kadar (cinsî temâs için) onlara yaklaşmayın.]

Fakat bu memnûiyet, yalnız cinsî temâs içindir. Bundan gayri her husûsta hayzlı bir kadınla temâs câizdir. Hayz buna mâni' olmaz. Hazret-i Âişe (R. Anhâ.):

«Ben ve Resûl-ü Ekrem, ikimiz cünubken bir kabdan gusledirdik. Efendimiz i'tikâfta iken mübârek başlarını çıkarır, hayzlı olduğum hâlde, başını yıkardım. Yine hayzlı iken ben su içip, su kabını O'na verirdim. O da ağzını, ağzımı koyduğum yere koyup içerdi.» demiştir.

Hayzlı bir kadınla cinsî temâs hâlinde keffâret îcâb edip etmiyeceği ihtilâf mevzûu olmuştur.

Ba'zılarına göre, keffâreti yoktur. Tevbe ve istiğfâr etmek lâzımdır.

Ba'zılarına göre ise, keffâret vâcib olur. Hayzın başlangıcında bir altın, sonlarına doğru yarım altın vermek gerekir.

Hayz, namazların cevâzını ve vücûbunu meneder. Fakat orucun yalnız cevâzını meneder, vücûbunu değil. Temizlendiği vakit orucunu kazâ eder. Fakat hayz yüzünden fevt ettiği namazları kazâ etmez. Nifâslı kadınlar da aynı hükme tâbidir.

Hayzlı bir kadının, bundan başka, Kâ'be'yi tavâf etmesi, mescidde i'tikâfa girmesi, mushafa el sürmesi ve Kur'ân okuması câiz değildir.

[İyice temizlendiler mi, o zaman, Allah'ın emir ve helâl ettiği yerden onlara yaklaşın. Allah Teâlâ günâhlardan tevbe eden-

leri sever (fenalık ve kirlilikten) **temizlenenleri de sever.**]

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُم مُّلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

223 [**Kadınlarınız sizin için** (evlâd yetiştiren) **bir tarladır. O hâlde, tarlanıza dilediğiniz gibi gelin. Kendiniz için önceden sâlih ameller gönderin** (hayırlı evlâd yetiştirin.)]

Ba'zı âlimler, tarlanıza dilediğiniz gibi gelin, kavl-i kerîminden, arzu edilen şekil ve (gece veyâ gündüz) istenilen vakitte ma'nâsını anlamışlardır.

Ba'zı âlimler de: «Maksâd azl'dir» demişler ve dilerseniz azledin, dilerseniz azletmeyin, ma'nâsını vermişlerdir.

Azl, çocuk yapmaktan kaçınmak maksâdiyle inzâl hâlinde, kadibi çekerek, dışarıda inzâl etmek demektir. Fakat ba'zı fukahâ, azli çirkin görmüşlerdir. Hele Cenâb-ı Hakk'ın emir ve helâl kıldığı yola aykırı hareket etmeye kat'iyen yeltenmemelidir.

Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet edilen bir Hâdis-i şerîfte:

«Zevcesine livâta eden mel'ûndur» buyurulmuştur.

Cinsî teması, sâdece, bir telezzüz vâsıtası addetmemeli, belki Cenâb-ı Hak'tan hayırlı evlâd istenilmelidir. Bir Hadîs-i şerîfte:

«Ölen bir kimsenin ameli kesilir. Ancak faydalanılan bilgi, ahlâkı güzel, hayırlı evlâd, sadaka-i câriye, yâni yaptırdığı mescid, mekteb, hastahâne, hayatında malından ayırarak hayırlı bir işe yatırdığı para veya mal kişinin ölümünden sonra da sevâbına ilâve edilir.» buyurulmuştur.

Fakat unutulmamalıdır ki, hayırlı evlâd, afîf, temiz bir zevceden doğan çocuktur. Başka bir Hadîs-i şerîfte:

«Bir kadınla dört hasleti için evlenilir. Bunlar da: Mal, asâlet, güzellik ve dindir. Her şeyden önce, dindâr bir zevce iste, ki iki elin hayırla dolsun.» buyurulmuştur.

[**Her hâlde Allah Teâlâ'ya isyân etmekten sakının. Ve bilin ki O'na kavuşacaksınız. Yâ Muhammed!** (Bu hükümleri tebliğ et, ve bunları kabûl ve tatbîk edecek olan) **mü'minleri de müjdele.**]

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا
وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

224 [**Allah Teâlâ'ya yemininizi; birr-ü takvâya, insanların arasını bulmaya mâni' kılmayın. Allah Teâlâ, her şeyi hakkiyle işitici ve kemâliyle bilicidir.**]

O hâlde içinizden biri, bir iyiliğe, bir hayra çağırıldığı vakit, ben bunu yapmamaya yemîn etmiştim, diyerek ondan yüz çevirmesin.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«**Bir şeyi yapmak veyâ yapmamak için yemîn eden bir kimse, yemîn ettiği şeyi hayırlı gördüğü takdirde, yemînine keffâret edip o hayırlı şeyi işlesin. Allah Teâlâ'nın mübârek isimlerini çok yemînle ibtizâle uğratmasın.**» buyurmuşlardır.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ
أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

225 [**Allah Teâlâ sizi, yemînlerinizden, ettiğiniz lâğıvla muâhaza etmez.**]

Lâğıv, i'tibârı olmayan söz demektir. Binâenaleyh bu çeşit yemînler, bir kasd gözetilmeksizin edilen, istemiyerek ağızdan kaçıveren yemînlerdir. Şa'bî, İkrîme ve İmâm Şâfiî buna kaaildirler.

Yâhûd doğru olduğu zanniyle edilip de, bilâhare, doğru olmadığı anlaşılan, edilirken yalan söylemek kasdi bulunmayan yemînlerdir. Zührî, Hasan, Nahaî, Katâde ve İmâm Ebû Hanîfe de buna zâhibdirler. Bu türlü yemînlerde keffâret yoktur.

Hazret-i Ali (R.A.)'ye göre; öfke hâlinde edilen yemînler de lâğıvdır. Tâvus da aynı kanaattedir.

Bir günâh, bir fenâlık işlenilmesi için edilen yemînler de aynı mâhiyettedir. Zîrâ, yemînin yapılmaması hâlinde, Cenâb-ı Hak tarafından bir muâhazaya mâ'rûz kalınacak değildir. Bil'akis yapılması suçtur. Bu türlü edilen yemînlerin keffâreti, Şa'bî'ye göre, tevbe ve istiğfârdır. Bir kimsenin nefsi üzerine ettiği yemînler de kezâ bu kabildendir. «Bu işi yapmazsam, Allah bana şöyle bir belâ versin» gibi. Esâsında, edilen böyle bir yemîn için Cenâb-ı Hak, kulunu muâhaza etmez. Eğer muâhaza etse ikabını ta'cîl etmiş olurdu. Kur'ân-ı Kerîm'de:

«**Allah insanlara hayrı çabuk istedikleri** (hayır duâlarının ça-

buk kabûl olunmasını istedikleri) **gibi şerri de** (bedduâlarını da) **tâ'cîl etseydi** (ve meselâ kendisine, âilesine kızınca, Allah belâmı versin, belânızı versin, sizi elimden alsın gibi duâları çabuk kabûl etseydi) **ecelleri tükenirdi, ölüp giderlerdi.»** (Yûnus Sûresi; âyet: 11) buyurulmuştur.

Gâlib zanna istinâden edilen yemîn de lâğıvdır. Günâhı ve keffâreti yoktur. Gerek kasdî olsun ve gerekse olmasın.

[Fakat kalbinizin dilinize uyduğu yemînler yüzünden sizi (ukubet veyâ keffâretle, yâhûd ikisinden biriyle) **muâhaza eder. Allah Gafûr'dur,** (lâğıvla muâhaza etmez.) **Halîm'dir** (gerçekten yemîn edeni muâhazaya acele etmez, tevbesini bekler.)]

226 **[Zevcelerine cimâ' etmemeye yemîn edenler için dört ay beklemek vardır. Şayet dönerlerse Hak Teâlâ mağfiret ve** (keffârete ruhsat vermesiyle) **rahmet eder.]**

Ekser âlimlere göre, bu vaziyette (keffâret-i yemin) vâcib olur. Fakat Hasan, İbrâhim ve Katâde'ye göre, Allah Teâlâ, mağfiret va'd buyurdukları için, (keffâret-i yemîn)e ihtiyâç yoktur.

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ

فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ

قُرُوءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ

بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوا

إِصْلَاحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ

دَرَجَةٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

227 **[Eğer bu müddet içinde boşanmaya azmederlerse Allah** (sözlerini) **işitici ve** (niyetlerini) **bilicidir.]**

228 **[Boşanan kadınlar, kendi kendilerine, üç âdet müddeti** (evlenmeyip) **beklesinler. Eğer Allah Teâlâ'yı ve son günü tasdîk ediyorlarsa, bu kadınlar için** (iddette acele etmek ve dönme hakkını ibtâl etmek maksâdiyle) **rahimlerinde Allah Teâlâ'nın**

hâlk ettiği çocuk (ve hayzı) gizlemeleri helâl olmaz. Kocaları bu iddet müddeti içinde, barışmak isterlerse, onları geri almaya ehaktırlar. Onların, mâruf veçhile, kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır. Yalnız kocaların, zevceleri üzerinde üstün bir mertebesi vardır.]

Zîrâ kendilerini ve mallarını korurlar, nafakalarını te'mîn ederler. Âilenin mes'ûliyeti erkeklerin üzerindedir. Binâenaleyh bu vecîbe ve mes'ûliyetleri sebebiyle, meziyyet ve dereceleri de yüksektir.

«**Erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler.**» (Nisâ Sûresi; âyet: 34)» Âyet-i kerîmesi delâletiyle Resûl-ü Ekrem Efendimiz:

«**Şayet bir kimsenin, bir kimseye secdesini irâde ve emreder olsam, kadının zevcine secde etmesini emrederdim.**» buyurmuşlardır.

[Allah Azîz ve Hakîm'dir.]

Hükümlerine muhâlefet edenlerden intikâmını alır, O'nun hükümleri hikem ve mesâlih ile doludur.

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ

بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ

شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا

حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

﴿٢٢٩﴾ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا

حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

229 **[Boşama iki keredir. Bundan sonra vâcib olan, onları ya**

dönüp (hüsn-ü muâşeret) iyi muâmele ile tutmak, yâhûd (ihsânla) güzellikle bırakmaktır. Zevcelerinize verdiğiniz bir şeyi geri almanız helâl olmaz. Meğer ki zevc ve zevceden her biri evliliğe müteallik olan haklara riâyet etmemekten korkmuş olsunlar. İmdi (ey hâkimler) şayet zevc ve zevcenin evliliğe âid ilâhi hükümleri îfâ edemiyeceklerinden korkarsanız, kadının ayrılmak için hakkmdan vaz geçmesinde, ikisine de günâh yoktur. Bunlar, (bu emir ve nehiyler) Allah Teâlâ'nın hudûdudur. Onu tecâvüz etmeyin. Kim tecâvüz ederse, bu gibiler nefislerine zulmedicilerdir.]

Kat'i bir mecbûriyet olmadıkça boşanma yoluna gitmemelidir. Boşama, mubâh olmakla berâber, Cenâb-ı Hak, boşanmadan hoşnûd olmaz. Resûl-ü Ekrem Efendimizin en sevimsiz buldukları şey boşamaydı.

«Helâl olduğu hâlde, Allah indinde, en menfur şey boşamadır» buyurmuşlardır.

Yine bir Hâdis-i Şeriflerinde Efendimiz (S.A.V.):

«Bir boşama oldu mu arş-ı âlâ titrer» buyurmuşlardır.

Boşanma, en son, ve en çâresiz kalındığı zaman başvurulacak bir yoldur.

230 [Erkek karısını üçüncü def'a olarak boşarsa, artık bu kadın, başkasiyle nikâhlanıp ikinci zevc tarafından cimâ' edilmedikçe, o erkeğe helâl olmaz. Eğer ikinci kocası da O'nu boşarsa, (ilk karı-koca) Hak Teâlâ'nın tahdîd ettiği şeyleri ayakta tutacaklarını zannettikleri takdîrde yeni bir nikâhla tekrâr evlenmelerinde günâh yoktur. Bunlar, bilen ve tatbîk eden bir kavm için, Allah Teâlâ'nın beyân buyurduğu hükümlerdir.]

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَن يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

231 [Kadınları boşadığınızda iddetlerini bitirdiler mi, artık

ya onları iyilikle tutun, yâhûd iyilikle bırakın. Bir zarâra eriştirmek için onları alıkoymayın, ki zulmetmiş olursunuz. Kim ki bunu yaparsa nefsine zulmetmiş olur. Allah Teâlâ'nın âyetlerini, (ona aykırı hareket etmekle) eğlence edinmeyin. Hak Teâlâ'nın size in'âm ettiği îmân ni'metini şükürle zikredin ve size öğüt vermek için inzâl ettiği Kur'ân ve ondaki hikmeti düşünün, Allah Teâlâ'ya muhâlefetten korkun. Bilin ki, Hak Teâlâ, gizli, âşikâr her şeyi bilir.]

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ

فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم
بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

232 **[Kadınları boşayıp da iddetleri sona erince, aralarında, meşrû' sûrette, rızâlaştıkları takdîrde, nikâhlanmalarını menetmeyin. Bu, Allah Teâlâ'ya ve son güne îmân edenlere verilir bir öğüttür. Bu hükümlerle amel etmek hakkınızda daha faydalı ve daha temizdir. Allah** (size fayda ve salâhı olan şeyi) **bilir, siz bilmezsiniz.]**

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ
الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا
مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا
عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ

أَنْ تَسْتَرْضِعُوٓا۟ أَوْلَـٰدَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّآ ءَاتَيْتُم
بِٱلْمَعْرُوفِ ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

233 [(Boşanan) anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu, emzirmenin tamamlanmasını isteyenler içindir. Emziklilerin yiyecek ve giyecekleri, gücü yettiği kadar, çocuğun babasına âiddir. Kimseye gücünden fazlası teklîf olunmaz. (Emzirmeye râzı iken elinden alınmak sûretiyle) ne çocuğu ile bir ana, (gücünden fazla masraflar yüklemek veyâ sebeb yokken sütana tutmaya mecbûr etmek gibi hâllerle) ne de çocuğu ile bir baba ızrâr edilmesin. Çocuğun vârisi de baba gibidir. Eğer ana baba, iki yıl tamamlanmadan, birbirleriyle anlaşarak, çocuğu sütten kesmek isterlerse günâhı yoktur. Şâyet evlâdınızı başkalarına emzirtmek isterseniz, ma'rûf vechile ücretini ödediğiniz takdîrde yine size günâh yoktur. (Çocuklar ve emzirenler hakkında) Allah'ın emirlerine muhâlefetten sakının. Bilin ki Allah, bütün yaptıklarınızı görür.]

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَٰجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ
أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا فَعَلْنَ فِىٓ أَنفُسِهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

234 [İçinizden ölenlerin bıraktıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on gün beklesinler. İddetleri sona erdiği zaman, şer'a, örfe uygun olarak kendileri hakkında (zînetlenmek, yeniden evlenmek gibi) yaptıkları şeylerden size vebâl yoktur. (Bundan, onları men etmeyin). Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.]

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ
النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ
وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا
وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ
أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى
الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

235 [**Zevci vefât edip iddet bekleyen kadınları kinâye ve remz ile istemenizde veyâ bu arzuyu kalblerinizde saklamanızda size bir vebâl yoktur. Allah Teâlâ, onları anacağınızı** (ve sabredemiyeceğinizi) **bilir. Fakat onlarla nikâh veyâ cimâ' için sözleşmeyin.** (Yâhûd bu sözleşmeyi gizli etmeyin) **meğer ki meşrû' bir söz söylemiş olasınız. Farz olan iddet müddeti erinceye kadar, nikâh akdine azmetmeyin. Allah Teâlâ, kalblerinizde câiz olamayan bir şeye azmettiğinizi bilir. Hak Teâlâ'dan korkup emirlerine karşı gelmekten sakının. Bilin ki Allah Teâlâ Gafûr'dur.** (Allah korkusiyle niyet ettiği münkeri işlemeyen kimseyi mağfiret eder.) **Halîm'dir** (ikabında acele etmez.)]

236 [**Dokunmamış veya mehrini takdîr etmemiş olduğunuz kadınları boşamakta size vebâl yoktur. Şu kadar ki, zengin olanlarınız kudretince, fakîr olanlarınız da imkân ve tâkati kadarınca, şerîat ve mürüvvetin güzel göreceği bir şeyle, onları faydalandırın. Bu hüküm, ihsân edenler için hak oldu.**]

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي
بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَلَا
تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

237 [**Dokunmamış, fakat mehrini takdîr etmiş olduğunuz bir kadını da boşarsanız, zevc üzerine bu takdîr olunan mehrin yarısını vermek vâcib olur. Meğer ki kadın, yâhûd kadının nikâh düğümü elinde olan kimse, onu terketmiş olsun. Sizin bağışlamanız takvâya daha yakındır. Birbirinize fazletmeyi unutmayın. Allah, amellerinizi görür,** (fazl ve ihsânınızı zâyi' etmez mükâfatını verir.)]

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ
قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

238 [**Farz namazların** (vaktinde, şartlarına, rükünlerine riâyet ederek) **edâsına devâm ve muhâfaza edin. Hele Orta Namaza dikkat edin. Huşû' ve tâatle namaza durun.**]

Orta Namaz, ashâb ve ulemâ' arasında ihtilâf mevzuu olmuştur. Ba'zılarına göre bu, **Sabah Namazı**'dır. Zîrâ Cenâb-ı Hak وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ buyurmuşlardır ki, Kunut (Tûl-i kıyâm), uzun müddet Allah'ın divânında durmaktır. Tûl-i kıyâm ise, Sabah Namazına hasdır, ki başka bir Âyet-i kerîme ile,

وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

(İsrâ Sûresi; âyet: 78) Âyet-i kerîmesiyle diğer namazlar arasında tahsîs edilmiştir. Bu divânda, Gece Melekleri de, Gündüz Me-

lekleri de hâzır bulunur. Ve bu divân, hem gece ve hem gündüz divânlarmdan her birine yazılır. Ömer, İbn-i Abbas, Muâz, Câbir (R. Anhüm.) bu kanaattedirler. Atâ, Mücâhid, İmâm Mâlik ve Şâfiî de bu kavle uymuşlardır.

Zeyd bin Sâbit, Ebû Saîd'ül-Hudr', Üsâmet'übnü Zeyd (R. Anhüm) ise, bunun **Öğle Namazı** olduğuna kaanidirler. Zîrâ günün ortasında edâ edilir. Zeyd bin Sâbit'ten rivâyet edildiğine göre; Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz, namazlarını öğle sıcağında kılardı. Ashâb'a bundan zor namaz yoktu. Çoğu sıcaktan evlerinden çıkamaz, cemâate gelemezlerdi. Efendimiz (S.A.V.); bu husûsta söylenmiş ve bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil olmuştur.

Hazret-i Ali, İbn-i Mes'ûd, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre ile Hazret-i Âişe'ye göre, ki İbrâhim Nahâî, Katâde ve Hasan da buna zâhibtirler. Orta Namaz, **İkindi Namazıdır.** Hazret-i Âişe'nin âzâdlı kölesi Ebû Yûnus der ki:

Hazret-i Âişe, bana bir Mushaf yazmaklığımı emretmişti. Bu âyete geldiğimde, buraya kadar yazdığımı haber verdim.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَوٰةِ الْوُسْطَى صَلَوٰةِ الْعَصْرِ
وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

diye yaz. Ben Resûlü Ekrem'den böyle işittim» dedi. Bunu Hafsa (R. Anhâ.) da te'yîd etti.

Hazret-i Ali (R.A.)'den rivâyet edilen bir Hadîs-i şerîfde de: Ahzâb Muharebesi günü: «**Bizi Orta Namazı olan İkindi Namazından alıkoydular. Allah, kalblerine ve evlerine ateş doldursun.**» buyurulmuştur.

Kubeysatübnü Züveyb'e göre ise, bu, **Akşam Namazıdır.** Zîrâ çok namazlar, az namazlar arasındadır. Rek'ât adedi iki ile dört arasındadır.

Orta Namaza, **Yatsı Namazı** diyenler de olmuştur. Fakat eskilerden hiçbirinden bu husûsta bir rivâyet mevcûd değildir.

Ba'zılarına göre de; beş vakit namaz arasında her hangi biridir. Cenâb-ı Hak onu, beş vakit namazın hepsine devâm edilmesi için mübhem kılmıştır. Ramazan'da Kadir Gecesini, Cum'a günü icâbet saatini, Esmaûllahda İsm-i A'zamı mübhem bıraktığı gibi.

Kunut, ayakda uzun zaman durmak demek olduğu gibi —ki Efendimize namazın hangisi efdâldir? diye sorulmuş, «**Kıyâmı uzun olanıdır,**» buyurmuşlardır. — aynı zamanda, bu kıyâmda, tâat, huşû; sükût ma'nâlarını da tazammun eder.

239 **[Eğer düşman veya yırtıcı hayvan korkusiyle namazın hakkını koruma imkânınız olmazsa, yaya, yâhûd hayvanınız üstünde olduğunuz hâlde namazınızı edâ edin.]**

Gerek Kıble'ye dönmüş veyâ dönmemiş olun, rükû' ve sücûdu îmâ edin. Şu kadar ki rükû' secdeden alçak olmasın!.

Ekser âlimlere göre; korku hâlinde, namaz rek'atleri kısaltılmaz. Fakat Mücâhid'in İbn-i Abbas'dan rivâyet ettiğine göre; İbn-i Abbas:

«Hak celle ve alâ, Resûl-ü Ekrem'in diliyle namazı, hazârda dört, seferde iki, korku hâlinde bir rek'at farz kıldı» demiştir. Atâ, Tâvus, Hasan ve Katâde de bu kanaattedirler.

Saîd ibn-i Cübeyr (R.A.):

«Muhârebe meydanında senin namazın (Sübhânallahi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illâllâhü vallâhü ekber) demek ve Allah Teâlâ'yı zikretmektir.» der.

[Düşmandan emîn olup, korkunuz zâil olduğu zaman da Allah, size bilmediklerinizi nasıl öğrettiyse, siz de beş vakit namazı, hakkını vererek edâ edin, Allah'ı anın!]

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً
لِّأَزْوَاجِهِم مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

240 **[İçinizden vefât edip zevceler bırakanlar, vârislerine, onlara, yılına kadar terekesinden nafakalarını vermesini ve evinden çıkarılmamasını vasiyyet etsinler!]**

Rivâyet edildiğine göre; Tâifli Hükeym bin el-Hâris, âilesiyle Medîne'ye hicret ve orada vefât etmişti. Hakkında bu âyet nâzil olunca, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) mîrâsını, ana baba ve çocuklarına vermiş, fakat karısına bir şey vermemişti. Yalnız, yılına kadar, terekesinden zevcinin infâk edilmesini emîr buyurmuştu.

İslâmiyetin ilk yıllarında vefât iddeti bir yıldı. Bir yıl tamam-

lanmadan vereseye zevceyi evinden çıkarmak harâmdı. Nafakası da zevcinin terekesinden verilirdi. Fakat mîrâs hakkı yoktu. Kocasının evinden çıkarsa oturma ve nafaka hakkı sâbit olurdu. Fakat mîrâs âyeti ile bu nesholundu. İddet müddeti dört ay on güne indirildi.

[Şâyet, kendi istekleriyle, bir yıl tamamlanmadan, kocalarının evinden çıkarlarsa, meşrû' sûrette işledikleri (zînetlenme gibi) işler yüzünden size bir vebâl yoktur. Allah, Azîz ve Hakîm'dir.]

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ
وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ
أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

241 **[Her boşanan kadını, şerîat ve mürüvvetin güzel göreceği bir şeyle faydalandırmak, her müttekîye vâcib oldu.]**

242 **[İşte akıl erdirip, tatbîk edesiniz diye, Allah âyetlerini size böyle beyân buyuruyor.]**

243 **[Binlerle kişi iken, ölüm korkusiyle, memleketlerinden çıkanları görmedin mi? Hak Teâlâ, onlara (ölüm) buyurdu. Sonra da diriltti.]**

Rivâyet edildiğine göre: Vaktiyle Irakta (Vâsıt) tarafında (Dâverdan) adlı bir kasaba vardı. Bir yıl tâun oldu. Ahâlisinden bir kısmı, memleketlerinden kaçtı. Ve hastalık zâil olunca, sağ sâlim memleketlerine döndüler. Fakat kasabada kalanların çoğunu, hastalık öldürmüştü. Dediler ki:

«Siz bizden, akıllı imişsiniz, eğer hepimiz, sizin gibi kaçmış

olsaydık içimizden bu kadar kişi ölmemiş olacaktı. Bir daha tâun olursa tâunsuz yere gidelim.»

Filhâkîka, ertesi yıl yine tâun olunca, bu sefer bütün ahâlî, kasabalarını terketti. Kurtulacaklarını umdukları bir vâdiye indiler. Fakat iki Melek, hepiniz (Ölün) dediği gibi, Allah'ın izniyle, hepsi öldü. Sonra yine Cenâb-ı Hak hepsine hayât verdi.

Ölmiyelim diye kaçtıkları zaman, korktukları başlarına geldi, öldüler. Öldük dedikleri bir anda da, hiç ummadıkları hâlde, tekrâr hayât buldular. Demek ki, **Allah'ın hükmünden kaçılmaz ve hiçbir vakit Allah'dan ümit kesilmez.**

Yine rivâyet edildiğine göre: Benî İsrâîl'den gazâya me'mûr edilen bir kavim de, muhârebeden korkmuşlar, memleketlerinden kaçmışlardı. Cenâb-ı Hak onlara ölümü gönderdi. Bir anda kendilerinin ve hayvanlarının rûhlarını kabzetti. Bir hafta bu hâlde kaldılar. Hâllerini Hazkil Aleyhisselâm gördü. Taaccüb etti ve düşündü. Sonra Hak Teâlâ'ya yeniden hayâta kavuşmaları için yalvardı. Cenâb-ı Hak da nebîsinin duâsını kabûl ederek cümlesini diriltti. Sonra da fiysebilillâh gazâ etmelerini emretti. Böylelikle Cenâb-ı Hak onlara ölümden kaçmakla kurtulmanın mümkün olmadığını, mukadder ne ise önüne geçilemiyeceğini bildirdi.

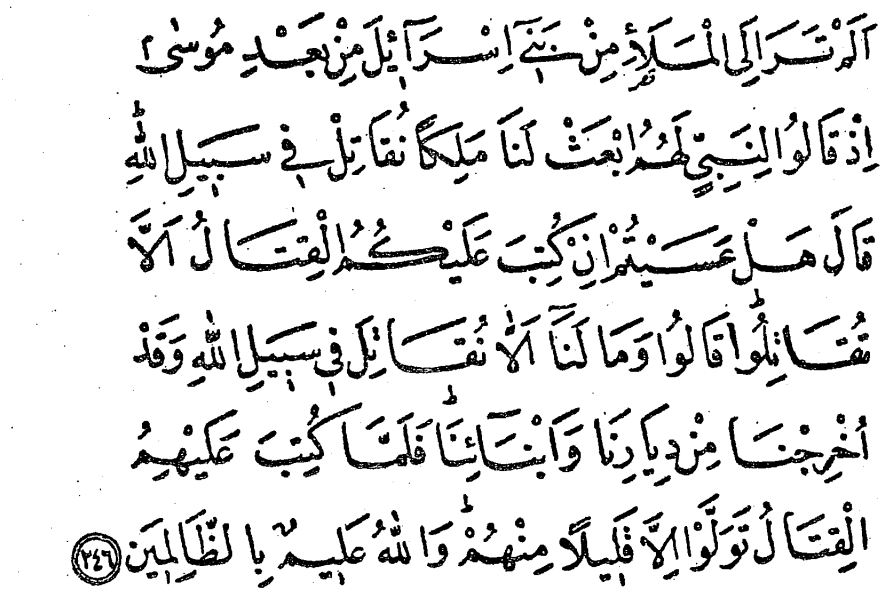
[Allah, insanlara fazledicidir. Fakat insanların çoğu, gerektiği gibi O'na, şükretmezler.]

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً
وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

244 **[Allah Teâlâ'ya itâat için düşmanlarına cihâd edin. Muhakkak bilin ki, Hak Teâlâ, sözlerinizi işitir ve gizlediklerinizi bilir.]**

245 **[Kimdir o ki Allah tâatinde gönül hoşluğu ve ihlâsla helâl maldan iyilik ve minnet ve ezâ etmeksizin Allah'ın kullarına**

infâk eder. Hak Teâlâ da ona mükâfatını kat kat artırır. Allah kimini daraltır, kimini genişletir. Hepiniz ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz.]

246 [Benî İsrâîl'in, Mûsâ'nın ölümünden sonra, toplanan ileri gelenlerine ilmin erişemedi mi? Hani onlar, nebîleri (Yûşâ veyâ Şem'un, yâhûd Eşmoil) ne dediler ki: Bize bir melik gönder de (onun emrinde) Allah yolunda düşmanlarımızla savaşalım. Nebî: «Korkarım ki üzerinize savaş farz kılınır da, sözünüzde durmaz, savaştan kaçınırsınız» dedi. «Allah yolunda savaştan bizi kim meneder, ki savaşmıyalım. Memleketlerimizden çıkarıldık, evlâdlarımızdan ayrıldık.» dediler.]

Rivâyet edilir ki Mûsâ Aleyhisselâm vefât edince, yerine Yûşâ Aleyhisselâm geçti. Benî İsrâîl arasında Tevrât'ın hükümlerini ayakta tuttu. Sonra sırasiyle Hazkil, İlyâs, Elyesâ Aleyhisselâmlar gelip kezâ Tevrât'ın ahkâmını ayakta tuttular. Fakat Elyesâ Aleyhisselâm'ın ölümünden sonra, Benî İsrâîl'de sapıklık başgösterdi. Allah'ın ahdini unuttular ve isyânı büyülttüler.

Bu sırada, Amâlika'dan Belsâsân adlı bir kavim zuhûr etti. Câlût isminde bir emîrin idâresi altında Mısır ile Filistin arasına yerleşmişlerdi. Benî İsrâîl'e harb açarak memleketlerinin çoğunu aldılar. Çocuklarına varıncaya kadar esîr ettiler. Bu arada Benî İsrâîl melîklerinin oğullarından dörtyüzkırk kişi de esîr edildi. Ge-

ri kalanları üzerine de cizye koydular ve Tevrât'ı ellerinden alıp gittiler.

Benî İsrâîl büyük bir musîbete uğramıştı. Fakat aralarında bir Nebî bulunmadığı gibi, kendilerini çekip çevirecek bir kimse de yoktu. Yalnız Nebî âilesinden gebe bir kadın kalmıştı. Kadını, kız doğurursa bir erkekle değiştirmesin, hîle yoluna gitmesin, diye bir râhibin yanında habsettiler. Nihâyet, kadın, vakti erdi, bir erkek çocuk meydana getirdi. İsmini Eşmoil koydular. Biraz büyüyünce Beyt'ül Makdis'te, Tevrât'ı öğrenmesi için, Benî İsrâîl âlimlerinden bir ihtiyârın yanına gönderdiler. Zaman geçti, Eşmoil büyüdü, bir gün, hücresinde otururken, Cebrâil Aleyhisselâm geldi. İhtiyârın sesine benzer bir sesle:

«**Yâ Eşmoil!**» diye seslendi. Eşmoil, ihtiyarın yanına gitti ve:

«**Beni neye çağırdın?**» diye sordu. İhtiyâr:

«**Ben, seni çağırmadım**» demeye üşenip geriye yatmaya gönderdi.

Cebrâil Aleyhisselâm ikinci def'a yine evvelki gibi seslendi. Bu sefer de ihtiyâr kendisini yine yerine gönderdi. Fakat üçüncüsünde, Cebrâil kendisine göründü.

«**Var kavmine git, Allah Teâlâ'nın risâletini tebliğ et. Cenâb-ı Hak, seni nebî gönderdi.**» dedi.

Eşmoil, kalkıp kavminin yanına gitti. Ve emrolunanı kendilerine tebliğ etti. Fakat kavmi:

«**Senin henüz Nebî olacak vaktin değil, eğer da'vânda gerçek isen, bize bir melîk gönder, biz de nübüvvetine i'timâd edelim**» dediler. Zîrâ Benî İsrâîl'in nizâmı, bir Melîke tâbi' olmaktı. Melîkler de, Nebîlere itâat ve îmân ederlerdi.

[Vaktâ ki üzerlerine savaş farz kılındı. Savaştan yüz çevirdiler. Pek az kişiler sözünde durdu. Allah, o nefislerine zulmedenleri çok iyi bilir.]

Eşmoil Aleyhisselâm, Benî İsrâîl'in isteğiyle Cenâb-ı Hak'dan bir melîk diledi. Bunun üzerine kendisine bir asâ, bir de içi yağ dolu bir boynuz verildi. Benî İsrâîl'e ta'yîn edilecek melîkin bu asâ boyunda olacağı ve kendisine geldiği vakit, boynuz içindeki yağın kaynayıp taşacağı bildirildi.

Nil kenarında debbağlık (tabaklık) eder (Tâlût) adlı bir kimse vardı. Bir gün babası hayvanını kaybetti. Aramaya adamla-

rından biriyle Tâlût'u gönderdi. Sora soruştura nihâyet, Eşmoil Aleyhisselâm'ın evinin yanına geldiler. Hizmetkâr Tâlût'a;

«Hazır evinin yanına geldik, gel, Nebî'ye girelim, olur ki kaybolan hayvanımız için bize delâlet eder, hakkımızda Hak Teâlâ'dan hayır diler.» dedi.

İkisi de Eşmoil Aleyhisselâm'ın evine girdiler. İsteklerini anlattıkları sırada, boynuzdaki yağ, kaynayıp taşmaya başladı. Bunun üzerine Eşmoil Aleyhisselâm asâ ile Tâlût'un boyunu ölçtü. Tıpatıp geldi. Kaynayan yağla başını yağlayıp:

«Sen, Benî İsrâîl'in üzerine melîk oldun, bunu bana Hak Teâlâ bildirdi», dedi. Sonra:

«Sözümün doğruluğuna şâhid istersen, babanın evine git, hayvanını bulmuş göreceksin.» diye ilâve etti.

Filhakîka Tâlût, babasının hayvanını bulduğunu gördü. Ve Eşmoil Aleyhisselâm'ın sözünün doğruluğuna i'timâd etti.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ
مَلِكًا قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ
بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ
اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ
وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

247 [**Eşmoil: «İşte, Hak Teâlâ, Tâlût'u size melîk gönderdi» dedi. Dediler ki: «O, bize nasıl melîk olur? Biz, melîkliğe ondan daha lâyıkız. Malca da bolluk içinde değil.»**]

Bu i'tirâzlarına sebeb şu idi: Benî İsrâîl'de nübüvvet, Lâvi bin Yâkub sıbtında idi. Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâmlar bu sıbtan gelmişlerdi. Saltanat da Yahuda sıbtında idi. Dâvûd ve Süleymân Aleyhisselâmlar bu sıbttan gelmişlerdi. Tâlût ise, Bünyâmin sıbtındandı. Ne nübüvvet ve ne saltanat âilesinden değildi. Kaldı ki

makbûl bir sıbt da değildi. Bu sıbt mensûbları büyük günâh işlemekten kaçınmazlardı. Hak Teâlâ, onlara gazâb etmiş, mülk ve nübüvveti kendilerinden kaldırmıştı. Bu yüzden bu sıbta (günâhkâr sıbt) denilirdi.

[Eşmoil dedi ki: «Onu sizin üzerinize Allah Teâlâ melik seçti. İlimce, vücûd, güc ve kuvvetçe size üstün kıldı. (Mülkün mâliki odur.) Mülkünü dilediğine verir. Allah'ın fazlı boldur. Fakîre genişlik ve zenginlik ihsân eder ve mülke ehil ve lâyık olanı bilir.]

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ
التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا
تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

248 [Vaktâ ki Benî İsrâîl, Eşmoil Aleyhisselâm'dan Allah Teâlâ'nın Tâlût'u seçip üzerlerine melîk ettiğine hüccet istedi) **Nebîleri dedi ki: Tâlût'un melîkliğine alâmet, tâbûtun gelmesi olacaktır ki, içinde Rabbiniz celle şânühden bir sekîne; Mûsâ ve Hârûn âilelerinin terekesinden bir bâkıye vardır.]**

Tâbût, bir sandıktı, Cenâb-ı Hak onu Âdem Aleyhisselâm'a indirmişti. Şimşir ağacından, uzunluğu üç ve genişliği iki zirâ' idi. Altın suyu ile yaldızlıydı. Âdem Aleyhisselâm'ın ölümünden sonra Şît Aleyhisselâm'a ve ondan birçok el değiştirerek İbrâhim Aleyhisselâm'a, intikâl etmişti. İçinde sekîne vardı. Sekîne, zeberced veyâ yâkuttan iki kanadlı ve kedi gibi başı, kuyruğu bulunan bir sûretti. Ses çıkardığı vakit, Benî İsrâîl, yardım göreceklerine hükmederlerdi. Muhârebede tâbût yürürse yürürler, durursa dururlardı.

Bir rivâyete göre de, sekîne Cennet'ten çıkarılmış altın bir leğendi. Peygamberlerin kalbleri bunun içinde yıkanırdı.

Yâhûd o, Allah Teâlâ'dan bir rûh'tu ki bir şeyde ihtilâf ettikleri vakit, onu, onlara bildirirdi.

Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâmların terekesinden kalan bakıyeye gelince: Bunlar da levha kırıkları, Mûsâ Aleyhisselâm'ın asâ ve elbisesi, Hârûn Aleyhisselâm'ın sarığı ve Benî İsrâîl'e inen bir mikdâr kudret helvasıydı. Benî İsrâîl bu tâbûtla emniyet ve sekînet bulurdu. Tâbût, Benî İsrâîl'in fesâd ve isyânlarını artırdıkları, Amâlika'nın memleketlerini istilâ ettikleri zamana kadar yanlarında kaldı. Nihâyet Amâlika, tâbûtu ellerinden alarak en büyük telâkkî ettikleri bir putun altına koydular. Fakat ertesi günü, tâbûtun, putun üzerine çıktığı görüldü. Tekrar putun altına indirerek iki ayağını tâbûta perçinlediler. Bu tedbîre rağmen, daha ertesi günü, putun ellerinin ve ayaklarının kesildiğini, gövdesinin tâbûtun altma bırakıldığını ve sâir bütün putların yüzü koyun yere yıkıldığını görünce, tâbûtu mâbedlerinden çıkararak başka bir yere naklettiler. Bu sefer de civârında bulunan halk boyun ağrısına tutuldu. Ve bu yüzden birçokları öldü. Nihâyet tâbûtu başka bir kasabaya götürdüler. Cenâb-ı Hak bu kasabaya da fare gönderdi. Kasaba ahâlisinden birçoklarının uyurken karnının fareler tarafından yenildiği ve bu sûretle öldüğü görüldü. Mecbûren tâbûtu sahrâya çıkarıp bir harâbeye gömdüler. Fakat bu def'a kim sahrâya çıkarsa kulunc'a tutulmakta idi.

İçlerinde Enbiyâ âilesinden esîr bir kadın vardı:

«Bu tâbût sizde oldukça musîbetten kurtulamazsınız.» dedi.

Nihâyet O'nun tavsiyesiyle tâbûtu iki öküzün çektiği bir arabaya yükleyerek İsrâîl'e doğru bırakıverdiler. Cenâb-ı Hak, dört Meleğini bu işe me'mûr etti. Melekler, arabayı sevk ve idâre ederek, Benî İsrâîl'in bulunduğu şehre getirdiler ve burada arabanın iplerini kestiler. Öküzler kurtulup gitti, Tâbût da Benî İsrâîl diyârında kaldı.

[Melekler onu yüklenip getireceklerdir.]

İbn-i Abbas:

«Melâike tâbûtu gökle yer arasından getirip Tâlût'un yanına koydular»; Hasan:

«Tâbût gökte Melâikenin yanında idi, Tâlût melîk olunca ona getirdiler.»; Katâde:

«Tâbût Tîh'de idi, Mûsâ Aleyhisselâm onu Yûşâ Aleyhisselâm'a bırakmıştı, Melekler onu melîk olunca Tâlût'a getirdiler.» der.

[Eğer mü'minlerseniz, elbette bunda size bir alâmet vardır.]

Nihâyet inandılar ve seksen bin asker Tâlût'un emrine itâat ettiler.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ
بِنَهَرٍ ۖ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي ۖ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ
فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا
مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَهُ ۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِ ۗ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو اللَّهِ ۙ
كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً
بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

249 **[Vaktâ ki Tâlût, ordusiyle, Beyt'ül Makdis'den çıktı.]**

İhtiyâr, hasta veyâ mâzereti olanlar hâriç, bütün Benî İsrâîl sözünde durmuş, Tâlût'un etrâfında toplanmıştı. Tâbûtun gelmesiyle muzafferiyet kazanacaklarından emîndiler. Tâlût:

«Bana, tâcir olanlar, borçlu olup da alacaklısını bırakmak mecbûriyetinde kalacaklar, binâ inşâsına başlıyanlar, yâhûd evli olanlar lâzım değil, istediğim şen delikanlılar.» dedi.

Şiddetli bir sıcağın hüküm sürmekte olduğu bir gün, ordu hareket etti. Bir zaman yol aldıktan sonra susadılar. Tâlût'a; «Allah'tan dile de bize bir nehir akıtsm.» dediler.

[Dedi ki: Hak Teâlâ, sizi bir nehirle imtihan edecek. Kim bu nehirden içerse benden değildir. Kim tatmazsa işte bendendir. Meğer ki eliyle bir avuç içmiş olsun (fakat nehre varır varmaz bol bol) **içtiler. İçlerinden pek az kimseler içmedi.]**

İçmeyenler dört bin kişiydiler. Daha doğru olan bir rivâyete göre, üçyüz on üç kişi idi. Bir avuç su hem kendilerine ve hem hayvanlarına kifâyet etmişti. Îmân bütünlüğü ile nehri geçtiler.

Fakat içenlerin dudakları kuruyup susuzlukları arttı. Nehrin kenarında kaldılar. Düşmanla karşılaşmaya da korkarak nehri geçmediler.

[Vaktâ ki Tâlût ve mâiyetindeki mü'minler nehri geçtiler, birbirlerine: «Bugün Câlût ve askerine karşı duracak tâkatimiz yok.» dediler.]

Zîrâ onlar çok ve bizse azız.

[Fakat Allah Teâlâ'ya kavuşacaklarını iyiden iyi bilen ve sevâbını umanlar dediler ki «Hak Teâlâ'nın irâde ve kazâsiyle nice az asker çok askere gaalib olmuştur. Allah Teâlâ'nın yardım ve sevâbı sabredenlerle berâberdir.]

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾

250 **[Vaktâ ki Tâlût ve askerleri, Câlût ve askerlerine karşı durdular, Allah Teâlâ'ya duâ ile sığınıp dediler ki: «Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır dök, kalblerimize kuvvet ver, kâfirlere karşı bize yardım et, muzaffer kıl!»]**

فَهَزَمُوهُمْ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ
الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ
وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

251 [(Hak Teâlâ, duâlarını kabûl buyurdu.) **Allah'ın izni ve yardımiyle kâfirleri dağıttılar. Dâvûd, Câlût'u öldürdü.**]

Dâvûd Aleyhisselâm'ın babası İyşa on üç oğlu ile Tâlût'un nehri geçen askerleri arasındaydılar. Dâvûd, İyşa'nın küçük oğluydu. Sapan atmakta pek mahâreti vardı. Hangi hayvana atsa onu düşürür veyâ öldürürdü.

Tâlût ve askerleri, Câlût ve askerlerinin karşısına saff olup durdukları vakit; Câlût, meydana çıkıp Tâlût'a dedi ki:

«Cengi ikimiz edelim, hangimiz gaalib gelirse, mağlûbun mülkü onun olsun. Ayrılıp gidelim. Yâhûd askerlerinden birini seç. Aynı şartla onunla cenkleşeyim.»

Bu teklif, Tâlût'u üzdü ve düşündürdü. Askerlerine:

«Kim Câlût'u öldürürse kızımı onunla evlendirir ve mülkümün yarısını ona veririm» dedi.

Fakat Câlût'un cür'eti karşısında kimse buna cesâret edemedi. Bu esnâda Nebîlerine;

«Câlût'u öldürecek İyşa'nın çocuklarından biridir» diye vahiy geldi. İyşa'nın Dâvûd'dan gayri, bütün çocuklarını Nebîye getirdiler. Fakat Nebî:

«Rabbim celle şânühün bildirdiği vasıflar bunlarda yok.» dedi. Bunun üzerine İyşa:

«Bir oğlum daha var, koyun güder, kısa boylu ve pek zayıf olduğu için halktan utanıp getirmedim.» dedi.

Tâlût, hemen Dâvûd'un bulunduğu vâdiye gitti. Yağmur yağmış, etrafı su almıştı. Dâvûd'u, iki koyunu selden geçirirken gördü. İçinden:

«İşte, Câlût'u öldürecek olan budur, başkası değildir.» dedi.

Tâlût'la birlikte orduların bulunduğu yere gelirlerken, yolda, Dâvûd Aleyhisselâm üç taş gördü. Taşlardan biri:

«Ben Hârûn Aleyhisselâm'ın taşıydım, benimle filân melîki öldürdü» dedi.

Diğeri:

«Ben Mûsâ Aleyhisselâm'ın taşıydım, benimle filân melîki öldürdü.» dedi.

Üçüncüsü de:

«Ben o taşım ki, benimle Câlût'u öldüreceksin.» dedi.

Dâvûd üç taşı da alıp heybesine attı.

Sür'atle orduların bulunduğu yere geldiler. Câlût, tekrar meydan okudu: «Tâlût!» diye haykırdı. **«Benimle sen mi cenk edeceksin, yoksa bir pehlivan mı göndereceksin?.»**

Tâlût, Dâvûd Aleyhisselâm'a, atını, zırhını ve silâhını vermek istedi. Fakat O:

«Bana bunların hiçbiri hâcet değil, Rabbim bana yardım ederse, silâhı ne yapayım? Rabbimin yardımı olmazsa ne kadar mükemmel silâh olursa olsun, kırılır.» dedi.

Sapanını aldı ve Câlût'a doğru yürüdü. Câlût, güçlü kuvvetli bir adamdı. Askerlerini yararak meydana çıktı. Hemen Dâvûd heybesinden çıkardığı üç taşı sapanına koydu. **«Bismillâh»** deyip Câlût'a attı. Akabinde, Hak Teâlâ'nın izniyle, onu cansız yere serdi. Bunun üzerine askeri şaşırdı ve dağıldı. Bu hâl Müslümanları pek sevindirdi. Yıllardır mağlûb oldukları düşmana gaalib gelmişlerdi.

Dâvûd Aleyhisselâm, bu başarıyı müteakib Tâlût'a geldi. Ve:

«Va'dettiğini yerine getir.» dedi. Kızını istedi. Fakat Tâlût:

«Kızımı nikâh akçesiz mi almak istiyorsun?» dedi. Dâvûd:

«Sen benimle nikâh akçesi şart etmedin, benim bir şeyim yok. Dilersen bir şey takdîr et, yavaş yavaş onu sana ödeyeyim» diye cevâb verdi. Tâlût:

«Mülkten nasibini nikâh akçesi olarak ver.» dedi. Bu teklîf Benî İsrâîl'i kızdırdı. Tâlût'a hücûm ettiler:

«Niçin Dâvûd'a zulmediyor, va'dini yerine getirmiyorsun?» dediler.

Tâlût, Benî İsrâîl'in Dâvûd'a olan sevgisini görünce sözünü değiştirdi:

«Ben ondan kızım için mal istemiyorum ve tâkati olmayan bir şeyi teklîf etmiyorum. Dâvûd, cenkçi bir er. Etrâfımızda çok düşmanımız var. Onlardan iki yüzünü öldürsün. Kızımı ona vereyim.» dedi.

Dâvûd, bu teklîfi kabûl etti. Filhakîka, ikiyüz kişi öldürdü. Tâlût da kızını ona vermek zorunda kaldı. Bu sûretle mülkün yarısına da sâhib oldu. Benî İsrâîl buna pek sevindi. Her yerde onun meziyetlerini metheder oldu.

Bu hâl Tâlût'u kıskandırdı. O'nu hîle ile öldürmeyi kurdu. O zamanlar Enbiyâ ve Melikler asâ ile yürürlerdi. Tâlût'un başı altın toplu ve ucu demirli bir asâsı vardı. Bir gün, Dâvûd, yerine otururken ansızın asâsını üzerine attı. Dâvûd, atik davrandı, başını çekti, asâ duvara saplandı, bu sûretle muhakkak bir ölümden kurtuldu.

Dâvûd;

«Ne o, beni öldürmeyi mi kurdun?» dedi. Tâlût:

«Hayır, maksâdım, cesâretini sınamaktı, yoksa korktun mu?» dedi. Dâvûd:

«El'ıyâzübillâh, ben, Hak Teâlâ'dan gayri kimseden korkmam.»

diye cevâb verdi. Sonra, duvardan asâyı çekti. Tâlût'u korkutmak için:

«Haydi öyleyse, şimdi sen de benim asâmın karşısında dur, cesâretini bana göster, göreyim, Tevrât'ta, fenâlığın karşılığı fenâlıktır, diye yazıyor.» dedi. Fakat Tâlût çok yalvardı. Özür diledi. O da, O'nu afvetti.

Buna rağmen, aradan bir müddet geçince Tâlût, bir gece, yine Dâvûd Aleyhisselâm'ı öldürmeye niyet etti. Dâvûd bunu haber aldı. Zevcesine bir tulum şarab getirtti. Onu yattığı yatağın içine koydu. Üzerini yorganla örttü. Tâlût, Dâvûd zanniyle, geceleyin yatağa şiddetli bir kılıç salladı. Şarab saçılıp kokusu etrâfa yayıldı. Tâlût, nihâyet rakîbini öldürdüğünü sanarak, sevinerek çıkıp gitti. **«Allah, Dâvûd'a rahmet etsin, çok şarab içmiş.»** dedi. Fakat sonra hakîkati öğrenince, kalbine korku düştü. Yattığı vakit, evinin her yanını kilitlemeye, ve etrâfında muhâfızlar bekletmeye başladı.

Bir gece, herkes uyuduktan sonra, Dâvûd Aleyhisselâm, Tâlût'un evine geldi. Muhafızların uykuya dalmış, kapıların açılmış olduğunu gördü. Tâlût da derin bir uykuya dalmıştı. Başına, ayağına, sağına ve soluna birer ok dikerek bırakıp gitti.

Tâlût uyandığı vakit, okları gördü:

«Cenâb-ı Hak Dâvûd'a rahmet etsin, ben fırsat bulunca O'nu öldürmek istiyorum. Fakat O, bu fırsattan faydalanmamış.» dedi.

Ertesi gece, Dâvûd Aleyhisselâm, yine O'na uyurken gitti. Bu sefer, abdest ibriğini ve bardağını aldı. Sakalından birkaç kıl yoldu, elbisesinden de bir parça keserek ayrıldı.

Bir gün Tâlût, atla kıra çıkmıştı. Dâvûd Aleyhisselâm'ın kendisinden uzakta, yaya gitmekte olduğunu gördü. Hemen üzerine atını sürdü. Fakat Dâvûd, atik davrandı. Koşarak gözden kayboldu. Bir mağaraya girip saklandı. O anda bir örümcek, mağaranın ağzına yuva yaptı.

Tâlût, bu mağaraya geldiği vakit;

«Eğer Dâvûd buraya girseydi, bu örümcek yuvasını bozardı.» dedi. Ve ayrılıp gitti. Dâvûd Aleyhisselâm da orada âbidlere katılıp ibâdete yüz tuttu.

Âlimler, bu vak'ayı da işitince, Dâvûd Aleyhisselâm'a suikasdetmek istediği için, Tâlût'a ta'netmeye başladılar. O da kendisine ta'nedenleri birer birer öldürdü. O kadar âlimlerden bir kadından başka kimse kalmadı. Bir gün onun da öldürülmesini emredince, Hak Teâlâ, cellâdın kalbine merhâmet verdi:

«Âlime ihtiyaç var, bâri bu kadın kalsın.» diyerek O'nu sakladı. Tâlût'u da **«Kadını öldürdüm»** diye kandırdı.

Aradan zaman geçti. Tâlût'un kalbine pişmanlık geldi. Ve geceyi gündüze katıp ağlamaya yöneldi. Her gece makbere makbere dolaşır, **«Bana, tevbe vâr olduğunu bilen Allah için bana haber versin.»** diye ölülere yalvarırdı.

Bir gece bir kabirden:

«Yâ Tâlût! Bize dünyâda diriliğimizi çok gördün, şimdi de kabirlerimizde ezâ etmeye başladın» diye bir ses işitti. Üzüntüsü daha ziyâde arttı. Yanında dâimâ birlikte dolaştırdığı cellâdının bile merhâmet damarları kabardı.

Cellât dedi ki:

«Ey melîk! Senin hâlin o melîkin hâline benziyor ki, bir gece bir kasabaya girmişti. Bu sırada bir horoz ötmüş, horozun bu vakitsiz ötüşünden vehme kapılarak kasabanın bütün horozlarını boğazlatmıştı. Sonra yaptığını bir an için unutmuş, yatarken adamlarına: «Horoz öterken beni uyandırın da yolumuza devâm edelim» demişti. «Kasabada tek horoz bırakmadın ki, öttüğünü işitelim.» diye cevâb vermişlerdi. Sen de ey melîk, dîne âid müşkillerimizi soracak tek âlim bırakmadın...»

Tâlût'un üzüntüsü büsbütün arttı. Cellâd:

«Sana bir âlim haber verirdim, fakat korkarım ki O'nu öldürürsün.» dedi.

Tâlût:

«El'ıyâzübillah, artık kimseyi nâhak yere öldürmem» diye cevâb verdi. Cellâd da sakladığı âlim kadının bulunduğu yeri haber verdi. İkisi birlikte kadının evine gittiler. Tâlût, dışarıda kaldı. Cellâd, içeri girdi. Kadına dedi ki:

«Seni ölümden kurtarıp gizlediğim için bir hakka sâhib miyim?» Kadın: **«Evet!»** dedi. Bunun üzerine cellâd,

«Senden bir hâcetim var, Tâlût kapıda bekliyor, günâhlarına tevbe için bir çâre var mı diye soruyor» dedi.

Âlim kadın:

«Ben bir çâre bilmiyorum. Fakat Eşmoil Aleyhisselâm'ın kabrini biliyorsunuz. O'na gidelim. Olur ki maksâdımıza ereriz.» diye cevâb verdi.

Üçü birlikte Eşmoil Aleyhisselâm'ın kabrine gittiler. Kadın duâ etti. Tâlût ve cellâd **«Âmîn»** dediler. Akabinde Eşmoil Aleyhisselâm'ın başından toprağı silkip kabrinden çıktığını gördüler.

Âlim kadın:

«Tâlût, kendisi için tevbeye bir çâre var mıdır diye soruyor.» dedi.

Eşmoil Aleyhisselâm, Tâlût'a:

«Benden sonra neler yaptın?» diye sordu.

Tâlût:

«Fenâlık nâmına bir şey kalmadı ki ben onu işlememiş olayım. Şimdi sana, tevbeye çâre istemeye geldim.» diye cevâb verdi.

Eşmoil Aleyhisselâm, şu tavsiyede bulundu:

«Tevben şudur ki, oğullarınla muhârebeye gidersin. Onları ileriye cenge gönderirsin. Cümlesi önünde katledilir. En sonunda kendin cenge girersin. Ve ölünceye kadar cenk edersin.»

Eşmoil Aleyhisselâm bu sözleri söyledikten sonra tekrar kabrine girdi ve ölü oldu. Tâlût, büsbütün kederlendi. Oğullarının kendisine itâat etmemesi korkusu yara üzerine yara oldu.

Ertesi gün, çocukları Tâlût'un yanına geldikleri vakit, babalarının pek kederli olduğunu görüp merâk ettiler. Tâlût dedi ki:

«Çocuklarım, ben ateşe atılsam, beni kurtarmak için canınızı fedâ eder miydiniz?»

Çocukları: **«Hay hay!»** dediler. **«Sen mihnette ölürken bize rahat gerekmez. Ne yapmamızı istiyorsun?»**

Tâlût, hâdiseyi olduğu gibi çocuklarına anlattı. Çocukları:

«Mâdemki sen ölümü seçtin, senden sonra biz hayâtı ne edelim? Nereye gidersen, senden ayrılmayız, birlikte gideriz.» dediler.

Bilâhare Tâlût, on oğlu ile cenge gitti. Çocukları, birer birer cenkte can verdi. En sonra da kendisi katledildi. Kırk yıl melîklik etmişti.

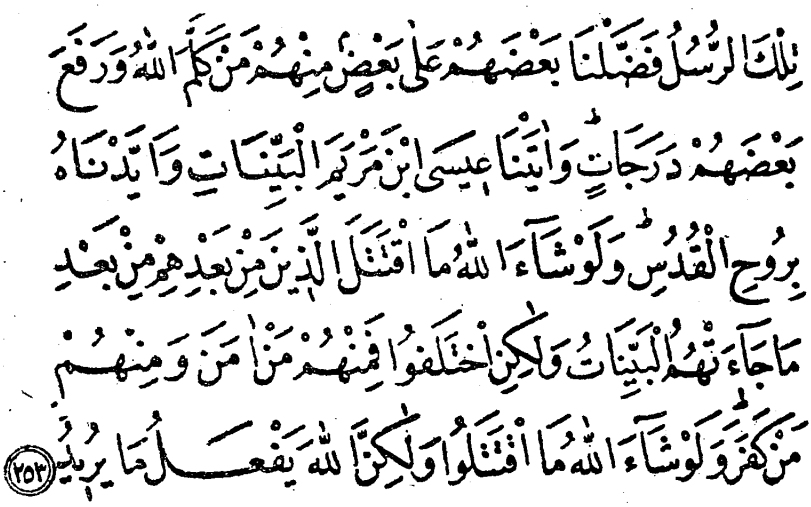
Tâlût'un ölümünden sonra bütün Benî İsrâîl, Dâvûd Aleyhisselâm'a yöneldi. Nübüvvet ve mülk onda toplandı. Halbuki o zamana kadar nübüvvet ve mülkten her biri ayrı ayrı kimselerde olurdu. Yine o zamana kadar Benî İsrâîl müttehid bir hâlde değildi. Dâvûd Aleyhisselâm, toprak bütünlüğünü de te'mîn etti. Bu sebeble buyuruldu ki:

[Allah Teâlâ, Dâvûd Aleyhisselâm'a mülk ve nübüvvet verdi. Ve dilediğini O'na öğretti.]

Zırh san'ati, Zebûr, güzel ses. Zebûr'u okuduğu vakit, en vahşî hayvanlar yanına gelir, boyunlarını uzatırlardı. Kuşlar başının üzerinde havada kanad açıp dururlar, ona gölge olurlardı. Su akarken akmaz, rüzgâr eserken dururdu. Ve bir hasta ona dokunsa, şifa' bulurdu.

[Eğer Allah Teâlâ'nın insanları birbiriyle def'etmesi olmasaydı, arz, muhakkak fesâda uğrardı. Fakat Hak Teâlâ âlemlere fazl sâhibidir.]

252 [İşte bu kıssalar, Hak Teâlâ'nın âyetleridir ki, onları sana tilâvet ediyoruz. Sen, gönderilen Peygamberlerdensin.]

253 [Bu sûrede kıssaları zikredilen Peygamberlerin bâ'zılarını bâ'zılarına üstün kıldık. Allah Teâlâ bunlardan ba'zısı ile söyleşti. Ba'zısının da derecesini yükseltti.]

Hak Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselâm'la Sinâ Dağı'nda ve Resûl-ü Ekrem Efendimiz'le de Mirâc gecesi söyleşti.

Dereceleri üstün olan Peygamberlerin en üstünü şübhesiz Efendimiz (S.A.V.)'dir. Her Nebîye bir Âyet verildiyse, o Âyetin misli Peygamber (S.A.V.) Efendimize de verilmiştir. Resûl-ü Ekrem, işâretiyle ayın şakkolması gibi, ayrılışına hurma kütüğünün inleyişi, taş ve ağaçların ona selâm vermesi gibi, hayvanların risâletine şehâdeti ve parmakları arasmdan su kaynaması gibi ve nihâyet, ins ve cinnin benzerini meydana getirmekten âciz kaldıkları Kur'ân-ı Azîmüşşân gibi nice âyât ve mu'cizâtla diğerlerine üstün kılınmıştır.

[Meryem'in oğlu Îsâ'ya açık delîller ve mu'cizeler verdik. Ve O'nu Rûh-ı Kudüsle (Cebrâil Aleyhisselâmla) te'yîd ettik. Eğer Hak Teâlâ dileseydi, Peygamberlerin, arkasındaki ümmetler, kendilerine o açık delîller geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin ihtilâfa düştüler. Ba'zısı, (Allah Teâlâ'nın tevfikiyle) îmân etti. Ba'zısı da (yüz çevirip) kâfir oldu. Eğer, yine Allah Teâlâ dileseydi, birbirlerini öldürmezler (hepsi hidâyet üzere) birleşirlerdi. Fakat Hak Teâlâ dilediğini işler, (fazliyle kimine îmânı tevfîk eder ve adliyle kimini dalâlette bırakır.)]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ
يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ۗ وَالْكَافِرُونَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

254 [**Ey îmân edenler! Size verdiğimiz maldan üzerinize infâkı îcâbettiğimiz şeyi edâ edin. O gün erişmeden ki, onda alım satım yok** (ki infâk edecek bir şey alasınız veyâ bir şeyinizi fedâ edib azâbından kurtulasınız.) **Dostluk da yok,** (dostlarınız sizi muâhaza ettirmesin. Hak Teâlâ'dan izinsiz) **şefaat de yok. Zekâtı terkeden kâfirler nefislerine zulmedicilerdir.**]

Zekâtı terk edenlere kâfirler denilmesi, terk etmek kâfirlerin sıfatlarından olduğu içindir.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ
سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ
مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِندَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۚ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۖ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ
فَمَن يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

255 **[Allah, yegâne ma'bûd-ı haktır. Ondan başka ma'bûd yoktur. Hayât sıfatiyle muttasıf bâki', dâim, ebedîdir. Halkın umûruna kaaîmdir. O'nu ne gaflet basar, ne uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun mülküdür. O'nun izni olmaksızın kim yanında şefaat edebilir? O, yarattıklarının, önlerinde ve arkalarında ne varsa, hepsini bilir. Onlarsa, O'nun mâ'lûmatından hiçbirini kavrıyamazlar, ancak dilediği kadarını kavrıyabilirler.]**

[O'nun kürsüsü gökleri ve yeri ihâta etmiştir]

Tefsîr yazanlar Kürsî hakkında ihtilâf etmişlerdir. Hasan Basrî'ye göre Kürsî, Arş'ın kendisidir. Ebû Hüreyre'ye göre Kürsî, Arş'ın önüne konmuştur. Ba'zı hadîslerin ifâdesine göre, yerle gökler Kürsî'nin yanında sahrâda bir halka gibi kalırlar. Kürsî de Arş'ın yanında sahrâda bir halka gibi kalır. İbn-i Abbas (R.A.):

«Yedi kat gökler, Kürsî'nin içinde bir kalkan üzerine bırakılmış yedi dirhem gibidir.» demiştir.

[Ve bunların (göklerin ve yerin) **muhâfazası O'na ağırlık ve meşakkat vermez. O, pek ulu, pek büyüktür.]**

Resûl-ü Ekrem Efendimiz;

«Kur'ân'da en büyük Âyet, Âyet'ül-kürsî'dir. Hak Teâlâ, Âyet'ül-kürsîyi okuyan kimse için, bir Melek gönderir ki, onu okuduğu saatten ertesi günü o saate kadar onun hasenelerini yazar, seyyielerini mahveder.» buyurmuşlardır.

256 **[Dînde zorlama yoktur. Hak, dalâletten cidden ayrılmıştır.]**

Açık Âyetlerle îmân küfürden ayrılmıştır, ki îmân, insanı, ebedî saâdete, küfür de sermedî şekâvete götürür. Aklı başında bir adam, bu apaçık delîller karşısında îmân eder, saâdet ve necâta erer. Zora ihtiyâc yoktur.

[Kim ki Şeytan'a (putlara, Allah Teâlâ'dan gayri ibâdet olunan veyâ ibâdetten meneden şeylere) **küfreder, Allah Teâlâ'nın ulûhiyet ve vahdâniyetine îmân eylerse; O,** (dînde) **sağlam, kuvvetli bir kulpa tutunmuştur, ki kopmak ihtimâli yoktur. Allah, işitir ve bilir.]**

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ
وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓـئُهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ يُخْرِجُوْنَهُمْ
مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ
فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْ حَآجَّ اِبْرٰهٖمَ فِيْ رَبِّهٖٓ
اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيٖ
وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ؕ قَالَ اِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ
يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِيْ كَفَرَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۚ ﴿٢٥٨﴾

257 [**Allah Teâlâ, îmân edenlerin velîsidir** (dostu ve yardımcısıdır). **Onları zulmetten nûra çıkarır.**]

Karanlıktan, hidâyet ve tevfîkiyle cehilden, hava ve hevesine uymaktan, vesveselere kapılmaktan, küfre götüren şübhelerden çıkarır, hidâyet nûruna idhâl eder, ki kâmil îmân onunla husûl bulur.

[**Kâfir olanların velîleri de Şeytanlardır, ki onları aydınlıkdan karanlıklara çıkarırlar. İşte bunlar ateşliktirler ve dâim orada kalacaklardır.**]

258 [**Allah Teâlâ, kendisine mülk** (saltanat) **verdiği için** (gururlanarak) **İbrâhim Aleyhisselâmla Rabbî hakkında çekişen,** (hüccet yarışına kalkışan) **kâfiri görmedin mi?**]

Bu kâfir Nemrûd'du. Gurûrundan Allahlık iddiâsına kalkmıştı. Müfessirler, münâzaranın zamânı üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Mukaatil'e göre, bu, İbrâhim Aleyhisselâm'ın putları kırdığı için, atıldığı zindândan, yakılmak üzere çıkarıldığı zamandı. Ba'zılarına göre de; münâzara, ateşe atıldıktan sonra, bir kıtlık senesi esnâsında yapılmıştı. Nemrûd o yıl, yalnız kendisinden başka kimsede bulunmayan buğday ve sâir hubûbâtı halka dağıtırken, her gelene: «**Rabbin kimdir?**» diye soruyor, ve ancak «**Sensin!**» diye müsbet cevâb verenin erzâkını veriyordu. Bu arada İbrâhim Aleyhisselâm da buğday almak üzere kendisine mürâcaat etmiş, aynı suâl O'na da sorulmuştu. O da:

«**Benim Rabbim öldürür ve diriltir.**» diye cevâb vermişti. Bu sebeble istediği buğday kendisine verilmemiş, geri döndürülmüştü.

İbrâhim Aleyhisselâm, evine dönerken, yolda âilesini birdenbire ye'se düşürmemek için, çuvallarını kumla doldurmuştu. Fakat, bir müddet sonra refikası çuvalları açtığı zaman, en iyi cinsten unla dolu olduğunu gördü. Bununla pişirdiği yemeği önüne getirdiği vakit İbrâhim Aleyhisselâm refikasına sordu:

«**Bunu ne ile yaptınız?**» Refikası:

«**Getirdiğin undan**» diye cevâb verdi. O vakit İbrâhim Aleyhisselâm, bunun Allah'ın rahmetinden olduğunu bildi ve O'na hamd ve şükretti.

[(Hani Nemrûd, İbrâhim Aleyhisselâm'a: «Rabbin kimdir?» diye sormuştu) **İbrâhim Aleyhisselâm «Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür» dedi. Nemrûd: «Onu ben yaparım» dedi.** (Ölümden afivle diriltir, ve katille öldürürüm.)]

Filhakîka iki kişi getirip birini öldürdü ve diğerini salıverdi.

[**İbrâhim** (Aleyhisselâm cevâb verdi:) **«Benim Rabbim** (Allah Teâlâ), **Güneş'i doğudan getiriyor, haydi sen de onu Batı'dan getir» deyiverince, kâfir donakaldı.**]

İbrâhim Aleyhisselâm münâzarada gaalib geldi.

[**Allah Teâlâ** (hidâyeti kabûl etmiyerek) **nefislerine zulmeden kavmi muvaffak etmez.**]

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ
يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ
بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ
لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ
وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259 **[Yâhûd o kimse gibi ki, binâlarının çatıları çökmüş, duvarları çatılarının üzerine yıkılmış bir şehre uğramıştı.]**

Bu şehir ve şehre uğrayan kimse hakkında ihtilâf vardır. Şehre uğrayan Uzeyr bin Şerhiya veyâ Hızır Aleyhisselâm'dı, yâhûd bir kâfirdi. Şehir için de Beyt'ül Makdis, veyâ tâundan kaçanların şehri, yâhûd Beyt'ül Makdis'den iki fersah uzaklıkta (Karyetül'-ıneb)di, denilmiştir.

[Allah Teâlâ, bu ölüyü nasıl diriltir, dedi. Bunun üzerine Hak Teâlâ, onu yüz yıl öldürdükten sonra diriltti. Ve ne kadar kaldın? diye sordu. O da: «Bir gün veyâ bir günden az» diye cevâb verdi. Allah Teâlâ buyurdu: Hayır, belki yüz yıl kaldın. Öyle iken yiyeceğine, içeceğine bak, bu uzun zaman zarfında nasıl bozulmamış. Ve merkebine bak!]

Kemikleri nasıl dağılmamış.

[Seni insanlara bir ibret nişânesi kılacağız.]

Rivâyet edilir ki, merkebine binerek kavminin yanına geldi. Ve ben Uzeyr'im diye kendini tanıttı. Fakat kimse inanmadı. Bunun üzerine Tevrât'ı ezber okudu. İçlerinden kimse Tevrât'ı ezber-

lemiş değildi. Buna inandılar ve fakat, hâşâ O'na Allah'ın oğlu, dediler.

Yine rivâyet edilir ki, Uzeyr, yerine döndüğü vakit gençti, fakat çocukları ihtiyarlamıştı. Kavmi, sözlerini dinledikleri zaman, bu yüz yıllık sözdür, demişlerdi.

[(Ve merkebine, yâhûd dirileceklerine taaccüb ettiğin) **ölülerin kemiklerine bak ki, onu nasıl diriltiriz.** (Yâhûd, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz.)]

[**Vaktâ ki O'na hak zâhir oldu; şimdi bildim ki, dedi, Hak celle ve alâ** (diriltmeye ve öldürmeye ve bundan gayri) **herşeye kudrette belîğdir.**]

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ
ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ
يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

260 [**Hani İbrâhim Aleyhisselâm, Allah Teâlâ'ya: «Yâ Rabbi! Ölüleri nasıl diriltiğini bana göster.» demişti.**]

Rivâyet edildiğine göre, İbrâhim Aleyhisselâm'ın bu sorusuna şu sebeb olmuştu: Bir gün, bir deniz kıyısında bir cesed görmüştü. Cesedi, kara ve deniz hayvanları âdetâ aralarında taksîm etmişlerdi. Deniz içine aldığı vakit, denizdekilere, karaya bıraktığı vakit de karadakilere yem olmaktaydı. Kalanını da rüzgâr savurup dağıtmaktaydı. İbrâhim Aleyhisselâm:

«Yâ Rabbi! Bu param parça cesedi, biliyorum ki, diriltirsin, fakat nasıl dirilttiğini bana göstermeni istiyorum, tâ ki bunu gözlerimle görüp kalbim mutmaîn olsun.» demişti.

[Hak Teâlâ O'na hitâbetti: Yoksa benim diriltmeye kaadir olduğuma îmân etmedin mi? dedi. İbrâhim Aleyhisselâm: «Evet, inandım, fakat görerek kalbimin mutmaîn olmasını istiyorum.» dedi. Allah Teâlâ buyurdu: Öyle ise dört kuş al. Şekillerini bellemek için kendine yönelt. İyice tanı. Sonra onları parça parça ayır ve her parçasını bir dağ üzerine bırak.]

Derler ki: Bu kuşlar tavus, horoz, güvercin ve kargaydı.

Müfessirlerin beyânına göre: Hak Teâlâ İbrâhim (A.S.)'e, o kuşları boğazlayıp tüylerini yolmasını, etlerini doğramasını, etlerini, tüylerini ve kanlarını birbirine katmasını ve her kuşu dörder parçaya ayırarak birer dağın üzerine koymasını emretmiş. Ba'zıları; «Her kuşu yedi parçaya bölmesini ve her birinden birer parça alarak yedi dağın üzerine koymasını, başlarını elinde tutmasını ve bundan sonra: Allah'ın izni ile gelin! diye çağırmasını emretmiştir.» demişlerdir. İbrâhim (A.S.) kuşları çağırmış. Ne görsün. Kuşların karışan cüzleri bir birinden ayrılarak havada dört tâne başsız kuş cüssesi meydana gelmiş! Sonra her kuş gelerek başına kavuşmuş.

Bunda şuna işâret edilmiştir ki: Tavus mecmâ-ı zînettir. Onun başını kopar ve gözlerini dünyâ zînetlerine kapa. Horoz, şehvete düşkündür, onu boğazla, şehvet bedeninden kurtul. Güvercin heveslerinin peşindedir, onu kes, heveslerine uymaktan sakın. Karga ihtiras kaynağıdır, onu katlet, ihtiraslarına gem vur. Kim nefsinde bu dört sıfatı öldürürse ebedî hayâta ulaşmış olur.

[Sonra onları (Allah'ın izniyle, yanıma gel diye) **çağır, sana koşa koşa gelsinler. Bil ki Allah Teâlâ Azîz'dir.** (İrâde ettiği şeyden âciz kalmaz. Her işlediğinde veyâ terk ettiğinde) **hikmet-i bâliğa sâhibidir.]**

261 **[Mallarını Allah yolunda infâk edenlerin hâli, yedi başak bitiren ve her başağında yüz tâne bulunan bir tâneye benzer.**

Hak Teâlâ dilediğine kat kat verir. Allah Teâlâ Vâsi'dir (fazladan verdiği ziyâde, O'na darlık vermez.) **Alîmdir,** (infâk edenin niyyeti ve infâk kudretini bilir.)]

262 [**Onlar ki mallarını Allah Teâlâ'nın tâatine infâk ederler.**]

Tebûk Gazvesi için hazırlanan ve (Ceyş-i usret) denilen ordunun techîzi için Hazret-i Osman bin deve, Abdurrahman bin Avf da dört bin dirhem harcetmişlerdi. Âyet-i Kerîmenin bunları taltîfen nâzil olduğu rivâyet edilir. Maamafih hükmü, nüzûl sebebine mahsûs değildir.

[**Sonra verdiklerinin arkasından başa kakmazlar, gönül incitmeyi revâ görmezler. Onların Rableri indinde ecirleri vardır. Onlara bir korku yoktur, mahzûn da olacak değillerdir.**]

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى ۗ
وَٱللَّهُ غَنِىٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُبْطِلُوا۟ صَدَقَٰتِكُم
بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا
يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ
تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ
مِّمَّا كَسَبُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

263 [**Güzel bir söz, bir mağfiret** (sâile gönül okşayıcı söz söylemek, isteğini tatlı sözlerle reddetmek, sâilin fakîr hâlini örtmek, hoşa gider bir va'd, bir din kardeşi için gıyâbında edilen güzel bir duâ, ara bulmak için sarf edilen söz) **arkasına ezâ takılan sadakadan hayırlıdır. Allah Teâlâ başa kakılan, eziyet edilen infâktan Ganîdir, Halîm'dir.** (Sadakasiyle başa kakan ve eziyet edene de ukûbetini tâcîl etmez.)]

264 [**Ey îmân edenler! Sadakalarınızın ecrini, başa kakarak, ezâ ederek ibtâl etmeyiniz.**]

[O münâfığın ibtâli gibi ki, sırf gösteriş için, kerîm ve sahî desinler diye, malını infâk eder de, ne Allah Teâlâ'ya ve ne son güne inanmaz.]

[Onun hâli, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur isâbet ederek onu dümdüz bırakır. Bu riyâkârlar, kazandıkları (bu vasftaki amelleri) **ndan sevâba nâil olamazlar.** (Taştaki toprağın yağmurla akıp gitmesi gibi bu amellerinden faydalanamazlar, kaybolur, gider). **Allah Teâlâ kâfirleri hayır ve irşâda hidâyet etmez.]**

Bu kavl-i kerîmden kolaylıkla anlaşılmıştır ki, ne gösteriş, ne sonradan başa kakarak, ezâ ederek yapılan infâk câiz değildir. Mü'minin behemehâl bundan kaçınması gerekir.

Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz:

«Ma'siyetler içinde sizin için en ziyâde korktuğum ma'siyet, küçük şirktir» buyurdular. Ashâb sordu:

«Yâ Resûlallah! Küçük şirk nedir?» Buyurdu ki:

«Riyâdır. Hak celle ve alâ Kıyâmet Günü kullarına amellerinin mükâfatını verdiği vakit, mürâilere diyecek ki: Dünyâda riyâkârlık ettiğiniz kimselerin yanına gidin, mükâfat bulur musunuz, görün!»

Yine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki:

«Hak celle ve alâ, Kıyâmet Günü, üç sınıf halktan hesâb soracak. Biri dünyâda Kur'ân lâfız ve ma'nâsını toplayan kimse ki, Hak Teâlâ, ona: (Sana verdiğim ilimle ne yaptın?) diyecek. O, cevâb verecek: (Yâ Rabbi! Geceleyin Sana ibâdet için kıyâm ettim). Fakat Allah ve Melâike onu tekzîb edecek. Hak Teâlâ O'na diyecek ki: (Belki bununla maksâdın, halkın sana kaarib ve âlim demeleriydi. Bu murâdına ise erdin.) Diğeri mal sâhibi kimse ki, Hak Teâlâ, O'na: (Sana verdiğim malla ne yaptın?) diyecek, O, cevâb verecek: (Yâ Rabbi! Onunla sıla-i rahmettim, malımı, hayra sarfettim). Fakat Allah ve Melâike O'nu tekzîb edecek. Hak Teâlâ, O'na diyecek ki: Belki bununla maksâdın, halkın seni kerîm ve sahî olarak anmalarıydı. Bu murâdına ise dünyâda erdin). Biri de o kimsedir ki, gazâda öldürülmüştür. Hak Teâlâ O'na da: (Benim için ne işledin?) diyecek. O, cevâb verecek: (Yâ Rabbi! Senin yolunda gazâ edip öldürüldüm). Fakat Hak Teâlâ ve Melâike O'nu tekzîb edecek. Hak celle ve alâ ona diyecek ki: (Belki bununla, maksâdın, halkın sana cesûr ve şeci demeleriydi. Dünyâda bu murâdına ise erdin). İşte Cehennem bu üç sınıf halkla kızdırılacak.»

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا
مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا
ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

265 [Allah Teâlâ'nın rızâsını arayan ve nefislerinde sadakalarının sevâbını bulacaklarını bilen ve tesbit ederek mallarını tasadduk ve infâk edenlerin hâli. Yüksek bir yerdeki güzel bir bahçenin hâline benzer ki, bol bir yağmur düşer de meyvalarını iki misli verir. Bol yağmur düşmese de ona çisenti yeter, Allah Teâlâ işlediklerinizi görüyor.]

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ
الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ
فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

266 [Sizden biriniz ister mi ki, bir hurmalığı, üzüm bahçesi olsun, altından nehirler aksın ve içinde meyvaların her çeşidi bulunsun. Kendisine de ihtiyarlık çöksün ve küçük, âciz çocukları bulunsun. Bu hâlde iken, o bahçeye yakıcı bir rüzgâr isâbet etsin de, yanıversin.]

Bu, münâfık ve mürâilerin hâllerine misâldir. Îmân ile hasenâtın ecri, sevâbı böyle bahçelere yapılan iyiliklerin Allah için olmasına mâni' olan samimiyetsizlik, riyâ, minnet ve ezâ da o yakıcı rüzgâra benzer. Nasıl bir bora, o bahçeyi bir anda mahvedivermiş ve yeniden meydana getirilmesi imkânı da kalmamışsa, amel-

lerini, riyâkârlık, minnet ve ezâ ile hükümsüz bırakanlar da Kıyâmet Günü, tam muhtâc oldukları bir zamanda, amellerinden faydalanamıyacaklardır. Filhakika pişmanlık duyacaklar, fakat bu da bir şeye yaramıyacaktır.

[İşte Hak Teâlâ, âyetlerini tefekkür edesiniz diye, böyle bildirir.]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ
مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا۟
ٱلْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغْمِضُوا۟
فِيهِ ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ
ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم
مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾

267 **[Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'nın tâatine infâkı, kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkardıklarınızın helâl ve temizlerinden yapın!.]**

Bu kavl-i kerîmde ticâret ve san'atla kazancın mubâh olduğuna ve kazancın iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrıldığına delâlet vardır.

Bir Hadîs-i Şerîfte:

«Kişinin en temiz yiyeceği helâl kazancından olanıdır, evlâdı da kazancındandır.» buyurulmuştur.

Diğer bir Hadîs-i Şerîfte de:

«Bir kimse, harâm kazancından tasadduk etse kabûl olunmaz, infâk etse bereket bulmaz ve saklarsa ateşte onun için azık olur. Kötülük, kötülüğü mahvetmez, belki kötülük iyilikle mahvolur.» buyurulmuştur.

Ekser âlimlere göre bu emir, zekât hakkındadır. Maamafîh, tatavvû hâlinde de aynı şekilde hareket etmek lâzımdır.

Başka bir Hadîs-i şerîfte de:

«Bir kimse bir ağaç veyâ ekin eker de, insan, kuş ve hayvanlardan herhangi bir mahlûk ondan yerse, yenilen, onun için sadaka olur.» buyurulmuştur.

[Âdi malı kasdetmeyin, ki onu infâk ediyorsunuz. Halbuki bir hak karşılığı o âdi şey size verilse almazdınız. Meğer ki, bütün haklarınızın kaybolacağı korkusu ile, göz yummuş olasınız. Bilin ki Allah Teâlâ (sizin infâkınızdan) ganîdir. (Size onu emretmesi sırf faydalanmanız içindir. Ve onu kabûl ve sevâbıyle) Hamîd'dir.]

268 [Şeytan, sizi yoksullukla korkutur. (Der ki; malını tut, tasadduk edersen fakîr olursun). Size cimriliği ve zekât vermemeyi emreder. Hak Teâlâ ise (sadaka ve zekât vermekle) size mağfiret (ve fazl-u kerem) va'dediyor. Allah Teâlâ'nın infâk eden kimseye fazlı vâsidir. İnfâkını bilir ve Âhirette sevâbını verir.]

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ
خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

269 [Hak Teâlâ dilediğine hikmet verir. Kime hikmet verilirse ona bir çok hayırlar da verilir. (Ve o hayır Âhirette artar, eksilmez). Bunu ancak kâmil akıl sâhibleri düşünür.]

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ
يَعْلَمُهُ ۗ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِنْ تُبْدُوا
الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۖ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ ۗ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

270 [Nafakadan ne infâk ederseniz ve ne nezreylerseniz,

Hak Teâlâ, onu bilir. Nefislerine zulmedenlerin yardımcıları yoktur.]

271 **[Sadakalarınızı âşikâre verirseniz ne gökçek olur. Eğer gizlice fakîrlere verirseniz bu hakkınızda daha hayırlıdır. Günâhlarınızdan bir kısmını mahveder.]**

Sadaka gerek açık ve gerek gizli verilmiş olsun, makbûldür. Fakat gizli vermek efdaldir. Bir Hadîs-i şerîfte:

«Gizli verilen sadaka, Rabbil'âlemîn'in gazâbını söndürür.» buyurulmuştur.

Âyet-i kerîme nâfile hakkındadır. Farz olan sadakalarda halkı teşvik etmek gâyesiyle, âşikâre vermek daha iyidir.

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre: Nâfile sadakanın gizlenmesi açıklanmasından yetmiş kat, ve farz sadakanın açıklanması gizlenmesinden yirmi beş kat efdaldir.

[Allah Teâlâ yaptıklarınızdan haberdârdır. (Sadakalarınızı açıklayın veyâ gizleyin, sevâbını verir.)]

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ
وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ
لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾

272 **[Onların hidâyeti sana vâcib değildir. Fakat Allah, dilediği kimseye hidâyet eder.]**

Belki sana vâcib olan onları güzellikle teşvîk ve irşâddır. Kötülüklerden nehyetmek ve azâbla korkutmaktır.

Saîd bin Cübeyr'den rivâyet edildiğine göre, Müslümanlar, zimmet ehline (İslâmların himâye ve tabiiyetinde bulunan gayri müslim kavimlerin) fakîrlerine tasadduk ederlerdi. Müslüman fakîrler çoğalınca, Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Müslümanları onlara

ihtiyâc hissedip de İslâmiyeti kabûl etsinler, diye sadaka vermekten menetti. Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.

Müslümanlar eskisi gibi Yahûdîlere ve zimmet ehline sadaka verir oldular.

Bu Âyet-i kerîmede, kâfirlere tasaddukun cevâzına delâlet vardır.

[Maldan ne infâk ederseniz faydası kendinizedir. İnfâkınız ancak, Hak Teâlâ'nın rızâsı için olsun. Maldan her ne ki infâk ederseniz sevâbı size tamâmen ödenir. Aslâ sevâbının noksaniyle zulmolunmazsınız.]

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ
أَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ
النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

273 **[Sadakalarınızı, nefislerini Allah yolunda cihâda vakfeden fakîrlere verin.]**

Bundan maksâd «**Suffe ehli**»dir denilmiştir. Bunlar Muhâcirînin fakîrlerinden dört yüz kişi kadardı. Mescîd-i şerîfin sofasında otururlardı. Bütün vakitlerini ilme ve ibâdete sarfederlerdi.

Diğer bir kavle göre de, bundan maksâd alelıtlak nefislerini Allah Teâlâ'nın tâatine vakfeden fakîrlerdir.

[Ki bu sebebten yeryüzünde dolaşmaya (kazanca ve ticârete) muktedir değillerdir. Hâllerini bilmeyen, (istemekten çekindikleri için) zengin zanneder. Sen onları sîmâlarından; (zâfiyet ve yüzlerinin sarılığından, giyinişlerindeki perîşânlıktan) tanırsın. Halktan bir şey istemezler. (Pek muztar kaldıkları takdîrde de ısrâr etmezler.) Maldan ne ki infâk ederseniz Allah Teâlâ onu bilir (ve ecrini verir.)]

Bir Hadîs-i şerîfte:

«İçinizden birinizin ipini alarak arkasında bir yük odun getirip bunu bir mikdâr hurmaya satması dilencilik etmekten çok hayırlıdır. Halk ona ister versin, ister vermesin.» buyurulmuştur. İslâmiyet dilenciliği tecvîz etmez.

Başka bir Hadîs-i şerîfde:

«Kim bir dilencilik kapısı açarsa; her hâlde Allah, ona bir fakr kapısı açar. Kim müstağnî bulunursa Allah onu muhtâc bırakmaz. Kim iffetli olmaya çalışır, istemekten sakınırsa Allah ona iffet verir.» buyurulmuştur.

Bir Hadîs-i şerîfde de:

«Hukuk-u ilâhiye âid günâhlar içinde öyleleri vardır ki, oruc, namaz, Hacc, Umre gibi ibâdetler gufrâna sebeb olmaz da, geçim yolunda çekilen gam ve meşakkatler o yoldaki günâha keffâret olabilir» meâlindedir.

Bir Hadîs-i şerîfde de:

«Ashâb sâlihlerden bir zâtı, gündüz oruc tutar, gece ibâdet eder ve çok zikreder diye medhetmişlerdi. Resûl-ü Ekrem Efendimiz:

«Yiyeceğini, içeceğini kim te'mîn ediyor?» dedi. **«Biz bakıyoruz»** dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

«Cümleniz ondan hayırlısınız.» buyurdular.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Tebûk Gazvesinden döndükleri vakit, Hazret-i Muâz, kendilerini istikbâl edip musâfaha etmişti. Efendimiz (S.A.V.):

«Yâ Muâz! Ellerin nasırlanmış.» buyurdular. Muâz:

«Evet, kazma elimde toprakla meşgûl oluyorum ve bu sâyede âilemi geçindiriyorum» deyince, Fahr-i Kâinat, Muâz'ı öptü ve:

«Bu eli Cehennem yakmaz.» buyurdu.

274 **[Gece, gündüz, gizli, âşikâr Allah yolunda mallarını infâk edenlerin Rableri indinde ecirleri hazırdır. Onlar için korku yoktur, mahzûn da olacak değillerdir.]**

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre, bu Âyet-i kerîme, Hazret-i Ali İbn-i Ebû Tâlib kerremallahü vecheh hakkında nâzil olmuştur. Yanında dört dirhemi vardı. Başka parası yoktu. Birini gece, birini gündüz, birini âşikâre, birini gizli infâk etmişti.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَوٰا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَوٰا ۗ
وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَوٰا ۚ فَمَن جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ
فَانتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَوٰا وَيُرْبِي
الصَّدَقَاتِ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾

275 **[O kimseler ki ribâ yerler, Kıyâmet Günü kabirlerinden, Şeytan çarpmış da deliye dönmüş bir kimse gibi kalkarlar. Bu onların, alım satım ribâ gibidir, demeleri yüzündendir. Halbuki Allah Teâlâ, alım satımı helâl, ribâyı harâm kıldı.» buyurmuştur.]**

Ribâ, **fâiz** demektir. Fâizcilik, câhiliyet devrinden kalmadır. Birine muayyen bir müddet için ödünç para verirlerse, ondan muayyen bir ziyâde alırlardı. Müddet dolar da ödeyemezse borçlu: «Sen, müddeti uzat; ben de fâizi arttırayım.» derdi. Kendilerine: «Bu yaptığınız fâizciliktir.» denilirse: «Ribâ alış veriş gibidir.» diyerek fâizi alış-verişe kıyâs ederlerdi. Halbuki aralarındaki fark meydandadır. Bir dirhem yerine iki dirhem veren kimse bir dirhemini zâyi' eder. Fakat bir dirhem değerindeki malı iki dirheme satın alan birşey kaybetmez. O, ya buna muhtac olmuştur, yâhûd aldığı malın revâcı budur.

Bilmelidir ki, ticâret için malda fazla fiyat istemek harâm değildir. Harâm olan Peygamber (S.A.V.)'in beyân ettiği husûsî ziyâdedir. Bu ziyâde husûsî malda olur. Hadîs-i şerîfde:

«Altını altına, gümüşü gümüşe, buğdayı buğdaya, arpayı arpaya, hurmayı hurmaya ve tuzu tuza ancak bir birine müsâvi, ma-

lı malına ve peşin olarak satın! Ama altını gümüşe, gümüşü altına, buğdayı arpaya, arpayı buğdaya, hurmayı tuza ve tuzu hurmaya peşin olmak şartı ile dilediğiniz gibi satabilirsiniz. İki mal bir cinsden ise ziyâdeyi veren de alan da fâizcilik yapmış olur. Bunda alanla veren müsâvidir.» buyurulmuştur.

Peygamber (S.A.V.), bu hadîsde altı şey hakkında ribâyı nassan bildirmiştir. Sâir ribâ hükümleri bu altı şeye kıyâsla sâbit olur. Bu husûsda ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Tafsilâtı Fıkıh ve Usûl-i Fıkıh kitablarındadır.

Peygamber (S.A.V.):

«Ribâyı alana, verene, yazana, şâhid olana Allah lâ'net etti. Bu la'nette hepsi müsâvîdir.» buyurmuştur.

Diğer bir hadîsde:

«Ribâ yetmiş çeşiddir. Allah indinde bunların en hafîfi anasile zinâ eden gibidir.» buyurulmuştur.

[Kim ki Rabbinden bir öğüt erişir de ribâ yemeye son verirse nehiyden önce geçen günâhı mağfiret olunur. Ve aldığı ribâ geri alınmaz. Hakkındaki hüküm Hak Teâlâ'ya âiddir. Kim ki, ribâ harâm kılındıktan sonra helâl diyerek ona dönerse, onlar ateşliktirler ve dâim orada kalacaklardır.]

276 **[Allah Teâlâ ribânın bereketini giderir, ribâ giren malı mahveder. Sadakaların sevâbını katlar, (içinden sadaka çıkan mala bereket verir.) Allah Teâlâ harâmı, helâl tanımakta ısrâr ve irtikâb eden günâhkârlardan râzı olmaz ve onları sevmez.]**

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾

277 **[Îmân edip sâlih ameller işleyenler, beş vakit namazı âdâb ve rükünlerine riâyet ederek edâ edenler ve zekât verenlerin Rableri indinde ecirleri vardır. Onlara korku yoktur, mahzûn da olacak değillerdir.]**

278 [**Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'dan korkun, ribâdan henüz alınmamış bâkıyeyi terkedin. Eğer ribânın harâm olduğuna îmân edenlerdenseniz.**]

Rivâyete göre; Abbas b. Abdilmuttalib ile Osman b. Affân (R. A.), hurma için ba'zı kimselere selem yapmışlardı. Hurma kemâle gelince sâhibleri:

«Eğer siz hurmadan bütün hakkınızı alırsanız kendimize yetecek hurma kalmaz. Râzı olursanız hakkınızın yarısını verelim, yarısını da ziyâdesi ile gelecek seneye veririz.» dediler.

Onlar da râzı oldular. Zamanı gelince, haklarını aldıklarında ziyâdeyi de istediler. O zaman bu âyet-i kerîme indi. Ve Peygamber (S.A.V.) kendilerini ziyâde istemekten nehy buyurdu. Onlar da vazgeçtiler.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا
فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِنْ كَانَ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ
ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾ ع

279 [**Eğer ribânın bâkıyesini terketmezseniz, Allah Teâlâ, ve Resûlüne karşı harbe girmiş olduğunuzu bilin.**]

Allah Teâlâ'nın harbi; ateş ve Resûlünün kılıcıdır, denilmiştir.

[**Şâyet (ribâyı helâl tanımaktan) tevbe ederseniz sermâyeniz yine sizindir. Bu sûretle ne zulmetmiş ve ne zûlmedilmiş olursunuz.**]

280 [**Eğer borçlu sıkıntıda ise, hüküm, genişlik vaktine kadar beklemek, ona mühlet vermektir. Bu gibi borçlarda alacağınızı**

tasadduk etmek, nâil olacağınız ecri bilirseniz, sizin için mühlet vermekten daha hayırlıdır.]

Bir hadîs-i şerîfde:

«Kim vâdesi gelen alacağına mühlet verir, te'hîr ederse, geçen her gün için o alacağını tasadduk etmiş gibi sevâba nâil olur.» buyurulmuştur.

Başka bir Hadîs-i şerîfde de:

«Sıkıntı içinde bulunan borçluya mühlet veren veyâ alacağının bir kısmını veyâ hepsini bağışlayan bir kimseyi, Hak Teâlâ, Kıyâmet Gününün sıkıntılarından kurtarır.» buyurulmuştur.

Diğer bir Hadîs-i şerîf de:

«Sıkıntıda bulunan borçluya mühlet veren veyâ alacağının bir kısmından veyâ hepsinden vazgeçen bir kimseyi Hak Teâlâ, Kıyâmet Günü Arş'ının gölgesinde gölgelendirir. Halbuki o gün, onun gölgesinden başka gölge yoktur.» meâlindedir.

Yine bir Hadîs-i şerîfde:

«Zenginin borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür. İçinizden bir kimsenin, zengin borçlusundan hakkını almak için onu tazyîk etmesinde beis yoktur.» buyurulmuştur.

Diğer bir Hadîs-i şerîf de:

«Mü'minin rûhu muallâktadır, borcunu ödeyinceye kadar yerine vâsıl olmaz.» meâlindedir.

281 **[O günden korkun ki, o gün, Allah'a döneceksiniz. Kişinin, hayır ve şer ne kazanmışsa, cezâsı o gün tamâmen verilir. Hiç bir kimse az mükâfat almak veyâ çok cezâ görmekle mağdur edilmez.]**

İbn-i Abbas (R.A.)'ın beyânına göre Cebrâil (A.S.)'in Peygamberimiz (S.A.V.)'e indirdiği son âyet budur, onu getirdiğinde:

«Bu âyeti Bakara sûresinden 280. âyetin başına koy!» demiştir.

Bundan sonra Peygamber (S.A.V.) Efendimiz 21 veyâ 9, yâhûd 7 gün, yâhûd 3 saat yaşamış; Hicretin 11. senesi Rebiulevvel ayının altıncı Pazartesi günü zevâl vakti vefât etmiştir.

İbn-i Abbas: **«En son inen âyet ribâ âyetidir.»** demiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ

كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ
اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ
سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ ۖ فَإِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ
وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ
وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۖ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا
شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۚ وَاتَّقُوا
اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾

282 **[Ey îmân edenler! Birbirinizden muayyen va'de ile borç alıp verdiğiniz zaman onu yazın!]**

Bu borç, ister alım-satımdan mütevellid olsun, ister alınacak

bir mala karşılık peşin verilen bir para olsun, ister ödünç verilmiş bulunsun, müsâvîdir. Hak sâhibinin va'desi gelmeden önce, hakkını istemesi câiz değildir. Eğer va'de karz içinse, ekseri ulemâya göre ona riâyet gerekmez. Borcun yazılması ba'zı ulemâya göre vâcib ve ba'zılarına göre de müstehâbdır. Fakat bir kısım ulemâ indinde borç ve rehinin yazılması bu Âyet-i kerîmeye istinâden farzdır.

[Ve bunu aranızda (taraflardan hiçbirine meyletmiyecek, iki tarafın haklarını gözetecek tarafsız) **bir kâtib-i âdil yazsın. Ve Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği veçhile yazmaktan çekinmesin de yazsın! Borçlu olan kimse de borcunu imlâ ve ikrâr etsin. Ve** (kâtib ve üzerinde hak olan kişi), **Rabbi Teâlâ'dan korksun da, o haktan zerre kadar bir şey eksik bırakmasın.]**

[Eğer üzerinde hak bulunan borçlu (malını israf ve telef eden bir) **sefîh, veya zayıf** (küçük, veyâ çok ihtiyâr) ve **bunak, yâhûd** (dilsizlik, tutukluk, dil bilmezlik gibi her hangi bir sebeble) **bizzat başkasından hakkını** (istemeye ve söyleyip) **yazdırmaya gücü yetmezse o talep ve ikrârı onun yerine, velîsi** (veyâ vasî, vekîl veyâ tercümanı) **yazdırsın. Ve bunu hak ve sıdk ile yapsın.]**

[Erkeklerden iki şâhid de getirin, ki îcâbında borca şahâdet etsinler. Eğer iki erkek bulunmazsa, o zaman doğruluğuna emîn olduğunuz kimselerden bir erkekle iki kadın şâhid olsunlar, kadınlardan biri unutursa, diğeri hatırlatır.]

Bu âyet-i kerîme'de kadınların akılları noksan ve zabıtları eksik olduğuna, unutkanlıklarına işâret vardır.

Bilinmelidir ki, şâhidliğin kabûlü için yedi şart vardır. Bunlar: İslâm, hürriyet, akıl, bülûğ, adâlet, mürüvvet ve bir de tõhmet bulunmamaktır. İmdi:

1) Kâfirlerin şâhidliği kabûl edilmez. Zîrâ yalancıların şâhidliği kabûl olunmazsa, kâfirinki evleviyetle kabûl olunmaz. Çünkü o, Allah'a karşı yalan söyler. Hanefîlere göre, Zimmîlerin (İslâm memleketi teb'asından olan gayr-ı müslimlerin) birbirlerine şâhidlikleri câizdir.

2) Kölelerin şâhidliği câiz değildir. Bunu yalnız İbn-i Mes'ud,

Enes b. Mâlik (R.A.) ile Kâdî Şüreyh câiz görmüşlerdir.

3) Delinin sözü makbûl değildir. Şâhidliği nasıl makbûl olur?

4) Çocukların şâhidliği makbûl değildir. Zîrâ Teâlâ Hazretleri: «Doğruluğuna emîn olduğunuz kimselerden..» buyurmuştur.

5) Adâlet şarttır. Adâlet; büyük günâhlardan sakınmak, küçük günâhları ısrâr ve devamla yapmamaktır.

6) Mürüvvet de şarttır. Mürüvvet; insanlık demektir. Bundan murâd, edeb ve terbiyeli, heybetli olmakdır.

7) Töhmet bulunmamak dahî şarttır. Bu sebebden düşmanın, düşmana şâhidliği makbûl değildir. Ve eğer menfaat varsa, kişinin oğluna ve babasına şâhidliği makbûl değildir. Menfaat yoksa makbûldür.

Kendi menfaati için şâhidlik yapanın şâhidliği dahî kabûl edilmez. Bu husûsda Fıkıh Kitablarında tafsîlât vardır.

[Şâhidler, şahâdetin edâsına dâvet edildikleri vakit imtinâ etmesinler. Az olsun, çok olsun onu va'desine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah Teâlâ indinde adâlete daha muvâfık, şahâdet için daha sağlam, şübheye düşmemenize daha yakındır. Meğer ki elden ele alıp verdiğiniz hazır bir ticâret (yâni peşin para ile yapılan bir ticâret) olsun. Bu takdîrde, (nizâ ve unutkanlık bahis konusu olmayacağı için) bunu yazmamanızda beis yoktur. Alım-satım yaptığınız vakit de şâhid tutun. Kâtibe de, şâhidlik edene de zarar verilmesin.]

Yâhûd kâtib ve şâhid da'vete icâbet etmemekle, hak sâhibini zarara sokmasınlar. Kâtib yazmaktan, şâhid şahâdetten imtinâ etmesin. Veyâ yerine başkalarını bulmak mümkünken, işleriyle meşgûl olanlar, işlerinden alıkonulmasın. Veya kâtibe ücreti ve şâhide hakkı verilmemekle ızrâr edilmesin. Bu âyetteki emirlerin ekseri ulemâya göre nedib ifâde ettiği söylenir.

[Eğer ızrâr eder, nehyolunduğunuz şeyi işlerseniz bu tâatten çıkmaktır, ki kendinize dokunacak bir fısk olur. Hak Teâlâ'nın emrine ve nehyine aykırı hareketten sakının, azâbından korkun. Allah Teâlâ, işlerinize âid hükümlerini size öğretiyor. Hak Teâlâ, her şeyi hakkiyle bilir.]

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ
أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ
يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۗ
وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾

283 **[Eğer seferde iseniz, bir kâtib de bulamadınızsa, bu takdîrde rehin kâfi.]**

Bu rehinde sefer şart değildir. Sefere çıkmayan kimse dahi rehin alabilir. Zîrâ Hz. Âişe (R. Anhâ.)'den rivâyet olunduğuna göre, Peygamber (S.A.V.) Medîne'de âilesi için bir Yahûdîden 20 ölçek arpa alıp, o'na zırhını rehin vermiştir. Ortada sefer yoktur.

[Birbirinize emniyetiniz varsa, kendisine emniyet edilen kişi, Rabbi Teâlâ'dan korksun, hıyânet ve hakkı inkârdan sakmsın da emânetini tamâmen ödesin.]

[Şahâdete çağırıldığınız zaman onu gizlemeyin. Kim gizlerse mutlak kalbi günâhkârdır. Allah Teâlâ, yaptıklarınızı hakkiyle bilir.]

284 **[Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. Kalblerinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Hak celle ve alâ onun hesâbını sizden alır. Dilediğini mağfiret ve dilediğine azâbeder. Allah Teâlâ, her şeye hakkiyle kaadirdir.]**

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ
مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا ۖ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

285 [**Muhammed Aleyhisselâm ve mü'minler, Rab Teâlâ'dan ona indirileni** (Kur'ân-ı Kerîm'i) **tasdîk ettiler. Muhammed Aleyhisselâm ve mü'minlerden her biri, Allah Teâlâ'nın vahdâniyetini, Meleklerinin mükerrem kulları olduğunu, Kitablarının O'nun kelâm-ı kadîmi** (olup ondaki helâlın helâl, harâmın harâm) **ve Peygamberlerinin** (emir, nehiy, va'dü va'dini kullarına tebliğ edici ve itâati vâcib) **kulları bulunduğunu tasdîk ettiler. Allah Teâlâ'nın Peygamberlerinden hiçbirini** (Yahûdî ve Nasrânîlerin yaptığı gibi kimini tasdîk ve kimini tekzîb ederek) **ayırdetmeyiz. «Ey Rabbimiz! İşittik, emrine itâat ettik. Senden gufrânını dileriz ve âkıbet** (ölümümüzden sonra) **varılacak merci ancak sensin» dediler.**]

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُۥ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ ۖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَآ
أَنتَ مَوْلَىٰنَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَٰفِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

286 [**Allah Teâlâ, hiç kimseye tâkati olmayan şeyi teklîf et-**

mez. Herkesin kazandığı hayrın ecir ve sevâbı kendinedir. Ve kazandığı şerrin de günâhı ve ıkaabı kendinedir. (Hayrın faydası kendisinedir. Şerr'i de kimseye zarar vermez.) **Ey Rabbimiz! Şayet unutur veyâ hatâ edersek bizi muâhaza buyurma!..]**

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Hatâ, unutkanlık veyâ ikrâhla işlenen günâhların muâhazası ümmetimden kaldırıldı.» buyurulmuştur.

[Ey Rabbimiz! Bizden evvelki ümmetlere yüklediğin ağır yükü bize yükleme.]

Rivâyet edilir ki: Hak celle ve alâ, onlara elli namaz ve mallarının dörtte birini zekât farz kılmıştı. Elbiselerine necâset bulaşsa, keserlerdi. İçlerinden biri bir günâh işlese, o günâhı sabahleyin kapısının önünde yazılmış bulurdu.

[Ey Rabbimiz! Tâkat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme! Günâhlarımızı afvınla izâle et! Bize mağfiret eyle! Bize rahmet et! Bizim nâsır, hâfız ve velîyy-i umûrumuz Sensin. Kâfirlere karşı bize yardım et!]

Rivâyet edilir ki: Fahr-i Kâinat (S.A.V.) Efendimiz, Mirâc gecesi bu duâyı okumuş, Melekler; **«Âmîn»** demişler ve Cenâb-ı Hak, icâbet buyurmuştur.

Sahih-i Müslim'de İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre, Resûl-ü Ekrem Efendimize Mirâc gecesi üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz, Bakara sûresinin sonu, Muhammed ümmetinden şirk koşmayan kimsenin büyük günâhlarının afvı.

Beyzâvî'de de kaydedildiğine nazaran, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz:

«Hak celle ve alâ halkı, halketmezden iki bin yıl evvel, kudret eliyle yazdığı Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti Cennet hazînesinden inzâl etti. Kim o âyetleri Yatsıdan sonra okursa, bütün gece ibâdet etmişcesine sevâba nâil olur.» buyurmuşlardır.

3 — ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Medîne'de nâzil olmuştur, 200 Âyettir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adiyle)

الٓمٓ ﴿١﴾ اللّٰهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾

1 **[Elif, lâm, mîm!]**

2 **[Allah Teâlâ, Mâ'bûd-ü bilhak ilâh O'dur. O'ndan başka mâ'bûd yoktur. Bâkî, dâim ve halkın umûruna kaaimdir.]**

Mukaatil İbn-i Süleymân, bu sûrenin ilk âyetlerinin nüzûl sebebinin yine Yahûdiler olduğuna kaaildir. Buna karşılık, Muhammed ibn-i İshak, Mübâhele Âyetinin, yânî:

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾

(Âyet: 62) âyetinin başına kadar olan âyetlerin Nasrânîler hakkında indirildiğine kaail bulunmaktadır ki, hemen bütün müfessirler de bu kanaattedirler. Bu husûsda Necrân Nasrânîlerinin Resûlüllah (S.A.V.) ile bir münâzarası rivâyet edilmektedir.

Mu'cem'ül-Büldân'da, Necrân, biri Yemen, diğeri Havrân ve üçüncüsü Kûfe civârında olmak üzere üç kasabanın müşterek ismidir. Burada mevzuubahs olan Yemen Necrânı'dır. O tarihte Nasrânîlerin dînî merkezlerinden biriydi. İşte buradan Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimize murahhas olarak bir hey'et gelmişti. Tarihte buna «Vefd-i Necrân» denir. Altmış kişiydiler. İçlerinden on dördü büyükleri, on dördün içinde üçü de en büyükleri idi.

Emîrleri El-Âkıb, vezîrleri El-Eyhem, dînî reisleri de Ebû Hârise ibn-i Alkame idi. Bu zâtın ilmî şöhreti vardı. Tedrîsâtta bulunuyor ve emrine verilmiş olan birçok kiliseleri idâre ediyordu. Çok zengindi.

Hey'et, bir gün, İkindi Namazından sonra Mescid-i Şerîf'de Efendimizin huzûrlarına girdi. Bu sırada, ibâdet vakitleri gelmiş olduğu için, Mescid-i Şerîf'de doğuya yönelerek ibâdet etmeye başlamışlar, Resûlüllah Efendimiz de: **«Bırakınız, ibâdet etsinler»** buyurmuştu. İbâdeti müteakib, Âkıb, El-Eyhem, Ebû Hârise, Resûl-ü Ekrem Efendimizle konuşmuşlardı. Konuşma esnâsında: «Hazret-i Îsâ, hâşâ, kâh Allah'tır, kâh Allah'ın oğludur, kâh sâlisü selâsedir» diyorlardı.

Îsâ'nın Allahlığına, ölüleri diriltmesini, hastaları iyi etmesini, gaybı haber vermesini delîl olarak gösteriyorlar; Allah'ın oğlu olmasına da: «Zîrâ belli bir babası yoktur.» diyorlardı. Sâlisü selâse (üçün, üçüncüsü) sözü için de «Allah, yaptık, kıldık diyor. Eğer bir olsaydı yaptım derdi.» diye istidlâl ediyorlardı.

Fahr-i Kâinat Efendimiz, bunlara İslâm'ı teklîf etti:

«Biz, senden evvel İslâma girmişiz.» dediler. Resûl-ü Ekrem:

«Yalan söylediniz. Allah Teâlâ'ya oğul isnâd edişiniz, îmânınızı tekzîb eder.» buyurdu.

«Allah'ın oğlu değilse, o halde bunun babası kim?» dediler.

Bunu müteakib Resûlullah (S.A.V.) ile aralarında şöyle bir konuşma cereyân etti:

Resûlüllah (S.A.V.):

«Bilmiyor musunuz ki, Allah, hayy-ü lâ yemûddur. Îsâ'ya ise fânîlik ârız olur.»

«Evet!»

«Bilmiyor musunuz ki, babasına benzemiyen hiçbir evlâd yoktur.»

«Evet!»

«Bilmiyor musunuz ki, Rabbimiz her şeyin üzerine Kayyûm'-dur. Onu hıfzeder, rızıklandırır. Halbuki Îsâ, böyle bir şeye mâlik midir?»

«Hayır!»

«Bilmiyor musunuz ki, Allah Teâlâ'ya yerde ve gökte hiçbir şey gizli değildir. Îsâ ise Allah'ın bildirdiğinden gayri bir şey bilir mi?»

«Hayır!»

«Rabbimiz, Îsâ'yı rahimde dilediği gibi tasvîr etti, bunu biliyor musunuz?»

«Evet!»

«Rabbimiz yemez, içmez, hadesten münezzehtir, bunu da biliyor musunuz?»

«Evet!»

«Îsâ'ya anası bir kadının hâmil olduğu gibi hâmil olmuş ve kadının vaz-ı hamli gibi onu vaz'etmiş, o da bir çocuğun gıdâ aldığı gibi gıdâ almıştı. Sonra da yer içerdi, hades yapardı. Bunu da biliyorsunuz değil mi?»

«Evet!»

«O hâlde Îsâ, zannettiğiniz gibi nasıl olur?» buyurdu.

Onlar da sükût ettiler. Maamafîh, sonra yine inâd ettiler **de:**

«Yâ Muhammed! Sen onun kelimetullah ve rûh-un minh (Allah'ın kelimesi ve ondan bir rûh) olduğu zannında değil misin?» dediler.

«Evet!» buyuruldu.

«Eh... İşte bu bize yeter!» diye, yine bilerek inkâr yoluna saptılar.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, sûrenin başından seksen küsûr âyet inzâl buyurdu. Nihâyet Âl-i İmrân Sûresinin 61. âyeti inzâl buyurulunca:

«Yâ Ebel - Kaasım! Bizi bırak, işimizi görelim de sonra gelir, dediğini yaparız» dediler ve ayrıldılar. Aralarında konuştukları zaman o üçten birisi:

«Anladınız ya, Muhammed hakîkaten Peygamber. Sâhibiniz hakkındaki nizâı ne güzel hâl ve fasletti. Bilirsiniz ki, her hangi bir kavim, bir Peygamber ile mülâ'aneye kalkışırsa, büyüğü küçüğü mahvolur. Eğer bunu yaparsanız kökünüz kurur. Mademki dîninizde kalmak istiyorsunuz, o hâlde bu zâtla düşmanlığı terk ve bir anlaşma yaparak memleketinize gidiniz» dedi.

Tekrar huzûr-u risâlete geldiler. Ve:

«Yâ Ebel-Kaasım, biz seninle mülâ'ane etmemeye ve fakat seni dininde bırakıp kendi dînimizde kalmaya karar verdik. Yalnız,

biz senden râzıyız, ashâbından bize bir zât gönder de ihtilâflı işlerimizi hâlletsin, bize hakem olsun.» dediler.

Cenâb-ı Peygamber:

«Öğle sonu bana gelin de size bir hakem tâyin edeyim.» dedi.

Hazret-i Ömer (R.A.): «Ben hiçbir zaman imâreti sevmedim, fakat o gün benim ta'yîn edileceğimi ümit etmiştim. Öğle namazını kıldık. Resûl-ü Ekrem sağına ve soluna bakıyor, göz gezdiriyordu. Ben de, beni görsün diye uzanıyordum. Nihâyet Ubeydetübnülcerrâh'ı gördü, çağırdı: «Onlarla git, aralarında çıkacak ihtilâfları hâllet, hakem ol!» buyurdu. Tek arzu ettiğim me'mûriyeti de Ebû Ubeyde alıp gitti.» dermiş.

Hâsılı, Necrânîler, İslâmiyeti kabûl etmemişlerse de, bir anlaşma yapmak sûretiyle, İslâm tabiiyetini kabûl etmişler ve berâberlerinde bir hakem alıp götürmüşlerdi.

Hey'et içinde, yalnız Ebû Hârise ibn-i Alkame'nin kardeşi Kürz ibn-i Alkame İslâmiyeti kabûl etmişti ve bunu açıklamıştı da. Necrân'dan hareket ettikleri vakit, Kürz, ağabeysi Hârise'nin yanındaymış. Söz arasında Hârise:

«Vallahi, o, bizim beklemekte olduğumuz Peygamber.» demiş:

Kürz:

«Peki, bunu bildiğin hâlde, ondan seni meneden ne?» diye sormuş.

O da:

«Kırallar bize çok servet verdiler. Şimdi ona îmân etsek hepsini elimizden alırlar» diye cevâb vermiş.

Bu cevâb Kürz'ün kalbinde bir ukde olmuş, nihâyet konuşmanın cereyânını ta'kîb ettikten sonra, İslâmiyeti kabûl ettiğini hikâye etmiştir.

Dünya sevgisi, birçoklarını işte böyle Hakkı kabûlden menetmiştir. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet: 14 bu rûhî hâleti ne güzel anlatır.

3-4 **[Yâ Muhammed! Hak celle ve alâ sana Kur'ân'ı adlile** (veyâ haberlerinde sıdkile veyâhûd Allah Teâlâ tarafından gönderildiğine dâir delillerle) **kendinden evvelki Kitabları** (tevhîd, sevâblar, haberler ve ba'zı şerîatlarda) **tasdîk eder olduğu hâlde, inzâl etti.]**

[Ve Kur'ân'ı indirmeden önce de, nâsa hidâyet olarak Mûsâ'ya Tevrât'ı ve Îsâ'ya İncîl'i indirmişti. Hak ile bâtılı ayırdeden diğer Kitabları da indirdi.]

[Onlar ki Hak Teâlâ'nın âyetlerine kâfir oldular. Şübhesiz onlara (Dünyâda ve Âhirette, küfürleri yüzünden) **şiddetli bir azâb vardır.]**

[Allah Teâlâ Gaalibtir. Ta'zibten menedilmez. Kendisine isyân edene intikâm eder.]

إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا
فِي السَّمَاءِ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ
فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ
إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾

5 **[Allah Teâlâ'ya yerde ve gökte bir şey gizli kalmaz.** (Her şeyi bilir. Kâfirlerin küfrüne, mü'minin îmânına muttalidir. Kıyâmet Günü herkese amellerinin cezâsını verir.)]

6 **[Döl yataklarında size** (erkek, dişi, beyaz, siyah, çirkin, güzel) **dilediği şekil ve keyfiyette sûret veren O'dur. O'ndan gayri ilâh yoktur. Azîz ve Hakîm O'dur.]**

Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

«Sizden biriniz bedeni annesinin karnında kırk gün meni olarak toplanır. Sonra 40 gün kan pıhtısı, 40 gün et parçası olur. Ondan sonra Allah Teâlâ ona dört emirle bir Melek gönderir. Bu Melek onun rızkını, amelini, ecelini ve şâkî mi yoksa mes'ûd mu

olacağını yazar. Sizden biriniz Cennetlik işler yapar. Hattâ Cennet'e girmesine bir arşın kalır. Ama kader yetişip Cehennemlik bir iş yapar; ve Cehennem'e girer. Biriniz Cehennemlik iş yapar; Cehennem'e girmesine bir arşın kalır. Ona da kader yetişip Cennetlik iş yapar ve Cennet'e girer.»

7 **[Sana Kur'ân'ı Allah Teâlâ inzâl etti. Onun bir kısmı muhkem âyetlerdir ki, bunlar Kitabın aslıdır. Bir kısmı da müteşâbihdirler.]**

Muhkem âyetler: Ma'nâsı açık, hakkında işkâl ve tereddüd husûle gelmiyen âyetlerdir.

Müteşâbih ise; muhkemin zıddıdır. Onun ma'nâsını anlamaya imkân yoktur.

[Fakat kalblerinde eğrilik bulunanlar (muhkem âyetleri bırakırlar da) fitne aramak (Hakkı karıştırmak, halkı şübheye düşürüp doğru yoldan saptırmak kasdiyle) ve isteklerine göre te'vîl etmek için müteşâbih olan âyetlere tâbi' olurlar.]

[Halbuki onun te'vilini Allah Teâlâ'dan başka kimse bilmez. İlimde rüsûh sâhibi olanlar da: «Biz, ona inandık, muhkemi, müteşâbihi, her biri, Rabbimiz Allah Teâlâ tarafındandır, hepsi haktır» derler. Bunları kâmil akıl sâhiblerinden başkası düşünemez.]

Yâhûd bunlardan yalnız kâmil akıl sâhibleri öğüt kabûl eder.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا

وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾

8 **[Ey Rabbimiz! Bizleri hidâyete erdirdikten sonra, kalblerimizi yanıltma. Bize kendi katından rahmet ihsân eyle. (Günâhlarımızı mağfiret et!) Cümlenin murâdını veren Sen'sin.]**

Bu Âyet-i kerîmede, hidâyet ve dalâletin Allah Teâlâ'dan olduğuna delâlet vardır. Bir Hadîs-i şerîfde:

«Kalb, meşî'et-i ilâhiyye indinde rüzgârın her yana döndürdüğü bir çöl nebâtının rişesi gibidir.» buyurulmuştur.

Efendimiz:

«Ey kalbleri hâlden hâle tahvîl eden Allah'ım! Kalblerimizi Dîn-i İslâm üzere tesbit et.» diye duâ ederlerdi.

رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ ٱلنَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ
ٱلْمِيعَادَ ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم
مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ ٱلنَّارِ ﴿١٠﴾

9 [**Ey Rabbimiz! Geleceğinde hiç şübhe olmayan bir günde, muhakkak ki Sen insanları toplayacaksın. Şübhesiz Allah Teâlâ va'dinden dönmez, derler.**]

10 [**Onlar ki kâfir oldular, ne malları, ne oğulları (dünyâda ve Âhirette) Allah Teâlâ'nın azâbından kendilerini kurtaramaz. Onlar Cehennem'in tutuşturacak odunudur.**]

كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ ۙ
وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۖ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ
وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَتُغْلَبُونَ
وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٢﴾

11 [**(O kâfirlerin Resûlüllah'ı tekzîbde ve hakkı inkârda âdetleri) Fir'avun oğullarının âdetleri gibidir.**]

[**Ve onlardan önce geçen ümmetlerin kâfirleri de bizim Kitablarımızı ve Resûllere verdiğimiz delîllerimizi tekzîb etmişlerdi.** (Senin kavminin tekzîb etmesi gibi.)]

[**Hak Teâlâ onlara günâhları yüzünden ikaab etti. Allah Teâlâ'nın** (âyetlerini ve Resûllerini tekzîb edenlere) **ikaabı şiddetlidir.**]

12 [**Yâ Muhammed! Kâfirlere de ki: Siz mutlak mağlûb olacaksınız ve Cehennem'de bir yere götürüleceksiniz ki, o ne fenâ bir döşek** (bir makar) **dır.**]

İbn-i Abbâs (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber

Efendimiz (S.A.V.) Bedir Gazâsında Kureyş'e gaalib gelerek Medîne'ye döndüğü vakit, Yahûdîlere:

«Allah Teâlâ'nın azâbından korkun, İslâm'a gelin, ki Kureyşe erişen musîbet size de ermesin, kaldı ki Peygamberliğimi Kitabınızdan bilmektesiniz.» buyurmuştu. Dediler ki:

«Yâ Muhammed! Sen, buna aldanma, harb ilmini bilmiyen bir kavme olan muzafferiyetini öne sürerek bizi onlara kıyâs etme ve bize gaalib geleceğini sanma.»

Âyet-i celîle bunun üzerine nâzil olmuştur. Ve filhakîka bilâhare hepsi mağlûb ve perîşân olmuşlardır.

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ
الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم
مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

13 [**Bedir Gazvesinde çarpışan iki cemiyette sizin için bir ibret vardı. Onlardan biri Hak Teâlâ'nın tâatinde vuruşuyordu, diğeri de kâfirdi.**]

Allah yolunda vuruşanlar, Resûlullah ve ashâbı idi. Üçyüzonüç kişiydiler. Yetmiş yedisi muhâcir, ikiyüz otuzaltısı da Ensârdandı. İçlerinde üç atlı ve yetmiş develeri vardı. Nöbetleşe binerlerdi. Hattâ Resûl-ü Ekrem ile Hazret-i Ali ibn-i Ebû Tâlib ve Zeyd bin Hârise radiyallahü anhümâ için bir deve olup, üçü nöbetle binerdi. Kâfirler ise; dokuzyüzelli kişi idi. Ve hepsi zırhlı idi. İçlerinden yüzü atlı ve yediyüzü develi idi. Gerek adet ve gerek silâh bakımından İslâmlara kat kat üstün idiler.

Bedir Gazâsı, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin ilk gazâları idi.

[**Onlar, Müslümanları gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı.**]

Müslümanlar üçyüz bu kadar, müşrikler de dokuzyüz bu kadar kişi olduğuna göre, kâfirler, mü'minleri iki misli, yâhûd kendilerinin iki misli kadar, ya altıyüz bu kadar, veyâ iki bine yakın görüyorlardı. Ve nihâyet kalblerine korku düşmüş ve bozulmuşlardı.

[Allah Teâlâ, dilediğini yardımiyle te'yîd eder. Bunda basîret sâhibleri için bir ibret vardır.]

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ
مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ
مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾ قُلْ
أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ
مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

14 [İnsanlara: Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, salma ve güzel atlar, deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar, ekinler kabîlinden şehevat sevgisi bezendi.]

[Fakat bunlar dünyâ hayâtının geçici metâıdır. Nihâyet varılacak yerin bütün güzelliği Allah yanındadır.]

15 [Yâ Muhammed! De ki: İstediklerinizden daha hayırlısını size haber vereyim mi?]

[Şirk ve günâhlardan ve dünyâ zînetleriyle süslenmekten sakınanlar için, Allah Teâlâ indinde, altından ırmaklar akan Cennetler vardır.]

[Ki orada dâimî olarak kalacaklardır. Bir de, zâhirî ve bâtınî bütün ayıplardan temizlenmiş zevceler ve Allah Teâlâ'nın rızâsı vardır (ki bu, ni'metlerin en büyüğüdür.)]

[Allah Teâlâ kullarının amellerini görür, (ihsân ehline sevâb verir, isâet ehline de ikaab...)]

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

«Hak celle ve alâ Cennet ehline, Benden râzı oldunuz mu? diyecek. Diyecekler ki: Ey Rabbimiz! Niçin râzı olmayalım ki bize amellerimizle lâyık olmadığız hâlde, mahzâ fazlından ni'metlerinin en üstününü veriyorsun. Cenâb-ı Hak buyuracak: Şimdi, sizi

ihsânlarımın efdali rızâma mahal kıldım. Bundan böyle artık ebediyen size gazâbetmem.»

Bu Âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre: Allah Teâlâ'nın ni'metlerinin ednâsı dünyâ metâıdır, üstünü, Allah rızâsı, ortası da Cennet ve naîmdir.

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ
وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

16 **[Onlar, Hak Teâlâ'ya tazarrû edip derler ki: Ey Rabbimiz! Sana ve Resûlüne îmân ettik. Artık günâhlarımızı mağfiret et, ve bizi ateş azâbından koru.]**

17 [Ki tâaate, musîbetlere, isyân ve aykırı hareketten sakınmaya] **sabredicilerdir. İmânlarında, sâlih amellerinde, kendileri ile Allah Teâlâ veyâ halk arasındaki sözlerinde gerçek olanlardır. Ve Allah Teâlâ'ya itâat ediciler, Allah Teâlâ'nın tâatinde mallarını infâk edicilerdir. Ve seherlerde namaz kılıcılardır.]**

Veyâ Sabah Namazını cemâatle kılıcılardır. Gecenin sonuna, Seher denilmesi, sabaha yakın olduğu içindir. Veyâ onlar ki teheccüdlerini sehere kadar uzatarak sonra istiğfâr edicilerdir.

Nâfi der ki: İbn-i Ömer (R.A.) geceyi ihyâ ederdi. Seher olunca, tâ sabah oluncaya kadar istiğfâr ve duâ ile meşgûl olurdu.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlar:

«Her gecenin üçte biri kaldığı vakit, Hak Teâlâ der ki: Ben, bu mülkün ve her şeyin hâlik ve mâlikiyim, kim Bana duâ ederse O'na icâbet ederim, kim Benden bir şey isterse O'na veririm. Kim günâhının mağfiretini dilerse O'nu bağışlarım.

Lokman Hekim de oğluna: «Horozdan daha âciz olma, seher vakti horoz öterken seni uykuda bulmasın» demiş.

18 **[Allah Teâlâ, kendisinden gayri ilâh olmadığını, vahdâniyyetine delâlet eden delîllerle, âyetleriyle açıkladı.]**

Rivâyet edildiğine göre: Şam'dan iki seyyah Yahûdî âlimi, Medîne'yi gördükleri vakit, biri diğerine:

— Bu şehir, âhir zaman peygamberinin şehrine pek benziyor, demişti. Nihâyet huzûr-u risâletpenâhiye girdiler. Kitablarında ta'rîf edilen vasıflarından O'nu tanıdılar. Dediler ki:

— Senden bir şey soracağız. Eğer bunu bize haber verirsen, doğruluğuna inanırız, sana îmân ederiz. Kitâbullahta en büyük şahâdet nedir?

Resûl-ü Ekrem, bu Âyet-i kerîmeyi okudu. İkisi de İslâm'a geldiler.

[Ve Melekler Allah Teâlâ'nın vahdâniyyetini ikrâr ettiler. İlim sâhibleri de vahdâniyyetini tasdîk eylediler.]

[O, emir ve nehyinde adli ikaamet eder olduğu hâlde. (Yâhûd, ilim sâhibleri vahdâniyyet-i bârîye hüccet ikaamet ettikleri hâlde.)]

[O'ndan gayri ilâh yoktur.]

[O Allah-ü azîmüşşân ki tevhîd etmiyene intikam eder ki, benzerine hiçbir müntekim kaadir olmaz. Dilediğine hükmeder, hiç kimse O'nu tahvîle kaadir değildir.]

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

19 **[Şübhesiz, Allah Teâlâ indinde hak dîn, İslâm Dînidir, ki tevhîddir. İslâm Dininde, kendilerine Kitab verilenler ancak, ha-**

kîkati bildikten sonra, hased ve ihtirasları yüzünden ihtilâfa düştüler.]

Yâhûd riyâset hırsı yüzünden. Yoksa şübhe ettikleri için değil, içlerinden bir kısmı; «İslâm Dîni, haktır» dediler. Bir kısmı, «Bu, bizim için değil,» dediler. Bir kısmı da külliyen inkâr ettiler.

Rebî bin Enes (R.A.) der ki:

«Mûsâ Aleyhisselâm, ölüm döşeğinde, Benî İsrâîl âlimlerinden yetmiş kişiyi çağırıp Tevrât'ı onlara emânet etmiş. Yûşâ Aleyhisselâm'ı da kendisine halîfe ta'yîn etmişti. Fakat bilâhare bunların ileri gelenleri tefrikaya düştüler, birbirlerini öldürdüler. O kadar ki, Uzeyr, Allah'ın oğludur, dediler.»

Bir rivâyete göre de: «Bu Âyet-i kerîme, Vefd-i Necrân hakkında nâzil olmuştur. Bunlar da Îsâ Aleyhisselâm hakkında ihtilâfa düşmüşler, hâşâ, O'na, Allah'ın oğludur,» demişlerdi.

[Kim Allah'ın âyetlerine küfrederse, şübhe yok ki Allah Teâlâ tez hesâb görücüdür.]

Halkın bütün işlediklerini bilir, hatırlamaya, düşünmeye muhtâc değildir.

20 **[Yâ Muhammed! Dîn husûsunda, Yahûdîler ve Nasâra, seninle mücâdele ederlerse de ki: «Ben, bana tâbi' olanlarla birlikte, kendimi Allah Teâlâ'ya teslîm etmişimdir.»]**

[Yâ Muhammed! Kitab verilenlere ve Arabın müşriklerine de de ki: «Siz, İslâmı kabûl ettiniz mi?» Eğer tevhîdde ve Muhammed Aleyhisselâm'ı tasdîkte ihlâs ederlerse, dalâletten çıkmış, hidâyete ermişlerdir. Eğer İslâm'dan yüz çevirirlerse, sana vâcib olan ancak risâletini tebliğdir (yoksa hidâyet değil.) Allah Teâlâ, kullarının tasdîk ve tekzîbini görücüdür.]

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ

بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ

الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ

بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

21 [**Onlar ki, Hak Teâlâ'nın âyetlerine ve Peygamberlerine verdiği mu'cizelere kâfir oldular ve babalarının nâhak yere Peygamberlerini katillerine râzı oldular ve halktan adille emredenleri de öldürdüler; onları azâb-ı elîm ile müjdele.**]

22 [**Onların dünyâda ve Âhirette amelleri heder olmuştur. Ve onları Allah'ın azâbından kurtaracak da yoktur.**]

İsrâil oğullarının Nebîlerine Kitab gelmez, belki vahiy gelirdi. Gelen vahyi kavimlerine söyledikleri vakit onları öldürürlerdi. Bunu tasdik eden kimselerden mârufu emir ve münkeri nehyedenleri de öldürürlerdi.

Ebû Ubeydetibnilcerrâh (R.A.) anlatıyor: Peygamberimiz Aleyhisselâm'a dedim ki:

— **Yâ Resûlallah! Kıyâmet Gününde azâbı şiddetli olan kimseler kimlerdir?**

Resûl-ü Ekrem buyurdu:

— **Peygamberlerini öldüren, münkerle emreden, mâruftan meneden kimseler.**

Sonra bu Âyet-i kerîmeyi okudu ve dedi ki:

— **Yâ Ebâ Ubeyde! İsrâil oğulları bir saat içinde kırk üç Nebî öldürdüler. Kezâ âbidlerinden yüz on kişiyi de mârufu emir ve münkeri nehyettikleri için öldürmüşlerdi.**

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ
كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ
وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

23 [**Tevrât'tan** (veyâ semâvî Kitablardan) **kendilerine nasib verilenlere ilmin ermedi mi? Aralarında hakem olması için Kitâbullah'a da'vet olunurlar.**]

Rivâyet edilir ki: Bir gün Resûl-ü Ekrem (S.A.V.); Yahûdilerin dershânesine gitmiş, kendilerini îmâna da'vet etmişti. Nuaym ibn-i Amr ve Hâris bin Zeyd dediler ki:

«**Yâ Muhammed! Sen de Dîn üzeresin?**» **Dedi ki: «İbrâhim Aleyhisselâm'ın dînindeyim.»**

«Fakat İbrâhim Yahûdî idi» dediler. Resûl-ü Ekrem dedi ki: **«Gelin, Tevrât'a mürâcaat edelim, o aramızda hakem olsun.»** Fakat imtinâ etmişlerdi.

[Sonra içlerinden bir kısmı yüz çevirerek dönüp gider.]

İbn-i Abbas (R.A.), rivâyet eder: Hayber ahâlisinden bir erkekle kadın zinâ etmişlerdi. Kitablarında recmedilmeleri yazılı olduğu hâlde, ikisi de tanınmış bir âileden oldukları için, recmetmek istemediler. Fakat mes'eleyi büsbütün örtbas etmek de mümkün olmadı. Nihâyet haklarındaki hükmü Peygamber Efendimize havâle ettiler. Efendimiz, recmlerine hükmetti. Kıyâmeti kopardılar. «Recmedilmelerine hükmedilemez.» dediler. Resûl-ü Ekrem: **«Benimle aranızda Tevrât hakem olsun»** dedi. Bu teklifi kabûl ederek âlimlerden İbn-i Sûrya'yı huzûr-u risâlete getirdiler. İbn-i Sûrya, recmin zikredildiği yeri açtı. Fakat elini recm âyetinin üzerine koyarak mâbadini okudu. Abdullah bin Selâm (R.A.) da Efendimizin huzûrlarında idi. **«Yâ Resûlallah! Recm âyetini okumayıp geçti.»** dedi. Sonra Kitabtan İbn-i Sûrya'nın elini kaldırarak âyeti okudu. Peygamber Efendimiz de kadını ve erkeği recmettirdi. Fakat Yahûdîler bundan hoşlanmamışlardı. Âyet-i kerîme bu hâdise üzerine nâzil olmuştur.

24 **[Onların haktan yüz çevirmeleri, bize sayılı günlerin mâadâsında ateş dokunmaz demeleri yüzündendir. Onları dînlerinde, babaları şefaat eder iftirâları mağrûr etti.]**

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25 **[Onları, vukuunda şübhe olmayan bir gün için topladığımız zaman hâlleri nice olur?]**

[O gün, her nefsin hayır ve şer kazandığının karşılığı tamâmen verilir. Zulüm de görmezler.]

İyilikleri eksilmez, kötülüklerinden fazla azâb görmezler.

Bu Âyet-i kerîmede ibâdetin ibtâl edilmeyeceğine ve îmân edenlerin ateşte ebediyen kalmıyacaklarına delâlet vardır. Îmân ve amelin karşılığı ne ateşte ve ne ona girmeden evvel olur. Belki kurtulduktan sonra olur.

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

26 [Yâ Muhammed! De ki: Ey mülkün sâhibi Allahım!]

Rivâyet edilir ki: Mekke'nin fethi üzerine Resûlüllah (S.A.V.) ümmetine Fars ve Rûm mülklerini va'detmişti. Münâfıklar ve Yahûdiler: «Muhammed nerede. Fars ve Rûm nerede? İkisi de kuvvetli. Muhammed'e Mekke ve Medîne yetmedi mi ki, Fars ve Rûm devletlerine tamah ediyor. Bu nasıl olur? Olacak şey değil,» dediler. Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu.

[Mülkü dilediğine verir ve dilediğinden alırsın.]

Mülkü Arab'a verip Fars ve Rûm'dan giderirsin. Yâhûd mülkü enbiyâya verir, zorbalardan giderirsin. Veyâ mülkü Âdemoğluna verir, İblîs ve askerlerinden giderirsin.

[Dilediğini azîz ve dilediğini zelîl edersin.]

Muhammed Aleyhisselâm ve ashâbını azîz ettin; gaalib ve muzaffer olarak on bin kişi Mekke'ye girdiler. Ebû Cehil ve ashâbını zelîl ettin, hepsinin başı kesildi. Veyâ îmân hidâyetiyle azîz, küfür ve dalâletle zelîl edersin. Yâhûd tâatle azîz, ma'siyetle zelîl edersin. Veyâ nusratla azîz, kahırla zelîl edersin. Veyâhûd zenginlikle azîz, fakrîle zelîl edersin. Veyâ kanâat ve rızâ ile azîz, hırs ve tamahla zelîl edersin.

[Hayır ve şer, Senin elindedir. Muhakkak ki Sen, her şeye kaadirsin.]

Hendek Gazâsında Medîne'nin etrafına hendek kazılması kararlaştırılmıştı. Herkes kendisine isâbet eden yeri kazmakta idi. Her on kişiye kırk zirâ' ayrılmıştı. Amr ibn-i Avf, Selmân-ı Fârisî, Huzeyfe, Numân ibn-i Mukrin ve Ensârdan altı kişiye isâbet eden yerde gâyet büyük bir kaya zuhûr etti. Külünkler işlemez oldu. Çok çalıştılar. Kayayı kıramadılar. Nihâyet Selmân-ı Fârisî'yi Resûl-ü Ekrem'e göndererek vaziyeti haber verdiler.

Resûlüllah, Selmân'la birlikte hendeğe indi. Mübârek eline külüngü aldı. Ve «**Bismillâh**» deyip vurdu. Kayanın üçte birini yerinden kopardı. Hemen: «**Allâhü ekber, bana Şam'ın anahtarları verildi, vallâhi ben, şu saatte Şam'ın kırmızı köşklerini görüyorum**», buyurdu.

Sonra yine, «**Bismillâh**» diyerek külüngü vurdu. Kayanın üçte birini daha kopardı. Ve hemen: «**Allâhü ekber, Fars ikliminin anahtarları verildi, vallâhi ben, şu anda medâin-i kisrâ'nın beyaz köşklerini görüyorum**» buyurdu.

Müteakiben, üçüncü def'a olarak, kezâ «**Bismillâh**» deyip külünkle kayaya vurdu. Geri kalan parçayı da yerinden kopardı. Bu sefer de: «**Allâhü ekber, Yemen'in anahtarları verildi, vallâhi ben, şimdi San'a'nın kapılarını görüyorum**», buyurdu.

Müslümanlar pek sevindiler. «**Elhamdülillâh, bu gerçek bir va'ddir. Bize büyük bir muzafferiyet müjdelemektedir.**» dediler. Fakat münâfıklar: «**Ne acâyib insanlarsınız, sizi boş ümitlere düşürüyor, asılsız va'dlerle aldatıyor. Yesrib'den Hıyre ve medâin-i kisrâ kasırlarını gördüğünü söylüyor. Halbuki muhârebeye çıkmaya bile gücünüz yetmiyor da korkunuzdan hendek kazıyorsunuz.**» dediler. Hattâ muhasara uzayıp da İslâmın geçim sıkıntısı başgösterince, bunu fırsat bilerek: «**Muhammed, bize Kayser ve kisrâ'nın hazînelerini vâ'detti ama, bugün, hendek içinde mahpus, bir adım bile atamıyoruz.**» demeğe başladılar. Fakat muzafferiyet mev'ûd idi. Nitekim şiddetli rüzgâr ve göze görünmez askerle düşman ordusu bozuldu. Ve Müslümanlar muzaffer oldu.

Diğer bir rivâyete göre Âyet-i kerîme, bu münâsebetle nâzil olmuştur.

27 [**Geceyi gündüze, gündüzü de geceye idhâl edersin ve ölüden diri, diriden de ölü çıkarırsın.**]

Nutfeden hayvan ve hayvandan nutfe çıkarırsm. Veyâ yumurtadan kuş, kuştan yumurta çıkarırsın. Yâhûd kâfirden mü'min ve mü'minden kâfir çıkarırsın. Zîrâ, mü'minin kalbi diri ve kâfirin kalbi ölüdür.

[**Dilediğine de hesâbsız rızık verirsin.**]

Bu âyetlerin fazîleti hakkında bir hayli haber mevcûddur. Ezcümle Ebû Eyyûb-i Ensârî ve Hazret-i Ali kerremallahü veche'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki:

«Hak celle ve alâ Fâtiha Sûresini, Âyete'lkürsî'yi, ve Âl-i İmrân Sûresinde (Şehidâllâhü) dan (İnneddîne) ye kadar ve (Küllillâhümme) den (Bigayrı hısâb) a kadar iki âyetin inzâlini dilediği zaman, Allah Teâlâ ile aralarında hiçbir hicâb yoktu. Arş-ı ilâhiye yapışarak dediler ki: «Ey Rabbimiz! Bizi arzına, günâh yuvasına, isyân ehline indiriyorsun.» Hak celle ve alâ buyurdu: «İzzim ve celâlim hakkı için, bir kimse ki her farz namazı müteakib sizi okursa kusûrlarının afv ve mükâfatını Cennet kılacağım. Ve onu hazîre-i kudüste iskân edeceğim. Her gün kendisine yetmiş kere nazar edeceğim. Ve yetmiş hâcetini kazâ edeceğim ki, ednâsı mağfirettir. Ve O'nu her düşman ve hasedciden koruyacağım. .O'na yardım edeceğim.»

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا
أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ
﴿٢٨﴾ قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

28 **[Mü'minler, mü'minlerin gayri, kâfirleri dost edinmesinler!]**

Hazret-i Abbas'tan rivâyet edildiğine göre: Münâfıkların reisi, Abdullah ibn-i Ubeyy ve arkadaşları Yahûdîler ve müşriklerle dostluk ve onları Müslümanların ahvâlinden haberdâr ediyorlardı. Resûl-ü Ekrem aleyhine muzafferiyet ümid ediyorlardı. Nâzil olan bu Âyet-i kerîme ile mü'minler bundan nehyedildi.

[Kim kâfirleri dost edinirse Allah Teâlâ'nın dostluğundan bir şeyde değildir.]

Kâfirleri dost edinenlerin Allah Teâlâ'dan ilişiği kesilmiş olur. Allah'ın dostluğu kalmaz.

[Meğer ki onlardan korkmuş olasınız.]

Hâkim oldukları yerde bulunmak, şerlerini def'etmek gibi bir sebeble. Bu takdîrde, kalbindeki îmâna halel gelmemek şartiyle dille müdârat câizdir.

[Hak Teâlâ, sizi küffârla dostluktan ve menâhiyi irtikâbdan kendi azâbiyle korkutur. Nihâyet merciiniz Allah Teâlâ'dır.]

29 **[De ki Yâ Muhammed! Kalblerinizde kâfirlere karşı olan dostluğu gerek gizleyin, gerek açıklayın. Hak Teâlâ, onu bilir. Göklerde ve yerde ne varsa onları da bilir.** (Böyle iken kâfirlerle olan dostluğunuz O'na nasıl gizli kalır?) **Hak Teâlâ, her şeye kaadirdir.** (İkaabından sakının.)]

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ تَوَدُّ
لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ
بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ
وَالرَّسُولَ ۖ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ إِنَّ اللَّهَ
اصْطَفَىٰٓ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَٰهِيمَ وَآلَ عِمْرَٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

30 **[Kıyâmet Günü, her nefis, hayır ve şer, dünyâda işlediğini hazır bulur. Hayrına sevinir ve şerrine yerinip temenni eder ki n'olaydı, o şerle kendisi arasındaki mesâfe uzak olsaydı. Allah Teâlâ, sizi azâbından sakındırır. Allah Teâlâ, kullarını pek esirgeyicidir.]**

31 **[Yâ Muhammed!** (Yahûdî ve Nasârâ'ya) **de ki: Eğer siz Allah Teâlâ'yı seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Allah Teâlâ da sizi sevsin. Günâhlarınızı mağfiret etsin. Allah Teâlâ, mağfiret ve rahmet edicidir.]**

32 **[De ki: Allah Teâlâ ve resûlüne itâat edin. Eğer Allah Teâlâ ve resûlüne itâatten yüz çevirirseniz** (kâfirlersiniz.) **Hak Te-**

âlâ ise, kâfirleri sevmez. (Yaptıklarına râzı olmaz. Ve onları mağfiret etmez.)]

Rivâyet edildiğine göre, Yahûdîler ve Nasârâ, «Biz, Allah Teâlâ'nın dostlarıyız», yâhûd Vefd-i Necrân, «Bizim, Îsâ Aleyhisselâm'a ibâdetimiz, Allah Teâlâ'ya sevgimizdendir.» demekteydiler. 31 inci Âyet-i kerîme ile emrolundular. Fakat münâfık Abdullah ibn-i Übeyy: «Muhammed kendisine tâati, Allah Teâlâ'ya tâat gibi tutuyor. Ve bize Nasârânın, Îsâ'ya sevgisine benzer bir sevgi ile kendisini sevmemizi emrediyor.» demeye başladı. Bunun üzerine bu Âyet-i kerîme nâzil oldu. Ve böyle bir şübhenin vârid olamıyacağını gösterdi.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Bütün ümmetim Cennet'e girer, yalnız istinkâf edenler girmez.» buyurdu. Dediler ki:

«Ondan kim istinkâf eder?»

«Bana, itâat eden Cennet'e girer, isyân eden istinkâf eder.» buyurdular.

Bu Hadîs-i şerîfde şer'a itâatten yüz çevirmenin küfür ve Allah Teâlâ'nın muhabbetine münâfi olduğuna delâlet vardır.

33 **[Gerçek Allah Teâlâ, Âdem, Nûh Aleyhisselâmları, Âl-i İbrâhim ve Âl-i İmrân'ı âlemler üzerine mümtaz kıldı.]**

Bu Âyet-i kerîme ile bunların, Meleklere üstünlükleri istidlâl edilmiştir.

Âl-i İbrâhim'den murâd; İsmâil, İshâk ve ikisinin evlâdıdır, ki Peygamber Efendimiz de bu meyandadır. Fakat Âl-i İmrân'da anlaşmazlık vardır.

Bir kavle göre; Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâmların babaları İmrân bin Yasher bin Kaahes bin Lâvi bin Ya'kûb'dur.

Diğer kavle göre ise; Hazret-i Meryem'in babası İmrân bin Mâsan'dır. Mâsan, Süleymân Aleyhisselâm'ın oğullarındandır. Her iki İmrân arasında binsekizyüz senelik bir zaman farkı vardır.

ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنۢ بَعْضٍ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ
عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ ۖ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾

34 [**Onlar hepsi birbirinden gelmiş bir zürriyettir.** (Yâhûd hepsi tevhîd dîninden). **Allah Teâlâ, işitici ve bilicidir.**]

35 [**İmrân bin Mâsan'ın zevcesi** (İsâ Aleyhisselâm'ın anne-annesi) **Hanne bint-i Fâkuuza dedi ki: «Yâ Rabbi! Karnımdakini âzâdlı kul olarak hizmetine nezrettim. Bu nezrimi kabûl et. Sen niyâzımı işitici ve niyyetimi bilicisin.**]

Rivâyet edildiğine göre, Fâkuuza'nın iki kızı vardı. Biri Hanne ve diğeri İyşâ. Hanne, İmrân'ın ve İyşâ Zekeriyyâ Aleyhisselâmın zevcesi idi.

Hanne, bir gün bir ağacın altında gölgeleniyordu. Bir tavusun yavrusunu yedirdiğini gördü. İhtiyarlamış, artık çocuktan kesilmiş bir kadındı. Böyle iken çocuk doğurma arzusunu hissetti. Ve: **«İlâhî! Eğer bana bir çocuk ihsân edersen, onu Beyt'il Makdis hizmetine nezrettim.»** dedi. O vakit erkek çocukları, Beyt'il Makdis hizmetine nezretmek pek sevâblı idi. Çocuk bâliğ oluncaya kadar mescidde kalırdı.

Cenâb-ı Hak, Hanne'nin niyâzını kabûl buyurdu. Gebe kaldı. Zevci: **«Çocuk doğmadan nezretmekliğin hiç iyi olmadı»** dedi. **«Ya çocuk kız olursa ne yapacaksın?»** Kız çocukların nezri câiz değildi. Bu sırada İmrân vefât etti.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي
وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ
وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا
حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا قَالَتْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

36 **[Vaktâ ki Hanne doğurdu, «Yâ Rabbi, gerçekten kız doğurdum.» dedi.]**

Mahzûn oldu. Erkek doğuracağını ümit etmekteydi.

[Halbuki, Allah Teâlâ, O'nun ne doğurduğunu bilirdi. Beyt'il Makdis hizmeti için erkek, kız gibi değildir. Adını Meryem koydum. Yâ Rab, O'nu ve zürriyetini rahmetinden, kovulmuş Şeytan'ın Şerrinden Sana sığındırırım, dedi.]

Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

«Yeni doğan hiç bir çocuk yoktur ki,doğarken Şeytan O'na dokunmasın. O'nun dokunmasından çocuk ağlar. Bundan yalnız Meryem ile oğlu müstesnâ kalmıştır.» Yânî Hanne'nin Allah'a sığınması sebebi ile ikisini Şeytan'dan korumuştur.

37 **[Rabbi Teâlâ, Hanne'den, Meryem'i güzel bir kabûl ile (erkek yerine) kabûl buyurdu. Ve güzel bir sûrette yetiştirdi.]**

Rivâyet edildiğine göre, Hanne doğurunca, O'nu bir hırkaya sardı. Ve mescide götürüp Yahûdî âlimlerinin yanına bıraktı. «Bu, Allah Teâlâ'ya nezirdir, hakkında bildiğiniz gibi hareket edin,» dedi. Mâsan sülâlesinden olması i'tibâriyle âlimler, nezre hüsn-ü kabûl gösterdiler ve terbiyesine itinâ etmeyi kararlaştırdılar. Zekeriyya Aleyhisselâm **«O'nu terbiyeye en lâyık olan Ben'im,» dedi. «Çünkü teyzesi nikâhım altındadır.»** Fakat bu teklîfi âlimler kabûl etmedi. Nihâyet kur'aya başvurdular. Yirmi yedi kişiydiler. Tevrât yazdıkları kalemleri nehre bıraktılar. Hepsinin kalemi battı. Yalnız Zekeriyya Aleyhisselâm'ın kalemi su üstünde kaldı ve kur'ayı kazandı.

[Zekeriyya Aleyhisselâm, O'nu kefâletine aldı.]

Zevcesinin yanına götürdü. Bu sûretle Hazret-i Meryem, teyzesi İyşâ'nın yanında büyüdü. Sonra Hazret-i Zekeriyya, O'na Beyt'il Makdis'de husûsî bir oda yaptırdı. Hazret-i Meryem, odasma çekildi. İbâdetle meşgûl oluyordu. Yanına Hazret-i Zekeriya'dan başka kimse giremezdi. Yiyeceğini ve içeceğini yalnız o vermekteydi. **Fakat:**

[Zekeriyya Aleyhisselâm, ne zaman mihrâba (Meryem'in çardak gibi olan odasına) **girse, Kışın, Yaz ve Yazın, Kış meyvaları bulurdu. Yâ Meryem! Bu rızık, sana nereden geliyor? Halbuki**

bu mevsimde, bu çeşit meyva bulunmaz. Kaldı ki, odanın kapısı da kilitli, der. Meryem de: «Bu, Allah Teâlâ'dan. Hak Teâlâ, dilediğine hesâbsız rızık verir» derdi.]

Rivâyet edilir ki: Bir kıtlık senesiydi. Zekeriyya Aleyhisselâm, Meryem'e bakamaz hâle gelmişti. Bir gün, Benî İsrâîl'e: «Görüyorsunuz ki ihtiyarladım. Meryem'i bakmaya tâkatim kalmadı. İçinizden biriniz O'nu himâyesine alsın,» dedi. Kıtlık yüzünden hepsi sıkıntıda idi. İtizâr ettiler. Nihâyet kur'a atmayı uygun buldular. Kur'a, amcasının oğlu Yûsuf bin Ya'kûb'a isâbet etti. Yûsuf, gereği gibi kazanamamaktaydı. Marangozdu! Geçim zorluğu içindeydi. Bunu hisseden Meryem: «Yûsuf! Hak Teâlâ'ya iyi zanda bulun. O, seni rızıklandırır.» dedi. Filhakîka, kazancı umduğundan ziyâde arttı.

Zekeriyya Aleyhisselâm, ne zaman kendilerini ziyâret etse, evlerini yiyecekle dolu bulmaktaydı. **«Yâ Meryem! Bu rızık nereden geliyor?»** diye sorar, O da: **«Allah Teâlâ'dan»** diye cevâb verirdi.

Zekeriyya Aleyhisselâm, **«Meryem'e bu rızık ve bu vakitsiz meyvaları veren Rab Teâlâ, elbette ki bize de bir çocuk ihsân etmeye kaadirdir,»** diye düşündü. Hiç çocuğu olmamıştı. Mihrâba girip kapısını kilitledi. Ve:

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ
قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ
مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ
رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ ۖ
قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾

38 **[Orada Rabbine niyâz etti. Dedi ki: «Yâ Rabbi! Nezdinden bana temiz ve mübârek bir evlâd bağışla, ki Sen duâya icâbet edicisin.]**

Bunun üzerine:

39 [Mihrâbda namaz kılmaktayken Cebrâil Aleyhisselâm, O'na nidâ etti: «Allah Teâlâ, sana kendisinden gelen kelimeyi (yânî Îsâ Aleyhisselâm'ı) tasdîk edici, kavminin seyyidi, nefsini şehevattan habsedici ve sâlihlerden bir Nebî olmak üzere Yahya adlı bir çocuk müjdeler.» dedi.]

40 [Zekeriyya Aleyhisselâm dedi ki: Yâ Rab! Benim nasıl çocuğum olur? Ki ihtiyarlık çattı. (Doksan dokuz yaşındaydı). Karım da kısır. (O da doksan sekiz yaşında.) Hak Teâlâ buyurdu: Böyle de olsa, Allah, dilediğini yapar.]

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيٓ آيَةً ۚ قَالَ
آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۗ وَاذْكُر رَّبَّكَ
كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ
يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَىٰ
نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي
مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

41 [Zekeriyyâ dedi ki: «Yâ Rabbi! Bana bir alâmet göster (ki zevcemin gebe olduğunu bileyim ve sana şükür için ibâdetimi artırayım.)]

[Hak Teâlâ buyurdu: Sana alâmet, üç gün işâretleşme müstesnâ, halkla konuşmamandır. Rabbin celle şânühüye çok zikir ve sabah, akşam dâimâ tesbîh et!]

42 [Hani Cebrâîl Aleyhisselâm: «Ey Meryem! Hak Teâlâ, seni ibâdet ve ismetle güzîde kıldı. Günâhtan, hayz ve nifâstan, erkeklerle temâstan pâk ve bütün kadınlara üstün kıldı.» demişti.]

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz;

«Erkekler arasında çok kâmil insanlar vardır. Fakat kadın-

lardan kâmil olan ancak, Meryem bint-i İmrân ve Firavun'un zevcesi Asiye'dir. Asiye'nin kadınlar üzerine üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir» buyurmuşlardır.

Başka bir Hadîs-i şerîfde de:

«Kadınlar içinde olgunları Meryem bint-i İmrân, Hatice bint-i Huveyld, Fâtıma bint-i Muhammed ve Firavun'un karısı Asiye'dir» buyurulmuştur.

43 **[Yâ Meryem! Rabbin celle şânuhû'ya tâate devâm et. Secde eyle! Rükû' edenlerle birlikte rükû' et.]**

Meryem, bununla emredildiği zaman, namaza durmaktan ayakları şişmiş ve her birinden kanlar akmıştı.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ
وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۖ وَمَا
كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ إِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ
إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ٱسْمُهُ ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ
مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

44 **[Yâ Muhammed! Bu Meryem, Zekeriyya, Yahyâ ve İsâ kıssası; gayb haberlerdendir ki, Biz onu sana vahyediyoruz. Onlar, Meryem'in terbiyesini hangisi tekeffül edecek diye, Tevrât yazdıkları kalemlerini kur'a için nehire bıraktıkları zaman sen yanlarında değildin. Bu husûsta çekiştikleri vakitte de yine yanlarında değildin.]**

45 **[Hani Melekler demişlerdi: «Ey Meryem! Allah Teâlâ kendisinden gelen bir kelimeyle sana müjdeliyor. Adı Mesîh, Meryem oğlu İsâ'dır. Dünyâda ve Âhirette şânı yücedir. Ve Allah nezdinde mukarreb olanlardandır.]**

Hz. İsâ Aleyhisselâm'a niçin Mesîh denildiğinde müfessirler ihtilâf etmişlerdir.

Mesîh: Meshedilmiş yâhûd mesheden demektir. Ba'zılarına göre; pisliklerden, günâhlardan silinip pâklandığı için O'na bu isim

verilmiştir. Yâhûd doğduğunda içyağı veya bereketle mesh edildiği için Mesîh, denilmiştir.

Şeytan musallat olmasın diye Cebrâil (A.S.), kanadı ile O'na dokunduğu için; hangi hastaya dokunsa iyileştiği için; yeryüzünde çok seyahat ettiği için Mesîh denildiğini söyleyenler de vardır. Deccal'a, Mesîh denilmesi ise, bir gözü silik olduğundandır.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ
رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ اللَّهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ
﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾

46 [O, beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşacaktır, sâlihlerdendir.]

47 [Meryem dedi ki: «Ey Rabbim! Benim nasıl çocuğum olabilir ki, bana hiçbir insan dokunmamıştır?» Allah Teâlâ buyurdu: «Gerçi öyledir, fakat Hak Teâlâ, dilediğini halkeder. Bir şeyi isteyince, ona ol der, o da oluverir.]

48 [Hak Teâlâ, ona Kitab ve hikmeti, Tevrât ve İncîl'i öğretecek.]

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي
أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ
طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ
بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

49 [**Ve onu İsrâîl oğullarına Peygamber edecek, onlara diyecek ki:]**

[Ben, size Rabbinizden (sözümü tasdîk eder) **bir âyetle** (bir mu'cizeyle) **geldim.]**

[Size çamurdan kuş gibi bir şey yapar ve üflerim. Allah'ın izniyle derhâl (uçar) **bir kuş olur.]**

[Yine Allah'ın izniyle anadan doğma kör ve abraşı iyi ederim, ölüleri diriltirim. Evlerinizde (görmediğim) **yediğiniz ve biriktirdiğiniz şeyleri size haber veririm. Bunda sizin için, eğer îmân edicilerdenseniz,** (Peygamberliğime dâir) **kat'î bir âyet vardır.]**

Bu Âyet-i kerîmede zikredilen kuş, rivâyet edildiğine göre, yarasadır, denilmiştir. Yarasa, şeklen kuş gibidir. Fakat insana benzer. Memeleri ve dişleri vardır. Hayz görür ve doğurur.

Diriltilen ölüler de dört kişidir. Ve bunlardan biri Nûh Aleyhisselâm'ın oğlu Sâm'dır, Sâm, diriltildikten ve Hazret-i Îsâ ile konuştuktan sonra, yine ölmüş ve fakat diğerleri yaşamışlar. Hattâ çocukları olmuş.

Hastalıkları iyi edilen kimselerin adedinin de ellibin olduğu rivâyet edilir.

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ
الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ اللّٰهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ
الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ
أَنْصَارُ اللّٰهِ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

50 [**Ve benden evvel nâzil olan Tevrât'ı tasdîk eder olduğum hâlde haram kılınan ba'zı şeyleri helâl kılmak için size geldim.**

Rabbiniz celle Şânüh'den size başka bir mu'cize de getirdim. Artık, Allah Teâlâ'dan korkun ve bana itâat edin.]

51 [Şübhe yok ki Allah Teâlâ, benim ve sizin, hepimizin Rabbidir. O'na ibâdet edin, ki en doğru yol budur.]

52 [Vaktâ ki Îsâ Aleyhisselâm, onlardan küfrü hissetti, «Allah yolunda bana yardım edenler kimlerdir?» dedi. Havârîler: «Biz Allah'ın dininin yardımcılarıyız, Allah Teâlâ'ya îmân ettik. Sen şâhid ol ki, yâ Îsâ, biz hiç şübhesiz müslümanlarız» dediler.]

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُوْلَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوْا وَمَكَرَ اللّٰهُ ۖ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ۚ
﴿٥٤﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسٰٓى اِنِّيْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيْمَا
كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٥٥﴾

53 [Yâ Rabbi! İnzâl ettiğin İncîl'e îmân ettik ve Resûl'ün Îsâ'ya tâbi' olduk. Artık bizi vahdâniyyet ve Enbiyânı ikrâr ve tasdîk edenlerle yaz.]

Rivâyet edildiğine göre, Allah Teâlâ, Îsâ Aleyhisselâm'ı nübüvvetle kendilerine gönderdiği zaman, İsrâîloğulları O'nu ve Hazret-i Meryem'i aralarından kovmuşlardı. Bir hayli yolculuk ettikten sonra nihâyet bir kasabada bir adamın evine müsafir oldular. Ev sâhibleri kendilerine bol bol ikrâmda bulundu.

O kasabanın zâlim bir emîri vardı. Bir gün, evin erkeği, eve pek kederli olarak döndü. Karısının yanında bulunan Meryem, bunun sebebini sordu. Dediler ki: «Kasabamızın zâlim bir emîri vardır. Kendisinin ve askerlerinin yiyecek ve içkisini te'mîne her gün bir kişiyi mecbûr eder. Bugün nöbet, bize geldi. Fakat elimiz dar. Ne yapalım diye düşünmekteyiz. Merhâmet bilmeyen bir adamdır. Bize zûlmetmesinden endişe etmekte ve üzülmekteyiz.»

Meryem, hâllerini Îsâ Aleyhisselâm'a anlattı. Îsâ: «**Duâ edersem, gerçi bu zarûretten kurtulurlar, fakat bu yüzden kargaşalık olur.**» dedi. Meryem: «**Bize çok iyilik ettiler. Bizim de kendilerine mukâbele etmemiz yerinde olacaktır.**» diye ısrâr etti:

Hazret-i Îsâ; «**Tencerelerinizi ve küplerinizi su ile doldurun.**» dedi. Sonra duâ etti. Tencerelerdeki sular aş, küplerdeki sular şarab oldu. Bu sırada Emîr de geldi. Yeyip içti. Fakat şarab pek nefisti. «**Bunu nereden getirdiniz?**» diye sordu. Bir yerin ismini verdiler, inanmadı. «**Ben de oranın şarabını içerim, ama bu şarab ona benzemiyor.**» dedi. Ve doğruyu söylemeleri için ev sâhibini tehdîd etti. Nihâyet hâdiseyi anlatmaya mecbûr oldular.

Emîrin, hâdiseden iki, üç ay evvel vefât eden bir oğlu vardı. «**Bunu yapan kimsenin Allah indinde duâsı kabûl olunur. Her hâlde, duâsiyle oğlumu da diriltmeye muktedirdir.**» diye düşündü. Ve Îsâ'ya, oğlunu diriltmesi için ısrâr etti.

Hazret-i Îsâ: «**Olur. Fakat halk, oğlunu dirilmiş görürlerse isyân çıkarırlar.**» dedi. Emîr, bundan korkmadığını söyledi ve duâ etmesini ricâ etti. O da, kendisini ve annesini dilediği yere gitmekten menetmemek şartıyle duâ etmeye râzı oldu. Ve duâ ettiği gibi, Emîr'in oğlu dirildi.

Fakat akabinde, Hazret-i Îsâ'nın dediği çıktı. Halk, çocuğun dirildiğini görünce, silâha sarıldı. Büyük bir isyân çıktı. Kendisi kâfi gelmiyormuş gibi bir de «Oğlunun zulmüne tahammül edemeyiz» dediler.

Îsâ, bu sırada yola çıkmıştı. Yolda bir takım Havârîlere rasgeldi. Balık avlamaktaydılar. Îsâ, bunlara: «Gelin, birlikte gidelim» diye teklîf etti. «**Bundan daha hayırlı bir işe, insan avına çıkalım**» dedi.

«**Sen kimsin?**» diye sordular.

Cevâb verdi: «**Meryem'in oğlu Îsâ'yım, Allah'ın kulu ve Resûlüyüm.**» Hepsi îmân ederek, Îsâ'ya arkadaş oldu. Birlikte yola düştüler.

Havârîlerin avcı oldukları rivâyet edilir. Elbiseleri beyaz olduğu için bu sûretle isimlendirilmişlerdir. Diğer bir rivâyete göre de bunlar, elbise temizleyicileriydiler. Bir rivâyete nazaran da, samimî ve temiz kalbli insanlar oldukları için bu şekilde isimlendirilmişlerdir.

54 [**O küfürlerini hissettiği Yahûdiler, Îsâ Aleyhisselâm'a mekrettiler** (gizlice katle teşebbüs ettiler). **Allah Teâlâ da onlara mekretti.**]

O şekilde ki, Îsâ Aleyhisselâm'ı göğe çıkardı. Ve onu öldürme-

ye teşebbüs edeni, O'nun kılığına koydu. İsâ Aleyhisselâm zanniyle O'nu katlettiler.

İbn-i Abbas (R.A.) demiştir ki: «İsâ (A.S.) Yahûdîlerden bir cemâate rastlamış. Bunlar, O'nu görünce kendisine ve annesine dil uzatmışlar. O da, onlara bedduâ etmiş. Yahûdîler, domuz sûretine girmişler. Reislerine, Yahûzâ derlermiş. Bu hâlden korkup Hz. İsâ'yı öldürmek için adamlarını toplamış. Cenâb-ı Hak, Cebrâil (A.S.)'i göndermiş. O İsâ (A.S.)'yı bir pencere deliğine koymuş. Tavanda, bir pencere varmış. Hak Teâlâ, İsâ (A.S.)'yı buradan gökyüzüne kaldırmış. Yahûzâ, Tatyanos isminde birini Hz. İsâ'yı öldürmeye me'mûr etmiş. Fakat o pencerede Hz. İsâ'yı bulamamış. Biraz durunca Yahûdîler Hz. İsâ'yı öldürdü sanmışlar. Halbuki Allah Teâlâ, O'nu Hz. İsâ şekline çevirmiş. Dışarı çıkınca, O'nu İsâ zannederek öldürmüş ve asmışlar. Hz. Meryem, İsâ (A.S.)'ya hâmile kaldığında 13 yaşında imiş. O'nu, Beyt-i Lahîm'de doğurmuş. İsâ (A.S.), 30 yaşında Peygamber gönderilmiş. 33 yaşında iken Ramazan'ın Kadir Gecesinde Kudüs'deki Beyt'il Makdis'deki göklere kaldırılmış. Ondan sonra, annesi altı yıl daha yaşamış.

[Allah Teâlâ, hîlekârlığa karşı cezâ verenlerin en hayırlısıdır.]

55 **[O zaman Allah Teâlâ buyurdu: «Ey İsâ, şübhesiz Ben, seni alacağım. Seni mahall-i kerâmetime** (Allah'tan başka hâkim olmayacak bir yere) **Meleklerimin mekarrına kaldıracağım. Seni kâfirlerin arasından çıkaracak, şerlerinden kurtaracağım.]**

Yâhûd sana kasdeden kâfirlerden seni tathîr ve halâs edeceğim.

Müslümanlara göre Hz. İsâ, diri olarak gökyüzüne kaldırılmıştır. Hıristiyanlara göre, öldükten yedi saat sonra kaldırılmıştır. Fakat bu inanç yanlıştır.

Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadîsde Hz. İsâ'nın Kıyâmet'e yakın yeryüzüne ineceği, bizim Peygamberimizin şerîatı ile hükmedeceği, Deccal'ı, domuzu öldüreceği, haçı kıracağı ve cizyeyi vaz' edeceği bildirilmiştir.

Bir rivâyete göre; yeryüzünde 7 sene, başka bir rivâyete göre, 40 sene kalacağı ve vefât ederek Cenâze Namazının kılınacağı beyân edilmiştir.

Bu iki rivâyetten, O'nun yeryüzünde bulunduğu müddetin bütünü kasdedilmiş de olabilir. Gökyüzüne kaldırılmazdan önce 33, indikten sonra 7 sene kalacaktır.

[Ve sana tâbi' olanları, Kıyâmet Gününe kadar, sana ve dînine kâfir olanlara üstün kılacağım.]

Yâni seni tasdîk edenleri kılıç ve hüccetle, seni inkâr edenlerin üstünde tutacağım. Galebe, onların olacak.

[Sonra gerek tâbi' olanların, gerek kâfirlerin hepinizin dönüşü Banadır. İşte o zaman, aranızda ihtilâf ettiğiniz şeyler hakkında hükmü Ben vereceğim.]

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ
(٥٦) وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٥٧) ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ
وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ (٥٨) إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ
آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٥٩) الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ (٦٠)

56 **[(Fakat) o kâfir olanları dünyâda (katil, esâret, cizye, ve zilletle) ve Âhirette en şiddetli bir azâbla azâblandıracağım. Onların bir yardımcısı da yoktur.]**

57 **[Îmân edip de sâlih ameller işleyenlerin ise ecirlerini tamâmen edâ ederiz. Allah Teâlâ, zâlimleri sevmez (kâfirlere rahmet etmez.)]**

58 **[Sana tilâvet ettiğimiz bu kıssalar, nübüvvet alâmetlerindendir. Muhkem olan Kur'ân'dandır.]**

Yâhûd hikmetleri müştemil olan Kur'ân'dandır. — Levh-i Mahfûz'dan —

59 **[Allah Teâlâ indinde Îsâ Aleyhisselâmın hâli** (babasız dünyâya gelişi, babasız ve anasız halkolunan) **Âdem'in hâli gibidir.]**

[Hak Teâlâ, Âdem'i topraktan halketti. Sonra da O'na, insan ol dedi. Derekab insan oldu.]

60 **[(İsâ Aleyhisselâm hakkındaki) bu doğru (haber) Rabbin tarafından (bildirilmiştir). Binâenaleyh, şübhe edenlerden olma!]**

Gerçi bu hitâb Peygamber Aleyhisselâm'adır. Fakat maksâd, ümmetidir.

فَمَنْ حَآجَّكَ

فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَآءَنَا

وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ

ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

61 **[Allah Teâlâ'nın kulu ve Resûlü olduğu sana ilim ve hüccetle geldikten sonra, bu husûsta kim, seninle mücâdele ederse onlara de ki: Gelin!]**

[Oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Siz de gelin. Biz de gelelim. Sonra Allah Teâlâ'ya duâ edip yalvaralım. Allah'ın lâ'netini (İsâ Aleyhisselâm hakkında) yalan söyleyenlerin üzerine kılalım.]

Bu Âyet-i kerîmeye, Mübâhele âyeti denir. Hangi taraf yalancı ise, ona Allah lâ'net etsin, diye karşılıklı lâ'netleşmek demektir.

Âyet, Necrân Hıristiyanları hakkında nâzil olmuştur. Resûl-ü Ekrem, onları mübâheleye da'vet etmişti. Fakat Necrânlılar, bu da'vete karşı bir gün mühlet istemişlerdi. Reisleri Âkıb:

«Dostlarım, bu mübâheleden sakınalım. Muhammed'in bir Peygamber olduğuna hiç şübhe yoktur. Ben, öyle düşünüyorum ki bunlar, Allah Teâlâ'dan niyâz ettiler mi, dağı yerinden koparırlar. Küçük büyük hepimiz helâk oluruz. İyisi mi, bir anlaşma yapıp memleketimize gidelim.» demişti.

Filhakîka, ertesi gün, mübâheleye girişmiyeceklerini söylemişler, Resûlüllah (S.A.V.) da, onları dînlerinde serbest bırakmış, memleketlerine dönmüşlerdi.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

62 [(Îsâ Aleyhisselâm ve Meryem R. anhâ'ya dâir) **bu haberler hiç şübhesiz doğru haberlerdir.** (Îsâ, Allah Teâlâ'nın kulu ve Resûlü'dür.) **Ve Allah Teâlâ'dan gayri ilâh yoktur. Ve şübhesiz Allah Teâlâ, Azîz ve Hakîmdir.**]

Yegâne gaalibdir. Hüküm ve hikmet sâhibidir.

63 [**Eğer Hak'tan yüz çevirirlerse, Allah Teâlâ, ifsâd edenleri hakkiyle bilir.** (Ve cezâlarını verir.)]

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا
أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾

64 [**De ki: «Ey Kitab ehli!** (Yahûdiler ve Hıristiyanlar, semâvî Kitablar ve Peygamberler hakkında bir ihtilâfımız yok) **aramızda müsâvî olan bir kelimeye gelin.**]

[**Allah Teâlâ'dan gayriye ibâdet etmeyelim. Hiçbir şeyi Allah Teâlâ'ya eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp içimizden bir kısmını Rab edinmiyelim. Şâyet yine** (tevhîdden) **yüz çevirirlerse şâhid olun, ki biz tevhîdde muhlisleriz, deyin.**]

65 [**Ey Kitab ehli** (ey Yahûdi ve Hıristiyanlar) **İbrâhim Aleyhisselâm hakkında** (her biriniz kendi dininizde zanniyle) **niçin mücâdele ediyorsunuz! Halbuki Tevrât da, İncil de İbrâhim Aleyhisselâm'dan sonra indirilmiştir. Bunu da mı akıl etmiyorsunuz?**]

İbrâhim Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'dan bin ve Îsâ Aleyhisselâm'dan iki bin yıl evvel yaşamıştır. Onların dininde olmalarına elbette imkân yoktu.

هَآ أَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ حَٰجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ
لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ إِبْرَٰهِيمُ
يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا ۖ وَمَا
كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾

66 [**Sizler o kimselersiniz ki** (pek az) **bildiğiniz şeyler hakkında** (Mûsâ ve Îsâ Aleyhisselâmlar hakkında inâd yüzünden) **mücâdele ettiniz. Fakat** (Kitâbınızda olmayıp) **hiç bilmediğiniz bir şey için** (İbrâhim Aleyhisselâm hakkında) **hâlâ ne diye münâkaşa ediyorsunuz?** (Sizin mücâdele ettiğiniz şeyi) **Allah Teâlâ bilir, siz bilmezsiniz.**]

67 [**İbrâhim Aleyhisselâm ne Yahûdî ve ne Nasrânî idi. Belki pâk ve muvahhîd bir Müslümandı, o müşriklerden de değildi.**]

إِنَّ أَوْلَى ٱلنَّاسِ بِإِبْرَٰهِيمَ لَلَّذِينَ
ٱتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا ٱلنَّبِيُّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ
﴿٦٨﴾ وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۖ وَمَا
يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

68 [**Gerçek, insanların İbrâhim Aleyhisselâm'a en yakıyni** (zamanında) **ona tâbi olan ümmetidir. Ve bu Peygamber** (Muhammed Aleyhisselâm) **ile O'na îmân edenlerdir. Allah Teâlâ, mü'minlerin velîsi ve yardımcısıdır.**]

69 [**Kitab ehlinden bir zümre, sizi dininizden döndürmeyi temenni etti.**]

Bu Âyet-i kerîme, Muâz bin Cebel, Huzeyfetübnül Yemâni, Ammâr bin Yâsir hakkında nâzil olmuştur. Bu mübârek zâtları Yahûdîliğe da'vet etmeye cesâret etmişlerdi.

[**Halbuki onlar sâde nefislerini idlâl ederler** (idlâllerinin vebâli yine kendilerine döner) **fakat bilmezler.**]

70 [**Ey ehl-i Kitab! Tevrât ve İncîl'de gördüğünüz hâlde niçin Kur'ân'a ve Muhammed Aleyhisselâtü vesselâmın na'tine kâfir oluyorsunuz?**]

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ
وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا
بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ
الْهُدَىٰ هُدَى اللَّهِ أَن يُؤْتَىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ
عِندَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

71 [**Ey Kitab ehli! Bilip dururken niçin hakkı, bâtılla karıştırıyorsunuz, hakkı gizliyorsunuz?**]

72 [**Kitab ehlinden bir zümre, diğerlerine dediler ki: Şu mü'minler, üzerine indirilen Kur'ân'a sabahleyin îmân edin** (Kâ'be'ye dönerek namaz kılın) **ve îmân ettiğiniz şeyi akşam üzeri inkâr edin.** (Namazınızı Sahreye — Beyt'il Makdis'de takdîs edilen meşhûr bir taş — yönelerek kılın). **Tâ ki mü'minler dinlerinden şübhe edip, dininize dönsünler.**]

Rivâyet edildiğine göre, bunlar on iki kişi idiler. «Sabahleyin

İslâm dînine girelim, akşam üzeri de çıkıp dînimize dönelim. Bize sorulduğu vakit de, İslâm dînine girdikten sonra kitabımıza baktık. Âlimlerimizle konuştuk. Nihâyet kanaat getirdik ki, bizim dînimiz haktır. Muhammedin dîni bâtıldır. Tevrât'ta yazılı olan âhir zaman Peygamberi bu değildir.» diyelim diye aralarında anlaşmışlardı. Bu sûretle zihinleri karıştırmış olacaklar, herkesi tereddüde düşürecekler, ortada bir sürü mürted peydâ olacaktı.

Hak Teâlâ, bu Âyet-i kerîme ile onların hîlelerini mü'minlere bildirdi.

73 **[Ve kendi dîninize tâbi' olan kimseden başkasına inanmayın. De ki: Her hâlde hidâyet, Allah Teâlâ'nın hidâyetidir.]**

Dilediğini îmâna hidâyet eder. Hîleniz O'na zarar vermez.

Bu nazm-ı celîl, bir cümlei mûtarızadır. Bundan sonra yine o zümrenin sözü devâm etmektedir.

[Size verilen şeylerin benzerinin (kudret helvası, bıldırcın kuşu, gibi ni'metlerin ve mu'cizelerin) **başkasına da verildiğine, yâhûd onların** (Müslümanların) **Rabbiniz indinde size karşı delîller, hüccetler getireceklerine inanmayın.]**

[De ki: İlim ve hikmet, fazîlet, tevfîk ve hidâyet Allah Teâlâ'nın kudret elindedir. Onu dilediğine verir. Allah-ü azîmüşşân Vasî'dir (ihsânı boldur) **Alîm'dir** (her şeyi hakkıyle bilendir).]

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ
ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِۦٓ
إِلَيْكَ ۖ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ إِلَّا مَا
دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لَيْسَ عَلَيْنَا فِى ٱلْأُمِّيِّـۧنَ
سَبِيلٌ ۖ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

74 **[Allah Teâlâ, nübüvvet ve İslâm'ı dilediğine tahsîs eder. Hak Teâlâ, en büyük fazl sâhibidir.]**

75 **[Kitab ehlinden öyle kimse vardır ki Sen, O'na emâneten bir kantar versen** (inkâr etmeksizin) **onu sana eksiksiz öder.]**

Peygamberimize îmân eden Yahûdî âlimlerinden Abdullah bin Selâm'a Kureyş'ten biri emâneten bin okka altın bırakmış, bilâhare o, bunu eksiksiz iâde etmişti.

[Yine onlardan öyle kimse vardır ki, ona emâneten tek bir altın versen — ayak diremedikçe — onu sana iâde etmez. (Hıyânet eder)]

Öbürlerine çok para versen, kolayca alırsın. Bunlara az para versen. israrla isteyip durmadıkça, veyâ da'vâya kalkışmadıkça alamazsın.

Yine Yahûdîlerden Fenhas ibn-i Âzura'ya diğer bir Kureyşli bir altın emânet etmiş, fakat o inkâr etmişti. Bu hıyânetin sebebi de adam sen de, ümmîlerin, okuyup yazması olmayanların hakkı mı olurmuş, senedi, müeyyidesi bulunmayan ve hele dîni ayrı olan kimselerin hakkını yemek helâldir, i'tikadında bulunmaları yüzündendir.

[Hiyânetlerinin sebebi şudur: Bize bu câhil Arapların malını almakta günâh yoktur derler. Bu iddiâ ile Allah Teâlâ'ya karşı yalan söylerler. Halbuki hiyânetin harâm olduğunu bilirler.]

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ
لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

76 **[Hayır, onların üzerlerine, nâhak yere aldıkları malda, vebâl vardır. Kim, Allah Teâlâ'nın ahdine vefâ eder, (Kur'ân ve Muhammed Aleyhisselâm'a inanır, emânetini edâ eder) küfür, hıyânet ve ahdi bozmaktan sakınırsa, Allah Teâlâ da o sakınanları sever.]**

77 **[Onlar ki Allah Teâlâ ile olan ahidlerini, ve O'nun ismine yemînlerini dünyânın az malı ile değiştirirler, işte onların Âhirette nasîbleri yoktur. Allah Teâlâ Kıyâmet günü onlara ferah verir şey söylemez. Ne onlara rahmetle bakar, ve ne onları senâ eder, (Günâhtan temizlemez). Onlar için elîm bir azâb vardır.]**

Bu Âyet-i kerîme, Yahûdî âlimleri hakkında nâzil olmuştur.

Sırf menfaatlerini korumak için, Tevrât'ta olan na't ve ahdi gizlemişler, değiştirmişler, aksini yazıp sonra da, «Bu, Allah tarafından», diye yemîn etmişlerdi.

Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

«Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ, Kıyâmet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacaktır. Bunlara acıklı bir azâb vardır. Birincisi yalan yere yeminle bir müslümanın malını ibtâl edendir. İkincisi: İkindi namazından sonra yemîn ederek malına başkasının daha çok verdiğini iddiâ eden yalancıdır. Üçüncüsü: Suyunun fazlasını başkasına vermeyendir. Hak Teâlâ, ona: Sen dünyâda suyunun fazlasını vermediğin gibi Ben de, bugün sana fazl-u keremimi vermem! diyecektir.»

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي
مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّٰنِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ
الْكِتَٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

78 **[Kitab ehlinden bir zümre vardır ki, o tahrîf olunanı Kitabtan sanasınız diye Kitabı, ağızlarını eğerek, bükerek okurlar. Halbuki o Kitabtan değildir.]**

Bunlar Kâ'b b. Eşref, Mâlik b. Dayf, Hayy b. Ahtab, Ebû Sa'lebe b. Amr ve başkaları idi.

Allah'ın Kitabını değiştirip, bozar ve ağızlarını yamultur; dillerini bükerlerdi. Maksâdları, okuduklarını Allah'ın Kitabı diye kabûl ettirmekti.

[Ve bu, Allah Teâlâ tarafındandır derler. Halbuki Allah tarafından değildir.]

[Allah Teâlâ'ya karşı bile bile yalan söylerler.]

79 **[Hiç bir insana yaraşmaz, ki Allah Teâlâ ona Kitab, fehim, ilim ve nübüvvet verdikten sonra insanlara Allah'ı bırakın da bana kul olun desin. Fakat o, öğrettiğiniz, okuduğunuz ve okuttuğunuz Kitab sâyesinde dînde, ilim ve amelde kâmil ve sâbit olun, der.]**

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْ

كُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

80 **[Ve sizin Melâike ve Peygamberleri Rabler edinmenizi de emretmez.]**

Sâbii'lerin ve Kureyş'in Meleklere, hâşâ, Allah'ın kızları demeleri gibi. Ve Yahûdîlerin Üzeyr, hâşâ, Allah'ın oğlu ve Nasârâ'nın Mesîh, hâşâ, Allah'ın oğludur demeleri gibi.

[Hiç size Müslüman olduktan sonra küfrü emreder mi?]

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ

مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ

لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ

إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ

الشَّاهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

81 **[Hani Allah Teâlâ, (geçmiş) peygamberler ve ümmetlerin-**

den: Celâlim hakkı için size Kitab ve hikmetten her ne verdimse, sonra size berâberinizdeki Kitabı tasdîk edici bir Peygamber gelince her hâlde ona îmân ve yardım edeceksiniz, diye ahid ve misâk almıştı.]

[Hak Teâlâ (Enbiyâya): İkrâr ettiniz mi, ve bunun üzerine ahdimi kabûl ettiniz mi? buyurdu. İkrâr ettik, dediler. Hak Teâlâ: Öyleyse, birbirinize ve ümmetlerinize şâhid olun, Ben de sizinle berâber şahâdet edenlerdenim, buyurdu.]

82 [Kim ki bu ikrârdan sonra yüz çevirirse, onlar âsîler ve îmândan çıkanlardır.]

83 [Onlar, Allah'ın dininden gayri bir din mi arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde ne varsa, ister istemez O'na teslîm oldular. Hepsi de O'na dönecekler.]

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوسٰى
وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ
يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ
حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ
﴿٨٦﴾ اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾

84 [De ki: Biz Allah Teâlâ'ya inandık. Bize inzâl olunan Kur'ân'a ve İbrâhim, İsmâil, İshâk, ve Ya'kûb Aleyhisselâmlara ve Ya'kûb oğullarına inzâl olunanlara ve Mûsâ, İsâ Aleyhisselâmlara

ve Peygamberlere Rableri tarafından verilenlere îmân ettik. O Peygamberlerin birini, diğerinden ayırdetmeyiz. Allah Teâlâ'ya ibâdette' münkaad ve muhlisleriz.]

85 [Kim İslâm'dan gayri bir dîn ararsa, ondan bu din aslâ kabûl olunmaz. Ve o, Âhirette ziyân edicilerdendir.]

86 [Allah Teâlâ, îmân ettikten, Peygamberin hak olduğuna şahâdet eyledikten ve kendilerine de açık delîller geldikten sonra kâfir olanlara nasıl hidâyet eder? Allah Teâlâ, irtidâd ile nefislerine zulmeden kavme hidâyet etmez.]

Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: «Bu âyetin zâhiri müslüman olduktan sonra dîninden dönen bir kimsenin aslâ tevbesi kabûl edilmiyeceğini gösteriyor. Halbuki, Cenâb-ı Hak, nice mürtedlerin tevbesini kabûl etmiştir. Biz tevbekâr olan nice zâlimler gördük?.»

Cevâb şudur: Âyetden murâd; kâfir olarak devâm eden mürtedler zâlim olarak giden zâlimlerdir. Yoksa tevbeleri kabûl edilmez demek değildir. Tevbe ederlerse onların tevbeleri de kabûl edilir.

87 [O irtidâd edenlerin cezâları, Allah Teâlâ'dan, Meleklerden ve bütün insanlardan üzerlerine lâ'net ve rahmetten tarddır.]

خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ
وَأَصْلَحُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟
بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾

88 [Onlar ebediyen O'nun (bu lâ'netin ve Cehennem'in) **içindedirler. Azâbları hafîfletilmez ve kendilerine mühlet ve aman verilmez.]**

89 [Meğer ki ihlâsla o hâlden dönüp tevbe etsinler. (Amellerini fesâddan, salâha; zulümden, adle; küfürden, îmâna; şerden, hayra tahvîl etsinler.) **Allah Teâlâ Gafûr'dur. O, küfür içinde olmayanı yargılayıcıdır. Tevbe edenleri esirger.]**

Rivâyet edildiğine göre; bu Âyet-i kerîme nâzil olduğu vakit, irtidâdda bulunan Hâris bin Süveyde'nin kardeşi, Mekke'ye emîn bir adam gönderdi. Hâris, âyeti okuyup düşündükten sonra o emîn adama: «Ben, senden hiç yalan söz işitmedim. Kardeşim de Resûlüllah'a iftirâ etmez. Resûlüllah da yalan söylemez ve Allah Teâlâ, bütün va'dlerine sâdık ve kullarına Rahîmdir. Böyle iken, ben niçin ümidimi keseyim?» dedi. Sonra tevbe ederek Medîne'ye geldi ve tevbesı kabûl edildi.

Hâris, Mekke'den Medîne'ye dönerken, ahbâblarından daha on bir kişiye tevbe teklîf etmişti. Fakat kabûl etmediler. «Biz hâlâ Muhammed'in mağlûbiyetini beklemekteyiz.» dediler. Onun üzerine, bu Âyet-i kerîme nâzil oldu:

90 [**İmânlarından sonra kâfir olanların ve küfürlerinde sebâtla onu artıranların tevbeleri kabûl olunmaz. Bunlar hep dalâl içinde kalmış sapıklardır.**]

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

91 [**Şübhe yok ki, kâfir olup da küfür hâlindeyken ölenler, velev dünyâ dolusu altını olup da kendisini kurtarmak için fedâ etseler, hiçbiri aslâ kabûl olunmıyacaktır. Onlar için elîm bir azâb vardır. Onların, yardım edip azâbtan kurtaracak kimseleri de yoktur.**]

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا
مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ ۗ قُلْ فَأْتُوا
بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

92 [**Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe aslâ iyilik ve hayra (yâhûd Cennet'e) nâil olamazsınız. Ne ki infâk ederseniz, Allah Teâlâ, onu hakkiyle bilir ve mükâfatını verir.**]

Ba'zı âlimler; bu âyetin hükmünün mensûh olduğuna kaail olmuşlardır. Fakat esah olan mensûh olmadığıdır. **İnfâktan maksâd, zekâttır.** Sevdiğiniz maldan zekât vermedikçe saâdete eremez, Cennet'e giremezsiniz. Nefsinizi cimrilikten ve mal sevgisinden temizlemiş olmazsınız, demek olur. Yâhûd, zekât verildikten sonra bu, bir nâfile sadakasıdır. Allah Teâlâ'ya gizli kalan hiçbir şey yoktur. O'nun yolunda infâk edilen her şeyi Allah Teâlâ bilir, dünyâda hakkını verir, Âhirette de sevâbını ve derecelerini artırır.

Ömer bin Abdül-Azîz, yüklerle şeker alıp sadaka ederdi. Dediler ki: «Niçin parasını değil de, şeker alıp sadaka ediyorsun?» Dedi ki: «Bu şeker, bana paradan daha sevgilidir, şekeri çok severim.»

Âyet-i kerîme nâzil olunca, Hazret-i Ömer (R.A.), çok sevdiği bir câriyesini azâd etmişti.

Abdullah bin Ömer de güzel bir câriye satın almıştı. O'nu pek severdi. Birkaç gün yanında kaldıktan sonra âzâd etti ve birisiyle evlendirdi. Zaman geçti. Câriye bir erkek çocuk doğurdu. Abdullah, çocuğu kucaklar, «Sende, annenin kokusunu buluyorum.» derdi. Dediler ki: «Allah Teâlâ, anasını sana rızık etmişti. Mâdemki çok seviyordun, niçin bıraktın?» «Bu âyeti işitmediniz mi, kişi sevdiğini vermeyince sevdiğini elde edemez.» dedi.

Harûn Reşîd'in zevcesi Zübeyde, otuzbin altın harcetmiş, bir mushaf yazdırmıştı. Tamamlanıp da kendisine getirdikleri vakit bu Âyet-i kerîmeyi okuyunca, hemen mushafı kapayıp: «Alın bunu, hediye edin. Şu anda bu mushaftan daha çok sevdiğim bir şey yoktur.» dedi.

Âyet-i kerîme nâzil olunca, Ebû Talhâ (R.A.) Huzûru Risâlete gelmişti. En sevdiği malı olan Bîrhâ bahçesini Allah yolunda tasadduk edeceğini söyledi. Resûl-ü Ekrem de onu, sadaka olarak, yakın akrâbasına, amcasının oğullarına vermesini tavsiye buyurdu.

Zeyd bin Hârise (R.A.), Seyl adındaki atını huzûr-u saâdete getirdi. Cenâb-ı Peygamberden tasadduk buyurmasını ricâ etti. O da, atı Üsâme bin Zeyd (R.A.)'e verdi.

Hasan Basri Hazretleri der ki: Bir kimse sevdiği bir tek hurmayı bile Allah rızâsı için tasadduk ederse bu âyetteki iyilik ve hayra mazhâr olmuş olur.

93 [**Tevrât indirilmeden evvel İsrâîl'in nefsine harâm kıldığı**

şeylerden başka bütün yiyecekler İsrâiloğulları için helâldi. Onlara de ki: Eğer sadıklarsanız Tevrât'ı getirip okuyun.]

Şaşırmışlar, Tevrât'ı getirip okumaya cesâret edememişlerdi.

Yahûdîler, Efendimize: «Sen, İbrâhim dîninde bulunduğunu iddiâ ediyorsun. Halbuki O, senin gibi deve eti yemez ve südünü içmezdi.» demişlerdi. Yâhûd «O, harâm olanlar Tevrât'la harâm kılınmıştır.» diye iddiâ etmişlerdi. **Âyet-i kerîme bu iddiâyı red için nâzil olmuştur.**

İşin hakîkati şu idi: Ya'kûb Aleyhisselâm, sancılı bir hastalığa yakalanmıştı. Geceleyin sancının şiddetinden uyuyamaz hâle gelmişti. «Allah şifa' verirse, en sevdiğim yemeği yemiyeyim.» diye nezretti. Zaman geçti. Cenâb-ı Hak şifa' ihsân buyurdu. O da çok sevdiği şeyi; deve eti ile südünü yememeye başladı. Nezrini tuttu. Yahûdîler gûya O'na uyarak ba'zı yemekleri yemiyorlardı ve bu tahrîm Tevrât'ta yazılıdır, diye iddiâ etmekteydiler.

94 **[Kim ki bu hüccetten sonra (helâl ve harâm hakkında) Allah Teâlâ'ya karşı yalan söyler (ve iftirâ eder) se işte onlar nefislerine zulmedicilerdir.]**

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

95 **[De ki: (Her haberinde olduğu gibi; helâl ve harâm haberinde de) Hak Teâlâ gerçekçidir. (Yahûdîler yalancıdırlar.) O hâlde muvahhid ve pâk olan İbrâhim Aleyhisselâm'ın dînine tâbi' olun. O, müşriklerden değildi.]**

96 **[Gerçek insanların ibâdet ve ziyâreti için ilk kurulan mâbed, Mekke'deki Beyt'tir ki (faydası ve hayrı çok) aynı bereket ve âlemler için mahz-ı hidâyettir.]**

97 **[Orada açık alâmetler, İbrâhim Aleyhisselâm'ın maka-**

amı vardır. Kim oraya girerse (taarruz, katil ve yağmadan) **emîn olur.]**

Oraya tâzim ve Hak Teâlâ'ya yakınlaşmak kasdiyle dâhil olan Kıyâmet günü azâbtan emîn olur, denilmiştir.

Bir kimsenin üzerine kısâs veyâ şer'î bir cezâ vâcib olduğunda Harem'e iltică etse, orada bulunduğu müddetçe kendisine dokunulmaz. Yalnız İmâm A'zam'a göre oradan çıkmaya mecbûr bırakılır. Ama suçu Harem'de işlerse bil'ittifâk cezâsı orada verilir.

İbn-i Abbas (R.A.)'a göre, şerîatın îcâb ettiği ölüm cezâsı orada tatbîk edilir.

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Mekke'nin harâretine gündüzün bir saat sabreden kimseye iki yüz yıllık mesâfe Cehennem ırak olur.» buyurulmuştur.

Başka bir Hadîs-i şerîfde de; Peygamber Efendimiz; **«Harem-i Mekke veyâ Harem-i Medîne'de vefât eden bir kimse, Kıyâmet gününün şiddetlerinden emîn olduğu hâlde diriltilir.»** buyurmuşlardır.

[Yoluna (gidip gelmeye) **gücü yetenlere Allah için Beyt-i Şerîfi Hacc ve ziyâret etmeleri, insanlar üzerine farz kılındı.]**

Bakara sûresinde, Hacc hakkında gerekli ma'lûmat verilmişti. Burada Haccın farziyeti te'kîden tesbît edilmiş bulunmaktadır.

[Kim küfrederse (Yânî, kim haccın vücûbuna inanmaz **veyâ** Hacc üzerine vâcib olduktan sonra amden haccetmezse,) **şübhesiz Hak Teâlâ bütün âlemlerden** (Haccı edenden ve etmiyenden) **Ganîdir.]**

Âlemlerden müstağnîdir. Onların ibâdetlerine aslâ muhtâc değildir.

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ
مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ
مَنْ ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ
أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

98 **[De ki: Ey Kitab ehli! Allah, bütün yaptıklarınıza muttalî iken niçin O'nun âyetlerini inkâr ediyorsunuz.]**

99 **[De ki: Ey Kitab ehli! Hak dîn, İslâm olduğunu bilirken, niçin îmân edenleri Allah yolundan döndürmek, istikâmetten meyletmek istiyorsunuz? Allah Teâlâ, yaptıklarınızdan** (mü'minleri İslâm'dan döndürmek için ettiğiniz hîleden) **gaafil değildir.]**

100 **[Ey mü'minler! Eğer siz o Kitab verilenlerin içlerinden herhangi bir fırkaya itâat ederseniz, sizi îmân etmişken döndürür, kâfir ederler.]**

Bu Âyet-i kerîme Evs ve Hazrec kabîlelerinden bir topluluk arasında zuhûra gelen bir hâdise üzerine nâzil olmuştur.

Şemmas ibn-i Kays adında ihtiyar bir Yahûdî vardı. Müslümanlara karşı müthiş bir kin ve hased beslemekteydi. Bir gün Evs ve Hazrec kabîlelerinden bir kısım ashâb, bir yere oturup tatlı tatlı konuşurlarken bir Yahûdî yanlarından geçti. Câhiliyyet devrinde aralarında şiddetli bir düşmanlık hüküm süren bu kimseler arasında teessüs eden bu sevgi ve samimîyeti çekemedi. «Vallâhi,» dedi, «Bunlar böyle toplandıkça bizim buralarda bir yerimiz kalmaz.» Sonra berâberindeki bir Yahûdî delikanlısına emretti: «Haydi, git, şunların arasına otur. Duğas vak'asını ve daha evvelkileri hatırlarına getir. Ve o zaman söyledikleri şiirlerden parçalar oku.» dedi.

Duğas, câhiliyet devrinde yüz yirmi yıl birbirlerine düşman olarak yaşamış olan Evs ve Hazrec arasında yapılan son muhârebe idi. Muzafferiyet Evs'te kalmıştı. Evs ile Hazrec aslen iki kardeş imişler.

Delikanlı kendisine emredileni yaptı. Ve Şemmas ibn-i Kays'ın beklediği de oldu. Derhâl bir münâkaşa kapısı açıldı. Taraflar övünmeye başladı. Ve nihâyet münâkaşa münâzaaya döndü. Evs'ten Evs bin Kayz, Hazrec'den Hübar ibn-i Sahr sıçramışlar, birbirlerine girmişlerdi. «Bugün, yine öyle bir gün yaparız» demişlerdi. İki taraf silâha sarılmışlardı.

İçlerinden biri, hâdiseyi hemen Resûl-ü Ekrem'e haber verdi. Efendimiz, mâiyetlerinde Muhacirînden bir kâfile ile birlikte derhâl vak'a mahalline geldi: «Ey Müslümanlar! Ben henüz aranızda bulunurken câhiliyyet dâ'vasını mı yapıyorsunuz? Cenâb-ı Hak, sizi İslâm'a hidâyet etti. Küfürden kurtardı. Kerem ve inâyetiyle câhiliyyenin kökünü kesti. Aranızı te'lîf etti. Böyle iken yine küfre mi dönüyorsunuz?» diye nasihât etti. Bu Âyet-i kerîmeyi okudu.

Bu sözler üzerine derhâl taraflar, bir Şeytan tuzağına düş-

tüklerini anladılar. Ellerinden silâhlarını attılar. Göz yaşları dökerek birbirleriyle sarmaştılar.

Câbir (R.A.) der ki: «O gün gibi başlangıcı çok çirkin, sonu fevkalâde güzel bir gün görmedim.»

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

101 [**Halbuki siz nasıl kâfir olursunuz ki, size Allah Teâlâ'nın âyetleri okunuyor ve Resûlüllah içinizdedir. Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa muhakkak doğru yola hidâyet olunmuştur.**]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

102 [**Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'dan nasıl korunmak gerekse, öyle korunun.** (Hakkiyle müttekî olun). **Ve ancak Müslüman olduğunuz hâlde ölümü bulun.**]

İbn-i Mes'ûd (R.A.) der ki: «**Takvâ Allah Teâlâ'ya tam ma'nâsiyle itâat etmek, isyân etmemek, şükredip küfrâna düşmemek, dâimâ zikir üzere bulunup unutmamaktır.**»

103 [**Hepiniz Hablüllâh'a** (Allah ipine) **sımsıkı tutunun.**]

Hablüllâh'dan maksâd; Kur'ân'dır; İslâm Dînidir; Allah Teâlâ'nın emirlerine itâattir veyâ ihlâstır.» denilmiştir. Bir Hadîs-i şerîfde:

«Kur'ân-ı Azîmüşşân, Allah Teâlâ'nın habl-i metînidir.» buyurulmuştur.

[Ve haktan (yâhûd birbirinizden) ayrılmayın. Hak Teâlâ'nın size olan ni'metini yâdedin. Hani sizler birbirinize düşmandınız. Hak Teâlâ, kalblerinizi İslâmla birleştirdi. O'nun ni'metiyle kardeş oldunuz.]

[Ve yine siz ateşten bir çukurun kenarındaydınız. Oradan da sizi, O kurtardı. İşte Allah, âyetlerini böyle bildiriyor, tâ ki hidâyet bulasmız.]

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى
الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

104 **[İçinizden halkı hayra da'vet eder bir cemâat olsun, ki ma'rûfu emir ve münkeri nehyetsin. İşte felâh bulanlar onlardır.]**

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah Teâlâ'ya yemîn ederim ki; ma'rûfu emir ve münkeri nehyedin. Etmezseniz korkarım ki Hak Teâlâ, size azâb eder. Onun def'i için ettiğiniz duâyı da geri gönderir.» buyurulmuştur.

Diğer bir Hadîs-i şerîfde de:

«İnsanlar, ne zaman bir münkeri görüp değiştirmezlerse, korkulur ki Hak Teâlâ onlara azâbını umûmî gönderir.» buyurulmuştur.

Hazret-i Ebû Zer Gıfârî'den rivâyet edilmiştir: Ebû Bekr (R. A.) dedi ki:

«Yâ Resûlallah! Müşriklerle kıtalden gayri cihâd var mıdır?» Resûl-ü Ekrem buyurdu:

«Evet, yâ Ebû Bekr! Hak Teâlâ'nın yeryüzünde şehidlerden efdal mücâhid kulları vardır. Yeryüzünde yürür, yerde rızıklanırlar. Hak celle ve alâ semâda Melâikeye onlarla iftihâr eder. Ve onlar için Cennet'i süsler. Ümm-ü Seleme'nin Resûlüllah için süslendiği gibi.»

Hazret-i Ebû Bekr sordu:

«Yâ Resûlallah! Bunlar ne vasıfta kimselerdir?» Resûl-ü Ekrem:

«İyiliği emir ve kötülüğü nehyedenler, sâlihlere muhâbbet ve fâcirlere buğzedenlerdir. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah Teâlâ'ya yemîn ederim ki, Cennet'te onların şehidlerin köşklerinden güzel köşkleri vardır. Her birine üç yüz hûri verilir. Ne zaman bunlardan birine baksa der ki: Hatırlar mısın ki, falan gün falan yerde iyiliği emir ve kötülüğü nehyetmiştin.» buyurdular.

Ma'rûf; aklın ve şer'in beğendiği, Kitab'a ve sünnete uygun olan şeylerdir. Münker de bunun zıddıdır.

105 **[Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerinden ayrılıp (dînlerinde) ihtilâfa düşenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azâb vardır.]**

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا
الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ
ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٠٧﴾

106 **[Kıyâmet günü, yüzlerin kimi bembeyaz, kimi simsiyah olur. Yüzleri siyah olanlara denir ki: Siz îmânınızdan sonra kâfir mi oldunuz? O hâlde, küfrünüzden ötürü Cehennem azâbını tadın.]**

İbn-i Abbâs (R.A.) demiştir ki: «Kıyâmet gününde her kavime ibâdet ettikleri şeyin yanına gitmeleri emrolunacak. Gideceksler, fakat mahzûn olacaklar. Üzüntülerinden yüzleri kararacak. Ortada yalnız ehl-i kıble müslümanlarla yahûdiler ve hıristiyanlar kalacak, ve nereye gönderileceklerini bilemiyecekler. Derken onlara da Allah'ın irâdesi tecellî edecek. Dünyada ona itaatla secde edenler derhal secdeye varacaklar. Ehl-i Kitab ile münâfıklar

secde edemiyecekler. Sonra Allah'ın iznile başlarını kaldırınca mü'minlerin yüzleri kar gibi beyaz olacak. Münâfıklarla Ehl-i Kitab onları görünce kederlerinden yüzleri simsiyah olacak ve;

«Ey Rabbimiz, bize ne oldu ki, müşrik olmadığımız hâlde yüzlerimiz karardı,» diyecekler. Cenâb-ı Hak, meleklere:

«Şunlara bakın, kendileri için nasıl yalan söylediler.» diyecek.

Ma'nâ ehline göre, yüzlerin beyazlığından murâd: Sâlih amellere ve sevâblara sevinmekden yüzlerin parlaklığı; kararmasından murâd da; kötü amellere ve Allah'ın azâbına mahzûn olduklarından yüzlerinin solmasıdır.

107 [**Yüzleri beyaz olanlar ise Allah Teâlâ'nın rahmetinde (Yânî Cennette) dir. Orada ebediyen kalırlar.**]

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا
لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ
تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾

108 [**Bunlar, Allah Teâlâ'nın (hükümlerini açıklayan) âyetleridir, ki sana doğru olarak tilâvet ediyoruz. Allah Teâlâ, âlemlere zulmetmeyi murâd etmez.**]

Hiçbir haksızlıkta bulunmaz.

109 [**Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Ve bütün işler Allah'a rücû' eder.**]

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ
الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ
﴿١١٠﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ
ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾

110 [**Siz, insanlar için meydana çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.**]

Maksâd; Mekke'den Medîne'ye hicret eden Muhâcirîyn, yâhûd ashâbdır, denilmiştir.

Hazret-i Ömer (R.A.):
«Bu haslet, bizden evvelimiz içindir, Âhirimiz için değil,» demiştir.

Fakat ekser ulemânın kanaatine göre bu Âyet-i kerîme ile murâd; bütün mü'minlerdir. Bir hadîs-i şerifde:

«Enbiyâya, benden evvel ve ümmetlerine benim ümmetimden evvel Cennet'e girmeleri harâm kılındı.» buyurulmuştur.

[**Ma'rûfla emir ve münkerden nehyedersiniz. Allah Teâlâ'nın birliğine inanırsınız. Eğer Kitab ehli de (Yahûdîler ve Nasrânîler) îmân etselerdi, elbette haklarında hayırlı olurdu. İçlerinden bir kısmı îmân etmişlerdir. Ama ekserisi dînden çıkmış fâsıklardır.**]

Îmân edenler Abdullah bin Selâm ve ashâbı gibi olanlardı. Dînden çıkmış olanlar da Kâ'b bin Eşref ve ashâbı gibi olanlardı. Yahûdîlerin ileri gelenleri, îmân edenlere, Abdullah bin Selâm ve ashâbına ezâ ederlerdi.

111 [**Onlar size aslâ zarâr veremezler, belki incitirler. Şâyet, sizinle çarpışırlarsa münhezim olur, geri dönüp kaçarlar. Sonra da kimseden yardım görmezler.**]

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا
إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ ٱلنَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ
بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟
وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

112 [**Nerede bulunsalar, (öldürülmek, esîr edilmek, malları ellerinden alınmak, cizye vermek, her yerde Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında hakîr olmak gibi) üzerlerine zillet vuruldu. Meğer ki Allah Teâlâ'nın ve mü'minlerin ahd-ü emânına sarılmış olsunlar. Döne dolaşa Allah'ın gazâbına müstahak oldular. Üzerlerine fakr-u zillet de vuruldu. Zîrâ, Allah Teâlâ'nın âyetlerine kâfir olmuşlar ve nâhak yere Peygamberleri öldürmüşlerdi. Zîrâ isyân etmişler, aşırı gitmişlerdi.**]

لَيْسُوا سَوَآءً ۗ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ
يَتْلُونَ ءَايَاتِ اللَّهِ ءَانَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْءَاخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ
وَيُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ ۗ وَأُولَٰٓئِكَ مِنَ الصَّٰلِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا
يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌۢ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

113 [**Kitab ehli, Allah indinde, aynı derecede değillerdir. Kitab ehlinden bir zümre vardır, ki Allah'ın dîninde îmânla müstakîm, Allah'ın Kitabiyle âmil, salât ve tâate kaaimdir. Gecenin saatlerinde namaz kılar oldukları hâlde Allah'ın âyetlerini okurlar.**]

114 [**Allah Teâlâ'nın birliğine, Âhiret gününe inanırlar. Ma'rûfla emir ve münkerden nehyederler. Hayır işlerinde çabukluk gösterirler. (Hayırlara koşarlar.) İşte onlar, sâlihlerdendirler.**]

115 [**Onlar ne ki, hayır işlerlerse Âhirette mükâfatsız kalmazlar. Allah Teâlâ, o müttekîleri bilir.**]

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Hayırlı amel eskimez, fenâ amel unutulmaz. Allah celle şânühüya fenâ ermez, her amelin cezâsını verir.» buyurulmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ
شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ
مَا يُنفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ
وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

116 [Kâfir olanların ne malları ve ne oğulları onları Allah'ın azâbından kurtaramaz. Onlar ateşliktir ve orada dâim kalacaklardır.]

117 [Onların bu dünyâ hayâtında (gösteriş veyâ övünmek için, münâfıkların riyâ ve korku ile) harcettikleri şey, nefislerine zulmeden bir kavmin ekinlerine dokunarak onu mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgâra benzer. Allah Teâlâ, onlara (ekinlerini itlâfla veyâ sarfettiklerini ziyaa uğratarak) zulmetmedi. Fakat onlar (isyânla, mallarını yerine sarfetmemekle) nefislerine zulmettiler.]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ۖ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ ۚ
قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۖ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

118 [Ey îmân edenler! Müslümanlardan gayriyi dost ve sırdaş edinmeyin (tâ ki esrârınızı öğrenmesinler). Onlar, sizi ifsâd ve fenâlık etmekte kusûr etmezler. Zahmet ve meşakkate düşmenizi isterler. Sözlerinden size olan nefret ve düşmanlıkları belli ol-

maktadır. Fakat göğüslerinde sakladıkları düşmanlık, açıkladıklarından daha büyüktür. İşte size âyetlerimizi açıkça bildirdik. Akıl ederseniz...]

هَآ أَنتُمْ
أُولَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَٰبِ
كُلِّهِۦ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا۟ عَضُّوا۟ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ
مِنَ ٱلْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا۟ بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ
ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

119 [(Ey îmân edenler!) Siz o kimselersiniz ki, onları seversiniz, onlarsa sizi sevmezler. Siz Kitabların hepsine îmân edersiniz (onlarsa, sizin Kitabınıza inanmazlar.) Ne zaman sizinle buluşsalar: «Biz de sizin gibi îmân ettik» derler. Birbirleriyle başbaşa kaldıkları vakit de öfkelerinden parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Öfkenizle ölün. Şübhesiz Allah Teâlâ, onların kalblerindeki (düşmanlıklarını, kin ve hasedlerini) bilir.]

إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِن تُصِبْكُمْ
سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ
شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ
تُبَوِّئُ ٱلْمُؤْمِنِينَ مَقَٰعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

120 [Eğer siz (Düşmana karşı muzafferiyet, ganîmet, maîşet bolluğu gibi) bir iyilik erişirse onları yerindirir, (hezimet, zarâr ve darlık gibi) bir musîbet geldiği vakit de sevinirler.]

[Şâyet onların ezâsına sabreder, (Allah Teâlâ'dan) korunursanız onların hîleleri size aslâ zarar vermez. Hak Teâlâ, onların amellerini bilir. (Ve mücâzâtını verir.)]

121 [Hani, sen, bir sabah erkenden, mü'minleri muhârebe için elverişli yerlere yerleştirmek üzere, âilenden ayrılmıştın. Allah Teâlâ, sözlerinizi işitir, niyyetlerinizi bilir.]

إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ
فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

122 [O zaman içinizden iki tâife korkup ric'at etmek istemişlerdi. Halbuki Allah Teâlâ, onların yardımcısı idi. Mü'minler Allah Teâlâ'ya tevekkül etmelidirler.]

Bu iki Âyet-i kerîmede Uhud Gazâsı anılmaktadır.

Bedir muharebesinde perîşân olan Kureyş'liler, Müslümanlardan bu mağlûbiyetin intikâmını almak hevesine kapılmışlardı. Ebû Süfyan'ın kumandasında üç bin kişilik bir ordu ile Mekke'den çıktılar. Yediyüzü zırhlı ve ikiyüzü atlıydı. Üçbin de develeri vardı. Cenge onbeş kadın da iştirâk etmişti. Def çalıyorlar, ve askeri gayrete getirecek şiirler okuyorlardı.

Hicretin üçüncü yılı Şevvâl'in on ikinci Çarşamba günü Medîne-i Münevvere hizâsına geldiler ve Uhud Dağı yanındaki «Ayneyn» denilen dağın eteğinde karargâh kurdular. Bundan haberdâr olan Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), âdetleri üzere, durumu ashâbiyle istişâre etti. Bu arada münâfıkların reisi Abdullah ibn-i Übeyy ibn-i Selûl'ü de çağırmışlardı. Abdullah, bir istişâre için, Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) tarafından ilk def'a çağırılmış bulunmaktaydı.

Efendimiz; Cum'a gecesi, rüyâlarında birtakım sığırların boğazlandığını görmüş, Zülfikaar adlı kılıcın ucu kırılıp bir gedik peydâ olmuş.

Arkalarına sağlam bir zırh giyip mübârek elini zırhın yakasına sokmuşlar.

Resûl-ü Ekrem (S.A.V.), bu rüyâyı ashâb-ı kirâmına söyledi:

«Boğazlanan sığırlar ashâbımdan katlolunacak kimselere ve kılıcımın ucundaki gedik, ehl-i beytimden birinin katlolunacağına işârettir. Muhkem zırh da Medîne şehridir.» diye tâbir etti.

«Şu hâle nazaran, Medîne içinde durunuz. Düşman içeri hücûm ederse tedafûî ve tahaffûzî cenk ediniz.» diye buyurdu. Ashâb-ı kirâmdan ba'zıları da bu re'yi münâsib gördü.

Münâfıkların reisi Abdullah ibn-i Übeyy ibn-i Selûl de aynı re'yde bulundu:

«Yâ Resûlallah, câhiliyyet devrinde, ne zaman Medîne'den çıktıksa, mağlûb olduk. Müdafaa harbi yaptığımız takdîrde ise, dâimâ gâlîb geldik.» dedi.

Hakîkaten savunma harbi, duruma göre en uygunu idi. Medîne'nin etrafı binâlar ve duvarlarla çevrilmiş ve geçitleri istihkâmlarla kapatılmış olduğu için bir kale gibiydi. Resûl-ü Ekrem'in rüyâsında gördüğü gibi sağlam bir zırha benziyordu. Binâenaleyh, bir müddetcik Medîne-i Münevvere'de kalınsa, Kureyş, ordugâhlarında durup Müslümanların çıkmalarını bekledikleri takdîrde, Urban'a usanç gelecek ve bir haylisi savuşup gitmiş olacaktı. Medîne üzerine hücûm ettikleri takdîrde ise, okla birçoğu telef edilebilirdi. Her iki şekilde de Kureyş za'fa uğrayacak, sonra, hâlin îcâbına göre, dışarı çıkılarak muhârebeyi kazanmak kolay olacaktı.

Fakat Bedir Gazâsında bulunmayan yiğitler, orada bulunan gâzilerin nâil oldukları ecir ve mesûbatı, şehidlerin vâsıl oldukları dereceleri Resûl-ü Ekrem'den işittikleri için pek üzülmekteydiler:

«Yâ Resûlallah, biz Allah'dan bugünü isterdik. Bizleri dışarı çıkar, düşmanlarımızla göğüs göğüse cenk edelim.» dediler.

Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem, çâresiz, dışarı çıkıp meydan muhârebesi yapmaya karar verdi:

«Sebât ederseniz, bu def'a da Cenâb-ı Hak size yardımlarını ihsân eder.» buyurdu.

Cum'a hutbesinde cihâdın faziletlerini anlattı. İkindi Namazını cemâatle edâ ettikten sonra Hazret-i Ebû Bekr ve Ömer'le berâber hücre-i mutahharasına gitti. İkisi birlikte Resûl-ü Ekrem'in imâmesini düzelttiler ve sefer elbisesini giydirdiler.

Resûl-ü Ekrem birbiri üzerine iki zırh giydi. Kılıcını kuşanıp yine onlarla birlikte hücre-i mutahharasından dışarı çıktı.

Askerlikte en mühim kâide, kumandanın emirlerine harfiyen riâyet etmek, O'nun re'y ve tedbîrine aslâ karışmamaktır. Şu hâle nazaran Resûl-ü Ekrem Hazretleri tahaffûzî cengi tensîb etmişken, onu meydan muhârebesine mecbûr etmek büyük bir hatâ idi.

Bu sebeble Evs kabîlesinin reisi ve Ensâr'ın en büyüklerinden Sa'd ibn-i Muâz, meydan cengi yapılmasında ısrâr edenleri tevbîh etti:

«Siz Resûlüllah'ı istemeyerek çıkmaya mecbûr ettiniz. İşi O'na bırakmalıydınız. O'na vahiy gelir. İşin gereğini O sizden daha âlâ bilir.» dedi.

Filhakîka onlar da nâdim olmuşlardı. Resûl-ü Ekrem hücre-i mutahharadan çıktığı vakit:

«Yâ Resûlallah! Biz, senin emrine muhâlefet etmeyi. Hatâ ettik. Nasıl düşünmekte isen öyle yap.» dediler.

Resûl-ü Ekrem ise, onların ısrârı üzerine silâhlanıp atına binmek üzere idi:

«Bir Peygamber için silâhlandıktan sonra harbetmeden geri dönmek yaraşmaz.» buyurdular. Ve hemen atlarına binip ordu-yu saâdet ile Medîne dışına çıktılar. İbn-i Ümmü Mektûm'u Medîne'de kaymakam bıraktılar.

Medîne ile Uhud arasındaki mesâfe bir saatten azdır. Ancak o gün, oraya kadar varmayıp yarı yolda Şeyhâyn denilen mevkide geceledîler. Üsâme ibn-i Zeyd, Abdullah ibn-i Ömer, Zeyd ibn-i Sâbit ve Ebû Saîdülhudrî gibi çocukları Resûl-ü Ekrem buradan geri çevirdi.

Seher vakti bin kişiden ibâret olan ordu-yu saâdet, Uhud Dağına doğru hareket etti.

Fakat münâfıkların reisi Abdullah ibn-i Übeyy ibn-i Selûl, kendisine tâbi' olan üç yüz kişi ile birlikte bu sırada buradan geri döndü.

«Niçin kendimizi ve evlâdlarımızı katlettirelim?» dedi. Amr ibn-i Hazrec-el Ensârî, arkalarından koştu:

«Peygamberinizi bırakıp nereye gidiyorsunuz? Allah Teâlâ'dan korkmuyor musunuz?» dedi. Bu fenâ hareketlerine mâni' olmak istedi. Fakat muvaffak olamadı. Abdullah ibn-i Übeyy, re'yine muhâlefet edildiğine kızmıştı:

«Çocukların sözlerini dinledi de benimkini dinlemedi, eğer kıtâlin hak olduğunu bilseydik size uyardık. Fakat re'y, hatâ ile olmuştur. Kıtâl, hak değildir. Niçin kendimizi tehlikeye atalım?» diye cevâb verdi.

Bu hâdise Hazreç kabîlesinden Hârise kolunu ve Evs kabîlesinden Benî Seleme kolunu tereddüde düşürmüş ise de bu mücerred bir Şeytânî vesvese idi. Cenâb-ı Hakk'ın hidâyeti erişti. Münâfıklara uymayıp ordu-yu saâdetten ayrılmadılar. İşte **«Hani sizden iki taife, az kaldı bozuluyordu!»** nazm-ı celîli ile bu hâdiseye işâret buyurulmaktadır. Hak Teâlâ, onları korudu.

Ordu-yu hümâyun ikisi atlı, yüzü zırhlı olmak üzere yediyüz kişiden ibaret kalmıştı. Halbuki bilindiği gibi müşrikler, üçbin kişi idi.

Fahr-i Âlem, Uhud'da Şi'b denilen mevkide, muhârebe için ashâbını. Medîne'ye karşı saff yaptı. Arkalarını Uhud'a verdi. Müşrikler de İslâm ordusunun karşısındaki çorak yerde saff olmuşlardı.

İslâm ordusunun sol tarafındaki Ayneyn Dağındaki vâdiden düşman süvârisinin hücûm etmesi, melhûz bulunduğundan Resûl-ü Ekrem, Abdullah ibn-i Cübeyr Hazretlerini elli kemankeşle, süvâri hücûmunu menetmek için, o vâdinin ağzına me'mûr buyurdu. Ve:

«Düşman gerek gaalib gelsin, gerek mağlûb olsun, benden bir haber gelmedikçe buradan ayrılmayınız.» diye kat'î emir verdi. İşte **«Mü'minlere harb yerleri hazırlıyordun»** âyeti bunları ihtârdır. Âilesinden murâd da Hazret-i Âişe'dir. O gün, Resûlüllah, O'nun yanından hareket buyurmuşlardı.

Muhârebe başlar başlamaz ashâb-ı kirâm arslanlar gibi döğüştü. Bir aralık, muhârebe pek ziyâde şiddet buldu. Ve Kureyş ordusu fenâ hâlde bozuldu. Hattâ İslâm askerleri düşman ordugâhını gaaret ve yağma etmeye koyuldular. Resûlüllah'ın buyurduğu olmuştu. Cenâb-ı Hak, mü'minlere yardım buyurmuştu.

Fakat Ayneyn Dağındaki kemankeşler bu hâli görünce arkadaşları gibi ganîmet almak için emr-i Nebevîyi unuttular. Kumandanları Abdullah ibn-i Cübeyr'in sözlerini dinlemiyerek: **«Düşman bozuldu, ganîmet, ey cemâat ganîmet!»** diye etrâfa dağıldılar. Kureyş ordusunun sağ kol kumandanı Hâlid ibn-i Velid, bu fırsatı ganîmet bildi. Ordu-yu saâdetin sol cenâhına bir kaç kere hücûm etmeyi tasavvur etmiş, fakat kemankeşlerden sakınıp bu niyyetini icrâ edememişti. Hemen ganîmet için dağılan kemankeşler üzerine şiddetle hücûm etti. Yerinde sebât ederek kımıldamıyan Abdullah ve yanında yedi, sekiz kişiden ibâret kalan arkadaşlarını da şehîd ettikten sonra İslâm ordusunun sol cenâhından dolaşıp arka taraftan hücûm ile Müslümanları şaşırttı ve içlerine büyük bir tefrika düşürdü. Gâlibiyet, birdenbire mağlûbiyete dönüvermişti.

Bu karışıklık arasında Hazret-i Hamza; «Vahşi» nâmında Habeşli bir köle tarafından şehîd edildi. Ensâr-ı kirâmdan daha birçok zevât şehîd oldu.

Müşrikler, Hazret-i Fahr-i Âlem üzerine şiddetle hücûma başladılar. İbn-i Kami, attığı taşla Resûl-ü Ekrem'i yanağından yaraladı. Kibâr ashâb-ı kirâmdan birkaçı Hazret-i Peygamber'i muhâ-

fazaya çalışıyorlardı. Ebû Dûcâne, Resûl-ü Ekrem'in üzerine kapanıp gelen oklara vücûdunu siper etti. Birçok yerinden yaralandı.

Talhâ ibn-i Ubeydullah, havâle olunan bir kılıcı koliyle karşıladı. Bir eli kesildi. Hazret-i Abdurrahman bin Avf, yirmi kadar yara aldı. Ayağı topal oldu. Hazret-i Sa'd ibn-i Ebi Vakkas, o gün binden ziyâde ok attı. Hazret-i Ebû Ubeyde ibn-i Cerrah, Resûl-ü Ekrem'in yanağına batan zırh halkalarını dişleriyle çıkardığından iki ön dişi düştü.

Yine bu sırada Müslümanlar arasında Hazret-i Fahr-i Âlem'in şehâdeti haberi yayıldı. Bu rivâyet herkesi dehşet ve perîşanlık içinde bıraktı. Hattâ ba'zıları dağıldılar, Medîne yolunu tuttular. O vakit, Hazret-i Enes bin Nadr; «**Ey Müslümanlar! Muhammed katlolunduysa, Tanrısı bâkîdir. Dîn-i mübîn uğruna cenk edip de şehîd olarak O'na kavuşmak istemez misiniz?**» diye ashâba cesâret verdi. Ve şehîd oluncaya kadar dövüştü (Radıyallâhü anh).

Ashâb-ı kirâmdan Kâ'b ibn-i Mâlik-el-Hazrecî Hazretleri de karşıdan Resûl-ü Ekrem'i görmüş ve bunu etraftaki Müslümanlara haber vermişti. Nihâyet şaşkınlık zâil oldu. Tekrar ashâb, birer ikişer Resûlüllah'ın yanına toplandı. Ve yeniden hücûma başladılar. Beklenilmiyen bu hâl, müşrikleri ürküttü. Kalblerine korku düştü Gaalib geldikleri hâlde muhârebeden ferâgat ettiler. Müslümanları istedikleri gibi bütün bütün mahvedemiyeceklerini anladılar. Muzafferiyetlerinden istifâde edemediler. Mekke yolunu tutup geri döndüler.

Eğer Resûl-ü Ekrem'in re'y ve tedbirlerine müdâhale edilmemiş ve emirlerine harfiyen riâyet edilmiş olsaydı, Müslümanlar gaalib geldikten sonra bu musîbete uğramamış olacaklardı. Yetmiş kişi şehîd olmuştu. Bir o kadar da yaralı vardı. Şehîdlerin altısı Muhâcirînden, geri kalanı da Ensârdandı.

Resûl-ü Ekrem de şühedâyı defnettikten sonra yüzü mecrûh ve kalbi mahzûn olarak ashâb-ı kirâmiyle berâber Uhud'dan kalkıp Medîne'ye döndü.

Fakat bu hâl, ashâba min tarafillâh bir terbiye-i mâneviye olduğu gibi İslâm Dîninin dost ve düşmanı da ayrıldı. Ve sahîh olan Müslümanlar seçildi.

Kureyş ordusu dönüp giderken, yolda İkrime ibn-i Ebû Cehil, Kureyş ileri gelenlerine: «**Ne iş gördünüz? Bu derece muzaffer olmuşken Muhammedîleri bütün bütün yok etmeden geri döndünüz. Çok geçmeden onlar yine toplanırlar. Ve intikam almak üzere üzerimize gelirler. Akıllıca hareket şudur ki, dönüp Medîne'ye gidelim, Müslümanları kökünden mahvedelim.**» dedi.

Fakat: **«Şâyet Evs ve Hazrec kabîleleri bu kadar maktûl verdiklerine kızıp, cenge çıkmamış olanları da katılarak, intikam almaya kalkışırlarsa o zaman iş aksine döner, iyisi mi hazır muzaffer olmuşken ağzımızın tadiyle Mekke'ye dönelim.»** dediler.

Ebû Süfyan ise bu iki re'y arasında müteredddid, fakat İkrime'nin fikrine mütemâyil görünmekte idi. Kureyş içinde İslâmların dostları vardı. Yolda yapılan bu münâkaşa akabinde Resûl-ü Ekrem Efendimiz'e haber verildi. Kısa bir istişâreden sonra, dünkü muhârebeden dolayı Müslümanların zayıf düşmediğini göstermek ve düşmana göz dağı vermek üzere çıkıp arkalarına düşmek sûretini münâsib gördüler. Sabah namazını müteakib bütün ashâb-ı kirâm hazırlandı. Hattâ yaralı olanlar bile yara ve berelerini sarıp geldiler. Resûl-ü Ekrem, Livâ-i şerîfi Ali ibn-i Ebû Tâlib Hazretlerine vererek atlarına bindi. Altıyüzotuz kadar Uhud gâzileriyle Medîne'den çıkarak Hamra-i Esed denilen mevkide konakladı

Kureyş de biraz ileride konaklamış bulunmaktaydı. Resûl-ü Ekrem'in arkalarına düştüğünü haber alınca kalblerine büsbütün korku düştü. Hemen ordularını kaldırıp göç ettiler. Ve Mekke'ye doğru yol aldılar.

Bu sûretle Uhud Gazâsı sona ermiş oldu.

123 [**Bedir'de siz** (az ve maddeten düşmandan son derece) **zayıfken Allah Teâlâ, size yardım etti.** (Muzaffer oldunuz.) **Artık Allah Teâlâ'dan korunun, tâ ki ni'metine şükür etmiş olasmız.**]

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ
أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ
مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا
يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

124 [**O vakit mü'minlere: «Rabbinizin, indirilen üçbin Melekle size imdâd etmesi kifâyet etmez mi?» diyordun.**]

125 [**Evet, siz sabreder ve Peygamberinize muhâlefetten sa-**

kınırsanız, düşmanlarınız gazâbla gelecek olurlarsa, Rabbiniz celle şânuh, size beş bin nişanlı Melekle imdâd eder.]

Bedir Gazâsında, evvelce Medîne ahâlîsinin hayvanlarını sürüp götürmüş olan Kürz ibn-i Câbir'in çöl Araplariyle Kureyş'e yardım için geleceği işitilmişti. Kureyş ordusunun kuvveti zâten Müslümanlara nisbetle kat kat ziyâde olduğu için bu haber, Müslümanlar arasında telâş ve endişeyi mûcib olmuştu. Bunun üzerine tarâf-ı Bâri'den Melekler ile ehl-i İslâma imdâd olunacağı tebşîr buyuruldu. Ve sonra da bu yardım sâyesinde müşrikler bozguna uğradı.

İlkin bin Melekle imdâd buyurulmuştu. Sonra Kürz'ün yardım edeceği haberi üzerine indirilen üçbin Melekle müşriklerin hezimeti çabuklaştırıldı. Eğer bu sırada Kürz, imdâd edecek olursa — mü'minlerin sabır ve ittikâ etmeleri şartıyle — (müsevvimiyn) yânî nişanlı, sırmaları belli beş bin Melâike daha gönderileceği va'd buyuruldu.

Düşmana imdâd gelmemiş ve muzafferiyet de te'mîn edilmiş bulunduğu için bu beşbin Melâike-i müsevvimîne hâcet kalmamış olacağı istidlâl olunabilirse de indirilmiş ve fakat harbe iştirâk etmemiş olduklarına dâir rivâyetler vardır.

Rivâyete göre Melekler nişan olmak üzere sarı veyâ beyaz sarık sarmış; uçlarını omuzlarına sarkıtmış ve alaca atlara binmişlerdi. Hasan Basrî, bu beşbin Melâikenin Kıyâmete kadar harblerde mü'minlere yardım edeceğini söylemiştir.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۚ
وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ
طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

126 [Allah Teâlâ, size bu imdâdı, ancak fethi tebşîr ve yardım va'diyle kalbiniz mutmaîn olsun diye yaptı. Yoksa yardım ancak o yegâne gaalib ve hakîm olan Allah-ü azîmüşşân tarafındandır.]

127 [Allah Teâlâ — kâfirlerden bir kısmını kessin veya perîşan etsin de (geri kalanlar da) hâib ve hâsir, münhezimen dönüp gitsinler diye — size yardım etti.]

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ
فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ
لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

128 [**Onların emrinden senin için bir şey yoktur.** (Belki cümle umûrun mâliki Allah Teâlâ'dır). **Dilerse, onları helâk eder veyâ** (İslâm'a gelirlerse) **tevbelerini kabûl eder, yâhûd** (küfürlerinde ısrâr ederlerse) **azâb eder. Çünkü onlar, zâlimlerdir.**]

Bu Âyet-i Kerîmenin nüzûl sebebinde müfessirler ihtilâf etmişlerdir.

1 — Resûl-ü Ekrem, Necidlilere, ashâbından onları İslâma da'vet ve Kur'ân-ı Kerîm ta'lim etmek üzere yetmiş kişi göndermişti. Fakat haklarında evvelce teminat verilmiş olmasına rağmen, Necidliler Bi'r-i Ma'ûne'de altmışsekiz sahâbeyi nâhak yere şehîd etmişlerdi. Resûl-ü Ekrem, vak'ayı haber aldıkları vakit fevkalâde mahzûn olmuşlar, bir ay her sabah, onlara beddûa etmişlerdi. Âyet-i kerîme bu Bi'r-i Ma'ûn'e vak'ası üzerine nâzil olmuştu.

2 — Resûl-ü Ekrem, Uhud Gazâsında yaralandıkları vakit, bir kavim nasıl felâh bulur ki Peygamberlerini yaralıyorlar diye beddua etmiş, ve Âyet-i kerîme bu sebeble nâzil olmuştu.

3 — Uhud Gazâsında, Müslümanlardan bir çoklarını müşriklerin muhtelif yerlerinden kestikleri görülmüştü. Ashâb, «Eğer Allah, bize fırsat verirse biz de misliyle mukâbele ederiz.» demişlerdi. Âyet, bunu menetmek maksâdiyle nâzil olmuştu.

4 — Resûl-ü Ekrem, kâfirlerin köklerinin kırılması, yok olmaları için beddua edince bu Âyet-i Kerîme ile menolunmuşlardı. Zîrâ sonradan içlerinden birçoğu İslâm'ı kabûl edecekti.

129 [**Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. Kullarından dilediğini mağfiret ve dilediğine azâb eder. Allah-ü azîmüşşân kullarına mağfiret ve rahmet etmekte belîğdir.**]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟ أَضْعَٰفًا مُّضَٰعَفَةً
وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ
﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

130 [Ey îmân edenler! Ribâyı, kat kat yemeyin. Allah Teâlâ'dan korkun, ki felâh bulasınız.]

131 [Ve kâfirler için hazırlanan o ateşten sakının.]

132 [Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne itâat edin, ki rahmet olunasınız.]

وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ
وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِى ٱلسَّرَّآءِ
وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ وَٱللَّهُ
يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

133 [Rabbiniz celle şânuhûn mağfiretine, gökler ve yer kadar geniş olan Cennet'e koşun, ki müttekîler için hazırlanmıştır.]

Bu gösterir ki, Cennet hâlen mevcûddur.

Rivâyet edildiğine göre, Hazret-i Ömer ibn-i Hattâb (R.A.), ashâbiyle bir mecliste oturmakta idi. Yâhûdîlerden bir grup gelip dedi ki:

«Siz, Cennet'in genişliği gökler ve yer kadardır, diyorsunuz. Peki, o hâlde Cehennem nerede?»

Hazret-i Ömer cevâb verdi:

«Gece geldiği zaman gündüz, gündüz geldiği zaman gece nerede olur?» Yânî Allah'ın dilediği yerdedir.

134 [O müttekîler, varlıkta da, yoklukta da infâk ederler; öfkelerini yenerler; (zarar gördükleri kimselere karşı, muktedir

olduklari hâlde intikâma kalkışmazlar) **ve insanların suçlarını bağışlarlar. Allah Teâlâ, ihsân edenleri sever.]**

Rivâyet edildiğine göre, İmâm Hüseyin bin Ali (R.A.) bir gün müsâfirleriyle sofra başında otururlarken, kölesi getirdiği bir kâse sıcak yemeği. ayağı sürçerek, Hazret-i Hüseyin'in mübârek başına dökmüştü. Hazret-i Hüseyin, hiddetle kölesinin yüzüne baktı.

Köle: — «**Öfkelerini yenerler,**» dedi.

Hazret-i İmâm: — **Gazâbı yendim,** buyurdu.

Köle tekrar: — «**İnsanların suçlarını bağışlarlar,**» dedi.

O da: — «**Affeyledim,**» buyurdu.

Müteakiben köle: — «**Allah ihsân edenleri sever,**» dedi.

Bunun üzerine Hazret-i Hüseyin (R.A.): — «**Seni âzâdettim,**» buyurdular.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا
أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَٰئِكَ
جَزَاؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

135 [**Onlar ki hayâsızlık ettikleri** (pek çirkin bir harekette bulundukları) **veyâ nefislerine zulmettikleri zaman, Allah Teâlâ'yı** (ve va'ıyd ve ikaabını) **hatırlayıp günâhlarından tevbe ve istiğfâr ederler. Allah Teâlâ'dan gayri günâhları mağfiret eden kim var? Bir de işledikleri günâh üzerinde ısrâr etmezler. İsrârın zarar verdiğini, Allah Teâlâ'nın yarlıgadığını bilirler.]**

Rivâyet edildiğine göre, Ensâr'dan bir hurma satıcısı vardı. Bir gün hurma almak üzere dükkânına fevkalâde güzel bir kadın gelmişti. Gönlü kadına meyleden satıcı: «Dükkândaki hurmalar tâze değildir, fakat evimde tâzesi var, geliniz, size ondan vereyim.» diyerek kadını evine götürdü ve evde müşterisine sarkıntılık etmeye kalkıştı. Fakat kadın: «Allah'dan kork, ırzıma tasallut etmeye ne hakkın var?» diye haykırınca o anda nedâmet duydu. Ko-

şarak Hazret-i Peygamber'e gitti ve keyfiyeti anlattı. Fahr-i Âlem, satıcıyı tevbîhe hazırlandığı sırada bu Âyet-i kerîme nâzil oldu!

136 [**İşte onların sevâbı Rableri celle şânühden mağfiret, ve altından ırmaklar akan Cennetlerdir, ki orada ebediyen kalırlar. (Bu mağfiret ve Cennetler) tâat ehline ne güzel ecir olur.**]

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

137 [**Sizden evvel birçok vak'alar, şerîatlar gelip geçti. Yeryüzünde gezin, dolaşın da, Peygamberleri tekzîb edenlerin âkıbetleri nasıl olmuş, görün!**]

هَٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا
وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

138 [**Kur'ân'da bu kıssalar, halka hakkı beyândır. Müttekîler için bir hidâyet ve nasîhattır.**]

139 [**(Uhud vak'asında size isâbet eden şeyden) fütûr getirmeyin, mahzûn olmayın. Şâyet siz** (Allah Teâlâ'nın va'd ve yardımına) **inanıyorsanız, onlardan üstünsünüz.**]

Hak üzeresiniz. Savaşınız, Allah içindir. Ölenleriniz Cennet'tedir. Onlarsa bâtıl üzeredirler. Şeytân için vuruşuyorlar. Ölenleri Cehennem'dedir. Muzafferiyet, âkıbet sizindir.

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ
وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ
﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

140 [**Eğer size (Uhud'da) yara ve elem isâbet ettiyse, onlara da (Bedir'de) isâbet etmişti. Biz günleri (günlerin şâhid olduğu sevinç ve kederi, galebe ve mağlûbiyeti) insanlar arasında nakil ve devrettiririz. (Bir gün birini sevindirir, diğerini yerindiririz) tâ ki Allah Teâlâ, îmân üzere sebât edenleri, etmiyenden ayırdetsin. Tâ ki (muhârebe meydanında sabredenler, göğüs gerenler için) şehîdler alsın, şâhidler edinsin. Allah Teâlâ, zâlimleri sevmez.**]

141 [**Bir de, mü'minleri günâhlardan temizlemek, kâfirleri tedrîcen mahv-ü helâk etmek için.**]

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ
كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ
وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

142 [**Yoksa siz, Allah Teâlâ içinizden cihâd edenlerle (muhârebe meydanında) sabır ve metânet gösterenleri belli etmeden Cennet'e girivereceğinizi mi sandınız?**]

143 [**Yemîn ederim ki, siz ölümle karşılaşmadan önce şehîd olarak ölmeyi temennî ediyordunuz. İşte, onu gördünüz. Fakat bir seyirci gibi bakıyordunuz.**]

Bu hitâb, Bedir Gazâsında bulunmayan ashâbadır. Medîne'den çıkmak, Uhud'da meydan muhârebesi yapmak için Efendimize ısrâr etmişlerdi. Bedir şehîdlerinin nâil oldukları derecâta nâil olmak emelindeydiler. Fakat Hazret-i Fahr-i Âlem'in şehâdeti haberi duyulduğu vakit, ba'zıları dağılıvermiştiler. Ve bir kısmı Medîne yolunu tutmuştu. Dehşet ve perîşânlık içinde kalmıştılar. Hattâ içlerinden Abdullah ibn-i Übeyy'e gidelim de bize Ebû Süfyan'dan aman alıversin, diyenler oldu. Muhammed, Peygamber olsaydı ölmezdi diyen münâfıklara raslandı. Bu Âyet-i Kerîme ile kendilerini bu şâyiâ' karşısında korkuya kaptıran ashâb, zemm edilmektedir.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ
أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا
وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144 [**Muhammed** (Aleyhisselâm), **Peygamberden başka bir şey değildir. O'ndan evvel daha nice Peygamberler gelip geçmiştir.** (O da, Onlar gibi göçecektir.) **O, şayet ölür veya öldürülürse** (dininizden veya cihaddan) **ökçelerinizin üstünde** (gerisin geriye) **dönecek misiniz? Kim** (gerisin geriye) **dönerse, Allah Teâlâ'ya zararı dokunmaz.** (Belki kendisine zarar etmiş olur.) **Allah Teâlâ** (ni'met-i İslâm'a ve onun üzere sebâtla) **şükredenlere mükâfatını verecektir.**]

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

145 [**Allah Teâlâ'nın izni** (emri ve kazâsı) **olmadıkça kimseye ölüm yoktur. Zîrâ her nefis için Allah Teâlâ'nın ilm-i ezelîsinde ecel-i müsemmâ vardır.**]

Vakti Levh-i Mahfûz'da yazılmıştır. Ne ileri gider ve ne geri kalır.

[**Kim dünyâ için çalışırsa Biz, O'na dünyâda takdîr ettiğimizden dilediğimizi veririz. Kim tâatle Âhiret sevâbını isterse, O'na da, ondan ihsân ederiz. Şükredenleri mükâfatlandıracağız.**]

Peygamber (S.A.V.), bir Hadîs-i şeriflerinde:

«Ameller, ancak ve ancak niyyetlere göredir. Herkese yaptığı işden neyi kasd etti ise, o verilir. İmdi bir kimse Allah ve Resûlü için hicret etti ise, ecri Allah'a düşer. Hicreti ile dünyâlık veyâ bir kadınla evlenmeyi kasd ederse, nasîbi o kasdettiği şeydir.» buyurmuştur.

Başka bir Hadîsde:

«Ümmetimin şehîdlerinin ekserisi döşeklerinde ölenlerdir. İki harb saffının arasında öldürülen çok adam vardır ki, niyyetini Allah bilir,» buyurmuş; diğer bir hadîsde de:

«Bir kimse, bir kadınla ma'lûm bir mehr üzerine evlenir de, onu ödemeye niyyet etmezse, o kimse Allah indinde zânîdir. Ve bir kimse birinden borç alır da ödemeye niyyet etmezse, o kimse hırsızdır.» buyurulmuştur.

Benî İsrâile âid bir haberde bildirildiğine göre: Kıtlık bir senede, bir adam Kum tepelerinin yanından geçerken: «Şu kumlar yiyecek olsa da, Allah için onları halka dağıtsam!» diye gönlünden geçirmiş. Arkacığından Allah Teâlâ, zamanın Peygamberine vahy sûreti ile bildirmiş ki:

«O kulumun sadakası makbûldür.» Yânî kum tepeleri yiyecek olmuş da tasadduk etmiş kadar sevâb vermiş.

Ba'zı ulemâya göre: İyi niyyet küçük, hayrı büyüktür. Kötü niyyet ise büyük, hayrı küçüktür. İş, niyyettedir. Resûlüllah (S. A.V.):

«Mü'minin niyyeti, amelinden hayırlıdır.» buyurmuştur.

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ
قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ
يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

146 [Nice Peygamberler, berâberlerindeki birçok cemâatle birlikte vuruştular. (Öldürdüler, öldürüldüler). Fakat Allah Teâlânın yolunda uğradıkları musîbetler yüzünden fütûr getirmediler. (Dînlerinde veyâ düşman karşısında) za'f göstermediler. (Düşmana) boyun da eğmediler. (Belki Allah Teâlâ'nın emrine, Nebîlerinin tâatine ve düşmanla cihâda sabrettiler.) Allah Teâlâ (şiddet ve belâya) sabredenleri sever.]

147 [Onların (düşmanla karşılaştıkları vakit) sözleri ancak şu idi: «Yâ Rab! Günâhlarımızı ve işimizde taşkınlıklarımızı mağfiret et, muhârebe meydanında ayaklarımızı diret, kâfirlere karşı bize yardım et!»]

فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ ۗ وَاللّٰهُ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِيْعُوا
الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَرُدُّوْكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا
خٰسِرِيْنَ ﴿١٤٩﴾

148 [Allah Teâlâ, onlara (bu duâları ve cenkte sabırları sebebiyle) dünya sevâbından nusrat, ganîmet, şeref ve Âhirette de ni'metin en güzeli olan Cennet'i verdi. Allah-ü azîmüşşân sâbır ve tâat eden muhsinleri sever.]

149 [Ey îmân edenler! Şayet kâfirlere itâat edecek olursanız, sizi geriye (küfre, şirke) döndürürler. Dünyâda da, Âhirette de husrân içinde kalırsmız.]

بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ النّٰصِرِيْنَ
﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِيْ فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَآ اَشْرَكُوْا
بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ وَبِئْسَ
مَثْوَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٥١﴾

150 [Hayır, Allah Teâlâ sizin mevlânız, yardımcınızdır. O, yardımcıların en hayırlısıdır.]

151 [Allah Teâlâ'nın hakkında hiçbir hüccet ve bürhân indirmediği şeyleri O'na şerik koştukları için, o kâfirlerin kalblerine korku salacağız. Onların karargâhı ateştir. Zâlimlerin barınacakları yer ne kadar fenâdır.]

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُۥٓ
إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَٰزَعْتُمْ
فِى ٱلْأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ ۚ
مِّنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ ۚ ثُمَّ
صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ وَٱللَّهُ
ذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

152 [Yemîn ederim, ki Allah Teâlâ size olan (nusrât ve zafer) va'dine sâdık kaldı. İzniyle onları kolayca (perîşân edip) öldürdünüz. Fakat sevdiğiniz zaferi (ganîmeti) size gösterdikten sonra za'f gösterdiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz. (Peygamberinize ve Emîrinize) ısyân ettiniz (de ikiye bölündünüz.) Kiminiz dünyâyı istiyordu (ganîmete gitti). Ve kiminiz Âhireti diliyordu (şehîd oluncaya kadar yerlerinde kaldı). Sonra Allah Teâlâ, sizi (hezîmet mesâibine, sabrınızı) denemek için onlardan geri çevirdi. Maamafîh, (Resûlüllah'ın emrine muhâlefetten pişmânlık duyduğunuz için) sizi afvetti. Allah-ü azîmüşşân afvle mü'minlere fazledicidir.]

Uhud'dan Medîne'ye dönerlerken ashâbtan ba'zıları:

«Allah Teâlâ, bize yardım ve zafer va'detmişken bu musîbet, nereden geldi?» demişlerdi. Bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu. Hak Te-

âlâ'nın va'di, takvâ ve sabırla meşrûttu. Bu şarta muhalefet etmişlerdi. Okçular, Hazret-i Peygamberin tâbiye ettiği ve her ne olursa olsun ayrılmayınız, dediği mevkiden ayrılmışlar, kumandanları Abdullah bin Cübeyr'in emrini dinlememişlerdi. Düşmanın smmış ve kaçmaya başlamış olduğu bir sırada itâatsizlik etmişler, ganîmet peşine düşmüşlerdi. Bu yüzden de muhakkak olan bir zaferi kaybetmişlerdi.

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ
عَلَىٰٓ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ
فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَآ أَصَابَكُمْ ۗ وَاللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

153 [**Hani kaçıp dağa çıkıyordunuz. Kimseye dönüp bakmıyordunuz. Resûlüllah ise arkanızdan** (Ey Allah'ın kulları, Ben Allah'ın Peygamberiyim, Bana gelin diye) **çağırıyordu.** (Gelmediniz). **Allah da sizi gam üstüne gamla cezâlandırdı, tâ ki ne kaybettiğiniz fetih ve ganîmete ve ne isâbet eden katil ve hezîmete mahzûn olmayasınız. Allah-ü azîmüşşân bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.**]

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ
وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ
الْجَاهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِن شَيْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ
كُلَّهُۥ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِىٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ يَقُولُونَ
لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَىْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَٰهُنَا ۗ قُل لَّوْ كُنتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ

لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ ۖ وَلِيَبْتَلِيَ
اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

154 **[Allah Teâlâ, bu gamdan sonra size bir emniyet indirdi. Hafîf bir uyku ki, içinizden bir tâifeyi sarıp kaplamıştı. Bir tâife de (ki münâfıklardır), nefîsleri kaygısına düşmüşlerdi. Allah Teâlâ'ya hak olmayan bir zan, câhiliyyet ehlinin zannı gibi bir zan besliyorlardı. «Bize va'dolunan zafer ve nusrattan bir nasîb var mı?» diyorlardı. De ki: «Bütün iş, Allah Teâlâ'nındır.»]**

Nusrat, zafer, kazâ ve kader yalnız Allah Teâlâ'nın elindedir.

[Onlar, sana ızhâr etmedikleri şeyi içlerinde gizliyorlar. (Kendi kendilerine ve baş başa kaldıkları vakit birbirlerine) diyorlar ki: «Bizim, bu işten (zafer ve nusretten) bir payımız olsaydı, burada öldürülmezdik.»]

Biz de hezîmete uğramazdık.

[De ki: (Gazâya çıkmayıp da) «Eğer evlerinizde (Medîne'de) de olsaydınız, üzerlerine (Levh-i Mahfûz'da) öldürülmeleri yazılmış olanlar, öldürülecekleri yerlere çıkacaklar, yine öldürüleceklerdi.]

Medîne'de kalmak onlara fayda vermiş olmıyacaktı. Allah Teâlâ'nın takdîrini kimse bozamaz.

[Allah Teâlâ kalblerinizdeki ihlâs ve nifâkı meydana koymak, kalblerinizdeki vesveseyi pâk kılmak için böyle irâde etti. Allah Teâlâ, kalblerinizde olan hayır ve şerri hakkıyle bilir.]

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ۙ إِنَّمَا
اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ۖ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ۗ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

155 [(Uhud'da) İki ordunun karşılaştığı gün içinizde yüz çevirenler yok mu? Onları (merkezden ayrılmak, ganîmete haris olmak, Resûlüllah'a muhâlefet etmek gibi) ba'zı amelleri yüzünden Şeytan ayaklarını kaydırmak istedi. Allah Teâlâ, onların (tevbe ve i'tizârları sebebiyle) günâhlarını afvetti. Allah-ü azîmüşşân, günâhları mağfiret eder. Günahkârın ukubetine acele etmez. Tâ ki tevbe ede.]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَكُونُوا۟
كَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقَالُوا۟ لِإِخْوَٰنِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ
أَوْ كَانُوا۟ غُزًّى لَّوْ كَانُوا۟ عِندَنَا مَا مَاتُوا۟ وَمَا قُتِلُوا۟ لِيَجْعَلَ
ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۗ وَٱللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾

156 [Ey îmân edenler! Siz o kâfirler (münâfıklar) gibi olmayın. Onlar seyahate çıkıp da ölen veya gazâya gidip de öldürülen kardeş ve ahbabları için; «Şâyet bizim yanımızda olaydılar, ölmez ve öldürülmezlerdi» derler.]

[Allah Teâlâ, bunu onların kalblerinde gam ve hasret kıldı. Dirilten de, öldüren de Allah Teâlâ'dır. Allah-ü azîmüşşân, bütün yaptıklarınızı hakkıyle bilir.]

157 [Yemîn ederim, ki Allah yolunda ölseniz de, öldürülseniz de Allah Teâlâ'nın rahmet ve mağfireti, onların (kâfirlerin) hayâtta kalıp da toplayacakları dünyâ menfaatlerinden daha hayırlıdır.]

وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ
لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ
فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ
فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ
فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

158 [Yemîn ederim. Ölseniz de, öldürülseniz de elbette âkıbet, Allah Teâlâ'ya haşrolunacaksınız.]

159 [Allah Teâlâ'nın rahmetiyledir ki onlara (Uhud'dan kaçanlara) mülâyemet gösterdin. Şâyet kaba, katı yürekli olsaydın elbette etrafından dağılırlardı. Onların kusûrlarını afvet, yarlığanmalarını dile. İş husûsunda onlarla müşâvere et. Sonra da azmettin mi, artık Allah Teâlâ'ya mütevekkîl ol. Allah-ü azîmüşşân tevekkül edenleri sever.]

160 [Allah Teâlâ, size yardım ederse sizi yenecek yoktur. Şâyet yardımsız bırakırsa, O'ndan gayri kim size yardım edebilir? O hâlde mü'minler, Allah Teâlâ'ya tevekkül etsinler.]

Onların, O'ndan gayri yardımcıları yoktur.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ
وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ
نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ
بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾

161 [**Bir Peygamber için ganîmetlere hıyânet etmek? Olur şey değil! Kim ki hıyânet ederse Kıyâmet günü, hıyânet ettiği o şeyin vebâlini yüklenerek gelir. Sonra herkes (hayır ve şerden) kazandığı ile cezâlanır. Onlar zulmolunmazlar. (Ne itâat edenin sevâbı eksilir ve ne âsînin ikaabı artabilir).**]

Bedir Gazâsında, ganîmetler arasında bulunan bir kırmızı kadife kaybolmuştu. Ba'zı münafıklar «Onu her hâlde Resûlüllah almıştır,» diye isnâdda bulunmak istemişlerdi. Âyet-i Kerîme bu hâdise üzerine nâzil oldu.

162 [**Tâatle, Allah Teâlâ'nın rızâsına tâbî' olan, Hak Teâlâ'nın gazâbına uğrayan ve makamı Cehennem olan kimse gibi midir? O ne fenâ dönülecek yerdir.**]

هُمْ دَرَجَٰتٌ عِندَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ
مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ
يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ
وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا۟ مِن قَبْلُ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ أَوَلَمَّآ
أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ
قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

163 [**Allah Teâlâ'nm rızâsına ittibâ edenler ise, Allah indinde, derece sâhibleridir. Allah-ü azîmüşşân, onların yaptıklarını görür.**]

164 [**Gerçekten Allah Teâlâ mü'minlere büyük bir lûtufta bulundu. Onlara içlerinden ve kendilerinden âyetlerini okur, onları tezkiye eder, Kitab ve hikmeti öğretir bir Peygamber gönderdi. Halbuki daha evvel apaçık bir dalâlet içindeydiler.**]

165 [**Size (Bedir'de) hasımlarınızın başına iki mislini getir-**

diğiniz bir musîbet (Uhud'da) **geliverince** (Allah Teâlâ, bize yardım va'dettiği hâlde) **bu nereden geldi mi? dediniz. De ki:** (Allah'ın Peygamberine muhâlefet ettiğiniz için) **bu kendinizden oldu. Allah Teâlâ, her şeye kaadirdir.]**

Filhakîka Uhud'da Müslümanlardan yetmiş kişi şehîd olmuştu. Fakat Bedir'de müşriklerden yetmiş kişi katledilmiş, yetmiş kişi de esîr olmuştu.

وَمَآ أَصَابَكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيَعْلَمَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ ۖ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا۟ قَٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدْفَعُوا۟ ۖ قَالُوا۟ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّا ٱتَّبَعْنَٰكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَٰنِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَٰهِهِم مَّا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

166 [(Uhud'da) **İki ordu karşılaştığı gün size gelen musîbet Allah Teâlâ'nın kazâsiyle idi ve mü'minlerin sebâtını göstermek ve temyîz içindi.]**

167 [**Münâfıkların nifâk ve husûmetlerini de meydana çıkarmak ve temyîz içindi. Onlara: Gelin, Allah yolunda muhârebe edin, yâhûd düşmanı** (mücâhidlerin adedini çoğaltmak sûretiyle kendiniz, mal ve evlâdınız üzerinden) **def'edin denildiği vakit: Onlar, biz harb usûlünü bilseydik, elbette size tâbî' olurduk, dediler.]**

Yâhûd:

«Eğer harb denilmeye değer bir şey bilseydik, size ittibâ ederdik. Yaptığınız harb değildir, belki kendinizi tehlikeye koymaktır. Bu, yanlış bir görüşle başlanmış bir harbdir,» dediler.

[Onlar, o gün îmândan ziyâde küfre yakındılar. Dilleriyle. kalblerinde olmayan şeyi söylüyorlardı. Allah-ü azîmüşşân, onların gizledikleri şeyi bilir.]

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ
مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ
أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

168 [**Onlar** (Uhud günü Medine'de oturan münâfıklar), **muhârebeye giden akrâbaları için: «Bizi dinleyip gitmemiş olsalardı, öldürülmezlerdi» dediler. Onlara: «Eğer gerçekseniz, nefislerinizden ölümü def'edin» de.**]

Yânî, o hâlde gücünüz yetiyorsa kendinizden ölümü ve sebeblerini def'edin.

Keşşâf: Uhud muhârebesinden sonra, bu sözü söyledikleri gün münâfıklardan, Müslümanlardan şehîd olanların sayısınca, yetmiş kişinin öldüğünü kaydeder.

169 [**Allah yolunda ölenleri, ölüler zannetmeyin. Bil'akis, Onlar, Rableri indinde diridirler. Cennet ni'metleriyle rızıklanırlar.**]

170 [**Allah Teâlâ'nın mahzâ fazl-u kereminden onlara verdiği şeref ve ni'metten sevinç içindedirler. Ve** (henüz şehîd olmamış) **kendilerinden sonraya kalan arkadaşlarına** (nâil oldukları saâdette) **kat'iyen korku ve hüzün olmadığını müjdelemek ve ta'rîf etmek isterler.**]

İmâm Ahmed ibn-i Hanbel'in, İbn-i Abbas Hazretlerinden tahric ettikleri bir hadis-i şerîfde şöyle buyurulmuştur:

«Uhud'da şehîd olan arkadaşlarınızın rûhlarını Allah Teâlâ yeşil kuşların kursaklarına koydu. Onlar, Cennet'in ırmaklarından içer ve meyvalarından yerler. Ve Arş'ın gölgesinde muallak altın kandillere girip istirâhat ederler. Vaktâ ki, yerlerinden ve

yaşayışlarından hoşlandılar, «N'olaydı, Allah Teâlâ'nın bize neler lûtfettiğini arkadaşlarımız bilselerdi de, cihâddan çekinmeseler, harbden gocunmasalardı.» dediler. Allah Teâlâ: «Tarafınızdan Ben, onlara bunu tebliğ ederim,» buyurdu. Ve bu âyetleri inzâl etti.

Tirmizî'nin Câbir ibn-i Abdullah Hazretlerinden tahric ettiği diğer bir hadîs-i şerîfde de şöyle rivâyet edilmiştir:

Câbir (R.A.) dedi ki:

«Bir gün Resûl-ü Ekrem, bana rastgeldi. «Yâ Câbir, seni mahzûn görüyorum, neye?» dedi.

«Yâ Resûlallah!» dedim. «Babam şehîd oldu, çoluk çocuk ve borç bıraktı.»

Buyurdu ki: «Allah Teâlâ'nın, babanı nasıl kabûl buyurduğunu sana müjdeliyeyim mi?»

«Evet!» dedim.

Buyurdu ki: «Allah Teâlâ, hiç kimseye perde arkasından başka bir veçhile söz söylemedi. Babanı ise ihyâ etti de onunla yüz yüze konuştu. — Ey kulum! dile benden, sana vereyim, dedi. O da: — Yâ Rab! Bana hayat ver de yolunda ikinci def'a öleyim, dedi. Allah Teâlâ: — Benden onlar bir daha dönmezler, buyurdu. O da: — Yâ Rab! Arkamdan tebliğ et, dedi. Allah Teâlâ da, bu Âyeti inzâl buyurdu. (Âyet: 169).

İki hadisin de vukuu mümkün olduğu gibi; bu, bir âyet, diğeri birkaç âyet hakkında olduğuna göre iki rivâyet arasında bir muhâlefet de yoktur.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ
مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ
اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ
أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ
النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

171 [**Onlar, Allah Teâlâ'dan ihsân olunan Cennet, ni'met ve fazlile ferâhlanır ve mü'minlerin ecrini zâyi' etmediğini görürler.**]

172 [**O mü'minler ki** (Uhud'da) **yaralandıktan sonra Allah Teâlâ'nın ve Resûlünün emrine icâbet ettiler. Onlardan iyilik ve ittikâ edenler için pek büyük bir ecir vardır.**]

Daha önce de kısaca anlatıldığı veçhile, Ebû Süfyan ve arkadaşları Uhud'dan çekilip Revha denilen yere geldikleri vakit pişmânlık duymuşlardı: «**Çoğunu öldürdük, azı kalmıştı, köklerini kesmeliyiz.**» diyerek dönüp tekrar hücûm etmek istemişlerdi.

Bunu haber alan Resûl-ü Ekrem, Kureyşi yıldırmak ve kendisinin ve ashâbının kuvvetini göstermek için Ebû Süfyan'ı tâkibe karar vermişler, ashâbını buna teşvik ederek hemen ertesi gün Medîne'nin sekiz mil uzağında bulunan Hamra-i Esed denilen yere kadar ilerlemişlerdi.

Yalnız ashâb yaralı ve pek yorgundu. Yolda çok zahmet çekiyorlardı. Fakat ecirlerini kaybetmemek için katlanıyorlardı. İçlerinde öyle yaralılar vardı ki, münâvebe ile birbirlerini sırtlarında taşıyorlardı. Biraz birisi yükleniyor, biraz sonra binen inip altındakini yükleniyordu. Yine içlerinde birbirlerine dayanarak yürüyenler çoktu.

Bu Âyet-i Kerîme, işte bu durumda iken Resûlüllah'ın emir ve da'vetine icâbet eden bu mü'minler hakkında nâzil olmuştur.

173 [**Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine: Düşmanlarınız size karşı** (harbetmek için sayısız) **asker topladılar.** (Muhârebe kudretiniz yok) **onlardan korkun» dediler de bu söz, onların îmânlarını, cesâretlerini artırdı. «Allah-ü azîmüşşân bize yeter, O, ne güzel vekîl** (hasbünallâhü ve nimelvekîl)**» dediler.**]

Düşmanla cenge çıktılar.

فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

174 [**Sonra da** (oradan) **kendilerine bir zarar dokunmaksızın Allah Teâlâ'dan selâmet ni'meti ve ticâret kâriyle döndüler.** (İtâat, sebat, şecâat ve cesâretle) **Allah Teâlâ'nın rızâsına tâbi' oldular. Allah-ü azîmüşşân en büyük fazıl sâhibidir.**]

175 [**Size o haberi getiren Şeytan, ancak dostlarını korkutur. Siz ondan korkmayın. Eğer îmân edenlerdenseniz benden korkun!]**

Bu Âyetler Bedr-i Suğra (Küçük Bedir) seferi hakkında nâzil oldu.

Ebû Süfyan Uhud'dan Mekke'ye dönerken, Hazret-i Muhammed'e:

— **Gelecek sene sizinle Bedir'de buluşalım,** demişti. Ömer'ül Fârûk (R.A.) Hazretleri de Resûl-ü Ekrem (S.A.V.)'in emriyle:

«İnşâallah» diye cevâb vermişti.

O gün gelince Ebû Süfyan, filhakîka müşriklerle berâber Mekke'den ayrıldı. Fakat Allah kalbine korku düşürmüştü. Harbetmeye güvenemiyordu. O sırada Nuaym bin Mes'ûd-el-Eşcaî'ye rastladı. Nuaym umre yapmış geliyordu.

— Yâ Nuaym! dedi, Muhammed'le Bedir mevsiminde çarpışmayı kararlaştırmıştık. Fakat bak, bu sene kurak, bize her hâlde hayvan yayacağımız ve süt içeceğimiz bir sene yaraşır. Bunun için dönmek istiyorum. Fakat Muhammed çıkar da, ben çıkmamış olursam cür'eti artar. Medîne'ye git. Kuvvetimizin büyüklüğünden bahsederek onları korkut. Medîne'den çıkmamalarını te'mîn et. Sana on deve vereyim!

Ebû Süfyan'ın teklifini kabûl eden Nuaym, Medîne'ye geldi. Müslümanların sefer için hazırlanmakta olduklarını gördü.

— Bence bu yaptığınız hareket doğru değil, dedi. Onlar, memleketinize geldiler, birçoğunuzu öldürdüler. Şimdi üzerlerine gidiyorsunuz. Büyük bir ordu hazırlamışlar. Vallâhi hiç biriniz sağ kalmazsınız. İyisi mi bu işten vazgeçiniz lehinize olur.

Fakat, Müslümanlar üzerinde bu sözler müessir olmadı. Sâdece **«Hasbünallâhü ve nimelvekîyl»** demekle iktifâ ettiler.

Nihâyet Zilkade ayında Resûl-ü Ekrem, Livâ-i şerîfi Hazret-i Ali'ye verdi. Bin beş yüz mücâhidle Medîne'den çıkarak Bedir'e geldi.

Ebû Süfyan, Resûl-ü Ekrem'in kuvvetli bir ordu ile hareket ettiğini işitince büsbütün ürktü. Ordusunu alarak Mekke'ye döndü. Bedir'de Peygamber Efendimiz ve ashâbı kimseye tesâdüf etmediler. Fakat Kureyş'in bu yüzden i'tibârı kırıldı. Müslümanlar şan ve şeref buldu.

Bedir'de her yıl Zilkade ayında panayır kurulurdu. Her taraftan buraya ticâret için birçok halk gelirdi.. Bu fırsattan istifâde ederek Müslümanlar — ticâret mallarını da birlikte getirdikleri için — panayırda güzel alışveriş ettiler. İyi bir kazanç sağladılar.

Bire iki kazandılar. Sekiz gün sonra da memnunlukla Medîne'ye döndüler. İşte, yukarıda da söylediğimiz gibi bu âyetler, bu hâdise üzerine nâzil oldu.

وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

176 [**O küfre koşanlar seni mahzûn etmesin. Onlar Allah Teâlâ'nın dostlarına hiçbir şeyle zarar veremezler.** (Belki kendileri zarar ederler). **Allah Teâlâ, onların Âhirette hiçbir nasîbi olmamasını ister. Onlar için pek büyük bir azâb vardır.**]

177 [**Onlar ki îmâna bedel küfrü ihtiyâr ettiler, Allah Teâlâ'ya** (kulları için ihtiyâr ettiği İslâm Dînine) **hiçbir veçhîle zarar veremezler. Onlar için elîm bir azâb vardır.**]

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ
عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا
بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

178 [**Sakın o kâfirler, kendilerine verdiğimiz mühlet (ve ömürlerini uzatışımızı) haklarında hayırlıdır zannetmesinler. Biz, onlara sırf günâhları artsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için rüsvay edici bir azâb vardır.**]

179 [**Allah Teâlâ, mü'minleri aslâ bulunduğunuz hâlde bırakacak değildir. Nihâyet murdarı, temizden (münâfığı, muhlisten) ayıracaktır.**]

[**Allah Teâlâ, sizi gaybe de muttalî kılmayacaktır** (ki onunla kalblerde olan küfrü veyâ îmânı bilesiniz.) **Fakat Allah Teâlâ, Peygamberlerinden dilediğini seçer** (ba'zı mugayyebâtı onlara bildirir). **İmdi Allah Teâlâ'ya ve Peygamberlerine îmân edin. Eğer îmân eder** (şirk ve nifâktan) **korunursanız, sizin için çok büyük bir ecir vardır.**]

Münâfıklar birbirlerine:

«Muhammed büyük da'vâda. Fakat kalbimizden gaafil. Kim muhlis, kim münâfık ne bilir?» demişlerdi. Bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا۟ بِهِۦ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَلِلَّهِ
مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

180 [**Allah Teâlâ'nın fazl-u kereminden verdiği şeyi, Allah yolunda infak etmeyip, cimrilik edenler, zannetmesinler ki, bu haklarında hayırlıdır. Belki bu, onlar için şerdir. O cimrilik ettikleri şey, Kıyâmet Gününde boyunlarına ateşten halka olur. Göklerin ve yerin mîrâsı Allah Teâlâ'nındır. Allah-ü azîmüşşân, her ne yaparsanız haberdârdır.**]

Bir Hadîs-i şerîfde:

«**Kim ki Allah Teâlâ'nın ihsân buyurduğu mahn zekâtını vermezse, Kıyâmet Günü o mal, O'na bir yılan kılığında gelir. Zehirli iki dili vardır. Boynuna dolanır ve avurtlarını uzun zaman sokar durur. Ben, senin malın ve hazînendim diye ona bildirir.**» buyurulmuştur.

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ
أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

181 [**Elbette Hak celle ve alâ: «Allah Teâlâ, fakîrdir, biz zenginiz» diyenlerin sözlerini işitti. Onların o sözlerini ve nâhak yere Peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve «Tadın o yangın azâbını» diyeceğiz.**]

Rivâyet edilir ki: Hazret-i Ebû Bekr (R.A.), bir gün Yahûdîlerin dershanelerine gitmişti. Bir takım Yahûdîler, Fenhas bin Azûra'nın başına toplanmışlardı. Fenhas, Yahûdî bilginlerinin ileri gelenlerinden bir adamdı.

Ebû Bekr:

— Yazık Fenhas, dedi. Allah'tan kork ve Müslüman ol! Sen çok iyi bilirsin ki, Muhammed Allah'ın Peygamberidir. Onu yanındaki Tevrât'ta yazılmış bulursun.

Fenhas cevâb verdi:

— Vallâhi Ebû Bekr! Bizim Allah'a ihtiyâcımız yok, O, bize muhtâc. Ve biz O'na, O'nun bize yalvardığı kadar yalvarmıyoruz. Herhâlde biz O'ndan müstağnîyiz, zenginiz. Efendinizin zannettiği gibi, O zengin olsaydı, bizden istikrâza tenezzül etmezdi. O, bizi fâizden menediyor. Fakat bize fâiz va'dediyor. Zengin olsaydı, bize fâiz vermezdi.»

Bu sözler, Ebû Bekr'i öfkelendirdi. Fenhas'ın yüzüne şiddetli bir tokat attı ve dedi ki:

— Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer aramızda bir ahid olmasaydı şimdi boynunu vururdum, ey Allah'ın düşmanı!

Fenhas, Hazret-i Peygambere şikâyet etti:

— Yâ Muhammed! Bak Ebû Bekr bana ne yaptı? dedi.

Resûl-ü Ekrem, Ebû Bekr'e:

— Bu yaptığına sebeb neydi? diye sordu.
O da hâdiseyi olduğu gibi anlattı.
Fenhas:
— Ben böyle bir şey söylemedim! diye inkâr etti.

İşte Âyet-i Kerîme, bu hâdise üzerine ve Hazret-i Ebû Bekr'i tasdîken nâzil olmuştur.

182 **[Bu azâb ellerinizin takdîm ettiği vebâller yüzündendir. Allah Teâlâ, kullarına zulmedici değildir.]**

الَّذِينَ قَالُوا
إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا
بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي
بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ
جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

183 **[Onlar: «Allah Teâlâ, bize Tevrât'ta ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir Peygambere îmân etmemekliğimizi emir ve vasiyyet etti.» dediler.]**

Kurban, Allah Teâlâ'ya ibâdete yarayan şeydir. Hayvan kesmek, sadaka vermek ve sâir hayırlı işler gibi. Rivâyete göre: Benî İsrâîl'e kurban ve ganîmetler helâl değildi. Kurban keser veyâ ganîmet alırlarsa gökyüzünden dumansız beyaz bir ateş inerek onu yakardı. Bu, onun kabûl olunduğuna alâmet idi. Kabûl edilmeyen kurban olduğu gibi kalırdı.

Süddî diyor ki: «Allah Teâlâ, Benî İsrâîl'e: Size Peygamber olduğunu söyleyen kim gelirse, kurban getirip o kurbanı gökten inen bir ateş yemedikçe tasdîk etmeyin! Yalnız Îsâ ile Muhammed (S.

A.V.) geldiğinde onları bir şey istemeden tasdîk edin! buyurmuştur.»

[De ki: Benden önce gelen (Zekeriyya, Yahyâ, Şa'yâ ve sâir katlolunan) Peygamberler apaçık delîller ve mu'cizelerle ve dediğiniz kurbanla size gelmişlerdi. Sözünüzde gerçekseniz onları niçin katlettiniz?.]

184 [Onlar, seni tekzîb ederlerse melûl olma. Senden önce gelen Peygamberler de hüccetler, mu'cizeler, sahifeler, şerâyi ve ahkâmı bildiren Kitapla gelmişlerken tekzîb olunmuşlardı.]

كُلُّ نَفْسٍ

ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ ۖ
فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا
الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ
فِىٓ أَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوٓا أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِن
تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

185 [Her nefis ölümü tadıcıdır. Kıyâmet Günü hayır ve şer amellerinin cezâsı tamâmen verilecektir. Kim ateşten uzaklaştırılır da Cennet'e konulursa murâdına ermiş olur. Dünyâ hayâtı aldatıcı bir metâdır.]

186 [Yemîn ederim. Siz mallarınızda ve canlarınızda imtihan olunacaksınız. Gerek sizden önce Kitâb verilenlerden ve gerek müşriklerden çok incitici sözler işiteceksiniz. Şâyet sabreder, (Allah'ın emirlerine aykırı hareketten) sakınırsanız işte bu, azmolunacak işlerdendir.]

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ
ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ
بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

187 [**Hani Allah Teâlâ, kendilerine Kitab verilenlerden: «(Celâlim hakkı için) hiçbir şey saklamaksızın Kitabı beyân ve ilân edeceksiniz» diye mîsâk almıştı. Onlarsa mîsâkı arkalarına bıraktılar ve onu az bir bahâ ile sattılar. Ne kötü alış-verişte bulundular.**]

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Dîn ilmini gizleyenin, Kıyâmet Günü ağzına ateşten gem vurulur.» buyurulmuştur.

188 [**Yaptıkları ile mağrûr ve yapmadıklariyle medhedilmekten hoşlanan kimselerin sakın azâbtan kurtulacak bir mevkide bulunacaklarını zannetme. Aslâ zannetme. Onlar için elîm bir azâb vardır.**]

Bu âyetin inmesine muhtelif sebebler rivâyet edilmiştir. Şöyle ki:

1 — Peygamber (S.A.V.), Yahûdilere Tevrât'da olan bir şeyi sormuş. Onlarsa, aksini söylemiş ve kendilerini samîmi göstererek sevinmişlerdi. Âyet, bu sebeble indirildi.

2 — Bir cemâat, Peygamber (S.A.V.) ile harbe gitmediler. Sonra; «Gitmemekte yarar gördük.» diyerek özür dilediler; ve bununla övülmek istediler. Âyet bunun üzerine indi.

3 — Münâfıklar hakkında inmiştir. Bunlar yaptıkları münâfıklığa sevinirler; aslı olmayan fiil ve îmânları ile övülmek isterlerdi.

189 [**Göklerin ve yerin mülkü Allah Teâlâ'nındır. O, her şeye kaadirdir.**]

190 [**Göklerin ve yerin yaradılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde kâmil akıl sâhibleri için Âyetler (ibret verici deliller) vardır.**]

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Bu âyeti okuyup da tefekkür etmiyen kimseye yazıklar olsun.» buyurulmuştur.

اَلَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا
بَاطِلًا ۚ سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ
النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ ۗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَآ
اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُّنَادِيْ لِلْاِيْمَانِ اَنْ اٰمِنُوْا بِرَبِّكُمْ
فَاٰمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا
وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ۚ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰى رُسُلِكَ
وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿١٩٤﴾

191 [**Onlar (o kâmil akıl sâhibleri) ayakta iken, otururken, yanları üstüne yatarken hep Allah Teâlâ'yı zikrederler.**]

İbn-i Abbâs (R.A.)'ın beyânına göre bu, namaz hakkındadır. Musalli, namazını iktidârına göre: ayakta iken, otururken, veyâ yan üstü yatarken edâ eder.

Peygamber Efendimiz'den hastanın namazını nasıl kılacağı sorulmuş, «Ayakta iken, muktedir değil ise otururken, ona da muktedir değilse yanı üstüne yatarken.» buyurmuşlardır.

[Göklerin ve yerin yaradılışını tefekkür ederler. Ve derler ki: Ey Rabbimiz! Sen, bunları boşuna yaratmadın. Münezzehsin. Bizi ateş azâbından koru!]

İbn-i Avn der ki: «Fikirler, gafleti giderir. Kalbe haşyet getirir.»

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Tefekkür gibi ibâdet yoktur.» buyurmuşlardır.

Yine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Bir kimse yatarken başını kaldırıp semâya ve yıldızlara baktı. Yâ Rabbi! Varlığına şahâdet ederim. Beni mağfiret et, diye niyâz etti. Allah Teâlâ da, O'na rahmetiyle nazar ve mağfiret etti.» buyurmuşlardır.

192 **[Ey Rabbimiz! Şübhe yok ki sen kimi ateşe sokarsan, O'nu rüsvây edersin. Nefislerine zulmedenlerin yardımcıları yoktur.]**

193 **[Ey Rabbimiz! Biz, Rabbiniz celle şânühuya îmân edin diye insanları îmâna da'vet eden bir münâdi işittik. O'na icâbetle îmâna geldik. İmdi Yâ Rabbi! Bize mağfiret et (büyük, küçük) günâhlarımızı ört! Rûhumuzu iyilik edenlerle (sulehâ ile) birlikte kabzet.]**

Münâdiden maksâd: Peygamberimiz sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem veyâ Kur'ân'dır.

194 **[Ey Rabbimiz! Peygamberlerine karşı bize va'dettiklerini ihsân buyur. Kıyâmet Günü bizi rüsvây etme. Şübhe yok ki, Sen va'dine hulfetmezsin.]**

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۖ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

195 **[Rableri celle şânüh, onların duâlarına icâbet edip buyurdu ki: Ben sizden, erkek olsun, kadın olsun, (ki dinde, yardım-**

da erkek kadın birdir) bana tâat edenin ecrini elbette zâyi' etmem. Onlar ki (dînlerini sıyânet için) vatanlarından hicret ettiler. Ve yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda ezâ gördüler. Cihâda gittiler ve bu uğurda katlolundular. Andolsun, onların günâhlarını mahvedeceğim. Onları altından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Bu lûtuflar onlara, Allah indinde, ecir ve mükâfattır. Sevâbın en güzeli ise, Allah Teâlâ yanındadır.]

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

196 [Kâfir olanların refâh içinde diyâr diyâr dolaşmaları, Yâ Muhammed, mü'minleri aldatmasın.]

Ba'zı mü'minler, müşrikleri refâh içinde görüp, «Allah'ın düşmanları hayırda, bizler ise zarûret içindeyiz» demişlerdi. Tesliye için bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu.

197 [(Kâfirlerin ni'meti çabuk zâil olacak) az (ve değersiz) bir metâdır. Sonra varacakları yer Cehennemdir. O, ne kötü yataktır.]

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ
لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ
إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا
وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

198 [**Onlar ki şirkten ve Rablerinin ikaabından sakınarak dünyâ metâına mağrur olmadılar. Onlar için altından ırmaklar akan Cennetler, Allah Teâlâ tarafından hazırlanmış sofralar vardır. Orada ebediyen kalırlar. Allah nezdindeki ni'metler müttekîler için** (dünyâ metâından) **daha hayırlıdır.**]

199 [**Sübhesiz, Kitab ehlinden öyleleri vardır ki, Allah Teâlâ'ya, size inzâl olunan Kur'ân'a ve onlara inzal olunan Tevrât ve İncîl'e, Allah Teâlâ'nın azâbından korkarak ve sevâbını umarak, mütevâzi oldukları hâlde îmân ederler. Allah Teâlâ'nın Âyetlerini az bir bahâ ile satmazlar.** (Tahrîf ve ketmetmezler). **İşte onların Rableri indinde ecirleri vardır. Allah Teâlâ, tez hesâb görücüdür.**]

Bu Âyet-i Kerîmenin, Mûsevî iken Müslüman olan Abdullah bin Selâm ve arkadaşlarının veyâ Hıristiyan iken, Müslüman olan Necranlılardan kırk, Habeşlilerden otuz ve Rûmlardan sekiz ki cem'an seksen zâtın İslâmları dolayısiyle nâzil olduğu rivâyet edilir.

İbn-i Abbas, Câbir ve Katâde'ye göre ise, Âyet, Habeş Meliki Edhime hakkında nâzil olmuştur.

Necâşî'nin vefâtı üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Bakî'e giderek, gıyâben Cenâze Namazını kılmışlar, bunun üzerine münâfıklar: «Hiç görmediği bir Nasrânî üzerine namaz kılıyor.» demişlerdi. En şâyi' olan rivâyet budur. Necâşî Hicretin dokuzuncu senesinde vefât etmişti.

Bir rivâyete göre de, Âyet-i Kerîme Kitab ehlinden bütün îmân edenler hakkında nâzil olmuştur ki, Mücâhid buna kaaildir.

200 [**Ey îmân edenler:** (Tâatin meşâkkatlerine, ve başınıza gelen musîbetlere) **sabredin. Ve sabır yarışında düşmanlarınızı geçin. Serhadlerde cenk etmeye âmâde olun. Allah Teâlâ'dan korunun ki felâh bulasınız.**]

Bir Hadîs-i Şerîfde:

«**Bir kimse Cum'a günü Âl-i İmrân sûresini okusa, tâ Güneş batıncaya kadar Allah Teâlâ ve Melâikesi O'na salât eder.**» buyurulmuştur.

——O——

4 — NİSÂ SÛRESİ

Medîne'de nâzil olmuştur, 176 Âyettir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adiyle

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ
وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ❶

1 **[Ey İnsanlar! Rabbiniz celle şânüh'den korkun, (şirk ve ma'siyetten) sakının. O, sizi tek bir nefisten (Âdem Aleyhisselâm) halk etti. Ve ondan da zevcesini (Havvâ'yı) yarattı. Ve ikisinden (Âdem ve Havvâ'dan) birçok erkekler ve kadınlar üretti. Allah Teâlâ'dan korkun ki, birbirinizden bir şey isterseniz onu vesile edinip istersiniz.]**

Allah için, Allah'ı seversen gibi O'nun adını ileri sürersiniz.

[Ve hısımlık bağlarını kırmaktan sakının.]

Hısımlarınıza saygı ve sevgi gösterin. Ebeveyn ve akrabanızı ziyâret ve iyilik edin, gözetin.

Erhâm, rahm'in cem'idir. Rahim ise, üreme uzvudur ki, akrabâlık bağlantısının kaynağıdır. Ve rahim kelimesiyle rahmet ve merhâmet aynı köktendir. Bu i'tibârla akrabâya karşı sevgi ve hürmet göstermeye, onları gözetip iyilik etmeye «sıla-i rahm» denir. Kitâb-ı Mübîn, rahim hakkına hürmet göstermeyi, ve kat'ı rahimden, yâni rahim haklarını kesmekten çekinmeyi emreder.

Bir Hadîs-i Şerîfde:

«Kararlı işlerden, sıla-i rahm gibi sevâbı pek süratli ve kötü

işlerden kat-ı rahm gibi ikaabı pek seri bir amel yoktur.» buyurulmuştur.

[Şübhesiz Allah-ü Azîmüşşân üzerinizde gözeticidir.]

وَءَاتُوا۟ ٱلْيَتَٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا
تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَهُمْ إِلَىٰٓ أَمْوَٰلِكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبًا
كَبِيرًا ❶ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم
مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً أَوْ مَا
مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُوا۟ ❷ وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ
نِحْلَةً ۚ فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَىْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَّرِيٓـًٔا ❸

2 **[Yetîmlere** (bâliğ oldukları vakit) **mallarını verin.]**

Yetîm, babası olmayan küçüktür. Bülûğdan sonra yetimlik kalmaz.

Rivâyet edilir ki: Benî Gatafan'dan bir adamın yanında, yetîm bir kardeş çocuğunun çokça bir malı vardı. Çocuk bâliğ olunca malını istedi. Fakat amcası vermedi. İkisi Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimize mürâcaat ettiler. Bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu.

Adam:

«Biz Allah Teâlâ'ya ve Resûl'üne itâat eder, büyük günâhlardan Allah'a sığınırız.» dedi.

Ve malını çocuğa teslîm etti.

Resûl-ü Ekrem:

«Rabbine itâat eden, Cennet'e girer.» buyurdu.

Fakat çocuk, malını alınca, o anda hepsini fiy sebiylillâh dağıttı.

Resûlüllah:

— **Ecir sâbit oldu, fakat günâh bâki' kaldı,** buyurdu.

— Yâ Resûlüllah! Ecrin sâbit olduğunu anladık. Günâh nasıl bâki kaldı? Fiy sebiylillâh infâk ediyor, dediler.

Efendimiz (S.A.V.):

— **Çocuğun ecri sâbit, fakat babasının günâhı bâki!** buyurdu.

Nüzûl sebebinin husûsiyeti, hükmün umûmiyetine mâni' değildir. Ve birkaç Âyet sonra yetîm malının ne zaman verileceği bildirilecektir. Binâenaleyh burada «Veriniz» demek, «Onlara göz dikmeyiniz, sırası gelince hiç müşkilât çıkarmadan tamâmen veriniz ve vermek için iyi muhâfaza ediniz.» demek olur.

[Temizi, murdara (helâlı, harâma) değişmeyin.]

Kendinizin kötü malını, yetîmin iyi maliyle değiştirmeye kalkmayın. Yetîmin malını olduğu gibi muhâfaza edin. Kendi malınıza güzel güzel bakıp da yetîmin malını kötü bir hâlde bırakmayın.

[Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Zîrâ o, büyük bir günâhtır. (Ondan sakının.)]

3 **[Eğer yetîm kızlarla evlendiğiniz takdirde, haklarını gözetemiyeceğinizden korkarsanız, onların gayri kadınlardan size helâl olanları ikişer, üçer, dörder nikâhlayın.]**

[Şayet (mütemâdiyen kadınlar arasında da) adâlet edememekten korkarsanız, biriyle veyâ memlûkünüz olan câriye ile iktifâ edin. (Bu tek zevce, yâhûd câriye) adâletten meyletmemenize daha yakındır.]

4 **[Nikâhladığınız kadınların mehrlerini seve seve, Allah Teâlâ'nın bir atiyyesi olarak verin. Şâyet mehrlerinden birazını size gönül hoşluğu ile bağışlarlarsa onu da safâ-yı hâtırla yeyin.]**

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ
فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۝٥ وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا
بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ
وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا
فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ
إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝٦

5 **[Allah Teâlâ'nın, sizi başına diktiği tasarrufunuzda olan yetîm mallarını (velâyetiniz altındaki) sefîhlere vermeyin. Onları**

mallariyle rızıklandırın, mallarına göre giydirin, tatlı ve güzel sözlerle gönüllerini okşayın.]

6 **[Yetîmleri nikâh çağına gelinceye (bâliğ oluncaya kadar) tecrübe edin. Eğer (bülûğdan sonra) bir akıl ve rüşd görürseniz, mallarını kendilerine verin. İsrâf ederek, yâhûd büyür (bâliğ olur da) onu benden alır düşüncesiyle mallarını yemeyin.]**

Bu Âyet-i Kerîme, yetîmlerde bir rüşd, olgunluk görülmezse malları kendilerine teslîm edilmiyeceğine delîldir. İmâm A'zam'a göre; bülûğa erdikten yedi sene geçinceye kadar yetîmde rüşd görülmezse, malı kendisine verilir. Zîrâ hâllerin değişmesinde yedi senelik müddet mu'teberdir. Yedi yaşına giren çocuğa namaz emredilir.

Bülûğ dört şeyden biri ile bilinir. Bunların ikisinde, erkek kadın müşterekdir. İkisi, kadınlara mahsûsdur. **Müşterek olanlar yaşla, ihtilâmdır.** Erkek veyâ kız 15 yaşına vardı mı bülûğa erdiğine hükmolunur. Ekseri ulemânın kavli budur. İhtilâmdan murâd menî gelmesidir. Bunun uyku hâlinde veyâ cinsî münâsebette bulunmakla inmesi fark etmez. **Kadınlara mahsûs bülûğ alâmetleri hayzla, gebeliktir.**

[(Velîsi) ganî ise yetîmin malına dokunmasın, kaçınsın. Fakîr ise, emeğinin karşılığı ve ihtiyâcı kadar yesin. Yetîmlere mallarını verdiğiniz zaman (sonradan aranızda bir nizâ çıkmaması için) **şâhid tutun. Allah Teâlâ, size kâfi' ve muhâsibdir.]**

O'nun emrine muhâlefetten ve hudûdunu tecâvüzden sakının.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ
مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا
مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ
فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ
لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ ۖ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ
وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾

7 [**Ana, baba ve akrâbanın terekesinden erkek için de, kadın için de bir nasîb vardır. Bırakılan mal, az veyâ çok olsun, farz ve takdîr olunduğu veçhile, vârislerine taksîm olunur.**]

Rivâyet edilir ki: Câhiliyyet devrinde Araplar: «Mızraklariyle çarpışmayan ve yurdunu müdâfaa etmiyen vâris olamaz.» derler ve bu i'tibârla kadınları ve çocukları mîrâsçı olarak tanımazlardı.

Ensârdan Evs ibn-i Sâbit (R.A.) vefât etmiş ve zevcesi Ümm-ü Kâhle ile üç kızı kalmıştı. Vârisleri olan amcazâdeleri Süveyd ve Arfece, bu câhiliyyet âdeti üzere, Evs'in mîrâsını aralarında taksîm etmişler, karısına ve kızlarına hiçbir şey vermemişlerdi.

Ümm-ü Kâhle, Resûlüllah'a şikâyet etti. Resûl-ü Ekrem (S.A.V.): «**Şimdi evine git, sabret, Hak Teâlâ, bakalım ne emreder?**» buyurdu.

Âyet-i Kerîme bu hâdise üzerine nâzil oldu. Âyet, mîrâsın erkeklere mahsûs olmadığını, ana, babanın ve yakınlıklarına göre bütün akrabânın terekeden bir hakkı olduğunu bildiriyor, fakat mikdârı hakkında bir kaydı ihtivâ etmiyordu.

Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem, Süveyd'e ve Arfece'ye haber gönderdi. «**Evs'in malından hiçbir şeye dokunmayın.**» buyurdu. Müteâkiben: «**Allah, size çocuklarınız hakkında şöyle emreder.**» (Nisâ Sûresi, Âyet 11) Âyet-i Celîlesi nâzil oldu. Resûlüllah, zevcenin sekizde bir hissesini vermelerini ve kızların hisselerini tutmalarını emretti. Sonra da kızların nasîblerini de vermeleri için haber gönderdi. Onlar da verdiler.

Bu hâdise, mîrâs hükümlerinin ilk nüzûl sebebi olmuştur.

8 [(Ölünün vâris olmayan) **uzak akrabâsı, yetîmler ve fakîrler, tereke taksîm edilirken hazır bulunurlarsa, ondan kendilerine bir şey verin.** Ve (gönül alacak) **güzel sözler söyleyin.**]

Bu âyetin hükmünde ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

Ba'zılarına göre, mîrâs âyeti ile nesh edilmiştir. Bir takımları; nesh edilmediğini söylemiş; «Mîrâscılar arasında küçük varsa, velîsi diğer mîrâscılardan özür dileyerek: Bu mal, benim değildir. Küçüklerindir. Büyüdüklerinde, sizin hakkınızı verirler.» demesi lâzım gelir, demişlerdir.

Ba'zıları: «Bu emir vücûb için değil, nedb içindir. Bu işin müstehab olduğunu bildirir.» demişlerdir. En güzel kavl, budur.

9 [**O kimseler ki, arkalarında zayıf ve âciz bir zürriyet bırakırlarsa hâllerinin ne olacağından endîşe ederler. O hâlde, Allah Teâlâ'dan korksunlar da** (evlâdları mesâbesinde olan yetîmler için) **sözün doğrusunu, dürüstünü söylesinler.**]

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ
ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

10 [O kimseler ki, zulümle yetîm mallarını yerler, ancak karınları dolusu ateş yemiş olurlar. Onlar alevli ateşe sokulacaklardır.]

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۚ
فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِنْ
كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ
مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ
فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ
فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

11 [Hak celle ve alâ, mîrâs taksîmini şöyle emir buyuruyor: Çocuklarınız hakkında: Erkeğin hissesi, iki kız hissesi kadardır. Eğer erkek evlâdı olmayıp, kızları iki veyâ daha ziyâde ise, onlara malın üçte ikisi verilir. Şâyet yalnız bir kızı varsa, malın yarısı verilir. (Ebeveyn için): Ölünün bir çocuğu varsa, ana-babadan her birine terekenin altıda biri verilir.]

[Ölünün çocuğu olmayıp da ana ve babası mîrâsçısı ise, malın üçte biri anasınındır. (Gerisi de babasının). Şâyet ölünün (kız veyâ erkek) kardeşleri de varsa, bu takdîrde, altıda biri anasınındır. (Gerisi de babasının). İşbu hisselerin vereseye taksîmi, ölünün borçlarının ödenmesi ve vasiyyetinin tenfîzinden sonra olur.]

Terekeden, ilk önce borç alınır. Sonra kalırsa, üçte birinden vasiyyeti yapılır. Müteâkiben, mütebâkisi mîrâs olarak tevzî olunur.

[Babalarınız ve oğullarınız gerçi size vâris olur. Fakat, hangisinin faydalı olduğunu bilmezsiniz.]

[Bu hükümler, Allah Teâlâ'dan birer farîzadır. Allah-ü azîmüşşân kullarının işlerine Alîm ve kazâ ve takdîrinde Hakîm'dir.]

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَّمْ يَكُنْ
لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ
مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ
وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا
تَرَكْتُمْ مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُّورَثُ كَلٰلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَّلَهُ أَخٌ
أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا
أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ
وَصِيَّةٍ يُّوصٰى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً
مِّنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12 **[(Vefât eden) zevcelerinizin çocuğu yoksa, terekenin yarısı sizindir. Şâyet çocuğu varsa, bu takdîrde dörtte biri sizindir. Fakat bu, ölünün borçlarının ödenmesinden ve vasiyyetinin tenfîzinden sonradır.]**

[Sizin vefâtınızda eğer çocuğunuz yoksa, terekenin dörtte biri zevcelerinizindir. Ve şâyet evlâdınız varsa, sekizde biri.]

[Yine bu hükümler, ölünün borçlarının ödenmesinden ve vasiyyetinin tenfîzinden sonradır.]

[Eğer mîrâsı aranan, erkek veyâ kadın, çocuğu veyâ babası olmaz da ana bir erkek veyâ kız kardeşi bulunursa, altıda bir hissesi vardır. Şâyet bunlar, birden ziyâde iseler, cümlesi üçte bir hisseye ortak olurlar.]

[Kezâ bu hükümler de, ölünün borçlarının ödenmesinden ve vasiyyetinin tenfîzinden sonradır.]

[Şu kadar ki, ölenin (ölümünden evvel malının üçte birden ziyâdesini vasiyyet etmek, borcu yokken borç ikrâr etmek, yâhûd borcu çok göstermek gibi) bir ızrâr kasdı olmamalıdır. Bütün bu hükümler ve emirler size Allah Teâlâ tarafından bir vasiyyettir.]

Allah-ü azîmüşşân zarar ve nef'i bilici ve Halîm'dir (cezâ vermekde acele etmez.

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
﴿١٣﴾ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾

13 [Yetîmler ve mîrâs hakkında geçen bu hükümler, Allah Teâlâ'nın takdîr ettiği hadlerdir. Kim Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne itâat ederse, Allah-ü azîmüşşân onu, altından ırmaklar akan Cennetlere koyar, ki onlar orada ebediyen kalacaklardır. Büyük fevz ve necât budur.]

14 [**Kim de Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne isyân ve hudûdullâhı tecâvüz ederse, Hak celle ve alâ onu orada ebediyen kalmak üzere ateşe koyar. Onun için zelîl ve rüsvây edici bir azâb vardır.**]

وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا
عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ
فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ
سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذُوهُمَا
فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا
رَحِيمًا ﴿١٦﴾ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولٰئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾

15 [**Kadınlarınızdan fuhuş irtikâb edenlere karşı sizden (Mü'minlerden) dört şâhid isteyin. Şâyet (o dört kimse) şahâdet ederlerse onları, ölünceye; yâhûd Allah Teâlâ, hapisten kurtulmaları için, bir had ve vakit ta'yîn edinceye kadar evlerde tutun!**]

Bu Âyet-i Kerîme, Hasan Basri'ye göre mensûh, fakat Mücâhid'e göre mensûh değildir. Ebû Müslim Isfahânî'ye nazaran, Âyet-i Kerîmede bahsolunan fuhuş zinâ değil, (sevicilik) denilen ahlâksızlıktır. Bu çeşit sapıklığa dadanan kadınların cezâsı evlerinde habsolunmaktır. Hâllerini ıslâh etmedikleri takdîrde, ölünceye kadar evlerinden çıkmazlar.

16 [**Sizlerden fuhuş irtikâb edenlerin her ikisini de azar ve dayakla incidin. Eğer tevbe edip hâllerini ıslâh ederlerse, bu takdîrde, tâzîbden vazgeçin. Çünkü Allah-ü azîmüşşân tevbeyi kabûl ve emrine itâat edene rahmet edicidir.**]

İmâm Mücâhid rahmetullahi aleyh'e göre bu Âyet-i Kerîme, livâta hakkındadır. Livâtada had yok, ta'zîr vardır.

17 [**Allah Teâlâ'nın kabûlünü va'd buyurduğu tevbeler o kimselèr içindir ki, câhillikle bir kötülük yaparlar da sonra çok geçmeden** (pişmânlık duyarak) **tevbe ederler. Allah Teâlâ, onların tevbesini kabûl eder. Allah-ü azîmüşşân ihlâsla tevbe edenleri bilici ve onlara azâb etmekte hükmedicidir.**]

Katâde'ye göre: Allah Teâlâ'ya edilen her isyân, cehâlettir. Gerek bilerek ve gerek hatâ ile onu işleyen de câhildir.

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّى
تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ اُولٰٓئِكَ
اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ
لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا
بِبَعْضِ مَا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّآ اَنْ يَاْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى
اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

18 [**Hak celle ve alâ indinde, ısrârla kötülük edip de ölüm çattığı vakit, «Günâhlarıma tevbe ettim» diyenlerin ve küfür üzere ölenlerin tevbeleri makbûl değildir. Biz onlar için elîm bir azâb hazırlamışızdır.**]

19 [**Ey îmân edenler: Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl olmaz.**]

Rivâyet edilir ki: Câhiliyyet devrinde bir adam, yakınlarından biri öldüğü vakit, kalan zevcesinin veyâ çadırının üzerine abasını atarak: «Sana da vâris oldum.» derdi. Ve böyle yapmakla veyâ söylemekle karısma da vâris olurdu. Dilerse onunla, yeniden bir mehr vermeksizin evlenir, dilerse kadının mehrini, alır, kendisine bir şey vermeksizin başkasiyle evlendirirdi. Şâyet isterse, kadını

ölen kocasından alacaklı olduğu mehrden vazgeçirmek için, adîl yapar; yâni hem kendisini almaz, hem de başkasiyle evlenmesine mâni' olurdu.

Kadın ancak, kimse kendisine veyâ çadırına abayı atmadan akrabâsının yanına gidebilirse, hürriyetine sâhib olabilirdi.

Âyet-i Kerîme bu çirkin âdeti kaldırmakta ve kadının bir mal gibi mîrâs olamıyacağını beyân buyurmaktadır.

[Apâşikâr bir fuhuş irtikâb etmedikçe verdiğiniz mehrin bir kısmını ele geçirmek için onları tazyîk ve evlenmelerine mâni' olmanız da helâl olmaz. Zevcelerinizle iyi geçinin. Şâyet onlardan hoşlanmıyacak olursanız sabredin. Olur ki sizin hoşlanmadığınız şeyde Allah Teâlâ, birçok hayır takdîr etmiş bulunur.]

Hayırlı bir evlâd verir, yâhûd ülfet ve muhabbet ihsân eder.

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ
إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾

20 **[Zevcenizi boşayıp, yerine diğer bir zevce almak isterseniz, bıraktığınızdan, yüklerle mehr vermiş olsanız bile, bir şey almayın. İftirâ ederek ve apaçık günâha girerek onu alır mısınız?]**

İslâmiyetten evvel diğer bir kadını almak için zevcesini boşamak isteyenler, verdikleri mehri almak maksâdiyle kadına fuhuş isnâd ederlerdi. Kabahati olmayan mutallakadan mehri geri almak pek ayıptı. Bu Âyet-i Celîle ile, bu çirkin âdet menedilmiştir.

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ
بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾

21 **[Verdiğiniz mehri nasıl alırsınız ki, birbirinize karıştınız ve onlar sizden kuvvetli bir mîsâk aldılar.]**

Bu mîsâk, Allah Teâlâ'nın emri ve Peygamberinin sünneti üzere yapılan nikâh akdidir. Yâhûd, ya güzel geçinmek veyâ güzellikle ayrılmak husûsundaki emr-i ilâhî.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

22 [**Babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın. (Câhiliyyet devrinde) geçen, geçmiştir. Muhakkak ki, o hayâsızlıktı. Pek iğrençti, kötü bir yoldu.**]

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ
وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ
وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ
مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾

23 [**Analarınız** (bütün nineler), **kızlarınız** (kızların kızları, oğulların kızları, onların evlâd ve torunları ilh...), **kız kardeşleriniz** (ana baba bir, veyâ ana bir, baba bir hemşireler), **halalarınız** (babanın kız kardeşleri, onun babalarının hemşireleri, ananın babasının kız kardeşi ilh...), **teyzeleriniz** (ananın hemşireleri ve ananın ana ve ninelerinin hemşireleri, babanın anasının ve ninelerinin kız kardeşi), **birader kızları** (ve torunları), **hemşire kızları**

(hemşirenin kız torunları, neseb bakımından) **sizi emziren süt analarınız** (ve süt nineler), **süt hemşireleriniz, zevcelerinizin anaları ve kendileriyle zifâfa girdiğiniz zevcelerinizin himâyenizde bulunan üvey kızlarınızla evlenmeniz size harâm kılındı. Şâyet üvey kızlarınızın analariyle zifâfa girmemişseniz, onlarla nikâhlanmanızda beis yoktur. Kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları** (ve bütün torunların zevceleri) **ile evlenmeniz ve iki kız kardeşi birlikte almanız da kezâ harâm kılındı.** (Câhiliyyet devrinde) **geçen geçmiştir. Allah-ü azîmüşşân Gafûr ve Rahîm'dir.]**

Süt ana ve kardeşler hakkında da neseb hükümleri câridir. Buna göre süt analar, süt hemşireler, süt babalar, süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt birâder ve kızları da neseb hükümlerinde dâhildir. Bir Hadîs-i Şerîfde:

«**Neseb cihetinden harâm olan, süt cihetinden de harâm olur.**» buyurulmuştur.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۖ كِتَابَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا
بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ
فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

24 **[Kocalı kadmlarla evlenmek de size harâm kılındı. Ancak harb esîri olarak elinize geçen memlûkleriniz müstesnâ. Bu mahremât üzerinize Allah'ın farzı olarak yazılmıştır.]**

[Bunlardan mâadâsı, iffetinizi muhâfaza ve zinâdan ictinâbla mallarınızı (mehre ve câriye satın almaya) **sarfederek evlenmeniz** (veyâ câriye almanız) **helâl kılındı.]**

[O hâlde, nikâhla istifâde ettiğiniz kadınların takdîr olunan mehrlerini kendilerine verin!]

[Mehrin takdîrinden sonra, gönül hoşluğu ile zevcin zevceye mehr-i müsemmâdan fazla vermesinde veyâ zevcenin zevcine mehrin bir kısmını veyâ tamâmını bağışlamasında bir vebâl yoktur. Allah-ü azîmüşşân Alîm ve Hakîm'dir.]

وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ۚ
وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ ۚ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوهُنَّ
بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ ۚ فَإِذَا
أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى
الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۚ
وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٥﴾

25 [**İçinizden hür ve Müslüman bir kadınla evlenmeye mâlî gücü müsâid olmayanlar, memlûkunuz olan mü'min câriyelerinizden alsın.**]

Bu âyet delâlet eder ki; hür bir adam iki şartla câriye ile evlenebilir. Bunların biri hür kadının mehrini vermeye gücü yetmemek, diğeri zinâ edeceğinden korkmaktır. Câbir, Tavûs ve Amr b. Dînâr'ın kavlleri budur. İmâm Mâlik ile Şâfii'nin mezhebleri de budur. Hanefîler'e göre, hür erkek, câriye ile evlenebilir. Meğer ki nikâhı altında hür kadın olsun. Bu takdîrde onun üzerine câriye ile evlenemez. Köle, câriye ile evlenebilir. Ebû Hanîfe'ye göre; köle, hür kadınla evli ise, onun da câriye ile evlenmesi câiz olmaz. Bundan anlaşılır ki, Müslüman, Kitâbî câriye ile evlenemez.

[**Allah Teâlâ, îmânınızı çok iyi bilendir. Hep birbirinizden sayılırsınız** (Hepiniz aynı dinden ve Âdem'in çocuklarısınız, câriyeler de sizin gibi insandırlar.) **O hâlde afîf, zinâ etmiyen ve gizli dost da edinmiyen câriyeleri, sâhiblerinin izniyle nikâhlayın, mehrlerini de noksansız ve geciktirmeksizin verin.**]

[Şâyet evlendikten sonra bir fuhuş irtikâb ederler (zinâ ederler) se cezâları, hür kadınlara verilen cezânın yarısıdır.]

İmdi, köle ve câriye zinâ ederlerse, kendilerine ellişer dayak vurulur. Onlara, recm yoktur. Ekseri ulemâya göre; bu husûsda evli olup, olmaması müsâvidir.

[Bu ruhsat, şehvetine karşı koyamıyarak zinâ etmekten korkanlar içindir. Fakat, sabretmeniz hakkınızda daha hayırlıdır ki, çocuğunuz köle olmaz. Allah-ü azîmüşşân ona sabretmiyeni mağfiret ve ona ruhsat vermekle merhâmet edicidir.]

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

26 **[Allah Teâlâ, size helâl ve harâm hakkındaki hükümlerini bildirmek, sizden evvelkilerin (İbrâhim ve İsmâil Aleyhisselâmların) yoluna hidâyet etmek ve (kötülüklerden menedici şeye irşâd ederek) günâhlarınızı bağışlamak istiyor. Allah Teâlâ, tevbe edeni bilici ve hikmetini ızhâr edicidir.]**

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ
أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

27 **[Allah Teâlâ, tevbelerinizi kabûl etmek istiyor. Şehvetlerine uyanlar ise (Yahûdîler, Nasrânîler ve Mecûsîler) sizin doğru yoldan tamâmen meyletmenizi, sapmanızı istiyorlar.]**

28 **[Allah Teâlâ, sizi hafîfletmek istiyor, ki insan (şehvetlerine sabır ve tâate tahammülde) zayıf yaratılmıştır.]**

İnsanlar, zannettikleri gibi, kuvvetli bir mahlûk değildirler. Şiddete tahammül edemezler. Tahfîfe ihtiyâçları vardır. İslâm Dîni, onlara bu tahfîfi bahşetmek için gelmiştir. Nikâh husûsunda şiddet gösterilmemiş, zinâ ve sâir ahlâksızlıklara meydan vermemek için nikâh hükümleri kolaylaştırılmıştır.

İbn-i Abbâs (R.A.) **der ki:** Nisâ sûresinde sekiz Âyet vardır **ki,**

bu ümmet için Güneşin üzerine doğduğu ve battığı şeylerin hepsinden hayırlıdır.

Bu Âyetler şunlardır:

(Âyet 26.) يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ ...

(Âyet 27.) وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ ...

(Âyet 28.) يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ...

(Âyet 31.) إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ ...

(Âyet 40.) إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ...

(Âyet 48.) إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ ...

(Âyet 110.) وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ...

(Âyet 147.) مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ ...

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

29 [**Ey îmân edenler! Mallarınızı aranızda bâtılla (Şer'in helâl etmediği fâiz, kumar, sirkat, gasb, hıyânet, akde fesâd karıştırmak ilh... gibi sebeblerle) yemeyin. Meğer ki o, karşılıklı anlaşmadan doğan bir ticâret malı olsun. Kendinizi de öldürmeyin.**]

Yâhûd katlinize sebebiyet vermeyin veyâ kendinizi tehlikeye koyarak katletmeyin. Veyâhûd birbirinizi öldürmeyin.

Bir Hadîs-i Şerîfde:

«Kim kendisini dünyâda bir şeyle katlederse, Kıyâmet Günü o şeyle, ona azâb edilir.» buyurulmuştur.

[**Şübhe yok ki, Allah-ü azîmüşşân sizi çok esirgeyicidir.**]

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا
فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۗ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا
﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

30 [**Kim zulüm ve teaddî ederek bu nehyedilen şeyleri işlerse Biz, O'nu ateşe koyacağız. O'nu ateşe koymak, Allah Teâlâ'ya pek kolaydır.**]

31 [**Eğer siz nehy olunduğunuz günâhların büyüklerinden kaçınırsanız, küçüklerini mağfiret eder, örteriz ve sizi şerefli bir mevkie koyarız.**]

Kebâir (Büyük günâhlar): Üzerine vaîd terettüb eden veyâ haddî icâb eden, yâhûd sarâhaten nehyedilmiş olan günâhlardır.

Resûl-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz:

«**Yedi büyük günâhtan sakınınız.**» buyurmuşlar.

Ashâb sormuş:

— **Bunlar hangileridir?**

Resûlüllah (S.A.V.):

«**1) Allah Teâlâ'ya şirk,**
2) Sihir,
3) İnsan öldürmek,
4) Ribâ,
5) Yetîmin malını haksız yere yemek,
6) Muhârebe meydanında bir Müslümanın, iki kâfirden bir hîle kasdi olmaksızın kaçması,
7) Zinâ etmemiş olan Müslüman kadınlara zinâ isnadıdır.» buyurmuşlardır.

Âlimler, büyük günâhların sayısında ihtilâf etmişlerdir. İbn-i Ömer, «Yedi»; İbn Amr «Dokuzdur»; demişlerdir. İbn-i Abbas, İbn-i Ömer'in kebâir yedidir, dediğini işittiği vakit: «Kebâirin yediden ziyâde yetmişe yakınlığı vardır» demiştir. Bilâhare İbn-i Abbas, büyük günâhı:

«Allah Teâlâ'nın, kullarını nehy ettiği her şey büyük günâhtır.» diye târif etmişlerdir.

Ba'zılarına göre de: Kur'ân'da vaîdi ateş, gazâb veyâ lâ'net olan her günâh kebâirdendir.

İbn-i Mes'ûd Hazretlerine de sormuşlar: «Nisâ Sûresinin başından ... إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ âyetine kadar, Hak celle ve alâ, ne ki nehiy buyurmuşsa kebâirdendir.» cevâbını vermişlerdir.

Velhâsıl, büyük günâhlar mübhem bırakılmıştır. Tâ ki insan, her kötülükten, her günâhtan korkup sakınsın.

Maamafîh küçük bir günâh, bir kabahat ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun, üzerinde ısrâr edildiği takdîrde büyük günâh olur. İstiğfâr edilen günâh da büyük olmaz. Bir taşın üzerine durmaksızın damlayan bir su, taş üzerinde iz bırakır. Fakat bir def'ada döküldüğü takdîrde hiç bir eser bırakmaz, akar gider.

Bunun gibi günâhı, kabahati mühimsememek, küçük görmek veyâ kabahatiyle övünmek de onu küçük olmaktan çıkarır. Falanı filân yerde bütün yaptıklarını yüzüne vurarak rezîl ettim, haysiyetini kırdım, artık insan içine çıkamaz; yâhûd öyle bir hîle yaptım ki elindeki malı yok bahâsına aldım; veyâ malın aybını şu şekilde gizliyerek yüksek fiyatla sattım gibi.

Bir kabahatin ne kadar küçük olursa olsun, ızhârı, kezâ günâhı büyük yapar. Zîrâ o kabahatin başkaları tarafından yapılmasını teşvîk etmiş, ona âmil olmuş olur. Kimseye günâh sebeblerini hazırlamamak lâzımdır.

Hele âlim veyâ mevkileri i'tibâriyle halka rehber ve örnek olmak mevkiinde bulunan kimselerin yaptıkları her kabahat büyük sayılır, büyük günâhlardandır. Sebebi de gâyet açıktır. İyi ile kötüyü tefrîk edemiyen birçok kimselerin o ma'siyeti işlemelerine sebeb olur.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.):

«Bir ma'siyet işleyen kimsenin üzerine, kendisininki ile birlikte ona uyarak, o ma'siyeti işleyenlerin vebâli de yazılır. Maahâzâ, onu işleyenlerin günâhlarından bir şey eksilmez.» buyurmuşlardır.

İsrâîloğullarının tarihlerinde kaydettiklerine göre, vaktiyle bir âlim, halkı dalâlete sevkeder, onlara kötü misâl olurmuş. Sonra tevbe etmiş, bu sefer de etrâfındakileri nice yıllar, iyiliğe, doğruluğa, hidâyete da'vet etmeye çalışmış. Hak celle ve alâ, âlime söylenilmek üzere, o kavmin Peygamberine şöyle vahyedilmiş:

«Eğer günâhların Benimle senin aranda olsaydı afvederdim.

Fakat ne çâre ki kullarımdan birçoklarını senin sapıklığa sevketmen yüzünden Cehennem'e koydum.»

Bu mevkide olan kimseler için iki vazîfe vardır. Birincisi: Günâhı terketmek. İkincisi: Bir günâh işlediği takdîrde de onu halktan gizlemek. Zîrâ kendilerine uyulduğu takdîrde seyyielerinin cezâsı artırıldığı gibi, hasenelerinin sevâbı da artar.

وَلَا تَتَمَنَّوْا

مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا
اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ
مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾
وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ
وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

32 [**Allah Teâlâ'nın** (mal ve mevki bakımından) **ba'zınızı, ba'zınız üzerine üstün kıldığı şeyleri temennî etmeyin. Erkekler için** (cihâd ve sâir hayırlı işler gibi) **kazançlardan nasîb vardır. Ve kadınlar için de** (iffet ve zevclerine itâat gibi) **kazançlarından nasîb vardır.**]

[**Murâdınızı Allah Teâlâ'nın fazl-u kereminden taleb ve temennî edin. Allah-ü azîmüşşân her şeyi Alîm'dir.**]

Ümm-ü Seleme Hazretleri: «**Yâ Resûlallah! Erkekler gazâ ediyorlar, biz etmiyoruz ve bizim mîrâstan hakkımız yarı oluyor. Ne olurdu, biz de erkek olsaydık!**» diye bir temennîde bulunmuş; bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

33 [**Ana, babanın ve yakın hısımların terkettikleri maldan** (erkek, kadın) **her biri için vârisler kıldık. Akid ile yemînlerinizin bağlandığı kimselere de nasîblerini verin. Allah Teâlâ her şeye şâhiddir.**]

İslâmiyetten evvel, Araplar arasında birbirlerine yardım etmek ve vâris olmak üzere bir anlaşma yapılır, neticesinde hangisi evvel vefât ederse, geri kalan ona vâris olurdu. Biri, diğerinin cinâyetine bedel diyet verirdi. Bunlara, Halîfler, denirdi. İslâmiyetin ilk senelerinde de verâset hakkındaki bu hüküm sâbitti. Bilâhare: ... وَأُولُوا الْأَرْحَامِ Âyet-i Celîlesiyle neshedilmiştir.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۚ وَاللَّاتِي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34 [**Erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler** (Âilenin reisidirler). **Buna sebeb, Allah Teâlâ'nın erkekleri, kadınlara üstün kılmasıdır. Onları mallarından da infâk etmektedirler.**]

Allah Teâlâ, erkeklere umûmîyetle kadınlardan fazla akıl, idârecilik ve kuvvet vermiştir. Onun için Peygamberlik, imamlık, âmirlik, Cum'a kıldırmak gibi şeyler hâssaten erkeklere verilmiş; mîrâsda erkekler fazla hisse ve asabe olmakla temâyüz etmişlerdir. Erkeklerin üstünlüğüne bir sebeb de, kadınlara mehr ve nafaka vermeleridir.

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Bir kimsenin, bir kimseye secde etmesini emretmiş olsaydım; kadının, kocasına secdede bulunmasını emrederdim.» buyurulmuştur.

[İyi kadınlar Allah Teâlâ'ya itâat ve âile haklarına rıâyet edenlerdir. Hak celle ve alâ, onların haklarını nasıl koruduysa, onlar da gayb (zevcelerinin haklarını, mallarını, nâmûs ve iffetini ve âile sırlarını) **muhâfaza ederler.**]

[Serkeşliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara evvelâ nasihât edin. (Sonra) yataklarında yalnız bırakın. (Yine dinlemezlerse yaralamamak şarti ile) dövün!]

[Size itâat ederlerse, incitmeye yol aramayın. Allah-ü azîmüşşân (zulme rızâ göstermekten) münezzeh ve büyüktür.]

Rivâyet edilir ki: Ensârın ileri gelenlerinden Sa'd ibn-i Rebia' karısı Habiybe bint-i Zeyd ibn-i Züheyr'e serkeşlik etmiş; o da, ona bir tokat atmıştı. Babası Zeyd, kızını berâberine alarak Resûlüllah'a şikâyet etti. Resûlüllah (S.A.V.):

«Her hâlde ondan kısas'ını alırız.» buyurdu.

Bunun üzerine, bu Âyet-i kerîme nâzil oldu. Aleyhissalâtü vesselâm da:

«Biz, bir emir irâde ettik. Allah da diğer bir emir irâde buyurdu. Şübhe yok ki hayır, Allah'ın irâde ettiğidir.» dedi.

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا
فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا ۚ إِنْ يُرِيدَا
إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾
وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ
وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ
وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾

35 **[Zevç ile zevce arasında ayrılık vukuundan endişeye dü-**

şerseniz taraflardan (ehil ve âdil) birer hakem gönderin. Bunlar gerçekten aralarının düzelmesini isterlerse Allah Teâlâ, onları uyuşmaya muvaffak kılar. Allah-ü azîmüşşân her şeyi hakkiyle bilir. Ve her maksâddan haberdârdır.]

36 [Allah Teâlâ'ya ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi eş tutmayın. Anaya, babaya, akrabânıza, yetîmlere, fakîrlere, yakın ve uzak komşularınıza, arkadaşlarınıza, yolcu ve müsâfirinize, memlûklerinize iyilik ve ihsân edin. Allah-ü azîmüşşân, kendini beğenenleri ve övünenleri sevmez.]

37 [Onlar ki (Allah'ın hakkını edâda ve fukarâya tasaddukta) cimrilik ederler, halka da cimrilik etmeyi emrederler. Allah Teâlâ'nın fazl-u kereminden kendilerine verdiğini (gınâ ve ni'meti) gizlerler. Biz Allah'ın atiyyelerini gizleyen kâfirler için rüsvây edici bir azâb hazırladık.]

وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ ۗ وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا
﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

38 [Onlar ki mallarını halka gösteriş için infâk ederler. Halbuki Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe îmân etmezler. (Şeytan'a tâbidirler. Hak Teâlâ, onları da sevmez). Kime Şeytan arkadaş olursa, o ne fenâ arkadaştır.]

39 [Eğer Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe îmân eyleseler ve Allah Teâlâ'nın kendilerine verdiği mal ve ni'metten Allah yolunda infâk etselerdi, zarar mı ederlerdi? Allah-ü azîmüşşân onların esrârını bilendir.]

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا
وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا
مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

40 [**Şübhesiz Allah Teâlâ, hiç kimseye zerre kadar (ne sevâbından eksik, ne ikabından fazla) zulmetmez. Zerre mikdârı bir iyilik olursa** (sevâbını) **kat kat artırır. Nezdinden de pek büyük ecir verir.**]

Bir Hadîs-i şerîfde:

«**Hak celle ve alâ, kimseye haksızlık etmez. Mü'min hasenesine karşılık dünyâda rızıkla sevâblanır Âhirette de mükâfat görür. Fakat kâfir, hasenesi sebebiyle dünyâda rızıklanır, Âhirete vardığında hasenesi bulunmaz ki ona hayır verilsin.**» buyurulmuştur.

41 [**Her ümmetten Peygamberlerini şâhid getirdiğimiz, onlara da seni şâhid tuttuğumuz zaman kâfirlerin hâli nice olur?**]

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ
الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

42 [**O gün küfür edenlerle o Peygambere asî gelenler temennî edecekler ki: N'olaydı,** (ölü gibi defnolunup) **üzerlerine toprak örtüleydi** (veyâ ba's, yâhûd halk edilmeselerdi.) **Allah Teâlâ'dan, hiçbir sözü gizliyemezler.**]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ
حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ
تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ
مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ
يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

43 [**Ey îmân edenler! Sarhoşken, ne dediğinizi bilinceye kadar, namaza yaklaşmayın!.**]

Bu Âyet-i Kerîme, evvelce zikredildiği veçhile (Bak: Bakara Sûresi, Âyet: 219) Abdurrahman bin Avf Hazretlerinin verdikleri bir ziyâfeti müteâkib nâzil olmuştur. Namazda ne dediğini bilmiyen sarhoşun namazı sahîh değildir.

İhyâ-i Ulûm, bu sarhoşluğu teşmîl eder. Dünyâ sevgisi ile sarhoş olanları da bu çevre içine alır. «Âyet-i Kerîme, ne dediğini bilmiyenleri Hakk'ın divânına durmaktan menediyor. Vesveseler ve dünyevî düşüncelerle meşbû olan nice musalli vardır ki, şarab içmemişken, namazda ne dediğini bilmez.» diyor.

Bir Hadîs-i şerîfde:

«**Namaza kalbini, bedeniyle birlikte hazırlamıyan kişiye Hak Teâlâ iltifât etmez.**» buyurulmuştur.

[**Cünüb hâlinde iken de** (yolcu olmanız müstesnâ) **gusledinceye kadar namaza durmayın. Şâyet hasta olur veyâ seferde bulunursanız, yâhûd biriniz ayakyolundan gelirse veyâ kadınlara dokunup da su bulamazsanız, o zaman, temiz bir toprağa teyemmüm edin!** (Niyyet ederek) **yüzünüze ve ellerinize meshedin. Allah-ü azîmüşşân, çok afîv ve merhâmet edicidir.**]

44 [**Kendilerine Kitâbtan nasîb verilen Yahûdî âlimlerini görmüyor musun?** (Rüşvetle Tevrât'ı tahrîf edip hidâyet yerine) **dalâleti satın alıyorlar. Sizi doğru yoldan çıkarmak istiyorlar.**]

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾
مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا
فِي الدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ
خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

45 [**Allah Teâlâ, düşmanlarınızı çok iyi bilir. Allah-ü azîmüşşân size gerçek dost ve yardımcı olarak kâfidir.**]

46 [O Yahûdî olanlardan bir kısmı, kelimeleri yerlerinden değiştirirler. Dillerini eğip bükerek, ve dînle istihzâ ederek: «Sözünü işittik, emrine isyân ettik, işit işitmez olası, râ'ınâ» derler. Şâyet onlar: İşittik, itâat ettik. İşit, bize bak deselerdi, kendileri için daha hayırlı ve doğru olurdu. Fakat küfürleri yüzünden Hak Teâlâ, onları rahmetinden tardetti. Bu hâlle, onlardan îmâna gelenler az olur.]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا
لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا
أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

47 [Ey kendilerine Kitab verilenler! Yüzleri mahvedip arkalarına çevirmezden, yâhûd Cumartesiye hürmet etmiyen Yahûdîleri lâ'netlediğimiz gibi lâ'netlemezden evvel, inzâl ettiğimiz Kur'ân'a îmân edin, ki berâberinizdekini (Tevrât'ı) tasdîk edicidir. Allah Teâlâ'nın emri yerine gelecektir.]

Rivâyet edilir ki, Abdullah bin Selâm (R.A.); bu Âyeti işitince Müslüman olmuştur. Hazret-i Ömer zamanında Kâ'bül-Ahbâr da kezâ bu Âyeti öğrendikten sonra İslâm'a gelmiş, ve: «Yâ Rabbi! Bu Âyetin vaidinden korkup, Sana îmân ettim.» demiştir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ ۚ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾

48 [Hiç şübhesiz Allah Teâlâ kendisine eş tutulmasını mağfiret etmez. Şirkten mâadâ, günâhları dilediği kimse için fazl-u ihsânından mağfiret eder. Kim ki Allah Teâlâ'ya eş tutarsa, muhakkak büyük bir günâh işlemiş olur.]

İbn-i Ömer (R.A.)'in: «Resûl-ü Ekrem zamanında bir kimse ne zaman büyük bir günâh üzerinde isrâr etmekte iken vefât etse,

biz ona Cehennemliktir diye şehâdet ederdik. Bu âyet-i kerîme nâzil olunca, o şehâdetten vazgeçtik.» dediği rivâyet edilmiştir.

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Allah Teâlâ'ya şirk koşmayan kimse Cennetliktir. Başka bir günâh işler de afvolunmazsa, Cenâb-ı Hakk'ın dilediği kadar cezâ olunduktan sonra ateşten çıkar ve Allah Teâlâ'nın fazl-u rahmetiyle Cennet'e girer. Allah Teâlâ'ya şirk koştuğu hâlde vefât eden kimse ise, Cehennemliktir ve ebediyen orada kalacaktır.» buyurulmuştur.

49 **[O kendilerini tezkîye edenleri görmedin mi?** (Yehûd ve Nasârâ: Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız, Cennet'e ancak biz gireriz derler) **hayır. Allah Teâlâ, dilediğini tezkiye eder** (günâhlarından temizler) **onlar hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile zulm olunmazlar.]**

Rivâyet edilir ki: Yahûdîlerden bir cemâat çocuklariyle birlikte Cenâb-ı Peygambere gelerek: **«Bu çocukların üzerine günâh var mıdır?»** diye sormuşlardı. Resûl-ü Ekrem **«Yoktur!»** buyurdu.

«Vallâhi biz, işte bu çocuklar gibiyiz, gündüzün işlediğimiz günâhlar gece yarlığanır, gece işlediğimiz günâhlar da gündüzün yarlığanır.» demişler, nefislerini tezkiye etmişlerdi.

أُنظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ
بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ
يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

50 **[Bak, Allah Teâlâ'ya karşı nasıl** (yalan söylüyor) **iftirâ ediyorlar. Bu apaçık günâhları onlara yeter.]**

51 **[Bakmaz mısın şu Tevrât'tan nasîb verilen Yahûdilere ki Cibt ve Tâgut adlı putlara inanıyorlar da müşrikler için mü'minlerden daha doğru yoldadır, diyorlar.]**

Rivâyet edilir ki: Yahûdilerin ileri gelenlerinden Hayeyy ibn-i Ahtab ve Kâ'b ibn-i Eşref mâiyetlerine yetmiş süvâri alarak Mek-

ke'ye gelmişler, Kureyş ile bir anlaşma yapmak, ve onların yardımiyle Resûl-ü Ekrem'le olan ahidlerini nakzetmek istemişlerdi.

Kureyşliler: «Siz, Kitab ehlisiniz. Muhammed'e bizden daha yakınsınız. Bu sebeble biz, size emîn olamayız. Mâ'bûdlarımıza secde etmelisiniz ki, mutmaîn olalım.» demişlerdi. Onlar da tereddütsüz secde etmişlerdi.

Bunun üzerine Ebû Süfyan, Kâ'b'dan sormuştu: «Sen, kitab okur, âlim bir adamsın. Bizse ümmiyiz, bilmeyiz. Bizim mi, yoksa Muhammed'in mi, hangimizin tuttuğumuz yol doğru?»

Kâ'b: «Muhammed ne diyor?» demişti.

Ebû Süfyan: «Yalnız Allah'a ibâdeti emrediyor, bizi şirkten menediyor.» cevâbını vermişti.

«Ya sizin Dîniniz nedir?» suâlini de:

«Biz Beyt'in valisiyiz. Hacılara su veririz, müsâfirlere yemek yedirir ve esirleri kurtarırız ilh...» diye karşılamıştı.

Kâ'b: «Sizin yolunuz daha doğrudur» demiş, putperestleri, mü'minlere tercîh etmişti.

Âyet-i Kerîme bu hâdise üzerine nâzil olmuştur.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾
أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾

52 [**Onlar, o kimselerdir ki, Hak Teâlâ onları rahmetinden tard etmiştir. Allah Teâlâ'nın rahmetinden tardettiği kimseye yardımcı bulamazsın.**]

53 [**O Yahûdîler için mülk ve saltanâttan nasîb mi var? (Bu muhaldir.) Öyle olsa, hiç kimseye hurma çekirdeğinin arkasındaki tomurcuk kadar bile bir şey vermezlerdi.**]

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُم
مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

54 [**Onlar, Allah Teâlâ'nın fazlından insanlara verdiğine ha-**

sed mi ediyorlar? Biz İbrâhim oğullarına da Kitab, hikmet ve büyük bir mülk verdik.]

Onlara hayret ve hased etmezler de, neye Resûlüllah ve ashâbının hâline hayret ve hased ederler?

Âl-i İbrâhim'den murâd; Dâvûd ve Süleymân Aleyhisselâmlardır.

55 **[Onlardan ba'zısı Muhammed Aleyhisselâm'a îmân etti, ba'zısı da yüz çevirdi. Onlara Cehennem'in alevli ateşi elverir.]**

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾

56 **[Şübhesiz, âyetlerimizi inkâr ile kâfir olanları ateşe koyacağız. Ve derileri yanıp piştikçe dâimî azâb tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz. Allah-ü azîmüşşân Azîz ve Hakîm'dir.]**

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

57 **[Îmân edip, sâlih ameller işliyenleri ise yakında altından nehir akan Cennetlere sokacağız. Ve orada ebediyen kalacaklar. Onlar için o Cennetlerde tertemiz zevceler vardır. Ve onları bir koyu gölgeliğe koyacağız (huzûra, rahata kavuşturacağız.)]**

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ
إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ
نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

58 [**Allah Teâlâ, emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında adâletle hükmetmenizi emreder. Allah Teâlâ, bununla size ne güzel nasihât ediyor. Allah-ü azîmüşşân (sözlerinizi ve hükümlerinizi) işitici ve (bütün yaptıklarınızı) görücüdür.**]

Mekke'nin fethi günü, Resûlüllah (S.A.V.), Mekke'ye girdiği zaman, Kâ'be'yi kilitli bulmuştu. Öteden beri Kâ'be'nin anahtarları Ebû Talhâ ibn-i Abdüddâr oğullarında dururdu. O tarihte Osman ibn-i Talhâ ibn-i Ebû Talhâ elindeydi. Resûl-ü Ekrem, anahtarların kendisine teslîm edilmesini istedi. Fakat Osman, vermekten imtinâ etti: **«Resûlüllah olduğunu bilseydim verirdim.»** dedi.

Bunun üzerine Hazret-i Ali, Osman'ın elini bükerek anahtarları zorla Osman'dan aldı ve Resûlüllah'a verdi. Peygamber Efendimiz, bizzat Kâ'be'yi açarak içeri girdiler ve iki rek'ât namaz kıldılar. Halbuki Ebû Talhâ oğulları, kendilerinden başka kimsenin Kâ'be'yi açamıyacağını zannederlerdi.

Bu sırada sikaayet-i zemzem hizmeti kendisinde bulunan Hazret-i Abbas, bu hizmetin de Abdülmuttalib oğullarına tahsîs edilmesini ricâ etti. Hazret-i Ali de aynı fikri ileri sürdü. **Âyet-i Kerîme bunun üzerine nâzil olmuştur.** Cibrîl-i Emîn, yine hâcibliğin Ebû Talhâ oğullarında bırakılması emrini getirdi. Resûlüllah, hemen anahtarları Hazret-i Ali'ye verdi ve Osman'a teslîm etmesini ve kendisinden özür dilemesini emretti.

Hazret-i Ali, verilen emri harfiyyen yerine getirdi.

Osman: «Anahtarları zorla elimden aldın, eziyet ettin. Şimdi de geldin, tâmire çalışıyorsun.» dedi.

Hazret-i Ali: «Hakkında Allah Teâlâ Kur'ân inzâl buyurdu.» diye cevâb verdi ve Âyet-i Kerîmeyi okudu. Bunun üzerine Osman, şehâdet getirerek Müslüman oldu.

Resûl-ü Ekrem: «Ey Ebû Talhâ! Allah'ın emânetini ebediyen uhdenizde kalmak üzere alınız.» buyurdu.

Osman'ın vefâtında miftâh-ı saâdet, yeğeni Şeybe ibn-i Osman ibn-i Ebû Talhâ'ya geçti. Ondan da evlâdına ve ahfâdına kaldı.

Âyet-i Kerîme, bu hâdise üzerine nâzil olmakla berâber, hükmü umûmî ve bütün mü'minlere şâmildir.

59 [Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne ve içinizden emir sahiblerine itâat edin.]

Bir Hadîs-i Şerîfde:

«Bana itâat eden, Allah Teâlâ'ya itâat etmiş ve Bana isyân eden, Allah Teâlâ'ya isyân ve O'na isyân eden de, Bana isyân etmiş olur.» buyurulmuştur.

[Bir şey hakkında nizaa düşerseniz (eğer Allah Teâlâ'ya ve Son Güne îmân ediyorsanız) **onu Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne arzedin.** (Kitab'a ve Peygamberin sünnetine mürâcaat edin.) **Bu, sizin için daha hayırlı ve hüküm ve te'vîlinizden daha güzeldir.]**

Saîd ibn-i Cübeyr'den rivâyet edildiğine göre, bu Âyet-i Kerîme, Resûl-ü Ekrem'in, Abdullah ibn-i Huzâfete-ibn-i Kays'ı bir müfrezeye kumandan tâ'yin buyurdukları sırada nâzil olmuştur.

Süddi'nin rivâyetine göre ise, Resûlüllah, Hâlid bin Velid kumandasında bir müfreze göndermişti. İçlerinde Ammâr ibn-i Yâsir de vardı. Gitmişler, hareketlerine hedef olan kavme yakın bir yere konmuşlardı. Fakat düşman, câsûsları vâsıtasiyle keyfiyeti haber alınca hepsi kaçmış. Yalnız içlerinden biri kaçmıyarak geceleyin, karanlıktan faydalanmak sûretiyle müfrezenin bulunduğu yere gelmiş ve Ammâr ibn-i Yâsir'i arayarak sormuştu:

«Yâ Ebâ Yâsir! Ben Müslüman oldum. **«Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resûlüh»** diye şehâdet ettim. Kavmim sizi işitince kaçtılar. Yalnız ben kaldım. Müslüman olmaklığım yarın bana bir menfâat verir mi? **Yoksa ben de kaçayım mı?»**

Ammâr: «Hayır, kaçma, menfaat verir» demiş, o da kaçmamıştı.

Sabahleyin Hâlid akın etmiş, ve hakîkaten o adamdan başka kimseyi bulamamış ve adamı maliyle birlikte esîr eylemişti.

Ammâr, bunu haber alınca derhâl Hâlid'e gitmiş: «Onu bırak, çünkü O, Müslüman oldu ve ben, O'na aman verdim.» demişti.

Hâlid de: «Sen kim oluyorsun da adam kurtarıyorsun?» diye Ammâr'a çıkışmıştı. Nihâyet hâdise Hazret-i Peygambere aksetmiş, ikisi Efendimizin huzûrlarında mürâfaa olmuşlardı. Resûl-ü Ekrem, Ammâr'ın emânına icâzet vermişler, fakat bir daha, böyle kendi kendine Emîre karşı söz vermemesini ihtâr eylemişlerdi. Âyet-i Kerîme, bu hâdise üzerine nâzil olmuştur.

Bu iki rivâyete göre, Âyetin askerî kumandanlar hakkında nâzil olduğu anlaşılmakta ise de itâat mes'elesi, umûmî olarak bir düstûra rabtedilmiştir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ
وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ
ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾

60 [Sana inzâl olunan Kur'ân'a ve senden önce inzâl olunan semâvî Kitablara îmân ettiklerini zu'medenlere bakmaz mısın? Onlar Tâgut'u inkârla emrolunmuşken yine onun huzûrunda muhâkeme olunmayı istiyorlar. Şeytan da onları bir daha dönemiyecekleri kadar uzak bir dalâlete düşürmek istiyor.]

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre: Bir Yahûdî ile münâfık arasında bir husûmet tehaddüs eder. Yahûdî muhâkeme için Hazret-i Peygamber'e, münâfık da Yahûdîlerin reisi Kâ'b ibn-i Eşref'e mürâcaat etmek isterler. Yahûdî da'vâsında haklı olduğu için, Hazret-i Peygamberin haktan ayrılmıyacağını, buna mukâbil, rüşvete düşkün olan Kâ'b ibn-i Eşref'in adâletten ayrılabileceğini hesâblar, mutlaka Hazret-i Peygamberin huzûrunda muhâkeme

olunmaları husûsunda ayak direr. Nihâyet münâfık çâresiz kalır, birlikte Hazret-i Peygamber'e giderler. Resûl-ü Ekrem da'vâyı dinler, Yahûdînin lehinde ve münâfığın aleyhinde hükmünü verir.

Fakat münâfık, buna rızâ göstermez. Bir def'a da Hazret-i Ömer'e gitmelerini ve aralarında O'nun hakem olmasını ister ve zorla Yahûdî'yi, Hazret-i Ömer'in yanına götürür.

Yahûdî daha önce Resûl-ü Ekrem'in kendi lehinde hüküm verdiğini ve fakat hasmının bu hükme rızâ göstermediğini anlatır. Hazret-i Ömer'in sorusu üzerine münâfık da bu ifâdeyi te'yid eder. Bunun üzerine, Ömer'ülhattâb: «Biraz bekleyin, şimdi gelir, hakkınızda hüküm veririm.» diyerek evine girer, kılıcını alır ve derhâl münâfığın boynunu vurur. «Mâdem ki beni hakem yaptınız, Allah'ın ve Resûlünün hükmüne rızâ göstermiyene, benim hükmüm böyledir.» der.

Yahûdî kaçar. Fakat münâfığın âilesi Resûl-ü Ekrem'e şikâyet ederler. Resûl-ü Ekrem, Hazret-i Ömer'i çağırtır ve hâdiseyi sorar.

Hazret-i Ömer: «**Hükmünü reddetti, Yâ Resûlallah**» cevâbını verir.

O anda Cebrâil Aleyhisselâm gelir. «**Ömer fâruktur, hakla bâtılı tefrîk etti.**» der. Aleyhissalâtü vesselâm da Hazret-i Ömer'e: «**Entel fâruk** (Sen, Fâruksun)» buyururlar.

Âyet-i Kerîme, bu sebeble nâzil olmuştur. Tâgut, Kâ'b ibn-i Eşref'e işârettir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾

61 [**Onlara Allah Teâlâ'nın Kitabına ve Resûlünün hükmüne gelin, denildiği vakit, münâfıklar, görüyorsun ki senden tamâmiyle yüz çeviriyorlar.**]

فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَٰنًا
وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ
فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا
بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ
ٱللَّهِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟
ٱللَّهَ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُوا۟ ٱللَّهَ
تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ
يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ
حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

62 [**Onlara** (yüz çevirmeleri ve Tâğut'un mürâfaasını istemeleri gibi) **fenâ amelleri yüzünden** (Hazret-i Ömer'in münâfığı katli gibi) **başlarına bir musîbet geldiği zaman hâlleri nice olur? Sonra** (özür dilemek için veyâ katlolunan münâfığın diyetini istemek maksâdiyle) **sana gelip yemîn-i billâh ederler: Murâdımız sırf iyilik etmek ve iki hasım arasını bulmaktan ibâretti» derler.**]

63 [**Allah Teâlâ, onların kalblerindekini** (nifâklarını ve yalandan ettikleri yemîni) **bilir. Onların özürlerini kabûl etme, yüz çevir, onlara öğüt ver, kendileri hakkında müessir sözler söyle. Allah Teâlâ'nın azâbiyle korkut.**]

64 [**Biz gönderdiğimiz Resûlleri, Allah Teâlâ'nın emriyle, kavmi O'na itâat etsinler diye gönderdik.**]

O'na itâat, Allah Teâlâ'ya itâat ve O'na muhâlefet, Allah Teâlâ'ya muhâlefettir.

[Şâyet onlar (senin hükmünü inkâr ve nifâkla) nefislerine zulmettikleri zaman sana gelip de Allah Teâlâ'dan mağfiret dileseler ve seni Şefi' edinselerdi, Allah Teâlâ'nın tevbelerini kabûl ve rahmetiyle fazleder olduğunu görürlerdi.]

65 [Hayır, öyle değil, Rabbin celle ve şanüh hakkı için, aralarında ihtilâf ettikleri şeyde seni hakem yapıp, sonra o hükümden nefislerinde güçlük ve şekk duymaksızın (zâhir ve bâtınlariyle) sana inkıyâd etmedikçe îmân etmiş olmazlar.]

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ
مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾

66 [Eğer onlara (İsrâiloğullarına farz ettiğimiz gibi) nefislerini öldürmeyi, yâhûd diyârlarından çıkmayı farz etseydik onu içlerinden pek azı yapardı. Şâyet (nifâkı bırakarak) va'zolunanı yapsalardı, elbette haklarında hayırlı ve Dînlerinde sebâta bâis olurdu.]

Rivâyet edilir ki: Zübeyr ibn-i Avam (R.A.) ile ensârdan Hâtıb bin Belte'a arasında bir su mes'elesinden ihtilâf çıkmıştı. İkisi de tarlalarını aynı su ile suluyorlardı. Mahkeme-i Nebeviye gittiler. Resûl-ü Ekrem, sudan evvel Zübeyr'in ve sonra Hâtıb'ın faydalanmasına hükmetti.

Mahkemeden çıkınca ikisi birlikte Mıkdâd (R.A.)'a uğradılar. Mıkdâd: «Hanginizin daha önce suyu kullanmasına hükmetti?» dedi.

Hâtıb: «Amcasının oğluna!» diye cevâb verdi ve dudağını büktü, Mikdâd'ın yanında bulunan bir Yahûdî söze karıştı: «Allah, bunları katletsin, ki bir adamın Peygamberliğine şehâdet ettikten sonra hükmüne ithâm ederler, vallâhi biz, Mûsâ Aleyhisselâm zamanında bir günâh işlemiştik. Bundan tevbemiz için Mûsâ bize kendinizi katledin demişti. Derhâl Rabbimiz celle şânühün emrine itâat ettik. Yetmiş bin kişi maktûl oldu.» dedi.

Amr bin Yesâr, Ammâr bin Yâsir, Sâbit bin Kays, Abdullah

bin Mes'ûd (R. Anhüm) bunu işittikleri vakit: «**Resûlullah, bize kendinizi öldürün dese, derhâl emrine itâat ederdik.**» dediler.

Resûl-ü Ekrem:

«**Ümmetim içinde öyle kimseler vardır ki kalblerindeki îmân, en büyük dağlardan daha sâbittir**» buyurdu.

وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا
عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَن يُطِعِ
اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ
النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ
رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

67 [**O zaman biz de kendilerine indimizden elbette pek büyük bir ecir verirdik** (ki bu, Cennettir).]

68 [**Onları doğru yola** (ki Cennet yoludur) **hidâyet ederdik.**]

Onlara gayb kapıları açılırdı.

Peygamber Efendimiz:

«**Bildiği ile amel eden bir kimseye, Hak Teâlâ, bilmediğini bildirir.**» buyurmuşlardır.

69 [**Kim Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne itâat ederse, onlar, Allah-ü azîmüşşân'ın kendilerine in'am ettiği enbiyâ, sıddîklar, şehîdler, sâlihlerle berâberdirler. Bunların her biri ne gökçek arkadaş olur.**]

70 [**Bu fazl-u kerem** (ecir, hidâyet ve ni'mete erenlerle arkadaşlık) **Allah Teâlâ'nındır. Ona müstehak olanların kadrini Allah Teâlâ'nın bilmesi kâfidir.**]

Rivâyet edilir ki, Peygamber Efendimizin azâdlı kölelerinden Sevbân (R.A.), Cenâb-ı Peygamber'i çok sever, O'ndan bir an bile ayrı kalmaya tahammül edemezdi. Bir gün, yüzü kül gibi olduğu hâlde Resûl-ü Ekrem'e geldi.

Fahr-i Kâinat: «Hasta mısın?» diye sordu.

Sevbân: «Hayır, Yâ Resûlallah» dedi. «Hiçbir şeyim yok. Fakat

mübârek yüzünü göremediğim zamanlar derin bir ızdırâb duyuyorum, bir de ölümün mecbûren beni Senden ayıracağından korkuyorum. Cennet'e girmem mukadderse, senin yerin; derecelerin en yükseği, Firdevs-i âlâ. Benim yerimse ma'lûm. Mübârek yüzünü görememekliğim ihtimâli var. Ya maazallah Cennet'e giremezsem, o zaman Senden ebediyen ayrılmış olacağım.»

Âyet-i Kerîme, bu münâsebetle nâzil oldu.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُوا
جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُم
مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾

71 [Ey îmân edenler! Silâhınızı alın, harbe hazır olun. Düşmanla savaşa bölük bölük veyâ toptan çıkın.]

72 [İçinizde öylesi var ki(kendisini gazâya gidecek gibi gösterir ve fakat) muhakkak ağır davranır. Şâyet (hezîmet gibi) başınıza bir musîbet gelirse der ki: «Allah Teâlâ, bana lûtuf buyurdu. (Muhârebede) onlarla birlikte bulunmadım.]

Yoksa o musîbete ben de uğramış olacaktım.

Âyet-i Kerîme, münâfıklara hitâb etmektedir.

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنۢ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا
عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

73 [Eğer size Allah Teâlâ'dan (muzafferiyet ve ganîmet gibi) bir fazıl erişirse (bu sefer de) sanki kendisiyle aranızda bir ülfet olmamış gibi mutlak şöyle der: «Ne olurdu, ben de onlarla birlikte olaydım da büyük bir murâda (ganîmete) ereydim.»]

74 **[İmdi dünyâ hayâtını satıp, Âhireti seçen muhlisler Allah yolunda vuruşsunlar.]**

Yâhûd dünyâyı, Âhirete tercih eden münâfıklar. Zîrâ:

[Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veyâ muzaffer olursa (her iki hâlde de) Biz, ona pek büyük bir ecir vereceğiz.]

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ
كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

75 **[Size ne oluyor, ki Allah yolunda ve o zayıf, âciz erkeklerle kadınlar ve çocuklar uğruna düşmanla savaşmıyorsunuz?]**

[Onlar ki: «Yâ Rabbi! Bizi bu ahâlisi zâlim olan beldeden çıkar (kurtar). İndinden bize bir velî ve yardımcı gönder!» diye duâ ediyorlar.]

Âyet-i kerîmede zâlimler beldesi diye bahsolunan belde, Mekke'dir.

Müslümanlar içinde, fırsat bulanlar Mekke'den hicret etmiş, fakat zayıf ve âcizleri Medîne'ye hicret etmek imkânını bulamamışlardı. Bunlar Mekke müşrikleri tarafından her türlü ezâ ve tazyike mârûz kalmaktaydılar. Zulme, yalnız erkekler değil, kadınlar ve çocuklar da uğruyorlardı. Bunları zulümden ve işkenceden kurtarmak için harbetmek, Allah yolunda harbetmek gerekti. Allah Teâlâ, bu bîçâre Müslümanların duâlarını kabûl buyurmuş, Peygamberinin eliyle Mekke'nin fethini nasîb ederek mazlûmları, zâlimlerin şerrinden kurtarmıştı.

76 **[Müminler Allah Teâlâ'nın yolunda, kâfir olanlar da Şeytan yolunda savaşırlar.]**

[İmdi (Ey mü'minler) Şeytân'ın dostları ve askerleri olan kâfirlerle savaşın, Şeytan'ın hîlesi cidden zayıftır.]

Onlardan korkmayın, İsnâd ettikleri şey çok çürüktür.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا
لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا
قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَ مَا تَكُونُوا
يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ
يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ
قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

77 **[(Cenkten) Ellerinizi çekin; namaz kılın, zekât verin denilen o kimselere bakmaz mısın?]**

Hicretten önce ashâb, kendilerine ezâ eden müşriklerle savaşmak için Peygamber Efendimizden izin istemişlerdi. Efendimiz (S.A.V.), «Henüz savaşla emrolunmadım.» diye onları savaştan men buyurmuştu.

[Şimdi üzerlerine savaş farz kılınınca, içlerinden bir tâife müşriklerden korkuyorlar. Allah Teâlâ'dan korkar gibi, belki daha ziyâde korkuyorlar.]

[«Ey Rabbimiz! Niçin üzerimize savaşı farz kıldın? Ne olurdu bizi mev'ûd ecelimize değin te'hîr etseydin» dediler.]

[De ki: «Dünyâ menfaati azdır (ve çabuk sona erer). Âhiret ise, şirk ve mâ'siyetten sakınanlar için daha hayırlıdır. Ve (ecrinizden) hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile zulmolunmazsınız.]

78 [**Nerede olursanız olun, yüksek ve metîn burçlarda, kale ve köşklerde olsanız bile, ölüm mutlaka size erişir.**]

[**Onlara** (Yahûdîler ve münâfıklara bolluk ve ucuzluk gibi) **bir iyilik ve güzellik erdi mi, bu Allah'dandır, derler.** (Kıtlık gibi) **bir musîbet ve fenâlık geldiği vakit de: «Bu, senin yüzündendir».** (uğursuzluğundandır) **derler.**]

Rivâyet edilir ki: «Resûl-ü Ekrem Medîne'yi şereflendirdikleri vakit, şehirde bolluk ve ucuzluk olmuştu. Fakat da'vet-i nebeviyye üzerine, Yahûdîlerin inâdı ve münâfıkların nifâkı zuhûr ettiği sıralarda da kıtlık hüküm sürmeye başladı. Buna şehir nüfusunun artması bir sebeb olarak gösterilebilirse de, mahsûlât eksikliğine yağmurların azlığının âmil olmuş bulunması daha vâridir.

Her Peygamberin gönderildiği memlekette bidâyeten böyle bir şiddet ve zarûretin yüz göstermiş bulunmasının âdet-i ilâhiyye olduğu beyân buyurulmuştur.

O zaman Yahûdîler ve münâfıklar: «Biz, böyle uğursuz adam görmedik. Mahsûllerimizde bereket kalmadı. Her şey kıtaldı ve pahalılaştı» demeye başlamışlar, bolluğu ve ucuzluğu Allah Teâlâ'ya, darlığı da Hazret-i Peygambere isnâd etmişlerdi.

Nasıl ki, vaktiyle Hazret-i Mûsâ'yı da yine böyle uğursuzlukla ithâm etmişlerdi.

Bu Âyet-i Celîlenin nüzûl sebebi, bu olmuşsa da, şiyâkı bakımından harb hâlleriyle de ilgilidir. İyilik ve kötülük, bolluk ve darlık, sıhhat ve hastalık, hayât ve memâttan başka zafer ve mağlûbiyet gibi harb neticelerine dahî şâmil bir sûrette irâd olunmuştur.

[**De ki:** (İyilik ve güzellik de, musîbet ve fenâlık da) **hepsi Allah Teâlâ tarafındandır. Böyle iken, o kavme ne oldu ki Kur'ân-ı Kerîmi anlamaya yanaşmıyorlar.**]

مَآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ۚ
وَأَرْسَلْنَٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

79 [(Ey insan!) **Sana eren her ni'met ve iyilik Allah Teâlâ'nın fazl-u keremindendir. Ne ki fenâlık** (beliyye ve musîbet) **erişirse o da kendinden** (amelinden, işlediğin günâh yüzünden)**dir.**]

Bir Hadîs-i Şerîfde:

«Bir kimsenin Cennete girmesi mahzâ Allah Teâlâ'nın rahmetiyledir» buyurdu. Denildi ki:

«Yâ Resûlallah, sen de öyle misin?». «Ben de O'nun rahmetiyle girerim.» buyurulmuştur.

Bu Âyet-i Kerîme «Hepsi Allah'dandır.» kavline aykırı değildir. İyilik de, fenâlık da Allah Teâlâ'nın yarattığı şeylerdendir. Fakat birincisi Allah Teâlâ'nın lûtuf ve ihsânı; ikincisi kulun amelinin bir mukâbelesi ve intikâmıdır.

[Seni bütün insanlara Peygamber gönderdik. Risâlet ve doğruluğuna Allah-ü azîmüşşân'ın şehâdeti kâfidir.]

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ
بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ
مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾
أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا
فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ
أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ
لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

80 **[Kim Allah Teâlâ'nın Peygamberine itâat ederse, Allah Teâlâ'ya itâat etmiş olur. Kim ki yüz çevirirse; bilsin ki Biz, seni onlar üzerine muhâfız göndermedik.]**

Senin vazîfen, yalnız tebliğdir; hesâb ve ikaablarını Biz görürüz.

81 [(Ne zaman bir şey emretsen, huzûrunda münâfıklar)

«Başüstüne derler. Fakat yanından ayrıldıkları vakit, içlerinden bir gürûh, geceleyin, dediğinin başka türlüsünü düşünür ve kurarlar.]

[Allah Teâlâ da yaptıkları tezvirâtı kaydeder. İmdi, sen onlardan yüz çevir. Allah Teâlâ'ya tevekkül et. Allah Teâlâ kâfi' bir Vekîl'dir.]

82 [Hâlâ onlar Kur'ân'ı gereği gibi düşünmiyecekler mi? Şâyed o, Allah Teâlâ'dan başkası tarafından olsaydı, içinde çok ihtilâf bulurlardı.]

Lâfızları birbirine mugayyir olurdu, ma'nâları birbirini tutmazdı. Ba'zısı fasîh, ba'zısında rekâket bulunurdu. Ba'zısına muâraza güç ve ba'zısına kolay olurdu.

83 [(Münâfıklar) Ne zaman emniyet veyâ korku haberi gelse, hemen ifşâ ederler. Halbuki o haberi, Peygamber Aleyhisselâm'a veyâ içlerinden emir sâhiblerine verselerdi, bunu arayıp, duyarak yayanlar, elbette onlardan gerçeğini öğrenirlerdi.]

[Eğer üzerinizde Allah Teâlâ'nın fazıl ve rahmeti olmasaydı (mahz-ı kereminden Peygamber ve Kitab göndermeseydi) pek azınız müstesnâ, (küfür ve dalâlle) muhakkak Şeytan'a uyardınız.]

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ
أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ
تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا
وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ
مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

84 [Artık Allah yolunda cihâd et. Sen nefsinden başkasiyle mükellef değilsin. Mü'minleri de cihâda teşvîk et. Olur ki, Allah

Teâlâ, kâfirlerin savletini def'eder. Allah-ü azîmüşşân, satvet ve saltanâtta, tâzîb ve ukubette onlardan çok şiddetlidir.]

Bu Âyet-i Kerîme, Bedr-i Suğra seferi hakkında nâzil olmuştur. Bu sefer için cenge dâ'vet edilenlerden ba'zı kimseler çekinmişlerdi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.):

«Ben yalnız da kalsam yine giderim.» buyurmuşlardı.

85 **[Kim güzel bir şefaatle şefaat eder** (hayra tavassut ve delâlette bulunursa) **o şefaat için ona bir sevâb payı vardır. Ve her kim kötü bir şefaatle şefaatte bulunursa, O'nun da ondan, aynı nisbette bir günâh payı vardır. Allah-ü azîmüşşân her şeye kaadirdir, ve her şeyi lâyıkiyle gözetir.]**

İyiyi, iyiliğinden; kötüyü, kötülüğünden kadrine göre hisselendirir.

Bir hayra sebeb olan, o hayrı işleyen gibidir. Bir kimseye hayır duâda bulunmak da güzel şefaatler arasındadır. Bir Hadîs-i Şerîfde:

«Bir Müslümana gıyâbında edilen hayır duâ müstecâb olur.» buyurulmuştur.

86 **[Size selâm verildiği vakit; O'na, O'nun selâmından daha güzeli ile veyâ misliyle mukâbele edin. Allah Teâlâ, her şeyi muhâsebe eder.]**

İslâmiyetten evvel Araplar, birbirleriyle **«Hayyâkellâh»** diye selâmlaşırlardı. **«Allah, ömürler versin»** ma'nâsına gelen bu duâ, bizde hâlâ şâyi' olan selâm şekillerinden biridir. Fakat tam bir duâ sayılmaz. Zirâ, hayâtta maksûd olan, alelıtlak ömür uzunluğu değil, belki selâmet ve saâdettir. Bu bakımdan, İslâmiyeti müteakib, **«Hayyâkellâh»** terkedilmiş, yerine, **«Dünyâda ve Âhirette her türlü selâmet üzerinize olsun»** ma'nâsına gelen **«Esselâmü aleyküm»** kullanılmaya başlanmıştır. **«Ve aleykümüsselâm»** denilerek mukâbele edilir. Daha güzeliyle. mukâbele: **«Ve aleykümüsselâm ve rahmetullah»** veyâ **«Ve aleykümüsselâm ve rahmetullahi ve berekâtüh»** cümleleriyle olur.

Selâm, sünnet-i kifâye; selâmı reddetmek ise farz-ı kifâyedir.

Süfyân bin Uyeyne (R.A.): «Bu âyet yalnız selâmı değil, her iyilik edene iyilikle mukâbele edilmesini de emreder. Sana iyilik edene sen de iyilik et. Yapamazsan, bâri onun senâsında bulun.» der.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ
وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ
وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوٓا اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾

87 **[O Allah Teâlâ, ki O'ndan gayri ilâh yoktur. O, şekk ve şübheden arî olan Kıyâmet Gününde sizi kabirlerinizden Mahşer'e toplayacaktır. Allah-ü azîmüşşân'dan gayri sözünde ve va'dinde daha doğru olan kimdir?]**

88 **[Sizlere ne oldu ki münâfıklar hakkında iki fırkaya ayrıldınız?** (İslâm ve küfürleri üzerinde ittifâk edemediniz?)]

Bu Âyet-i Kerîmenin nüzûlüne sebeb olan münâfıklar hakkında müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Ba'zılarına göre, bunlar Uhud Gazâsında geri dönenlerdir.

Ba'zılarına göre ise; İslâmiyeti kabûl ederek bir müddet Medîne'de kaldıktan sonra irtidâd edenler hakkındadır ki, şehrin havâsiyle imtizâc edemedikleri bahânesiyle Medîne'den ayrılmışlar ve bilâhare müşriklere iltihâk etmişlerdi. Fakat irtidâdlarını gizlemekteydiler. Hattâ, Cenâb-ı Peygamber'e îmânlarını muhâfaza ettiklerine dâir bir de mektub göndermişlerdi. Bu sebeble, ashâb bunların İslâm ve küfürleri üzerinde tereddüd ve ihtilâfa düşmüşlerdi. Âyet-i Celîle, bu tereddüdü izâle etmektedir.

[Allah Teâlâ, onları kötü amelleri yüzünden küfre döndürdü. Allah Teâlâ'nm dalâlette bıraktığını siz mi irşâd etmek istiyorsunuz? Hak celle ve âlâ, kimi dalâlette bırakırsa onun için hidâyete yol bulamazsın.]

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ
اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾

89 [**Onlar, kendileri gibi sizlerin de kâfir olup berâber olmanızı isterler. O hâlde, Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan dost edinmeyin. Şayet tevhîd ve hicretten yüz çevirirlerse onları bulduğunuz yerde tutun, öldürün ve (onlardan sakının) dostluklarını ve yardımlarını kabûl etmeyin.**]

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ
قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ
أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ
فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ
السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ
آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى
الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ
وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ
وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

90 [**Ancak sizinle** (Eslem ve Huzâaoğulları gibi) **aralarında** (kendilerine iltica edenlere taarruz edilmiyeceğine dâir) **misâk bulunan bir kavme iltica edenler. Yâhûd** (Müdlicoğulları gibi) **ne sizinle birlikte kendi kavimleri aleyhine ve ne kendi kavimleriyle birlikte sizin aleyhinize, savaşmayı çirkin görerek, size** (anlaşmaya) **gelenler** (tarafsız kalmak isteyenler) **müstesnâ,** (onlara dokunmayın).]

[**Allah Teâlâ, dileseydi onları üzerinize musallat kılar, sizinle savaşırlardı. Şâyet sizden uzak durur, savaşmazlar; inkıyâd ederler veyâ müsâlemet teklîfinde bulunurlarsa Allah Teâlâ, onlara karşı size bir tecâvüz yolu bırakmamıştır.**]

91 [**Diğer bir kavim de bulacaksınız ki hem sizden emîn olmak, hem de kavimlerinden emîn kalmak isterler.**]

Rivâyet edilir ki: Esed ve Gatafan oğullarından ba'zıları Medîne'ye gelirler. Müslümanların emniyetini kazanmak, bir harb vukuunda canlarını, mallarını te'mîn etmek için îmân ettiklerini söylerler; yerlerine gidince de küfür ederlerdi. Bu sûretle, her iki tarafın husûmetinden uzak kalmak siyâsetini ta'kîb ederlerdi.

Bir de Nuaym ibn-i Mes'udûl-Eşcaî, nefsinden emîn kalmak için Resûl-ü Ekrem'le müşrikler arasında söz götürüp getirirdi.

Âyet-i Kerîme'nin nüzûl sebebi bunlardan biri olmuştur.

[Ne zaman fitne ve şirke dâ'vet olunsalar derhâl ona dönerler. Şâyet, sizinle savaşmaktan çekinmez, size müsâlemet teklîf etmez, taarruzdan ellerini çekmezlerse; onları nerede bulursanız tutun, öldürün. Onlar hakkında işte size apaçık bir hüccet verdik.]

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً ۚ وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا ۚ فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ
لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ۖ وَإِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ۖ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ ۗ وَكَانَ
اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

92 [**Bir mü'minin, bir mü'mini nâhak yere öldürmesi aslâ câiz değildir. Meğer ki yanlışlıkla öldürmüş olsun.**]

Ebû Cehil'in ana bir kardeşi Ayyaş ibn-i Rebi'atelmahzûmi (R.A.) Hicretten önce İslâmiyeti kabûl eden ashâbtandı. Akrabâ-

sının şerrinden korkarak, yine hicretten evvel, Medîne'ye göç etmişti. Anası ayrılığına dayanamıyarak Ebû Cehil'e:

«— **Ayyaş'ı bana getirmedikçe ne yer, ne içer, ve ne gölgeye girerim.**» diye yemîn etmişti. Bunun üzerine Ebû Cehil, Hâris ibn-i Zeyd ibn-i Ebî Üneyse'yi yanına alarak Medîne'ye gitti.

Ayyaş'ı Utum denilen kale gibi sağlam yapılı bir köşkte buldu. Bir hayli dil döktü. «Muhammed, seni sıla-i rahme teşvik etmiyor mu? Gel, anana iyilik et. Ona acımaz mısın? Zarar yok, yine Dininde kal, yalnız Mekke'ye gel, vallâhi sana hiçbir zararımız dokunmaz.» dedi. Ve Ayyaş'ı kandırdı.

Fakat Medîne'den açıldıkları zaman iki arkadaş, Ayyaş'ı sımsıkı bağladılar. Ve her biri yüzer sopa vurdu. Sonra eli kolu bağlı olduğu hâlde anasına getirdiler. Bu sefer de anası, kendisini Güneş'e bıraktı ve: «Vallâhi, senin îmân ettiğin Dînden dönmedikçe bağını çözdürtmem!» diye yemîn etti.

Çâresiz kalan Ayyaş nihâyet anasının isteğine muvafakat etmiş göründü. Serbest bıraktılar.

Bir gün Hâris:

«— Yâ Ayyaş! Îmân ettiğin Muhammed'in Dîni hak idiyse, niçin bu Hak Dîni terkettin? Şâyet bâtıl idiyse, neden bu bâtıl Dîne girdin?» dedi.

Ayyaş hiddetlendi:

«— Hâris, eğer tenhâ bir yerde bulursam, seni Allah için öldürmek boynuma borç olsun!» dedi.

Sonra yine fırsatını bularak Medîne'ye hicret etti.

Aradan zaman geçti. Hâris de Medîne'ye gelerek Müslümanlığı kabûl etti. Fakat Ayyaş, o sırada Medîne'de değildi. Hâris'in Müslüman olduğunu henüz öğrenmemişti. Kubâ'da kendisine rastgeliverince — tek söz bile söylemeye fırsat vermeden — hemen öldürdü.

Ashâb: «Sen ne yaptın Ayyaş? Bir Müslümanı nâhak yere katlettin!» dediler.

Bunun üzerine Ayyaş pişmanlık duydu. Huzûr-u Nebevî'de yemînini ve Hâris'in Müslüman olduğundan habersiz bulunduğunu anlattı. Ve afvını ricâ etti.

Âyet-i Kerîmenin, bu hâdise üzerine nâzil olduğu rivâyet edilir.

[Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köle veyâ câriye azâd etmesi ve maktûlün mîrâsçılarına teslîm edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar, o diyeti bağışlamış olsunlar.]

[Eğer maktûl mü'min olmakla berâber, size düşman olan bir

kavimdense, o zaman kaatilin keffâreti ancak bir kul âzâdıdır. (Diyet lâzım gelmez.)]

[Şâyet, yanlışlıkla öldürülen kendileriyle aranızda bir anlaşma olan bir kavimdense, yine İslâm arasında olduğu gibi, kul azâdı ve diyet lâzım gelir.]

[Bunlara gücü yetmiyenin, birbiri ardınca iki ay oruc tutması îcâb eder. İşbu hüküm, Allah Teâlâ tarafından tevbenin kabûlü içindir. Allah-ü azîmüşşân her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sâhibidir.]

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

93 **[Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, orada ebediyen kalmak üzere, Cehennem'dir. Allah-ü azîmüşşân O'na gazâb ve lâ'net eder ve onun için pek büyük bir azâb hazırlar.]**

Bu Âyet-i Kerîmenin nüzûlüne sebeb: Mıkyes ibn-i Dabâbe adlı bir mürted olmuştur.

Mıkyes ibn-i Dabâbetelkinâî ve kardeşi Hişam Müslüman olmuşlardı. Mıkyes, bir gün Hişam'ı Benî Neccâr kabîlesinin arasında ölü olarak buldu. Hâdiseyi gelip Resûl-ü Ekrem'e anlattı. Peygamber Efendimiz, ashâb-ı Bedir'den ibn-i Fihrî ile birlikte ikisini Benî Neccâr'a gönderdi. Kaatili biliyorlarsa kısâs için Mıkyes'e teslîm etmelerini, bilmiyorlarsa diyetini vermelerini emretti.

Benî Neccâr: «Allah'ın Resûlüne sem'an ve tâaten, kaatili bilmiyoruz, fakat diyeti verelim.» dediler. Ve topladıkları yüz deveyi Mıkyes'e teslîm ettiler.

İki arkadaş Medîne'ye dönerlerken şeytan yolda Mıkyes'e vesvese verdi: «Kardeşinin diyetini kabûl edeceksin de kendine baş kakınacağı yapacaksın öyle mi? Yanmdakini öldür. Cana can olsun. Diyet de kâr kalsın.» dedi.

Ve İbn-i Fihrî'nin gaafil bir zamanını yakaladı. Bir kaya parçasiyle başını parçalıyarak öldürdü. Sonra develerden birine bindi. Ve diğerlerini sürerek Mekke'ye yollandı. Yolda şöyle söyleniyordu:

«Onun yerine Fihri'yi katlettim. Ve diyetini Neccâr oğullarına yüklettim. Gel keyfim gel. İlk evvel putlara dönen de ben oldum.»

Âyet-i Kerîme bu vak'a üzerine nâzil oldu.

Mıkyes, Mekke'nin fethine kadar yaşadı. Mekke fethedildiği gün Resûlüllah, Hazret-i Hamza'nın kaatili Vahşi'ye kadar hemen bütün Kureyşlileri afv buyurduğu hâlde Mıkyes'i afvetmedi. Mürted kaatil o gün, Kâ'be'nin örtüsüne yapışmış olduğu hâlde aman verilmeyerek katledildi.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوٓا۟ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُوا۟ وَلَا تَقُولُوا۟
لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ
كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

94 [**Ey îmân edenler! Allah yolunda** (cihâd için) **sefer ettiğiniz zaman** (mü'mini, kâfirden ayırdetmek husûsunda) **vuzûh arayın** (çok dikkatli davranın, acele etmeyin.)]

[**Size İslâmca selâm verene: «Sen mü'min değilsin.» demeyin. Bununla dünyâ hayâtının menfaatini** (mal ve ganîmetini) **arıyorsunuz. Halbuki Allah Teâlâ'nın katında nice nice ganîmetler var.**]

Ki sizi mal için bir mü'mini öldürmekten müstağnî kılmalıdır. Bu ganîmetleri dikkat ve ihtiyâtla hareket ederek vuzûh arıyanlar, ve bu kabîl katillere tenezzül etmiyenler alır.

[**Siz de evvelce onlar gibiydiniz.** (Kelime-i şehâdet izhâr ve ilân ederek malınızı ve hayâtınızı muhafaza etmiştiniz.) **Allah Teâlâ, Dînde istikâmet ve sebat verdi** (de necât buldunuz.) **O hâlde, işin vuzûh peydâ etmesini bekleyin** (acele etmeyin). **Şübhesiz Allah Teâlâ, sizin bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.**]

Fedek ahâlîsinden Mirdas bin Nehiyk tek başına Müslüman

olmuştu. Fedek'te ondan başka Müslüman yoktu. Bir gün, Gaalib ibn-i Fadâle kumandasında bir seriyye buraya gitmişti. Bunu haber alan bütün Fedek'liler kaçtı. Yalnız Mirdas, Müslümanlığına i'timâd ederek kaldı. Vaktâ ki seriyyenin atları göründü. Mirdas, koyunlarını dağın bir kenarına çekti. Ve seriyyeyi **«Lâ ilâhe illâllah Muhammedün resûlüllah.. Esselâmü aleyküm»** diyerek karşıladı. Fakat Üsâme ibn-i Zeyd, şehâdetine i'timâd etmiyerek Mirdas'ı öldürdü. Ve koyunlarını alarak Medîne'ye getirdi. Resûlüllah'a haber verdiler. Üsâme'yi şiddetle azarladı: «Siz, O'nu malına göz dikerek öldürdünüz.» buyurdu. Sonra bu Âyet-i Kerîmeyi okudu:

Üsâme: **«Yâ Resûlallah! Onun şehâdet getirmesi ölüm korkusundandı.»** diyerek kendisini müdâfaa etmek istedi.

Resûl-ü Ekrem: **«Sen, O'nun kalbini mi yardın ki, sözlerini ölüm korkusiyle söyleyip söylemediğini biliyorsun?»** buyurdu.

Bunun üzerine Üsâme: **«Yâ Resûlallah! Benim için istiğfar et!»** diye ricâ etti.

Resûl-ü Ekrem: **«Lâ ilâhe illâllah, demişken nasıl olur?»** diye Üsâme'ye de'faatle itâbetti.

Üsâme demiştir ki: **«Bunu mütemadiyen tekrar etti, o dereceye geldi ki, keşke evvelce Müslüman olmamış olsaydım da, bugün olsaydım, diye temennî ettim. Sonra hakkımda istiğfar eyledi. Ve bir kul azâd et diye emir buyurdu.»**

Âyet-i Kerîmenin bu münâsebetle nâzil olduğu rivâyet edilir.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ
اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ
وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

95 [Mü'minlerden bir özrü olmaksızın oturanlar, Allah Teâlâ yolunda mal ve canlariyle cihadedenlerle berâber olamazlar.]

[Mal ve canlariyle cihâd edenleri, Hak celle ve alâ özürleri yüzünden oturanlar üzerine bir derece üstün kıldı. Gerçi Hak celle ve alâ, ikisine de Cennet'i va'detmiştir. Fakat, cihâd edenlere oturanların üstünde pek büyük bir ecir ihsân buyurmuştur.]

96 [Kendi katından yüksek dereceler, mağfiret ve rahmet (vermiştir.) Allah-ü azîmüşşân Gafûr ve Rahîm'dir.]

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا
مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا
فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ
مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ
سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

97 [(Mekke ahâlisinden) o kimselere ki (hicret vâcib iken hicret etmeyip Mekke'de müşriklere muvâfakat etmek sûretiyle) nefislerine zulmetmektelerken, rûhlarını kabzettikleri zaman, Melekler: «Ne hâldeydiniz,» (mü'minlerden mi, yoksa müşriklerden miydiniz?) diyecekler. Onlar cevâb verecek: «Biz yeryüzünde (Mekke'de) zayıf ve zebûn insanlardık.» Tekrâr, Melekler: «Allah Teâlâ'nın arzı geniş değil miydi? (Muhâcirîn Medîne ve Habeşistan'a hicret ettikleri gibi) siz de bir yere hicret edeydiniz.» diyecekler. İşte bunlar, yurtları Cehennem olanlardır. Cehennem ise ne kötü uğraktır.]

98 [Ancak erkekler, kadınlar ve çocuklardan gerçekten za'f ve acz içinde olanların yerleri Cehennem değildir. Ki onlar hicret için hiçbir çâreye muktedir değillerdir. Gidecek yolları da bilmezler.]

فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا
غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا
وَسَعَةً ۚ وَمَن يَخْرُجْ مِن بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ
الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ
فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ
أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾

99 [**Allah Teâlâ'nın onları, lûtuf ve keremiyle afv buyurması me'mûldür. Allah-ü azîmüşşân çok afvedici ve yarlıgayıcıdır.**]

100 [**Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer ve genişlik bulur.**]

[**Ve her kim Allah Teâlâ ve Resûlüne hicret kasdiyle evinden çıkar da, sonra kendisine** (yerine varmadan) **ölüm erişirse, ecri indallah sâbit olur. Allah-ü azîmüşşân Gafûr ve Rahîm'dir.**]

Rivâyet edilir ki: Bundan önceki üç Âyet-i Kerîme nâzil olunca, Resûl-ü Ekrem bunları Mekke Müslümanlarına göndermişti. Cenda (yâhûd Cündüb) bin Damre (R.A.), Âyet-i Kerîmeyi işittiği vakit oğullarına:

«**Vallâhi, ben istisnâ edilen sınıftan değilim. Ne hicret için çâre bulamıyan, ne de yolları bilmiyen bir adamım. Bu gece Mekke'de yatmam.**» demişti. Halbuki hasta ve pek ihtiyar bir zâttı.

Oğulları kendisini ve yatağını bir deveye yükliyerek yola çıkardılar. Ten'ıym denilen mevkie geldiği vakit, vefât edeceğini hissederek sağ elini, sol elinin üzerine koymuş:

«**Allah'ım! Bu senin, bu da Resûlünün. Resûlün sana ne ile beyat ettiyse, ben de öyle beyat ediyorum.**» demiş ve rûhunu teslîm etmişti.

Haberi ashâb duydukları zaman:

«**Medîne'de vefât etseydi, ecri çok olurdu.**» demişlerdi. Âyet-i Kerîme, bunun üzerine nâzil olmuştur.

101 [**Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size bir fenâlık yapacağından korkarsanız, namazı kısaltmanızda** (öğle, ikindi ve yatsı namazlarını ikişer rek'at kılmanızda) **üzerinize bir vebâl yoktur. Kâfirler sizin apaçık düşmanlarınızdır.**]

Yolculukda namazı kısaltarak, dört rek'atlı farzları ikişer kılmak bilittifâk câizdir. Ancak, kısaltmayıp, tamam kılmanın câiz olup olmaması ihtilâflıdır.

Ekseri ulemâya göre; kısaltmak vâcibdir. İmâm Mâlik ile Hanefîlerin mezhebi budur. Şâfiîlere göre; yolda namazları tam rek'atlı kılmak câizdir. Yalnız, kısaltmak efdaldir.

Sefer mesâfesi dahî ihtilâflıdır. Ba'zılarına göre; gidilecek yer uzak olsun, yakın olsun, namazı kısa kılmak câizdir. Bu kavl Hz. Enes (R.A.)'den rivâyet olunmuştur. Fukahâ'nın umûmu yakın mesâfede kısa kılmanın câiz olmadığını söylemişlerdir. Kısa kılmak câiz olan mesâfe Evzaî'ye göre; bir günlük yoldur. İbn-i Ömer'le ibn-i Abbas (R.A.)'a göre onaltı fersahdır, ki İmâm Mâlik'le İmâm Ahmed'in mezhebleri budur. Şâfiî'ye göre, iki günlük; Hanefîlerle Sevrî'ye göre üç günlük mesâfedir.

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ
مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا أَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِن
وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً
وَٰحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم
مَّرْضٰٓى أَن تَضَعُوٓا أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ
لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾

102 [**Onların içlerinde olup da namaz kıldırdığın zaman** (onları ikiye ayır) **bir kısmı seninle berâber namaza dursun** (bir kıs-

mı da düşman karşısında bulunsun) **silâhlarını da yanlarına alsınlar. Bir rek'at namaz kıldıktan sonra düşman karşısına gitsinler** (namazda durur gibi dursunlar, sizi gözetsinler) **müteâkiben namaz kılmamış olan kısmı gelsin** (ikinci rek'ati) **seninle kılsın. Âletlerini ve silâhlarını da alsınlar.** (Silâhlı olarak bir rek'at kılsınlar. Sonra yine bu sûretle münâvebe ederek namazı tamamlasınlar). **Kâfirler, sizin silâh ve eşyânızdan gaflet etmenizi isterler, ki birdenbire üzerinize baskın yapsınlar.**]

Korku Namazının nasıl kılınacağı hakkında muhtelif rivâyetler vardır:

Hanefîlere göre; asker iki fırkaya ayrılıp, biri İmâmla birlikte namaza durur, silâhlarını da yanlarına alırlar. Ötekiler, düşmanın karşısında nöbet beklerler. Namazda olanlar, İmâmla bir rek'at kılınca, namazlarını bozmadan düşman karşısına giderler. Bu sefer ötekiler gelip, İmâmla bir rek'at kılarlar. Teşehhüd'ü okuduklarında İmâm selâm verir. Onlar, selâm vermeden düşman karşısına giderler. Ötekiler gelip, ikinci rek'atı Teşehhüdle kılar ve selâm verirler. Aynı şekilde, ötekiler de gelip bir rek'at kılar ve selâm verirler.

[**Şâyet yağmurdan müteezzi, yâhûd hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda beis yoktur. Fakat son derece ihtiyâtlı bulunun.** (Düşmandan korunun.)]

[**Muhakkak ki Allah Teâlâ, kâfirlere rüsvây edici bir azâb hazırlamıştır.**]

Kelbî'nin Ebû Sâlih'ten rivâyetine göre: Resûl-ü Ekrem, Benî Enmâr'a harb için gazâya çıkmıştı. Bir yerde konakladılar. Düşmandan hiçbir kimse göremedikleri için ashâb silâhlarını bıraktılar. Resûl-ü Ekrem de silâhlarını çıkarmıştı. Bir ara def'i hâcet için kâfileden uzaklaştı ve dereyi geçti. Hava bulutlu idi. Yağmur serpeliyordu. Derken, dere, birdenbire taştı. Resûlüllah ile ashâb arasında bir hâil oldu. Resûl-ü Ekrem de bir ağacın altına oturdu.

Gavres bin El-Hâris-il-Muhâribî, Resûl-ü Ekrem'i yalnız görünce yalınkılıç üzerine yürüdü: «**Seni, katletmezsem Allah beni katletsin.**» dedi. Baş ucuna dikildi. Ve: «**Şimdi seni, benden kim kurtarır, yâ Muhammed!**» diye haykırdı.

Resûl-ü Ekrem:

«**Allah azze ve celle**» buyurdu. Sonra: «**Yâ Rabbî, beni bu kâfirden halâs buyur.**» diye duâ etti.

Bu sırada Gavres, kılıcını kaldırıp Resûlüllah'ı vurmak istedi. Fakat iki küreğinin arasına şiddetli bir sancı saplanarak yüzükoyun yere yuvarlandı ve kılıcı elinden düştü.

Efendimiz, yerden hemen Gavres'in kılıcını aldı ve: «Ey Gav-

res! **Beni, şerrinden Allah Teâlâ kurtardı ama, benim elimden şimdi seni kim kurtarır?»** buyurdu.

Gavres: **«Hiç kimse!»** diye cevâb verdi.

Sallallahü aleyhi ve sellem: **«Allah Teâlâ'nın birliğine ve benim Peygamberliğime şehâdet edersen kılıcını sana veririm.»** buyurdu.

Gavres: **«Hayır! Fakat ilelebet seninle dövüşmiyeceğime, ve aleyhinde hiçbir düşmana yardım etmiyeceğime söz veririm.»** diye cevâb verdi.

Efendimiz de kılıcını ona iâde etti. Gavres:

«Vallâhi sen benden çok hayırlısın!» dedi.

Resûl-ü Ekrem: **«Ben, ona senden çok lâyıkım!»** buyurdu.

Sonra Gavres dönüp arkadaşlarının yanına gitti.

«Sana ne oldu ki Muhammedi öldürmedin?» dediler.

Macerâsını anlattı. Bunun üzerine ba'zıları îmân ettiler. Resûl-ü Ekrem de daha bir müddet suyun çekilmesini bekledikten sonra ashâbının yanına döndü. Hâdiseyi hikâye etti. Ve: **«Ve lâ cünâha aleyküm.»** Âyet-i Celîlesini tilâvet buyurdu.

İşte **«İhtiyâtlı bulunun»** emri, böyle ansızın bir baskına uğramaktan korunmak içindir.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَوٰةَ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ
فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ ۚ إِنَّ الصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا
مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا تَأْلَمُونَ
فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا
يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ إِنَّا أَنزَلْنَا
إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا
أَرَاكَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَكُن لِّلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

103 [**Artık, namazı kıldığınız (bitirdiğiniz) zaman ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzereyken hep Allah Teâlâ'yı anın.**]

Yani ayakta düşmana kılıç sallarken, oturduğunuz yerde ok atarken ve yanınız üzere yaralı yatarken; Allah Teâlâ'yı tesbîh, tahmîd, ve temcîdle zikredin.

[Sükûn ve emniyet bulduğunuz zaman ise namazı erkânını tâdil ve rek'atını tamamlıyarak edâ edin. Zîrâ namaz, mü'minler üzerine muayyen vakitlerde yazılı bir farzdır.]

104 [**Düşmanınız olan kavmi tâkîb etmekte zaâf göstermeyiniz.**]

Âyet-i Kerîme, Ebû Süfyan Uhud'da ric'at ettiği vakit, tâkîbine gönderilen ba'zı ashâbın yaralarından şikâyet etmesi üzerine nâzil olmuştur.

[**Siz (yaralarınızdan) acı duyuyorsanız, onlar da şübhesiz sizin duyduğunuz gibi (yaralarından) acı duyuyorlar. Halbuki siz Allah Teâlâ'dan onların umamıyacakları şeyleri umuyorsunuz. Allah-ü azîmüşşân, yaptıklarınıza Alîm, emir ve nehyinde Hakîm'dir.**]

105 [**Biz, sana Kur'ân'ı** (Hak Teâlâ'nın sana vahyettiği veçhile insanlar arasında hükmetmekliğin için) **hak olarak inzâl ettik. Hâinler lehine hasîm olma.** (Müdâfaada bulunma).]

Benî Zafer'den Tu'me bin Übeyrik, komşusu Katâde bin Nu'man'ın bir zırhını çalmıştı. Onu bir un dağarcığının içine koymuş, Zeyd bin Semîn adında bir Yahûdînin evine saklamıştı. Dağarcık delikti. Yolda un izleri görünüyor ve bu izler, Tu'me'nin evinden O'na yataklık edenin evine kadar gidiyordu. Tu'me, zırhı çalmadığına yemîn etti. Halbuki iz, mes'eleyi açıkladığı gibi, Yahûdî de Tu'me'nin aleyhine şehâdet etmekteydi. Bu, Benî Zafer'in ağrına gitti. Tu'me'nin lehine şâhidlik ettikleri gibi, Resûl-ü Ekrem'den de berâetini istediler. Efendimiz, bu ısrâr karşısında biraz temâyül eder gibi oldu. Bunun üzerine, bu Âyet-i Celîle nâzil oldu.

وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾

106 [**Hak Teâlâ'dan mağfiret iste. Allah Teâlâ** (O'ndan mağfiret dileyene) **Gafûr ve Rahîm'dir.**]

107 [**Nefislerine hıyânet edenlerden taraf mücâdele etme.**

Allah-ü azîmüşşân, hıyânette ısrâr edip günâh yüklenenleri sevmez.]

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ
اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ
يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

108 **[Halktan (hayâ edip) gizlerler de Allah Teâlâ'dan gizlemezler. Halbuki Allah Teâlâ'nın hoşlanmıyacağı tezvirleri geceleyin tertîb ederlerken (O) berâberlerindedir. Allah-ü azîmüşşân, bütün yaptıklarını ilmi ile kuşatır.]**

Tu'me Müslümandı. Hırsızlık etmemiş olduğuna nasılsa yemîn etmişti? Benî Zafer, aralarında konuşmuş, Resûl-ü Ekrem, Tu'me'nin yemînine inanır, fakat, Yahûdînin (küfrü yüzünden) sözüne ve yemînine iltifât etmez, demişlerdi.

109 **[(Ey Zafer oğulları!) Siz öyle kimselersiniz ki dünyâ hayâtı uğruna hâinler için mücâdele ettiniz. Ama Kıyâmet Günü (azâb olunurken) kim onlar lehine Allah Teâlâ ile mücâdele edebilecek? Veyâ kim onları, Allah Teâlâ'nın azâbından himâye edecek?]**

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ
ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا
فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾
وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾

110 [Kim ki bir kötülük yapar veyâ nefsine zulmeder de Allah Teâlâ'dan mağfiret dilerse, Allah-ü azîmüşşân'ı Gafûr ve Rahîm bulur.]

111 [Kim bir günâh kazanırsa, onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah-ü azîmüşşân Alîm ve Hakîm'dir.]

112 [Kim bir kabahat (küçük günâh) veyâ bir günâh kazanır da sonra onu bir günâhsıza isnâd ederse muhakkak ki, bir bühtan ve apaçık bir günâh daha yüklenmiş olur.]

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ
وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوكَ ۚ وَمَا
يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ۚ
وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ
تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ﴿١١٣﴾

113 [Allah Teâlâ'nın senin üzerinde fadl-ü rahmeti olmasaydı, onlardan bir tâife, seni bile doğru bir hükümde şaşırtmayı kurmuştu. Halbuki onlar, ancak nefislerini şaşırtırlar. Sana bir zarar da yapamazlar. (Nasıl yapabilirler ki) Allah Teâlâ, Kitab'ı ve hikmeti inzâl etti. Ve sana bilmediklerini öğretti. Allah-ü azîmüşşân'ın, senin üzerindeki fazlı pek büyüktür.]

لَا خَيْرَ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنْ نَّجْوٰىهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوْفٍ
اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ
نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ۚ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿١١٥﴾

114 **[Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Meğer ki sadaka vermeyi, bir iyilik etmeyi veyâ insanlar arasını düzeltmeyi emredenlerinki olsun.]**

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular:

«Size oruç, sadaka ve nâfile namazdan efdal olan bir ameli haber vereyim mi?

Ashâb: **«Evet, yâ Resûlallah!»** dediler.

Efendimiz (S.A.V.): **«İki kişi arasındaki husûmeti gidermek, aralarını düzeltmektir.»** buyurdular.

[Kim Hak Teâlâ'nın rızâsını istiyerek bunu yaparsa (Âhirette) Biz, O'na pek büyük bir ecir vereceğiz.]

115 **[Bir kimse ki, O'na doğru yol zâhir olduktan sonra Resûlüllah sallâllahü aleyhi ve selleme muhâlefet eder, (i'tikâd ve amelde) mü'minlerin yolundan geriye tâbi' olursa; Biz, O'nu döndüğü tarafa çevirîriz. Cehennem'e atarız. Cehennem ise, ne fenâ karargâhtır.]**

Bu Âyet-i Kerîme, Talhâ bin Übeyrık hakkında nâzil olmuştur. Hırsızlığı sâbit olduktan sonra elinin kesileceğinden korkarak Mekke'ye kaçmış, irtidâd etmişti.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا
بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا ۖ وَإِنْ يَدْعُونَ
إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ
مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾

116 **[Allah Teâlâ, kendisine eş tutulmasını mağfiret etmez. Ondan gayrisini, dilediği kimse için mağfiret buyurur.]**

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre: Efendimize ihtiyar bir A'râbî gelip dedi ki:

«Yâ Resûlallah! Ben günâha boğulmuş bir ihtiyarım. Fakat Allah Teâlâ'yı bilip îmân getirdiğimden beri O'na hiçbir şeyi eş

tutmadım. Ondan gayri kimseyi dost edinmedim ve bir mâ'siyet işlemedim. Bir an bile Allah Teâlâ'dan kaçmayı ve kurtulmayı düşünmedim. Şimdi günâhlarıma nâdim ve tevbekâr olarak huzûruna gelmiş bulunuyorum. Allah indinde benim hâlim nice olur?»

Âyet-i Kerîme, bu soru üzerine nâzil olmuştur.

[Kim Allah Teâlâ'ya şirk koşarsa, muhakkak doğru yoldan uzak bir dalâle sapmıştır.]

117 **[(Mekkelilerin) Allah Teâlâ'dan gayriye ibâdetleri ancak dişi putlardır. (Lât, Menât, Uzzâ gibi). Böylece onlar, ancak çok inâdçı bir Şeytan'a tapmış olurlar.]**

Müşrikler, putlarını dişi sayarlardı. Bu sebeble, onlara hep dişi adlar koymuşlardı. Meleklerin de dişi olduğuna inanırlardı.

118 **[Ki Allah Teâlâ, onu rahmetinden tardetti. O da şöyle dedi: Celâlin hakkı için kullarından muayyen bir nasîb edineceğim.]**

وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ
وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ وَلَآمُرَنَّهُمْ
فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّن دُونِ
ٱللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ
وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ
مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

119 **[Ve onları idlâl edeceğim. (Muhâkkak doğru yoldan saptıracağım ve hayât uzundur, Kıyâmet yoktur gibi) mutlaka olmıyacak kuruntulara boğacağım. Ve onlara emredeceğim: Hayvanlarının kulaklarını yaracaklar.]**

Putlara adanacak hayvanların kulaklarını kesmek müşriklerin pek revâçta olan âdetlerindendi.

[Ve yine onlara emredeceğim: Allah Teâlâ'nın yarattığını bozacaklar.]

Çocukların başında putlar nâmına bir tutam saç bırakmak, vücûda döğme yapmak, insanları hadım, hayvanları iğdiş etmek, gayr-i tabiî cinsî münâsebette bulunmak, birtakım mahlûkatı ma'bûd edinmek; helâlı, harâm; harâmı, helâl saymak, iyiye kötü, kötüye iyi demek, hayır yerine şer işlemek, velhâsıl İslâm Dininin emrettiği şeyleri bozmak gibi.

[Kim Allah Teâlâ'yı bırakıp da Şeytan'a itâat eder, O'nu dost edinirse muhakkak apaçık ziyâna uğramıştır.]

120 [(Şeytan) onlara (ömür uzunluğu ve özenilecek şeyler) **va'deder.** (Âhireti unutturur ve kâh fakirlikle korkutur. Allah yolunda infâkı ve sıla-i rahmi terkettirir.)]

[Olmayacak emellere, ümitlere düşürür. (Dirilmek, Cennet, Cehennem yoktur, diye emniyet verir).]

[Ve fakat Şeytan'ın bütün va'dettikleri gurûrdan başka bir şey değildir.]

Gurûr. İnsanın boş, bâtıl şeylere i'timâd ederek aldanmasıdır. Şeytan'ın bütün va'dleri gurûrdan başka bir şey ifâde etmez.

121 **[İşte onların varacakları yer Cehennem'dir. Oradan (kurtulmak için) kaçacak bir yer de bulamıyacaklardır.]**

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا
وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَا
أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾

122 **[İmân edip de sâlih ameller işliyenleri ise (ebediyen çıkmamak üzere) altından nehirler akan Cennetlere koyacağız. Allah Teâlâ'nın dosdoğru va'didir bu. Allah-ü azîmüşşân'dan daha doğru sözlü kim olabilir?]**

123 [(Ey Müslümanlar! Allah Teâlâ'nın va'dettiği sevâba) **ne sizin boş arzûlarınız, ne de Kitab ehlinin kuruntulariyle erişilmez.** (Belki îmân ve sâlih amelle erişilir).]

Rivâyet edildiğine göre: Müslümanlarla Kitab ehli birbirlerine övünmüşler. Her biri kendilerinin Allah indinde daha üstün olduğunu iddiâ etmişler.

Kitab ehli:

«Bizim Peygamberimiz, sizin Peygamberinizden evvel, Kitabımız da sizin Kitabınızdan evveldir. Ve biz, İbrâhim Aleyhisselâm'ın Dînindeyiz. Binâenaleyh, sizden üstünüz. Cennet'e de bizlerden başkası giremez.» demişler.

Buna karşılık Müslümanlar:

«Hayır, bizim Peygamberimiz, Peygamberlerin sonuncusudur. Hâtem'ül Enbiyâdır. Kitabımız da sizin Kitablarınızdan sonradır ve onlara hâkimdir. Cennet'e biz, sizden lâyıkız. Yalnız bizim dînimizde olanlar Cennet'e girebilir.» diye cevâb vermişler.

Âyet-i Kerîme, bunu reddetmekte, Allah Teâlâ'nın va'dettiği ecre ancak îmân ve sâlih amelle erişilebileceği beyân buyurulmaktadır.

[Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır. Ve O, kendisine Allah Teâlâ'dan gayri ne bir dost ne bir yardımcı bulamaz.]

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ
مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ
أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾

124 [**Erkek veyâ kadın kim mü'min olarak sâlih amellerden bir şey işlerse, işte onlar Cennet'e girerler. Hurma çekirdeğinin yivi kadar bile gadre uğratılmazlar.**]

125 [**Kimdir o kimseden daha güzel dinli, ki iyilik eder oldu-**

ğu hâlde, tam bir ihlâs ile kendini Allah Teâlâ'ya teslîm etmiş ve Allah Teâlâ'yı bir tanıyan İbrâhim'in dînine tâbi olmuştur. Allah-ü azîmüşşân, İbrâhim Aleyhisselâm'ı dost edinmiştir.]

126 [Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. Allah-ü azîmüşşân'ın ilmi ve kudreti her şeyi kaplamıştır.]

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ
وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي
لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَن تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

127 [Senden kadınlar hakkında fetvâ istiyorlar. De ki: Onlar hakkındaki fetvâyı size Allah Teâlâ veriyor. Yazılmış hakları olan mîrâsı kendilerine vermediğiniz ve nikâhlamayı da istemediğiniz öksüz kızlar, küçük çocuklarla yetîmlere karşı hakkâniyeti bırakmamanız hakkında işte Kitabda okunup duran Âyetler! Hayırdan daha ne yaparsanız, şübhe yok ki Allah-ü azîmüşşân, onu da bilir.]

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ
الْأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَن تَسْتَطِيعُوا أَن تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ
حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِن
تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٢٩﴾

128 [Şâyet bir kadın kocasının ezâ, cefâ ve yatağını terketmek gibi serkeşliğinden veyâ herhangi bir sebeble kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında barışıp uyuşmalarında ikisine de vebâl yoktur. Sulh (ayrılık ve husûmetten) hayırlıdır. Nefislerde nekeslik meyli vardır. Eğer güzel geçinir, serkeşlik, yüz çevirmek ve haksızlık etmekten sakınırsanız; muhakkak Allah-ü azîmüşşân, her ne yaparsanız haberdardır.]

129 [Kadınlarınız arasında adâleti gözetmeye ne kadar cehdetseniz, muktedir olamazsınız. Bâri birine büsbütün meyledip, diğerini ne dul ve ne kocalı gibi, askıda bırakmayın! Eğer uzaklaşır ve bundan sonra haksızlıktan sakınırsanız, şübhe yok ki Allah-ü azîmüşşân, geçen hatâlarınıza mağfiret ve hâlinize merhâmet edicidir.]

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ
وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

130 [Karı-koca birbirlerinden ayrılırlarsa, Allah Teâlâ, lûtf-u kereminden her birini, diğerinden müstağnî kılar. Şübhesiz Allah-ü azîmüşşân, fazıl ve rahmeti geniş, emir ve nehyinde hakîm'dir.]

Kadına da, erkeğe de hâllerine uygun bir eş verir.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَإِنْ
تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ
اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

131 [Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. Celâlim hakkı için sizden önce Kitab verilenlere de, size de «Allah Teâlâ'dan korkun (şirk ve küfürden sakının)» diye emrettik.]

[Eğer kâfir olursanız göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. (O, sizin küfür ve isyânınızla mutazarrır olmaz. Şükür ve takvânızla faydalanmadığı gibi. Belki takvâ ve tâatle emretmesi size rahmet etsin içindir, yoksa ona ihtiyacı olduğu için değil). Allah-ü azîmüşşân, her şeyden müstağnîdir. Ve hamd-ü senâ da O'na lâyıktır.]

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ
وَيَأْتِ بِآخَرِينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾
مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

132 [Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır. (Güvenilecek) bir vekîl olarak da Allah-ü azîmüşşân yeter.]

133 [Ey insanlar, dilerse sizi giderir, diğerlerini getirir. Allah-ü azîmüşşân buna da hakkiyle kaadirdir.]

134 [Kim dünyâ sevâbı isterse bilsin, ki dünyâ sevâbı da, Âhiret sevâbı da Allah Teâlâ'nın yanındadır. Allah-ü azîmüşşân, onların sözlerini işitici, yaptıklarını ve niyyetlerini görücüdür.]

Sâdece dünyâ mükâfatına göz dikmek akıllıca bir hareket değildir. Dünyâ mükâfatını da verecek başkası değil, yine Allah Teâlâ'dır. Bu i'tibârla bir de Âhiret mükâfatının varlığını düşünerek Cenâb-ı Hakk'a yalnız dünyâ mükâfatı için niyâz etmemeli, hiç olmazsa «**Rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten ve fiyl'âhireti haseneh**» diyerek ikisini de istemelidir.

Daha doğrusu, Âhireti istemelidir. Zîrâ, bu hâlde fazla olarak dünyâdan da nasîb alınır. Nasıl ki Allah için mücâdele eden dünyâ ganîmetinden de mahrûm kalmaz. Âhiret sevâbına da erer. Fakat ganîmet için harbe gidenler gibi sırf dünyâ peşinde koşanlar bunu bulurlarsa diğerinden mahrûm kalırlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ
أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ
أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَن تَعْدِلُوا ۚ وَإِن تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا
فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِن قَبْلُ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا
كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ
الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾

135 [Ey îmân edenler! Adâleti ayakta tutanlar velev kendinizin, velev ana, babanız veyâ en yakınlarınızın aleyhine de olsa, zengin veyâ fakîr de bulunsa Allah için şâhidlik edenler olun! (Zengine hürmet, fakîre merhâmet ederek hakkı gizlemeyin). Allah Teâlâ, onları (zenginle fakîri, yâhûd hakkında şehâdet edileni) himâyeye sizden evlâdır.]

[Nefsinizin havasma uyarak Hak'tan sapmayın. Şâyet dilinizi eğer (dosdoğru şehâdetten kaçınır) yâhûd büsbütün yüz çevirirseniz, Allah Teâlâ, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.]

136 [Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'ya, Resûlü Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme, O'na indirdiği Kur'ân'a ve O'ndan önce inzâl ettiği (Tevrât, İncîl, Zebûr ve sâir) Kitablara îmânınızda sâbit ve dâim olun!]

[Kim, Allah Teâlâ'ya, Meleklerine, Kitablarına, Peygamberlerine, Âhiret Gününe (veyâ bunlardan birine) kâfir olursa, muhakak hidâyetten uzak bir dalâlete düşer.]

137 **[Onlar ki îmân ettiler ve sonra kâfir oldular. Sonra yine îmân ettiler ve yine küfre gittiler. Sonra da küfürlerini artırdılar. Allah Teâlâ, onları mağfiret edecek değildir. Doğru bir yola hidâyet edecek de değildir.]**

Âyet-i Kerîme Yahûdîler veyâ münâfıklar, yâhûd tekrâr tekrâr irtidâd edenler hakkında nâzil olmuştur.

138 **[Münâfıklara müjdele. Onlar için elîm bir azâb vardır.]**

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ
أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ
الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ
أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا
مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ
إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

139 **[Onlar ki mü'minleri bırakıp, kâfirleri dost edinirler. İzzeti onların yanında mı arıyorlar? Bütün izzet ve galebe Allah-ü azîmüşşân'ındır.]**

140 **[Allah Teâlâ, size Kitabta: «Allah'ın Âyetlerinin tekfîr ve istihzâ olunduğunu işittiğiniz vakit, tâ ki onu bırakıp başka bir söze dalıncaya kadar, yanlarında oturmayın. Zîrâ o zaman, siz de onlar gibi olursunuz.» diye bir Âyet indirdi.]**

[Allah-ü azîmüşşân, münâfıkların ve kâfirlerin hepsini Cehennem'de bir araya toplayacaktır.]

Rivâyet edilir ki: Ömer ibn-i Abdül-Azîz (R.A.), şarâb içtiklerini gördüğü bir topluluğu dövdürmüştü. Meğer içlerinde oruclu bir Müslüman da varmış. Bunu kendisine haber verdikleri zaman: «Bu da onlardandır.» demiş ve bu Âyetle istidlâl etmişti.

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ
نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ
عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

141 [**O münâfıklar sizin hâlinizi gözetirler. Allah Teâlâ'dan, size bir zafer (ve ganimet) ererse: «Biz (sizin dininizde ve) sizinle birlikte cihâdda değil miydik? (Bize de ganimetten hisse verin») derler.**]

[**Şâyet kâfirlere bir zafer hissesi düşerse, o vakit de onlara: «Biz, size galebe etmez miydik? Sizi tutmaya, öldürmeye kaadir değil miydik? (Kalblerine zaıf verir sözlerle ve müzâheret etmiyerek) mü'minlerin savletini üzerinizden def'etmedik mi? (Bizi de ganimete ortak edin» derler.)**]

[**Allah Teâlâ, Kıyâmet Günü onlarla sizin aranızda hükmünü verecektir. Allah-ü azîmüşşân, kâfirlere mü'minler aleyhine aslâ bir yol vermiyecektir.**]

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى
الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ
هَٰؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾

142 [**Münâfıklar, kalblerinde küfrü gizliyerek zâhiren mü'-**

min görünüyor ve sanki bununla Allah Teâlâ'yı aldatmak istiyorlar. Allah Teâlâ da onların cezâlarını verir.]

Kıyâmet Günü, Sırat'ı geçerken onlara da mü'minlere verilen nûr gibi gösteriş nûru verilir. Mü'minler ellerindeki nûrlarla Sırat'ı geçerlerken, onların nûru sönüp karanlıkta kalır, Cehennem'e düşerler.

[Namaza kalktıkları vakit de, tembel tembel kalkarlar, halka gösteriş yaparlar. Yoksa Allah Teâlâ'yı pek az zikrederler. (O da halk arasında sâde dilleriyle).]

143 [Onlar îmân ile küfür arasında tereddüd ederler. Ne mü'minler ve ne kâfirlerdendirler. (Tasdîk etmezler ki mü'min olsunlar, küfürlerini açıklamazlar ki kâfir denilsinler). Allah Teâlâ, kimi şaşırtırsa Sen, O'na artık aslâ yol bulamazsın.]

144 [Ey îmân edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirlerle dostluk etmeyin. Onları dost edinerek Allah Teâlâ'ya kendi aleyhinizde (azâbınızı mu'cîb olacak) apaçık bir hüccet vermek ister misiniz?]

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۖ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ
نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾

145 [Şübhesiz münâfıklar, Cehennem'in en aşağı katındadırlar. Sen onlar için azâblarını meneder bir yardımcı bulamazsın.]

Zîrâ kâfirlerin en habîsi, en sefîlidirler. Dinde samimiyetsizlik, günâhların en büyüğü ve en kötüsüdür.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا
دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَّا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ
إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنتُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

146 **[Meğer ki (nifâktan) tevbe ve hâllerini islâh etsinler. Allah Teâlâ'ya sımsıkı sarılsınlar. Tâatlerini de Allah için hâlis kılsınlar. İşte onlar mü'minlerle (dünyâda ve Âhirette) berâberdirler. Allah-ü azîmüşşân, mü'minlere pek büyük bir ecir verecektir.]**

147 **[Şâyet Allah Teâlâ'ya îmân edip verdiği ni'metlere şükrederseniz niçin size azâb etsin. Allah-ü azîmüşşân, şükredenlerin mükâfatını verici, ve onların ne yaptıklarını bilicidir.]**

لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا
عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ
فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾

148 **[Allah Teâlâ, fenâ sözün açıklanmasını sevmez. Meğer ki mazlûm olsun. Allah-ü azîmüşşân, her şeyi işitici ve bilicidir.]**

Allah Teâlâ, ne fiil ve ne sözle, gizli âşikâr kötülüğün hiçbirini sevmez. Ancak zulme uğrayanları istisnâ buyurmuştur. Hakkına tecâvüz edilen kimse, feryâd ve zâlim aleyhine bağıra bağıra bedduâ edebilir. Yâhûd ondan tazallum ederek kötülüklerini söyleyebilir. Hattâ kötü sözlerine misliyle mukâbele edebilir.

Bir gün Efendimizin huzûrlarında bir adam, Hazret-i Ebû Bekr'in yüzüne karşı sövmüş, O da birkaç kere sükût ettikten sonra, nihâyet mukâbele etmişti.

O âna kadar oturmakta olan Resûl-ü Ekrem, Ebû Bekr mukâbele edince hemen ayağa kalkmıştı.

Hazret-i Ebû Bekr (R.A.) sordu:

«O, bana söverken oturuyordunuz. Fakat ben mukâbele edince ayağa kalktınız.» dedi.

Resûlüllah (S.A.V.):

«Bir Melek, senin tarafından cevâb veriyordu. Sen mukâbele edince, Melek gitti, Şeytan geldi. Şeytan gelince, ben de oturmadım.» buyurdu.

Âyet-i Celîlenin, bu hâdise üzerine nâzil olduğu rivâyet edilir.

149 [Bir hayrı açıklar veyâ gizlerseniz, yâhûd size yapılan bir köţülüğü afveder (muâhaza etmez) seniz şübhe yok ki, Allah-ü azîmüşşân afvedicidir, her şeye kaadirdir.]

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ
أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾

150 [Onlar ki Allah Teâlâ ile Peygamberlerine kâfir olurlar; Allah Teâlâ ile Peygamberlerini ayırdetmek isterler (Allah'a inanıp, Peygamberlerine inanmak istemezler), Peygamberlerin ba'zısına inanır, ba'zısına inanmayız, derler. Böylece îmânla, küfür arasında bir yol tutmak isterler.]

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا
مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ
أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

151 [İşte bunlar, muhakkak kâfirdirler. Biz, bu kâfirler için rüsvây edici bir azâb hazırladık.]

152 [Allah Teâlâ'ya ve Peygamberlerine îmân edenlere ve Peygamberlerinden hiçbirisinin arasını ayırdetmiyenlere gelince, Allah-ü azîmüşşân, onların (Kıyâmet Günü mev'ûd olan) ecirlerini verecektir. Allah Teâlâ, Gafûr ve Rahîm'dir.]

يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ
كِتَـٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟
أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّـٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ ٱتَّخَذُوا۟
ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَـٰتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ
وَءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَـٰنًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ
ٱلطُّورَ بِمِيثَـٰقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ
لَا تَعْدُوا۟ فِى ٱلسَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

153 [**Kitab ehli, senden üzerlerine bir Kitab indirmeni isterler. Onlar, bunun daha büyüğünü Mûsâ Aleyhisselâm'dan istemişlerdi: «Allah Teâlâ'yı bize âşikâr göster» demişlerdi.** (Bu muhal istekleri ve inadla) **nefislerine zulmetmeleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı.**]

[**Bilâhare** (Mûsâ Aleyhisselâm'ın nübüvvetine delâlet eder asâ ve sâire gibi) **kendilerine açık âyetler ve deliller geldikten sonra da buzağıyı ilâh ittihâz ederek, ona taptılar. Nihâyet tevbe ettikleri için bunları afv etmiş ve Mûsâ'ya âşikâr bir hâkimiyet ve nüfûz vermiştik.**]

154 [**Mîsâka bağlanmaları için Tûr'u üzerlerine kaldırmış ve: «O şehrin kapısından eğilerek girin, Cumartesi günü de haddi aşmayın» demiştik. Kendilerinden ağır bir mîsâk almıştık.**]

Yahûdiler, Tevrât'ı kabûl edip, emirlerine âsî oldukları vakit; Allah, onların üzerine Tûr'u çadır gibi kaldırmış ve onlara Mûsâ Aleyhisselâm'ın dilinden: «**Erîhâ kapısından bellerinizi bükerek girin!**» demişti. Dâvûd veyâ Mûsâ (A.S.)'ın dilinden onlara Cumartesi günü balık avlamayın ve diğer harâm ettiğimiz şeyleri yapmayın! demiş. Ve bunun için kendilerinden ciddî söz almıştı. Bu söz: «**Allah'ın emrini işittik ve itâat ettik.**» demeleri idi. Sonra, bu sözü bozdular.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا
عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾

155 [Fakat onlar misâklarını bozdular, Allah Teâlâ'nın Âyetlerini inkâr ettiler, Peygamberlerini nâhak yere öldürdüler, kalblerimiz kılıflıdır dediler (de Biz de, bu sebeble onlara lâ'net ettik.)]

[Hayır, Allah Teâlâ, küfürleri yüzünden onların kalblerini mühürlemiştir. Bu sebeble (pek azı müstesnâ) imâna gelmezler.]

156 [Yine (Îsâ'ya) küfürleri ve Meryem aleyhinde söz söylemeleri, O'na pek büyük bir iftirâda bulunmaları yüzünden (kalblerini mühürledik.)]

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ
وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ
لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا
﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِنْ
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ
عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾

157 [Ve: «Biz, Allah Teâlâ'nın resûlü Meryem oğlu Îsâ'yı öldürdük» demeleri sebebiyle de (onları rahmetimizden kovduk). Halbuki onlar, O'nu ne katlettiler ne de astılar! Fakat (öldürülen ve asılan adam) kendilerine Îsâ gibi gösterilmişti. Bu sebeble, O'nun hakkında ihtilâfa düşenler de katli hakkında bir şekk ve şüb-

he içindedirler. Onların zannına uymadan başka O'na dâir hiçbir bilgileri yoktur. Îsâ'yı yakînen katledememişlerdir.]

158 **[Allah Teâlâ, onu kendine refetti. Allah-ü azîmüşşân Azîz ve Hakîm'dir.]**

159 **[Kitab ehlinden hiçbiri yoktur ki, celâlim hakkı için, ölümünden evvel ona** (Îsâ Aleyhisselâm'ın, Allah Teâlâ'nın kulu ve resûlü olduğuna) **mutlak îmân edecek olmasın.** (Fakat bu îmân kendilerine fayda vermiyecektir.) **Kıyâmet Günü o, aleyhlerine** (Yahûd'un tekzîblerine ve Nasârânın Allah'ın oğlu diye iddiâ **ve** iftirâlarına) **şâhid olacak.]**

فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ
لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ
نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾

160, 161 **[Yahûd'un** (misâkı bozmaları, Allah'ın Âyetlerine küfürleri, Meryem'e iftirâları. Îsâ'yı katlettik diye iddiâları ile) **zâlimlikleri, birçoklarını Allah Teâlâ'nın yolundan çevirmeleri, nehyedildikleri hâlde ribâ almaları ve halkın mallarını haksız yere yemeleri sebebiyledir, ki helâl kılınan birçok güzel ve temiz şeyleri kendilerine harâm ettik. Ve içlerinden kâfirlere elîm bir azâb hazırladık.]**

لَٰكِنِ الرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

162 [**Lâkin (Abdullah bin Selâm ve arkadaşları gibi) içlerinden ilimde rüsûh sâhibi olanlarla (Muhâcirîn ve Ensârdan) mü'minler, ki gerek sana indirilen Kur'ân'a ve gerek senden önce indirilen Kitablara îmân ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekât verirler, Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe inanırlar. İşte, onlara pek büyük bir ecir vereceğiz.**]

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ
وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ
وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ
زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا
لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا
مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ
بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

163 [**Biz, Nûh Aleyhisselâm'a ve ondan sonra gelen Peygamberlere vahyettiğimiz ve İbrâhim, İsmâil, İshâk, Ya'kûb ve evlâdlarına, Îsâ, Eyyub, Yûnus, Hârûn ve Süleymân Aleyhisselâmlara vahyeylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr'u verdiğimiz gibi sana da (yâ Muhammed!) öyle vahyeyledik.**]

164 [**Ve o Peygamberler gibi ki, ba'zılarının kıssalarını evvelce sana bildirdik. Kıssalarını bildirmediğimiz Peygamberler de gönderdik. Allah-ü azîmüşşân, Mûsâ Aleyhisselâm'a hitâbederek konuştu.**]

Ebû Zerr (R.A.) der ki: Resûl-ü Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellemden Peygamberlerin adedini sordum. Buyurdular ki:

«İçlerinden üç yüz on üçü risâlete mümtâz olmak üzere yüzyirmidörtbindir.»

165 [**Biz, Peygamberleri Cennetle müjdeleyici ve Cehennemle korkutucu olarak gönderdik. Tâ ki** (Kıyâmet Günü) **Peygamber-**

lerden sonra insanların Allah Teâlâ'ya karşı (Ey Rabbimiz! Eğer dünyâda, bize peygamber göndermiş olsaydın, Sana îmân ve itâat ederdik gibi özür diye ileri sürebilecekleri) bir bahâneleri olmasın. Allah-ü azîmüşşân, Azîz ve Hakîm'dir.]

لَٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدْ ضَلُّوا۟ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾

166 [(Onlar senin nübüvvetini inkâr ettiler) fakat Allah Teâlâ, sana inzâl ettiği Kur'ân'la şahâdet eder, (Onu beyân ve isbât eder) ki onu kendine hâs olan ilmiyle indirdi. Melekler de şahâdet ederler. Allah-ü azîmüşşân'ın şahâdeti kâfidir.]

167 [Onlar ki kâfir olup, insanları Allah yolundan çevirdiler. Şübhesiz, Haktan uzak bir dalâlete sapmışlardır.]

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَظَلَمُوا۟
لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا
طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا
﴿١٦٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ
فَـَٔامِنُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

168 [Onlar ki kâfir olup zulmettiler, Allah Teâlâ, onları mağfiret edecek değildir. Doğru yola iletecek de değildir.]

169 [İletilecekleri yol, ancak Cehennem yoludur, ki orada ebediyen kalırlar. Bu ise, Allah Teâlâ için pek kolaydır.]

170 [Ey insanlar! Şübhe yok ki size Rabbiniz celle şânüh'-

den, Peygamber (Muhammed aleyhisselâm) **hakla** (Kur'ân ve kelime-i şahâdetle) **geldi. Artık O'na îmân edin ki hakkınızda hayırlı olsun. Eğer kâfir olursanız** (bilin ki) **göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah Teâlâ'nındır.** (O, sizden ganîdir. Küfrünüzden mutazarrır olmaz. Îmânınızla faydalanmadığı gibi) **Allah-ü azîmüşşân, Alîm ve Hakîm'dir.]**

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ
إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓۚ أَلۡقَىٰهَآ
إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۖ وَلَا تَقُولُواْ ثَلَٰثَةٌۚ
ٱنتَهُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ سُبۡحَانَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ
وَلَدٞۘ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ﴿١٧١﴾

171 **[Ey Kitab ehli! Dîninizde haddi aşmayın. Allah Teâlâ'ya karşı hak olmayanı söylemeyin.]**

Yahûdilerin dinde hadlerini aşması Îsâ (A.S.) hakkında —hâşâ— zinâdan olmuştur, demeleridir. Hıristiyanların haddi aşmaları ise, O'nun hakkında dört sınıfa ayrılmalarıdır. Bunlar Ya'kûbiyye, Melkâiyye, Nestûriyye ve Markosiyye nâmları ile anılırlar. İlk iki fırka Hz. Îsâ için —hâşâ— Allah'dır, dediler. Nestûriyye fırkası Hz. Îsâ, Allah'ın oğlu, Markosiyye ise, üçün üçüncüsü olduğunu söylemişlerdir. (Üçten murâd: Allah, Hz. Îsâ ve annesidir.)

[Mesîh Îsâ, Meryem'in oğlu sadece, Allah Teâlâ'nın resûlüdür. Ve kün kelimesiyle Meryem'e ilkâ olunmuş mahlûkudur. Ve Allah Teâlâ'dan (sâir rûhlar gibi) **bir rûhdur.]**

[Artık Allah Teâlâ'ya ve Peygamberlerine îmân edin. Allah, üçtür demeyin. Bundan vazgeçin. Hakkınızda hayırlı olur.]

[Allah Teâlâ, ancak tek bir ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehdir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Birliğine kendi şehâdeti kâfîdir.]

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ
الْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ
فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا
الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

172 [İsâ Aleyhisselâm Allah Teâlâ'ya kul olmaktan aslâ çekinmez. En yakın Melekler de öyle.]

Zirâ Allah Teâlâ'ya kul olmak, sonsuz bir şereftir. Mezellet ve çekimserlik Allah Teâlâ'dan gayriye kulluk etmekte olur.

Rivâyet edilir ki: Vefd-i Necrân, Resûlüllah'a gelmişler:

«Bizim sâhibimize ne için ayıb isnâd ediyorsun? O, Allah'ın kuludur diyorsun» demişler.

Aleyhisselâtü vesselâm:

«Allah'a kul olmak, İsâ Aleyhisselâm'a bir âr ve ayıp değildir.» buyurmuş. Âyet-i Kerîme bunun üzerine nâzil olmuştur.

[Kim Allah Teâlâ'ya ibâdetten çekinir ve kibirlenirse, bilsin ki yarın hepsini huzûrunda toplayacaktır. (Ve cezâlarını verecektir.)]

173 [Amma îmân edip sâlih ameller işleyenlerin sevâblarını tamâmiyle ödeyecek ve bunu fazl-u kereminden daha da artıracak. (Cennette gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insanoğlunun tasavvur ve tahayyül edemiyeceği şeyler ihsân buyuracak).]

[Amma Allah Teâlâ'nın ibâdetinden onu kibirlerine yediremeyip çekinenleri elîm bir azâb ile cezâlandıracak. Onlar, Allah-ü azîmüşşân'dan gayri ne bir dost ve ne bir yardımcı bulamıyacaklardır.]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُم بُرْهَٰنٌ مِّن رَّبِّكُمْ
وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا
بِٱللَّهِ وَٱعْتَصَمُوا بِهِۦ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِى رَحْمَةٍ مِّنْهُ
وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾

174 [**Ey insanlar! Size Rabbiniz celle şânüh'den bir bürhan (Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem) geldi. Size apaçık bir nûr indirdik (ki Kur'ân-ı Kerîmdir).**]

175 [**Allah Teâlâ'ya îmân edip de O'na sarılanları O, tarâf-ı ilâhisinden bir rahmet ve inâyete idhâl edecek, ve kendisine varan doğru bir yola götürecektir.**]

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِى ٱلْكَلَٰلَةِ إِنِ ٱمْرُؤٌا۟ هَلَكَ لَيْسَ لَهُۥ وَلَدٌ وَلَهُۥٓ
أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا
ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوٓا۟ إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَآءً فَلِلذَّكَرِ
مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا۟ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌۢ ﴿١٧٦﴾

176 [**Senden fetvâ isterler. De ki: Allah Teâlâ, size kelâle (babası ve zürriyeti olmayan adamın mirâsı) hakkında şöyle fetvâ verir.**]

Bu Âyet-i Kerîme, Câbir bin Abdullah (R.A.)'ın bir sorusu üzerine nâzil olmuştur.

[**Eğer zürriyetsiz bir erkek ölür de (ana-baba bir veyâ baba bir) bir tek kız kardeşi kalırsa terekenin yarısı onundur.**]

Ana bir kardeş, bu hükmün dışındadır. O, terekenin altıda birini alır.

[Eğer mîrâsçı erkek kardeşse, babasız ve çocuksuz ölen kız kardeşinin bütün malına vâris olur.]

[Eğer aynı şartlarla kalan kız kardeşi iki veyâ daha ziyâde ise terekenin üçte ikisini alırlar.]

[Şayet mîrâsçılar, aynı şartlar dâhilinde, erkek ve kız kardeşlerse, bu takdîrde, erkeğe, kadına nisbetle iki pay verilir.]

[Allah Teâlâ, yanılmıyasınız diye size hükümlerini açıklıyor. Allah-ü azîmüşşân, her şeyi hakkiyle bilir.]

5 — MÂİDE SÛRESİ

Medîne'de nâzil olmuştur, 120 Âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyle

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ
إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ
مَا يُرِيدُ ① يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ۚ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ۚ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
أَنْ تَعْتَدُوا ۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ②

1 [Ey îmân edenler! Bağlandığınız ahidleri (gerek Allah Teâlâ'ya karşı vazîfelerinizi, tekâlîf-i ilâhiyeyi, gerek sizinle insanlar arasında akdolunan mukâvele ve taahhütlerinizi) îfâ edin.]

[İhrâmlı iken avlanmayı helâl saymamanız şartiyle size, aşağıda okunacak olanlar müstesnâ, behîme-i en'âm helâl kılındı. Şübhesiz, Allah Teâlâ dilediğini hükmeder.]

Behîme; dört ayaklı hayvana denir. En'âm deve, sığır ve davara ıtlak olunur. Geyik, âhu, karaca, yabâni sığır, yabâni keçi ve koyunlar da buna dâhildir.

İbn-i Abbas (R.A.)'a göre, behîme-i en'âm: Kesilen hayvanın karnından çıkan ölü yavrudur. Ekser-i ulemâya göre, bu yavru yenir. Ebû Saîd (R.A.) şunları söylemiştir: «Yâ Resûlallah! Deveyi boğazlıyoruz, sığır ve koyunu kesiyoruz, içinden yavru çıkıyor. Onu atalım mı, yoksa yiyelim mi?» dedik.

«İsterseniz yeyin! Çünkü anasını kesmek, onu da kesmek demektir» buyurdular.

Ba'zıları: **«Eğer hilkatı tamam olmuş; kılları bitmişse anasını kesmek yavrunun da kesimi sayılır.»** demişlerdir.

Ebû Hanîfe'ye göre; kesilen hayvanın karnından ölü olarak çıkan yavruyu yemek helâl değildir.

Kelbi'ye göre; behîme-i en'âmdan murâd: Geyik, yaban eşeği ve sığırı gibi vahşi hayvanlardır.

2 **[Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'nın şeâirini,]**

Cenâb-ı Hakk'ın ibâdet ve tâatine vesîle kılınmış olan alâmetleri, ihrâm, mîkatlar, Safa ve Merve, Meş'ar-i harâm, tavâf-ı sa'y kurban... gibi Hacc menâsikini.

[Harâm olan ay'ı,]

Receb, Zilkâde, Zilhicce, Muharrem aylarında kıtali.

[Beyt-i şerîfe hediye edilen kurbanlıkları (Hacı kurbanını) **]**

Deve, sığır, koyun veyâ keçi.

[Kılâdeleri,]

Veyâ kılâdeli kurbanlıkları. Kurbanlıklara, kurbanlık nişânesi olarak takılan gerdanlıklara kılâde denir.

[Ve Rableri celle şânühü'den ticâretle rızık istiyerek ve zu'mlarınca rızâsını dileyerek Beyt-i harâm ziyâretini kasdedenlerin kıtalini helâl kılmayın.]

[İhrâmdan çıktığınızda (avlanmak mubâh olur isterseniz) **avlanın.]**

[(Müşrikler) **sizi Mescid-i Harâmdan menettiler diye, birta-**

kımlarına duyduğunuz kin ve düşmanlık, sakın sizi tecâvüze sevk etmesin (günâha sokmasın.)]

[İyilik etmek, fenâlıklardan korunmak husûsunda birbirinize yardım edin. Mâ'siyet ve zulme muâvenet etmeyin. Allah'tan korkun (emirlerine itâat edin). **Zîrâ Allah Teâlâ'nın ikaabı ve intikâmı çok şiddetlidir.]**

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ
بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا
مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ
ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِ ۚ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي
وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ
لِإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

3 [**Meyyite** (boğazlanmadan ölen hayvan eti), (akmış) **kan, domuz eti, Allah Teâlâ'dan başkası adına boğazlanan, boğulan,** (bir şeyle) **vurularak, yüksek bir yerden düşerek veyâ yuvarlanarak, süsülerek yâhûd yırtıcı bir hayvan tarafından paralanarak ölen hayvanlarla — meğer ki henüz canı üzerindeyken kesmiş olasınız, bu müstesnâ — dikili taşlar üzerinde boğazlananlar ve fal oklariyle kısmet ve hüküm aramanız size harâm kılındı.]**

Şer'an hayvanın kesilmesi; en azından boğazı ile yemek borusunu kesmekle olur. Âlet; kesici olmak şartı ile demirden, camdan, taştan veyâ kamıştan olabilir. Tırnakdan ve dişden olmaz.

Hz. Ali (R.A.)'den rivâyet olunduğuna göre; vurulan, dağdan yuvarlanan ve süsülen hayvana ayağını kıpırdatırken yetişir de, kesilirse yenmesi helâl olur. Havada vurulan kuş, yere düşer de ölürse, yenmesi helâldir. Zîrâ yere düşmesi zarûrîdir. Meğer

ki, kurşun havada onun kesilen yerine isâbet etmiş olsun. Bu takdirde nasıl düşerse düşsün yenmesi helâl olur. Çünkü kesilmiş hükmündedir.

Câhiliyyet devrinde Kâ'be'nin etrafında dikili 360 adet taş vardı. Bunlara ibâdet eder, saygı gösterirlerdi. Putlar için adanan kurbanlar, bunlar üzerinde kesilirdi. Kezâ Beyt-i Şerîf'in yanında yedi fal oku vardı. Yola çıkmak, evlenmek veyâ yapılacak her hangi mühim bir iş için bu okları atar, tefe'ül ederlerdi. Âyet-i Kerîme bu Câhiliyyet âdetini menetmektedir.

[**Bütün bunlar fısktır** (yoldan çıkıştır). **Bugün** (ve gelecekte) **kâfirler, Dininizi kaldırmadan veyâ sizi Dînlerine döndürmeden me'yûs oldular. Artık, onların galebelerinden korkmayın. Yalnız, Benden korkun. Bugün Dininizin hükümlerini ikmâl ettim. Size ni'metimi tamâmladım. Ve sizin için Dîn olarak İslâm'ı ihtiyâr ettim.**]

Bu Âyet-i Kerîme «Haccet'ül-Vedâ»da nâzil olmuştur. Ve en son inen ahkâm Âyetidir.

Rivâyet edilir ki: Hazret-i Ömer (R.A.)'in hilâfetinde bir gün, Yahûdîlerden biri:

«Yâ Emîr'el-mü'minîn! Kitabınızda okuduğunuz bir Âyet var. Eğer bu, bize nâzil olmuş olsaydı, o günü biz bayram yapardık.» demişti.

Hazret-i Ömer (R.A.): **«Hangi Âyet?»** diye sormuştu.

Yahûdî: ...اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ **dedi.**

Hazret-i Ömer (R.A.): **«Biz, o günü ve o gün Hazret-i Peygamber sallallâhü aleyhi ve selleme nâzil olduğu yeri biliriz. Cum'a günü Arefe'de kaaim bulunuyordu.»** buyurmuş ve o günün bayram olduğuna işâret etmişlerdi.

Bu Âyet-i Celîle nâzil olduğu zaman, ashâb-ı kirâm ferahlamış ve büyük bir sevinç duymuşlardı. Fakat Hazret-i Ebû Bekr (R.A.) ve Ömer (R.A.) ağlamışlardı:

«Artık Resûlullah'ın tebliğ vazîfesi sona ermiş bulunuyor. Bu, Efendimizin ölümünün yakınlaştığına delâlet eder.» demişlerdi.

Filhakîka, Cenâb-ı Peygamber, bu Âyet-i Kerîmenin nüzûlünden seksenbir gün sonra vefât etmişlerdir. (Sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem).

[**Kim son derece açlık hâlinde çâresiz kalır da, günâha meyil maksâdı olmaksızın** (ve zarûret miktârından fazla yemiyerek bu

harâm olan etlerden) yemeye mecbûr olursa, elbette Allah Teâlâ Gafûr ve Rahîm'dir.]

Onu muâhaza etmez.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ
أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ ٱلْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا
عَلَّمَكُمُ ٱللَّهُ ۖ فَكُلُوا۟ مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهِ ۖ
وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٤﴾

4 [Sana, kendilerine neyin helâl edildiğini sorarlar. De ki: Size bütün pâk (iyi ve temiz) ni'metler helâl kılındı. Alıştırarak ve Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların da size tutuverdiklerinden yeyin. Hayvanı saldırdığınızda Allah Teâlâ'nın ismini zikredin. Allah Teâlâ'dan korkun (harâm ettiği şeyleri yemekten sakının). Allah-ü azîmüşşân, tez hesâb görücüdür.]

ٱلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ
ٱلطَّيِّبَٰتُ ۖ وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ ۖ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَّهُمْ ۖ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ
أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِىٓ أَخْدَانٍ ۗ وَمَن يَكْفُرْ
بِٱلْإِيمَٰنِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۥ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٥﴾

5 [Bugün bütün pâk (iyi ve temiz) ni'metler size helâl kı-

lındı. Kitab ehlinin (boğazladıkları ve sâir bütün) **yemekleri size helâldir. Sizin yemekleriniz de onlara helâldir.]**

Yiyeceğinizden, onlara yedirmeniz veyâ satmanız günâh değildir.

[Mehrlerini vermek, zinâ etmemek, gizli dost da tutmamak üzere, mü'min kadınların ve sizden önce kendilerine Kitab verilmiş olan kadınların hür ve afîflerini nikâhlamanız da kezâ size helâl kılındı.]

[Kim şerîat hükümlerini inkâr ederse, her hâlde bütün işlediği heder olmuştur. Ve Âhirette o, husrânda kalanlardandır.]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا
وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ وَإِنْ
كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ
أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا
فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

6 **[Ey îmân edenler! Namaz kılacağınız vakit, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin. Ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.]**

Bu Âyet-i celileye «Teyemmüm Âyeti» denilmiştir. Buhârî ve Müslim'de Hazret-i Âişe'den rivâyet edildiğine göre, gerdanlığını kaybettiği seferde geceleyin susuz bir mevkide konaklamışlar, ab-

dest almak kâbil olmamış, bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Bahis konusu sefer, Benî Mustalık Gazvesidir. Altıncı Hicret senesi Şaban'ında ve Hudeybiye seferinden önce vukû' bulmuştur.

Filhakîka Âyet, evvel emirde abdestin farzlarını tesbît etmekte ve bu i'tibârla aynı zamanda bir abdest âyeti olduğu muhakkak bulunmakta ise de, abdest ilk def'a bu âyetle teşrî' edilmiş değildir. Mekke'de namazla berâber farz kılınmıştır. İslâm'da hiçbir vakit abdestsiz namaz kılınmamıştır. Binâenaleyh Âyet-i Celîle ile farziyyeti re'sen değil, tahâret hükümlerini istinbâtta esâs ittihâz edilmek üzere takrîren tesbît edilmiş olduğu için ismi abdestten ziyâde, teyemmüme muzaf kılınmıştır.

Ashâbdan Alkame ibn-i Feğvâ (R.A.) der ki:

«Bu âyet nâzil oluncaya kadar, Resûlüllah ne zaman def'i hâcet eylese, abdest almadıkça ne konuşur, ne de selâm ahrdı. Biz söyleriz, o söylemez, biz selâm veririz, o vermez ve almazdı.»

Ebû Hayyân da bunu te'yîd ederek, Âyet-i Celîlede abdestin her iş için değil, namaz için farz edilmiş olduğu bildirilerek Resûlüllah'a bir ruhsat verilmiştir, der.

Âyet, Mâide Sûresinin ilk nâzil olan Âyetlerindendir.

Farz olan bu temizlik, yâni abdest alınmaksızın namaz sahîh olmaz. **«Allah, abdestsiz hiçbir namazı kabûl etmez.»** buyurulmuştur.

Âyet-i kerîme'ye göre; abdestin farzı üç uzvun yıkanması ve bir uzvun meshi olmak üzere dörttür.

İmâm Şâfiî'ye göre; bunların tertîbi de dâhil olmak ve niyyetsiz ibâdet olmayacağı mülâhazasiyle niyyet de hesâba katılmak üzere altıdır.

İmâm Ahmed ibn-i Hanbel ise; yüzde, ağız ve burun içlerinin dahî dâhil olduğunu ileri sürerek ağız ve buruna su vermeyi de idhâl etmek sûretiyle abdestin farzlarını sekize çıkarır.

Fakat Hanefîyye'ye göre, ne niyyet, ne tertîb ve ne ağıza ve buruna su vermek abdestin farzlarından değildir, sünnettir. Bundan başka abdestin daha birtakım sünnetleri ve âdâbı mevcûddur. Ve hepsinin başında Besmele-i Şerîfe vardır.

Âyetin zâhirine bakılacak olursa, her namaza kalkarken ayrıca abdest almak lâzım gibi görünür. Bu sebeble zâhiriyye, her namaz için ayrıca abdest almanın farziyyetine kaail olmuşlardır. Çoğu zaman Resûlüllah'ın ve Hulefâ-i Râşidîn'in böyle yaptıkları da muhakkaktır. Fakat bunu, farz olarak değil, sünnet olmak üzere yapmışlardır.

Resûl-ü Ekrem, Mekke'nin fethi günü beş vakit namazı tek abdestle edâ etmişlerdir. Hazret-i Ömer (R.A.) sormuş:

«**Yâ Resûlallah! Bundan evvel yapmadığın bir şeyi yaptın!**» demiş. Resûl-ü Ekrem de cevâben:

«**Kasden yaptım, yâ Ömer!**» buyurmuşlardır, ki bu sûretle cevâz gösterilmiştir.

Sonra, yine Âyetin tamâmiyle zâhirine bakıldığı takdirde, namaza ancak kalkıldığı zaman alınabilmesi lâzım gelecek ve binâenaleyh otururken abdest alıp da namaza kalkmak dahî kifâyet etmiyecektir. Fakat buna Zâhiriyye bile kaail olmamıştır.

Demek oluyor ki bu noktada, Âyetin zâhirinin maksûd olmadığı müttefekun aleyhtir. Bu i'tibârla, gerek hâlin delâleti ve gerek teyemmüm fıkrasında hadesin tasrîhi karinesiyle Âyetin ıtlakı, ya hitâbı abdesti olmayanlara tahsîs veyâ abdestsiz olmadığı hâlde namaza kalktığın vakit ma'nâsiyle takyîd edilerek tefsîr olunmak lâzım gelir.

Yıkama, suyu a'zânın üzerinden tamâmen akıtmaktır. Su damlamadıkça yıkanılmış olmaz. Oğmak şart değildir.

Abdest, hadesten tahâret yâni, i'tibârî ve görünmeyen bir kirlilikten temizlik olduğu için, bunu hakîki bir temizlik olan necâsetten tahâret için olan yıkanma ile karıştırmamalıdır. Necâsetten tahârette pislik iyice giderilinceye kadar yıkamak, îcâbına göre oğmak, veyâ silmek lâzım gelir. Fakat, abdestte, bu gibi temizliğe mâni' olan kirlilikler daha evvel giderilmiş bulunacağından, görünmeyen hadesi izâle için bir def'a yıkamak kâfi' olabilir. Farzı bu kadardır. Zîrâ emir, tekrar îcâb etmez. Fakat iki, daha iyidir. Ve üç def'a tekrâr edilmesi sünnettir.

İmâm Mâlik'e göre; abdest uzuvlarını oğmak farzdır.

Şer'an da farzı, dokunmaktır.

Başa mesh, tâze, kullanılmamış bir yaşlığın başın muayyen bir yerine isâbeti demektir. Tekrârı sünnet değildir. Fakat hafifçe bir saç tesviyesi olabilir.

Hanefîyye'ye göre; başın dörtte biri meshedilir. İmâm Mâlik ve Ahmed ibn-i Hanbel, tamâmına meshin farz olduğuna ve İmâm Şâfiî, bir parmak dokunmanın kâfi' bulunduğuna kaail olmuşlardır.

[Eğer cünüb olduysanız, gusül edin.]

[Eğer hasta veyâ seferde olur veyâ biriniz def'i hâcetten gelir veyâ kadınlarla temâs eder de (abdest almaya veyâ gusül etmeye kâfi') su bulamazsanız (yâhûd o suyu almaya veyâ kullan-

maya bir veçhile kudret ve imkânınız olmazsa) yeryüzünün temiz toprağından teyemmüm edin.]

[(Niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize (dirseklerinizle birlikte) meshedin.]

[Hak Teâlâ, size güçlük vermek istemez. Belki (hadesten ve günâhlardan) pâk olmanızı ve üstünüzdeki ni'metinin tamamlanmasını ister. Tâ ki şükredesiniz.]

Bir Hadîs-i Şerîf'de:

«Kim şartlarına ve âdâbına riâyet ederek abdest alır da vakti giren namazı edâ ederse Allah Teâlâ, onun evvelce edâ ettiği ile ondan evvel edâ ettiği vakit namazı arasında işlediği hatâları yarlığar» buyurulmuştur.

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7 [Allah Teâlâ'nın size verdiği İslâm ni'metini ve sizi «İşittik, itâat ettik» dediğiniz zaman bağladığı mîsâkı hatırlayın. Allah Teâlâ'dan korkun. (Ni'metlerini unutmayın, mîsâkını bozmayın). Şübhe yok ki Allah-ü azîmüşşân, kalblerinizde olan hayır ve şer, herşeyi bilir.]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ
بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا
تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾

8 [Ey îmân edenler! Allah Teâlâ için işlerinizde ve sözlerinizde âdil ve sıdkla kaaim olun. Müşriklere olan buğzunuz, sizi adâletsizliğe sevkederek günâh tahmîl etmesin.]

[(Dost ve düşmanlarınıza) adâlet edin. Bu, takvâya pek yakındır. Allah Teâlâ'dan korkun. Zîrâ Allah-ü azîmüşşân bütün işlediklerinizden haberdârdır.]

9 [Allah Teâlâ, îmân edip sâlih ameller işleyenlere mağfiret ve pek büyük bir ecîr va'detti.]

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ
فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

10 [Kâfir olup âyetlerimizi tekzîb edenler de ashâb-ı cahîmdir (Cehennemliktirler).]

11 [Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'nın size olan ni'metini anın, ki bir vakit bir kavim, size (katletmek için) ellerini uzatmak kasdinde bulunmuştu da Allah Teâlâ, onların ellerini sizden çekmişti. Allah Teâlâ'dan korkun (emrine vefâ ve O'na tevekkül edin). Mü'minler tevekkül ederlerse Allah Teâlâ'ya tevekkül etsinler.]

İlkin müşrikler gaalib, Müslümanlar mağlûbdular. Müslümanlara baskın yapmak, mallarını yağma etmek ve öldürmek istiyorlardı. Allah Teâlâ da onları maksâdlarından menediyor, Müslümanları koruyordu. Bu sûretle, az bir müddet zarfında İslâmiyet kuvvetlendi. Müşriklerin elleri kırıldı. Âyet-i Kerîmede, bu kurtuluş ni'meti hatırlatılmaktadır.

İbn-i Abbas ve Mukaatil'in rivâyetlerine göre, Âyetin nüzûl sebebi şudur:

Hazret-i Peygamber, Beni Âmir'e bir seriyye göndermişti. Bi'r-i Maûne'de hepsi şehîd olmuşlar, ancak bir kayıp aramakta bulunan

üç kişi kurtulmuşlardı, ki Amr ibn-i Ubeyyeteddamrî bunlar arasındaydı. Bir arkadaşı ile birlikte Resûl-ü Ekrem'e hâdiseyi haber vermek için yola çıkmışlardı. Yolda Benî Âmir'den olduklarını söyleyen iki kişiye tesâdüf etmişler, ikisini de öldürmüşlerdi. Meğer bunlar Benî Selim'den imişler.

Benî Selim'in Resûlüllah'tan amanları vardı. Hazret-i Peygamber'e mürâcaat ederek diyet istediler. Resûl-ü Ekrem, mâiyetlerinde Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (R.A.) olduğu hâlde Benî Nadır'a gittiler. Benî Nadır'ın diyetlere yardım edilmek kaydı da olmak üzere Resûlüllah ile aralarında bir adem-i tecâvüz anlaşması vardı.

Hazret-i Peygamber (S.A.V.):

«Ashâbımdan biri benim aman verdiğim iki kişiyi vurdu. Bana, diyetleri lâzım geldi. Buna yardım etmenizi istiyorum.» buyurdu.

Benî Nadır:

«Hay hay, buyurunuz, yemeğimizi yeyiniz, istediğinizi veririz» dediler. Halbuki aralarında Resûlüllah ve ashâbına bir sûikaşd yapmayı kararlaştırmışlardı.

Atâ'nın rivâyetine göre, dam üzerinden üstlerine büyük bir taş yuvarlıyarak ezmeyi kurmuşlardı. Fakat Cebrâil Aleyhisselâm, akabinde tasavvurlarını Resûl-ü Ekrem'e haber verdi. Resûl-ü Ekrem de derhâl kalkarak hareket ettiler. Yahûdiler:

«Çömleklerimiz kaynıyor, niçin hareket ediyorsunuz?» diye gûya serzenişte bulunmak istediler. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat niyyetlerinin vahiy ile kendilerine bildirildiğini söyleyerek haberi açıkladı.

İşte Âyetin nüzûl sebebinin bilhassa bu vak'a olduğu rivâyet edilir.

Kavim'den murâd, Benî Nadır Yahûdileridir.

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ
لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي
وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ

عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى
مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ۚ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾

12 [**Andolsun, ki Allah Teâlâ İsrâîloğullarından mîsâk almıştı. Onların oniki sıbtının her birinden bir şâhid** (on iki nakîb) **göndermiştik.**]

Mücâhid, Kelbî ve Süddî'nin rivâyetlerine göre: Allah Teâlâ, Firavun'un boğuluşundan sonra İsrâîloğullarına Şam'da Cebâbire-i Ken'âniyyûn'un oturdukları Eriha'ya gitmelerini ve orada yerleşmelerini emretti. Ve Mûsâ Aleyhisselâm'ın diliyle:

«**Ben, burayı size vatan ve karargâh olmak üzere yazdım. Gidin, içindekilerle cihâd edin, yardımcınız benim!**» buyurdu. Bunun üzerine Hazret-i Mûsâ, bu husûsta kavminden mîsâk aldı ve verilen emrin ifâsı için, kavminin her sıbtından onlara kefîl olacak birer nakîb intihâb etti.

Nihâyet yola çıktılar. Eriha'ya yaklaştıkları vakit, Mûsâ Aleyhisselâm, düşmanın durumunu öğrenmek üzere bu nakîbleri Eriha'ya gönderdi. Nakîbler, Cebâbire'nin kendilerinden kat kat kuvvetli olduğunu görmüşlerdi. Korktular. Fakat içlerinden iyi düşünenleri:

Gördüklerimizi söylemiyelim, olur ki kavmimiz itâatsizlik eder, sözleriden dönerler. Bilâkis onları cenge teşvîk edelim. Hakîkat-i hâli yalnız Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâm'a söyleyelim.» dediler. Esasen Mûsâ Aleyhisselâm'ın tenbîhi de böyleydi.

Fakat karargâha döndükleri vakit, içlerinden ikisi: Yehûdâ sıbtından Kâlib bin Yufenna ve Yûsuf sıbtından Yûşa bin Nun'dan gayrisi sözlerinde durmadı. Döner dönmez gördüklerini kavimlerine söylediler.

[**Allah Teâlâ, onlara demişti ki:** «**Ben, sizinle berâberim.**»]

İlmimle, kudretimle yanınızda hazırım. Emîn olunuz, sizi muzaffer kılacağım.

[**Celâlim hakkı için eğer siz** (Ey Beni İsrâîl) **namazınızı kılar, zekâtı verir, Peygamberlerime îmân ve yardım eder** (onları tevkîr

ve tâzîm ederseniz) ve Allah Teâlâ'nın yolunda malınızı infâk eylerseniz, muhakkak sizden (sâdır olan) seyyiâtınızı örteceğim.]

[Ve sizi ağaçları altından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım.]

[Kim bu müekked va'dle teyîd edilen şarttan sonra ahd ve mîsâkını bozarak kâfir olursa, o muhakkak doğru yoldan ayrılmış olur.]

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ
لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ
تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ
عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾
وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا
ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ
وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

13 [Mîsâklarını bozmaları yüzünden, onları rahmetimizden tardettik. Ve kalblerini kaskatı kıldık.]

[Onlar, Hak Teâlâ'nın Kitabındaki kelimeleri (Tevrât'ta Resûl-ü Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellemin vasıflarına ve ba'zı hükümlere âid olan sözleri) yerlerinden tebdîl ve tahrîf ederler. Tezkîr ve ihtâr olundukları şeylerden nasîb almayı da unuttular.]

[Sen onlardan —içlerinden pek azı müstesnâ— dâimâ bir hâinliğe muttalî olup duracaksın.]

[(Eğer tevbe eder, mü'min olurlarsa) yine onları afv-ü safh et. Şübhe yok ki Allah-ü azîmüşşân ihsân edenleri sever.]

14 [«Biz, Nasârâyız» diyenlerden de (Allah Teâlâ'yı birlemeleri, Enbiyâ'yı gerçeklemeleri ve hayrât işlemeleri için) **mîsâk almıştık. Bunlar da (İncîl'de) tezkîr ve ihtâr olundukları şeylerden nasîb almayı unuttular.**]

[**Biz de Kıyâmet Gününe kadar aralarına buğz ve adâvet ilkâ ettik. Allah-ü azîmüşşân, onlara (cezâ ve ıkaabla) yaptıklarını haber verecektir.**]

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ كَثِيرٗا
مِّمَّا كُنتُمۡ تُخۡفُونَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖۚ قَدۡ جَآءَكُم
مِّنَ ٱللَّهِ نُورٞ وَكِتَٰبٞ مُّبِينٞ ١٥

15 [**Ey Kitab ehli! Size Kitabınızda gizlediğinizden çoğunu beyân ve birçoğunu afveden Resûlümüz (Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem) geldi.**]

[**Size, Allah Teâlâ'dan bir nûr ve apaçık bir Kitâb geldi.**]

يَهۡدِي بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضۡوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ
وَيُخۡرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذۡنِهِۦ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَىٰ صِرَٰطٖ
مُّسۡتَقِيمٖ ١٦ لَّقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ
مَرۡيَمَۚ قُلۡ فَمَن يَمۡلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗا إِنۡ أَرَادَ أَن يُهۡلِكَ ٱلۡمَسِيحَ
ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗاۗ وَلِلَّهِ مُلۡكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَاۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ١٧

16 [Ki Allah Teâlâ, o Kitabla rızâsına ittibâ edenleri selâmet yollarına hidâyet eder. Onları irâdesiyle (küfür ve şekk) karanlıklarından (îmân ve yakîn) nûruna çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.]

17 [«Allah, Meryem'in oğlu Mesîhdir» diyenler, yemîn ederim, muhakkak kâfir oldular.]

[De ki: Eğer Allah Teâlâ, Meryem'in oğlu Mesîh'i, anasını ve yeryüzünde bulunanların hepsini helâk etmek isterse, buna karşı Allah Teâlâ'dan kim bir şey kurtarmaya muktedîr olabilir. Göklerin, yerin, ve ikisi arasındaki her şeyin mülkü Allah Teâlâ'nındır. O, dilediğini yaratır. Allah-ü azîmüşşân her şeye kaadirdir.]

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ
اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ ۚ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ
مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ
فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِن بَشِيرٍ وَلَا
نَذِيرٍ ۖ فَقَدْ جَاءَكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَاءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا
وَآتَاكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾

18 [Yahûdîler ve Nasrânîler: «Biz, Allah Teâlâ'nın oğulları ve

sevgilileriyiz.» dediler. De ki: Öyle de niçin size Allah Teâlâ, günâhlarınız yüzünden azâb ediyor?]

Baba ise oğluna, dostca sevdiğine azâb etmez.

[Hayır, siz Allah Teâlâ'nın yarattıklarından bir insansınız.]

Her Âdemoğlu gibi ihsân ve isâetle cezâ olunacaksınız.

[Allah Teâlâ, dilediğine mağfiret, ve dilediğine azâb eder.]

[Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülkü Allah Teâlâ'nındır. Nihâyet dönüş de O'nadır.]

19 **[Ey Kitab ehli! Peygamberlerin arası kesildiği, (bilinmez hâle geldiği) bir fetret zamanında size Dînin hükümlerini apaçık bildiren Resûlümüz (Muhammed Aleyhisselâm) geldi. Tâ ki Kıyâmet Günü, bize müjde verici ve azâbla korkutucu gelmedi diye bahâne ve i'tizâr etmiyesiniz. İşte, size hem müjdeleyici ve hem korkutucu bir Peygamber geldi. Allah Teâlâ, her şeye kaadirdir.]**

20 **[Bir zaman Mûsâ, kavmine şöyle demişti: «Ey kavmim! Allah Teâlâ'nın üzerinizdeki ni'metini zikredin, ki içinizden (size doğru yolu gösteren, emir ve nehyedilen şeyleri bildiren) Peygamberler gönderdi. Ve sizi mülûk yaptı. Âlemlerden bir kimseye vermediğini size verdi.]**

Denizin yarılması, bulutla gölge, bıldırcın kuşu, kudret helvası vesâire bunlardandır.

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا
الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا
عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ
إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ ۖ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّىٰ
يَخْرُجُوا مِنْهَا ۖ فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

21 **[Ey kavmim! Allah Teâlâ'nın, size takdîr ettiği Arz-ı Mukaddes'e girin. (İçindeki zâlimlerden korkarak girmekten imtinâ etmeyin). Arkanıza dönmeyin. Yoksa dünyâ ve Âhiret sevâbından hüsrâna düşenlerin hâline dönmüş olursunuz.]**

22 [**«Yâ Mûsâ! Orada zâlimler var. Onlar oradan çıkmayınca giremeyiz. Şâyet çıkarlarsa, biz de gireriz» dediler.**]

Allah Teâlâ'ya ve Peygamberine karşı geldiler. Girme emrini muhale tâlik etmek istediler.

Onikinci Âyet-i Kerîmede anlatıldığı veçhile, Mûsâ Aleyhisselâm, oniki nakîbi, düşmanın durumunu öğrenmek üzere Eriha'ya göndermişti. Bunlar gördükleri kuvvet ve şevket karşısında korkmuşlar ve döndükleri vakit, ikisi müstesnâ, Mûsâ Aleyhisselâm'ın tenbîhi hilâfına, gördüklerini yakınlarına ve dostlarına söylemişler; böylelikle haber, bütün Benî İsrâîl'e yayılmıştı.

Müfessirler, temsîlî bir ifâde ile naklederler ki: Nakîbler şehre girmek üzereyken, Cebbarlardan biri bunları görmüş, hepsini tutmuş, ve bahçesinden getirmekte olduğu meyvalarla birlikte torbasına koyarak, meliklerinin önüne götürmüş, —Cebbârlar, yânî zâlimler o kadar kuvvetli ve devcüsse adamlarmış— torbayı saçıvermiş. «Garip değil mi, bunlar bizimle harbetmek istiyorlar.» demiş. Melik de: «Haydi gidiniz, gördüklerinizi hükümdarınıza ve kavminize haber veriniz.» diye nakîbleri salıvermiş. Pek tuhaf şeyler görmüşler. Bir salkım üzümü beş kişi taşımaktaymış. Narlarının dâneleri çıkarıldıktan sonra kabının yarısında beş kişi ferah ferah oturabilmekteymiş.

Korku içinde dönmüşler. Keyfiyeti Hazret-i Mûsâ'ya anlatmışlar. O da, bunu kimseye söylememelerini emretmiş. Fakat dinlememişler. Ancak içlerinden Yûşa bin Nûn ile Kâlib ibn-i Yufenna verilen emri dinlemiş, hattâ gördüklerini te'vîl etmeye çalışmışlar. «Çok güzel, çok hoş, ni'meti bol bir memleket, ahâlisi devcüsse ve çok kuvvetli, fakat kalbleri zayıf,» demişler.

Diğerleri ise halkın gözünü korkutmuş. O kadar ki halk ağlaşmışlar, «N'olaydı, Mısır'dan çıkmayaydık, haydi çıktık, bâri buraya gelmeyeydik.» demişler.

Bu nakilden kolaylıkla şu anlaşılır ki: Cebâbire hükûmetinin kuvvetli bir istihbârat teşkilâtı varmış. İsrâîloğullarının kendilerine hücûm fikrinde olduğunu hemen öğrenmişler.

Cebâbire'nin cüsselerini ve kuvvetlerini tasvir yolunda İsrâîloğullarının türlü türlü hikâyeleri, masalları vardır. Uc ibn-i Unk masalı bunlar arasındadır. Ne kadar kuvvetli olursa olsun, cebbâr bir hükûmetin, kudret-i ilâhiyye ile bir anda mahv-ü münkariz olabileceğini anlatır. Dilimizde **«Ucuboluk»** diye mâruf olan bu tarihî masal şudur:

Nakîbler tarassuda çıktıkları zaman, Uc ibn-i Unk ile karşılaşmışlar. Uc'un, üçbin üçyüzotuzüç arşın uzunluğunda boyu varmış. Ve üçbin senedir yaşıyormuş. Rastgeldikleri zaman başında bir deste odun varmış, Nakîbleri tutmuş, o destenin içine koymuş. Karısına götürmüş. Önüne atıvermiş: «Bak, bunlar bizimle harbetmek sevdâsında, şimdi hepsini ayağımın altında ezivereyim mi?» demiş.

Karısı: «Hayır, öyle yapma» diye cevâb vermiş. «Bırak gitsinler, gördüklerini kavimlerine haber versinler.» Bunun üzerine nakîbleri bırakıvermişler.

Mûsâ'nın ordusu bir fersah kare imiş. Uc, gelmiş bunlara bakmış. Sonra dağdan bu büyüklükte ve değirmen taşı şeklinde kocaman bir kaya yontmuş ve bunu ordunun üzerine atmak için başına almış.

Fakat Allah Teâlâ, ona bir hüdhüd göndermiş. Hüdhüd, Uc'un başına göre kayayı ortasından oymuş ve birdenbire kayayı boğazına geçiriverince Uc, sendelemiş ve yıkılmış. Bu arada Hazret-i Mûsâ yürümüş, Hazret-i Mûsâ'nın boyu on arşınmış. On arşın da asâsı varmış. On arşın da sıçramış. Böyleyken, ancak Uc'un topuğuna erişebilmiş, ama vurup öldürmüş. İsrâîloğulları bunun üzerine hançerlerle üşüşmüşler ve dev adamın başını koparmışlar.

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا
عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ
وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا
يَا مُوسَى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ
أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾

23 [(Peygamberlerine aykırı hareketten) **korkan kimselerden Allah Teâlâ'nın kendilerine** (îmân ve sebât) **in'âm ettiği iki kişi** (düşmanı tarassuda gidip kudretlerini İsrâîloğullarına haber vermiyen Yûşâ bin Nûn ve Kâlîb ibn-i Yufenna adlı iki nakîb) **de-**

diler ki: «Cebbârînin üzerine şehrin kapısından girin. Bir def'a girdiniz mi (Allah Teâlâ'nın va'd ve keremiyle) muhakkak gaalib olursunuz. (Korkmayın, onların kalbi zayıftır.) **Eğer mü'minlerden** (Allah-ü azîmüşşân'ın va'dine îmân edenlerden) **iseniz ancak, O'na tevekkül edin.»**]

24 [**İsrâiloğulları dediler ki: «Yâ Mûsâ Cebâbirin o şehirde oldukça biz oraya ebediyen giremeyiz. Var, sen Rabbinle git. Onlarla ikiniz çarpışın. Biz burada oturup kalacağız.»**]

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ
فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ
آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ
مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

25 [(Mûsâ Aleyhisselâm onların, cehil, inâd ve istihfaflarına öfkelenerek beddûa etti): **«Yâ Rabbi! Ben, kendimden ve kardeşim Hârûn'dan** (veyâ dînde benimle kardeşlik eden Hârûn, Yûşa bin Nûn, Kâlib bin Yufenna'dan) **gayriye mâlik değilim.** (Sözümü geçiremiyorum). **Artık bizimle o fâsıklar kavminin arasını ayır.» dedi.**]

26 [**Hak celle ve alâ** (Mûsâ Aleyhisselâm'a) **buyurdu: Arz-ı Mukaddes onlara** (Yûşâ ve Kâlib'den gayriye) **kırk yıl harâm kılınmıştır.** (Oraya giremiyecekler). **Çölde** (kırk sene Tîh sahrasında) **şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık o fâsık kavmin hâllerine tasalanma** (bunlar bu cezâya müstehaktırlar.)]

Rivâyet edilir ki: Altıyüzbin kişi, altı fersah karelik yerde kırk yıl habsolunup kaldılar. Yûşâ ve Kâlib'den gayri, yirmi yaşına erişenlerin kâffesi Tîh'te vefât etti. Biz, Cebâbirîn şehrine giremeyiz, diyenlerden hiç kimse Eriha'ya giremedi. Vaktâ ki kırk yıl tamamlandı. Mûsâ Aleyhisselâm, ancak onların çocuklariyle Eriha'-

-ya, girdi. Burayı fethetti. Ve bir müddet burada yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine kavuştu.

Bir rivâyete göre ise; Hazret-i Mûsâ, Tîh'te öldü. Ve İsrâiloğullarına Yûşâ Aleyhisselâm Nebî oldu. Cebâbir ile o dövüşerek Eriha'yı fethetti.

Süddî, Tîh'te Mûsâ Aleyhisselâm'dan önce Hârûn Aleyhisselâm'ın vefât ettiğini rivâyet eder. Hazret-i Mûsâ'ya, Hârûn Aleyhisselâm'ın vefât edeceği ve yakınlarındaki dağa çıkmaları vahy edilir. Birlikte emredilen dağa çıkarlar. Burada gövdesi oyularak ev hâline sokulmuş büyük bir ağaca rastlarlar. Ve içine tertemiz döşenmiş bir serir konulmuş olduğunu görürler.

Hârûn: **«Bu evi ve bu seriri pek beğendim. Sâhibinin öfkeleneceğinden korkmasam burada uyumak isterdim.»** der.

Mûsâ: **«Korkma, yat, sâhibi gelirse ben onu teselli ederim, seni incitmez.»** diye cevâb verir.

Hârûn: **«O hâlde birlikte yatalım, sâhibi öfkelenirse ikimize birden öfkelenir, yâhûd incitmeden bırakıp gider.»** der.

Berâberce, uykuya varırlar. Bu esnâda Hârûn Aleyhisselâm'a ölüm erişir. Hazret-i Mûsâ uyandığı vakit, kardeşinin rûhunun kabz ve serir ile semâya ref'edildiğini, ev ve ağacın da yerinden ayrıldığını görür.

Müteakiben Hazret-i Mûsâ, dağdan iner. Ve vak'ayı Hârûn'u çok seven Benî İsrâîl'e haber verir.

«Onu, sen katlettin» derler.

Mûsâ: **«Sebeb ne ki onu öldüreyim? Eceliyle vefât etti»** der. Sonra iki rek'at namaz kılarak duâ eder. Akabinde Hârûn Aleyhisselâm'ın serirle birlikte yere indiği görülür. Ancak, o zaman Harzet-i Mûsâ'nın sözünün doğruluğuna inanırlar.

Muhammed bin İshak da der ki: Mûsâ Aleyhisselâm, ölümden hoşlanmazdı. Allah Teâlâ, O'na, O'nu sevdirmek istiyerek Yûşâ Aleyhisselâm'a nübüvvet vermişti. Sabah, akşam Mûsâ Aleyhisselâm'ın yanına giderdi. O da: **«Yâ nebiyallah! Hak Teâlâ sana ne vahyetti?»** diye sorardı.

Yûşâ Aleyhisselâm: **«Ey Allah'ın Resûlü! Şu kadar yıldan beri seninle birlikteyim. Bugüne kadar sana ne vahyolundu diye sordum mu? Belki sen onu kendiliğinden bana haber verir, bildirirdin»** der ve hiçbir şey söylemezdi.

Bu hâl Mûsâ Aleyhisselâm'ın pek gücüne giderdi. Nihâyet yaşamaktan hoşlanmamaya ve ölümü sevmeye başladı.

Hazret-i Mûsâ yüzyirmi yıl yaşadı. Vefâtını müteâkib yirmi yedi yıl, Benî İsrâîl'in işlerini Yûşâ Aleyhisselâm idâre etti. Nihâyet, O da yüz yirmi yedi yaşında Hakk'ın rahmetine kavuştu. Ve Efraim Dağına defnedildi.

27 **[Yâ Muhammed! Onlara Âdem Aleyhisselâm'ın iki oğlunun (Kaabil ve Hâbil'in) kıssasını hakla zikret. Hani onlar, Allah Teâlâ'ya yaklaştıracak birer kurban takdîm etmişlerdi de birinin kurbanı kabûl edilmiş, diğerininki kabûl edilmemişti. Ve o (kurbanı kabûl olunmayan kardeşine hased ederek): «Seni, mutlak öldüreceğim» demiş, öbürü de şöyle cevâb vermişti: «Allah Teâlâ, ancak müttekîlerin kurbanını kabûl buyurur.»]**

Rivâyet edilir ki: Hazret-i Havvâ yirmi batında kırk çocuk doğurmuştu. Her batında ikiz bir erkek, bir kız doğururdu. Âdem Aleyhisselâm, emr-i Bâri ile, büyüdüklerinde ikizlerden birini, diğer batında doğanla evlendirirdi. Kaabil, Eklima ile ve Hâbil, Leyuza ile aynı batındandı. Binâenaleyh, Eklima'nın Hâbil, ve Leyuza'nın, Kaabil'le evlenmesi gerekiyordu. Fakat Eklima çok güzel, Leyuza ise o kadar güzel değildi. Kaabil hakkına râzı olmadı. Babasına: «Sen Hâbil'i ziyâde sevdiğin için Eklima'yı O'na vermek istiyorsun. Fakat hayır, kız kardeşimi mümkün değil Hâbil'e vermem. O'nu ben alacağım.» dedi.

Âdem Aleyhisselâm: «Allah Teâlâ'nın emri böyle. Senin hakkın Leyuza'dır.» dedi. Ve sonra ilâve etti: «Eğer inanmazsanız Hak Teâlâ'ya ikiniz de bir kurban sunun. Hanginizin kurbanı kabûl olunursa Eklima O'nundur.»

Hâbil koyun sâhibiydi. Sürüsünden en fazla beğendiği bir koç seçti. Kaabil de çiftçiydi. O da, zayıf ve dânesi az başaklardan bir demek yaptı ve ikisi kurbanlarını muayyen olan yere götürdüler. Hâbil'in Cenâb-ı Hakk'a itâat ve teslîmiyet göstermesine rağmen, Kaabil: «Kurbanım kabûl edilse de, edilmese de ben mümkün değil, Eklima'yı Hâbil'e vermem!» diye düşünmekteydi.

Kurban Cenâb-ı Hakk tarafından kabûl olunursa, gökten dumansız bir ateş iner, onu yerdi. Bu sefer de öyle oldu. Bir ateş Hâbil'in koyununu yedi. Fakat başak demetine dokunmadı.

Kaabil, buna fenâ hâlde öfkelendi ve kardeşini ölümle tehdîd etti. «Muhakkak seni öldüreceğim, zîrâ, sen benim güzel olan hemşiremi nikâhlıyacaksın. Bense senin çirkin kız kardeşini almak mecbûriyetinde kalacağım. Fakat buna imkân vermiyeceğim.» dedi.

Hâbil, sükûnetle cevâb verdi: «Hak Teâlâ, ancak müttekîlerin

kurbanını kabûl eder. Senin niyyetin fenâ ve hâin olduğun için seninkini reddetti ise benim bunda ne kabahatim var!»

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ
لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ
بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ
الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ
يُوَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ
هَٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

28 [**Yemîn ederim ki: Sen beni öldürmek için el uzatsan da ben senin katline el uzatıcı değilim, dedi. Zîrâ ben, Rabbil'âlemîn olan Allah Teâlâ'dan korkarım.**]

Rivâyete göre; Hâbil, Kaabil'den daha kuvvetli imiş. Fakat Allah'dan korktuğu için O'nu öldürmemiş. Zîrâ o zaman ya nefsini müdâfaa mubâh değilmiş, yâhûd efdal olan müdâfaayı terk imiş. Öldürülmek istenen bir kimsenin teslîm olması câizdir. Nitekim Hz. Osman (R.A.) öyle yapmıştır. Bir hadîsde:

«**Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren kulu olma!**» buyurulmuştur.

29 [**Ben dilerim ki kendi günâhınla,** (beni öldürmenin günâhiyle, Allah Teâlâ'ya ve babaya isyânın günâhını) **benim günâhımla birlikte yüklenesin de ateşliklerden olasın. İşte zâlimlerin cezâsı budur.**]

30 [(Nihâyet Kaabil) **nefsine uyarak kardeşini öldürdü. Ve husrâna düşenlerden oldu.**]

Kaabil, o âna kadar bir insanın nasıl öldürüleceğini bilmiyor-

du. Şeytan, insan şekline girerek, bir kuşu bir taş üzerine koydu ve diğer bir taşla başını ezdi. O da, tıpkı O'nun gibi, henüz yirmi yaşındaki kardeşini öldürdü. Bu sefer de nâşını ne yapmak lâzım geldiği hakkında bir bilgisi yoktu. Âdemoğulları arasında bu ilk ölüm vak'asıydı. Nihâyet, O'nu bir çuvala koyarak kırk gün ve bir rivâyete göre, bir yıl arkasında taşıdı.

31 [**Allah Teâlâ (Kaabile) kardeşinin cesedini nasıl defnedeceğini göstermek için bir karga gönderdi.** (Karga gagası ve ayaklariyle) **yeri eşerek** (ölü bir kargayı eştiği yere koydu ve üzerini toprakla örttü.)]

[(Kaabil, bunu görünce) **«Yazıklar olsun bana,» dedi. «Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi oldum?» Artık pişmanlığa düşenlerden olmuştu.**]

مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيٓ إِسْرَٰٓئِيلَ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ
نَفْسًۢا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ
ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ
جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ ثُمَّ إِنَّ
كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذٰلِكَ فِى ٱلْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

32 [**Bu katil sebebiyle İsrâiloğullarına Tevrât'ta hükmettik ki: Kim bir nefsi bir nefis karşılığı veyâ yeryüzünde** (şirk ve yol kesme gibi) **bir fesadı olmaksızın öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.**]

[**Kim de** (böyle) **bir nefsi** (afîv veyâ katilden men' yâhûd ölümden kurtararak) **ihyâ ederse, sanki bütün insanları ihyâ etmiş gibi olur.**]

[**Yemîn ederim ki, onlara Peygamberlerimiz beyyineler** (apaçık Âyetler, delîller)**le gelmişlerdi. Bütün bunlardan sonra, yine içlerinden birçoğu yeryüzünde** (fesad ve cinâyette) **isrâf ederek hadlerini aştılar.**]

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ
يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا
أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ
خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى ٱلدُّنْيَا
وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

33 [Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne harb açanlarla, yeryüzünde (katil, yol kesmek ve hırsızlık etmek sûretiyle) **fesâd çıkaranların cezâsı: Ancak öldürülmeleri, veyâ asılmaları, yâhûd sağ elleriyle, sol ayaklarının çapraz kesilmesi veyâhûd bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu cezâlar, onlara dünyâda zül ve hakârettir. Âhirette ise** (dünyâdakinden daha şiddetli) **büyük bir azâb vardır.**]

Fesadcılar, yalnız insan öldürürlerse, kısas olunurlar. Hem öldürür hem malını alırlarsa, öldürülüp asılırlar. İmâm Şâfii'ye göre, hüküm budur.

Ebû Hanîfe'ye göre; evvelâ asılıp, sonra ölünceye kadar süngülenir

Yalnız mal alır; kimseyi öldürmezlerse, sağ elleri ile sol ayakları kesilir.

İnsanları korkutmaktan başka bir şey yapmazlarsa, bir yerden başka yere sürgün edilirler.

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟
مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا۟ عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱبْتَغُوٓا۟ إِلَيْهِ
ٱلْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُوا۟ فِى سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

34 [**Meğer ki sizin, onlara kudretiniz yetişmeden (elinize geçirmeden) önce tevbe etmiş olsunlar. Bilin ki Allah Teâlâ Gafûr ve Rahîm'dir.** (Tevbeleri sebebiyle günâhlarını mağfiret ve tevbelerini kabûl ederek rahmet eder).]

Fakat kul hakkı, bu hükmün dışındadır. Sâdece Allah Teâlâ'nın hakkı olan ikab sâkıt olur.

35 [**Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'dan korkun. O'na yaklaşmaya vesîle arayın ve yolunda cihâd edin, ki felâh bulasınız.**]

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ
مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا
مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ
﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً
بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾

36 [**O kâfir olanlar, yeryüzünde ne varsa hepsi, hattâ bir o kadarı onların olsa da Kıyâmet Gününün azâbından kurtulmak için O'nu fedâ etseler yine kabûl olunmaz. Onlar için elîm bir azâb vardır.**]

37 [**Onlar ateşten çıkmak isteyecekler, halbuki çıkacak değillerdir. Onlara bir azâb-ı mukîm** (durdurucu bir azâb) **vardır.**]

38 [**Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının** — Yaptıklarına karşılık, Allah Teâlâ tarafından ibret verici bir cezâ olarak — **ellerini kesin. Allah-ü azîmüşşân, Azîz ve Hakîm'dir.**]

Hırsız, korunan bir malı çalarsa; nisâb mikdârı olduğu takdîrde, sağ eli bileğinden kesilir.

Nisâbın mikdârında ulemâ ihtilâf etmişlerdir. Ekseri ulemâya göre; çeyrek dînâr (altın)dır. Hulefây-i Raşîdîn ile Evzâî ve İmâm Şâfiî'nin mezhebleri budur.

Ba'zılarına göre bir dînâr veyâ on dirhemden azda el kesilmez. İbn-i Mes'ûd (R.A.) ile Süfyân-ı Sevrî'nin ve Hanefîlerin mezhebi de budur.

İbn-i Ebî Leylâ'ya göre; beş dirhemden azda, el kesilmez.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

39 [**Fakat kim o ettiği zulümden sonra tevbe eder, salâha dönerse Allah Teâlâ, tevbesini kabûl buyurur. Allah-ü azîmüşşân Gafûr ve Rahîm'dir.**]

(Hiç şübhesiz, geçen günâhınızı mağfiret ve itâat edene rahmet eder).

Mücâhide göre; hırsızın tevbesi elini kesmek yerine geçer. Lâkin, sahîh kavle göre; elini kesmek, O'nun hıyânetinin cezâsıdır. Tevbe, yine lâzımdır.

Eli kesildikten sonra, çaldığı mal duruyorsa, bilittifâk geri alınır. Çünkü el kesmek, Allah'ın hakkı; mal ise, kulun hakkıdır. Çalınan mal sarf edilmişse; Sevrî ve Hanefîlere göre, hırsıza ödettirilmez. Elinin kesilmesi kâfîdir. Diğer ulemâya göre, ödettirilir.

40 [(Ey insan!) **Bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü Allah Teâlâ'nındır. Dilediğine azâb ve dilediğinin de günâhlarını mağfiret eder. Allah-ü azîmüşşân, her şeye** (ta'zib ve mağfiretten her birine) **kaadirdir.**]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ لَا يَحۡزُنكَ ٱلَّذِينَ
يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡكُفۡرِ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِأَفۡوَٰهِهِمۡ
وَلَمۡ تُؤۡمِن قُلُوبُهُمۡۛ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْۛ سَمَّٰعُونَ
لِلۡكَذِبِ سَمَّٰعُونَ لِقَوۡمٍ ءَاخَرِينَ لَمۡ يَأۡتُوكَۖ يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ
مِنۢ بَعۡدِ مَوَاضِعِهِۦۖ يَقُولُونَ إِنۡ أُوتِيتُمۡ هَٰذَا فَخُذُوهُ
وَإِن لَّمۡ تُؤۡتَوۡهُ فَٱحۡذَرُواْۚ وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتۡنَتَهُۥ فَلَن تَمۡلِكَ
لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗاۚ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ
قُلُوبَهُمۡۚ لَهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ
عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿٤١﴾

41 [Yâ Muhammed! Dilleriyle îmân ettik deyip de kalbleriyle îmân etmiyen münâfıklarla, Yahûdilerden o küfürde yarış edenler sana hüzün vermesin. Onlar senin üzerine yalan söylemek için sözünü dinlerler. (Huzûrundan ayrılınca işitmedikleri sözü, işittik diye yalan söyler, iftirâ ederler) ki (Yahûd'dan) sana gelmiyen diğer bir kavmin câsûslarıdırlar.]

[Kelimeleri Hak Teâlâ'nın va'zettiği yerlerden (lâfzını ihmâl etmek, yerini değiştirmek veyâ, başka bir ma'nâya hamleylemek sûretiyle) kaydırırlar. Size böyle fetvâ verilirse kabûl edin, aksi fetvâ verilirse kabûl etmekten sakının, derler.]

[Allah Teâlâ kimin fitnesini (küfür, dalâlet, helâk veyâ azâbını) isterse; Allah Teâlâ'nın emrinden, onun lehine, bir şeyin def'ine kaadir ve mâlik olamazsın.]

[Onlar, o kimselerdir ki, Allah-ü azîmüşşân kalblerini temizlemek istememiştir. Onlar için dünyâda zillet ve Âhirette pek büyük bir azâb vardır.]

Rivâyet edilir ki: Hayber eşrâfından, evli bir erkekle Yüsre adlı bir kadın zinâ etmişler. Tevrât'ta zinâ edenlerin cezâsı recm olduğu hâlde, eşrâftan oldukları için Yahûdîler bunları recm etmek istememişler. Yesrib'de (Medîne) nübüvvet iddiâ eden bir kimse var. O'nun Kitabında recm yoktur. Belki döğmek vardır. Benî Kurayza'ya haber gönderelim. O'ndan sorsunlar. Eğer döğmek emrederse kabûl eder, recm emrederse kabûl etmeyiz demişler. Sonra kalabalık bir cemâatle zâni ve zâniyeyi Medîne'ye getirmişler.

Hâdiseyi Benî Kurayza ve Benî Nâdir'e anlatmışlar. Onlar delâletiyle nihâyet da'vâ, Resûl-ü Ekrem'e intikâl etmiş.

Resûl-ü Ekrem: «**Benim hükmüme râzı olur musunuz?**» buyurmuş,

«**Evet!**» demişler.

Filhâl, Cebrâil Aleyhisselâm, recm hükmünü indirmiş. Aleyhissalâtü vesselâm da: «**Recm lâzımdır**» buyurmuş.

Fakat, «**Kitabımızda recm yoktur,**» diyerek hükmü kabûl etmekten imtinâ etmişler. Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem, yine Cebrâil Aleyhisselâm'ın ta'lîmiyle: «**Fedek'te İbn-i Sûrya adlı bir Yahûdî var. Bu genç aranızda ne derecededir?**» diye sormuş.

«**Tevrât ilminde yeryüzündeki Yahûdîlerin en âlimidir.**» demişler.

Efendimiz (S.A.V.): «**O hâlde, aramızdaki da'vânın hâlline İbn-i Sûrya'nın hakemliğini kabûl eder misiniz?**» buyurmuş. Kabûl etmişler ve İbn-i Sûrya'yı huzûr-u Nebevîye getirmişler.

Efendimiz (S.A.V.) İbn-i Sûrya'dan sormuş: «**Allah Teâlâ'nın hakkı için** — ki Tevrât'ı Mûsâ Aleyhisselâm'a inzâl etti. Sizin için denizi yararak sizi kurtardı. Firavun ve kavmini boğdu. Size kudret helvası ve bıldırcın gönderdi. Sizi bulutla gölgelendirdi. Ve size helâl ve harâm hakkındaki hükümlerini bildirdi — **Doğru söyle, kitabınızda evli olan zânilere recim var mıdır?**» buyurmuş.

İbn-i Sûrya: «**O Allah Teâlâ hakkı için ki sıfatlarını bana hatırlattın, evet vardır.**» demiş. «**Fakat eğer Tevrât'ın beni yakmasından korkmasam bunu i'tirâf etmez, yalan söylerdim.**»

Sonra sormuş:

«**Yâ Muhammed! Peki senin şerîatında hüküm nedir?**»

Aleyhissalâtü vesselâm: «**Evli kimselerin zinâ ettiklerine, dört kişi şehâdet ederlerse recm vâcibtir.**» buyurmuş.

İbn-i Sûrya: «O Allah Teâlâ hakkı için ki Tevrât'ı Mûsâ Aleyhisselâm'a inzâl etti. Tevrât'ta da hüküm aynıdır.» diye cevâb vermiş.

Bunun üzerine Efendimiz: «Öyle ise, ne sebeble Allah Teâlâ'nın emrine riâyet etmiyorsunuz?» buyurmuş.

İbn-i Sûrya anlatmış: «Eşrâftan biri zinâ ettiği vakit onu recm etmekten kaçındık. Recim hükmünü ancak zayıf ve âcizlere hasrettik. Bu sebeble eşrâf arasında zinâ edenler çoğaldı. Bir aralık melikimizin amcazadesi bile zinâ etti. Fakat hakkında hiçbir şey yapmadık. Aradan kısa bir zaman geçti. Melikimiz halktan zinâ ettiğini işittiği bir adamı recm etmek istedi. Fakat halk isyân etti. Amcazadeni recmetmedikçe bunu recmettirmeyiz, dediler. Nihâyet melik: Gelin, recimden sarfınazar edelim de her zâni hakkında müsâvi olarak tatbik edebileceğimiz bir hüküm va'zedelim, zâni ve zâniyeye kırk kırbaç vuralım, yüzlerini boyayalım, her birini tersine bir merkebe bindirerek şehirde gezdirelim, dedi. Biz de işte o zamandan beri bu cezâyı tatbik etmekteyiz.» demiş.

Bunun üzerine Yahûdîler İbn-i Sûrya'ya: «Biz, seni gıyâbında senâ ettik. Sen ise, bizim sırrımızı açıklıyorsun!» demişler.

İbn-i Sûrya: «Muhammed, bana, Tevrât'a and vermiş olmasaydı, bu sırrı saklamakta tereddüt etmezdim. Tevrat'ın beni yakmasından korkmasam bunu O'na söylemezdim» diye cevâb vermiş.

Müteakiben, Resûl-ü Ekrem, zânilerin mescid kapısı önünde recm edilmelerini emretmiş.

Âyet-i Kerîme; Ebû Hüreyre, Berâ ibn-i Âzib, ibn-i Abbas ve daha birçoklarının rivâyetlerine göre bu vak'a üzerine nâzil olmuştur.

سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّٰلُونَ
لِلسُّحْتِ ۚ فَإِن جَآءُوكَ فَٱحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۖ وَإِن
تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا ۖ وَإِنْ حَكَمْتَ فَٱحْكُم
بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾

42 [Onlar yalan söylemek için dinlerler. Alabildiğine harâm ve rüşvet yerler.]

Fakat öyle harâm mal ki, ondan bereket bulunmaz, sâhibine âr getirir ve sâhibi onu dâimâ gizlemeye mecbûr olur.

Âyet-i Kerîme Yahûdî hâkimleri hakkında nâzil olmuştur. Rüşvet alırlar ve dâimâ rüşvet veren lehine hükmederlerdi.

Bir Hadîs-i şerîfde:

«Allah Teâlâ'nın la'neti, rüşvet veren ve alan üzerine olsun.» buyurulmuştur.

[Eğer sana gelirler (hükmüne müracâat ederler) se ister aralarında hükmet, istersen yüz çevir. Eğer yüz çevirirsen, sana zarar vermeye muktedir değillerdir. Fakat, şâyet aralarında hükmedersen adâletle hükmet. Zîrâ Allah Teâlâ, adâlet edenleri sever.]

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيهَا حُكْمُ
اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ وَمَا أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ
﴿٤٣﴾ إِنَّآ أَنْزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ
بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا
عَلَيْهِ شُهَدَآءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا
تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ
فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

43 **[Nasıl oluyor da, Allah Teâlâ'nın hükmü yazılı Tevrât yanlarındayken sana hükümettiriyorlar? (Hakemliğine müracaat ettikten) sonra da (Kitablarına uygun olan) o hükümden yüz çeviriyorlar? Onlar (Kitablarına) inanmış değillerdir.]**

44 **[Biz Tevrât'ı inzâl ettik, ki onda (Hakk'a yol gösterir) hüdâ ve (karanlıkları aydınlatan) nûr vardır.]**

[Allah Teâlâ'nın emrine inkıyâd eden Peygamberler, Yahûdilere onunla hükmederlerdi. Âlimler ve zâhidler de yine hükümlerini Tevrât'la verirlerdi. Zîrâ Kitâbullah'ın muhâfazasına me'mûr edilmişlerdi. Kitabın, hak olduğuna şâhid idiler.]

[Artık insanlardan korkmayın, Benden korkun. Âyetlerimi (inzâl ettiğim hükümleri) az bir bahâ ile (hasîs menfaatlerle, rüşvet ve mevki ile) değişmeyin. Kim Allah Teâlâ'nın indirdiği hükümlerle hükmetmezse işte kâfirler onlardır.]

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا
أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ
وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

45 [Biz Tevrât'ta Yahûdilere farz ettik; ki bir nefis, bir nefisle kısâs olunur. (Maktûlün yalnız kaatili katlolunur.) Göz çıkaranın, gözü çıkarılır. Burun kesenin, burnu; kulak kesenin, kulağı kesilir. Diş kıranın, dişi kırılır. Yaralar da birbirine kısâstır. Kim kendisine edilen cinâyeti afveder (bu hakkını tasadduk eyler)se bu afiv, afveden kimsenin günâhına keffârettir. Kim Allah Teâlâ'nın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, işte zâlimler onlardır.]

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ
بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾

46 [**Ve bu Peygamberlerin izlerince** — daha önce inzâl ettiğimiz Tevrât'ı tasdîk edici olarak — **Meryem oğlu Îsâ'yı gönderdik. Ve O'na İncîl'i verdik, ki içinde** (tevhîde) **hidâyet ve** (Hak yola rehber) **nûr vardır. Kendinden önce inen Kitabı tasdîk eder, takvâ ehline hidâyet ve mev'ızedir.**]

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ
اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

47 [**İncîl ehli, Allah Teâlâ'nın İncîl'de inzâl ettiği ile hükmetsin. Kim Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği** (hükümler) **ile hükmetmezse, işte fâsıklar onlardır.**]

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم
بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ
لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً
وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ
إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾

48 [**Ve sana da** (yâ Muhammed!) **Hakkı bildiren Kur'ân'ı inzâl ettik, ki önceki Kitabları tasdîk ve onları muhâfaza edicidir.** (Onları tağyîr ve tahrîften korur, o Kitablar üzerine emîn bir şâhiddir.) **O hâlde, onlar arasında Allah Teâlâ'nın sana inzâl ettiği ile hükmet. Sana gelen Haktan meyledip de onların heveslerine uyma.**]

[**(Ey insanlar!) Sizden her biriniz için bir şerîat, bir açık yol ta'yîn ettik.**]

Mûsâ, Îsâ ve Muhammed Aleyhisselâm'ların ümmetlerine hitâb edilmektedir.

Tevrât, İncîl ve Kur'ân'dan her biri için başka şerîat vardır. Dîn ise birdir, ki tevhîddir.

[Eğer Allah dileseydi, hepinizi tek bir ümmet yapardı. Fakat (böyle yapmadı, ve öyle dilemedi de) sizi muhtelif ümmetlere ayırdı (her birinize bir şerîat verdi) tâ ki sizi denesin. (Mutii, âsîden temyîz etsin). O hâlde (durmayın) hayırlı işlere koşuşun (hayırlı işlerde birbirinizle yarış edin).]

[Hepinizin dönüşü Allah Teâlâ'yadır. O, o vakit (Kıyâmet Günü orada) ihtilâf ettiğiniz şeyleri size haber verecektir.]

وَأَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِنْ
تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ
وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

49 **[Onların hava ve heveslerine uymayıp, aralarında Allah Teâlâ'nın inzâl ettiği Kur'ân'la hükmetmeni sana emrettik. Onlardan sakın, ki Allah Teâlâ'nın inzâl ettiğinin ba'zısından seni çevirmesinler.]**

Rivâyet edilir ki: Yahûdî âlimleri aralarında konuşmuşlar:

«Gelin hep birlikte Muhammed'e gidelim, olur ki O'nu dîninden çevririz.» demişler. Ve huzûr-u Nebevîye gitmişler.

— Yâ Ebelkaasım! Biliyorsun ki, biz Yahûdîlerin âlimleri, hahamlarıyız. Biz, sana tâbi' olursak bütün Yahûdîler de tâbi' olur. Ancak kavmimizle aramızda bir husûmet var. Gel, seni hakem yapalım. Eğer lehimize hükmedersen sana îmân eder, başkalarını da inandırmaya çalışırız.» demişler.

Sallallâhü aleyhi ve sellem, bu teklîfi kabûl etmemiş. Âyet-i Kerîme bunun üzerine nâzil olmuştur.

O hâlde ma'nâ: «Muhâkemeden imtinâ etme. Fakat hükme gelince, Allah'ın bildirdiği hakla hükmet, de onların heveslerine, haksız arzularına uyma.» olur.

[Eğer onlar (îmân ve Kur'ân-ı Kerîm'in hükmünden) yüz çevirirlerse, bil ki Allah Teâlâ, bu yüz çevirişleri ba'zı günâhları yüzünden tek ukuubete uğratmak istiyor. İnsanlardan birçoğu fâsık ve küfürde mütemerridtirler.]

أَفَحُكْمَ
الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ
أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ
فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾

50 **[Onlar hâlâ câhiliyyet devrinin hükmünü mü istiyorlar? Yakîn ehli kimseler için hükümde Allah Teâlâ'dan daha iyisi kimdir?]**

51 **[Ey îmân edenler! Yahûdî ve Nasârâyı dost edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin dostu ve müttefikidirler. Kim onlarla dostluk ederse, O da onlardandır. Allah Teâlâ (kâfirlerle dostluk ederek nefislerine) zulmeden kavme hidâyet etmez.]**

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ
نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ
فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ
آمَنُوا أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۙ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

52 **[Kalblerinde şekk ve nifâk hastalığı olanları (İbn-i**

Übeyy ve benzeri münâfıkları) **görürsün ki, kâfirlerle dostluğa müsâraat ederler. «Devrin aleyhimize dönmesinden, başımıza bir musîbet gelmesinden korkuyoruz» derler.]**

Rivâyet edilir ki: Benî Kaynuka' Yahûdîleri Resûlüllahla muhârib bir vaziyet aldıkları zaman, Ubâde ibn-i Sâmit (R.A.):

«Benim bu Yahûdîlerden pek çok dostum var. Fakat ben bunların dostluklarından yüz çevirdim. Yalnız Allah Teâlâ ve Resûlünü dost edindim.» demişti.

Abdullah ibn-i Übeyy ise:

«Ben öyle bir adamım ki, devrin dönmesinden korkarım. Dostlarımdan vazgeçemem» demiş.

Âyet-i Kerîme, bunun üzerine nâzil olmuştu.

İbn-i Übeyy ve benzerleri kalbleri zayıf olan kimselerdi. Şübhe ve tereddüd içindeydiler. İslâm'ın yükselmemesi, ilerliyememesi, devletin kâfirler eline geçmesi ihtimâlini düşünüyorlardı. Ve böyle bir hâlde, bu dostluklardan istifâde edebileceklerini ümid ediyorlardı. Fakat etrâfa: Herhangi bir darlık vaktinde, Müslümanlara hizmet etmek fikriyle, bu şekilde hareket ettiklerini ve bunun âkılâne, ihtiyâttan başka birşey olmadığını telkîn etmek istiyorlar, Resûlüllah'ın ve İslâmiyetin muvaffakiyeti hakkındaki i'timâdsızlıklarını gûyâ setretmeye çalışıyorlardı.

[Me'mûldür ki Allah Teâlâ, yakında bir fetih, yâhûd nezd-i ilâhisinden bir emir getirir de nefislerinde gizlediklerine pişmân olurlar.]

53 [Îmân edenler de derler ki: «Olanca kuvvetleriyle sizinle berâberiz diye yemîn edenler bunlar mı? Bütün yaptıkları bâtıl oldu da husrân içinde kaldılar.»]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ
عَن دِينِهِۦ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ
أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ
لَآئِمٍ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

54 [Ey îmân edenler: İçinizden kim dininden dönerse, Allah Teâlâ (mürted olan), **o kavim yerine kendisinin seveceği, onların**

da kendisini seveceği öyle bir kavim getirecektir, ki onlar, mü'minlere karşı mütevâzi, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolunda savaşırlar ve kınayanların hiçbirinin kınamasından korkmazlar. Bu, Allah Teâlâ'nın fazlıdır, ki onu dilediğine verir. Allah-ü azîmüşşân'ın fazlı geniştir ve ona ehil olanı bilir.]

İbn-i Kâ'b, Dahhâk, Hasen, Katâde, İbn-i Cüreyc ve sâirlerine göre; bu Âyet-i Kerîme, Kıyâmete kadar bütün mü'minlere hitâben husûsî bir sebeb, tehaddüs eden bir vak'a üzerine değil; doğrudan doğruya ve alel-ıtlak irtidâdın bir hükmünü anlatmak için nâzil olmuştur.

Müfessirler, Âyet-i celîlenin ihbârına uygun olmak üzere muhtelif zamanlarda vukua gelmiş on irtidâd vak'asından bahsederler ki üçü Resûlüllah'ın irtihâllerinden önce vukû' bulmuştur.

1 — Benî Müdlic irtidâdı: Reisleri Zülhımar-el-Esved-el-Ansî idi. Bu adam kâhindi. Nübüvvet iddia ve ba'zı beldeleri istilâ etmişti. Resûl-ü Ekrem, Yemen Vâlîsi Muâz bin Cebel'e ve Yemen'in ileri gelenlerine hâdiseyi yazdı. Ve izâlesini emretti. Nihâyet yapılan bir baskınla Fevruz-i Deylemî tarafından katledildi. Ve öldürüldüğü gece Resûl-ü Ekrem, bunu ashâbına haber verdi. Ertesi gün de Fahr-i Kâinat sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz vefât buyurdu. Yemen'den Esved'in katledildiğine dâir olan haber ancak Rebiulevvel sonlarında Medîne'ye geldi.

2 — Benî Hanîfe irtidâdı: Bunların da reisleri Müseylimetülkezzâb'dı. Bu da nübüvvet iddiâ etmiş ve Resûlüllah'a bir mektûb göndermişti.

«İşbu nâme, Müseyleme-i resûlüllahtan; Muhammed Resûlüllah'adır. Bilki arzın yarısı senin, yarısı benimdir.»

Resûl-ü Ekrem, mektûbu getiren iki kişiye:

«Eğer elçinin katli nehyedilmiş olmasaydı, şimdi ikinizi de katlederdim.» buyurdu. Ve şu cevâbı verdi:

«İşbu nâme, Muhammed Resûlüllah'tan Müseylemetülkezzâb'adır. Bil ki: Arz Allah Teâlâ'nındır. Onu kullarından dilediğine verir. Cennet, Allah Teâlâ'dan korkan, O'na muhâlefetten sakınanlarındır.»

Bu sırada Peygamber Efendimiz hastalanıp vefât buyurdu. Hazret-i Ebû Bekr (R.A.), üzerine Halid ibn-i Velîd'i gönderdi. Müseyleme, Hazret-i Hamza (R.A.)'nın kaatili Vahşî tarafından katledildi.

Vahşî **«Câhiliyyet devrinde nâsın hayırlısını öldürdümse de,**

Allah'a hamdolsun, İslâmlığımda da nâsın en şerlisini katlettim,» derdi.

3 — **Tuleyha ibn-i Huveylid'in kavmi olan Benî Esed'in irtidâdı:** Tuleyha da vefât-ı Peygamberî sırasında nübüvvet iddiâ etmişti. Bunun üzerine de Hazret-i Ebû Bekr, Hazret-i Halid ibn-i Velid'i sevketti. Tuleyha, münhezim oldu ve Şam'a kaçtı.

Bir müddet sonra İslâm'a gelen Tuleyha, pek güzel Müslüman oldu. İran muhârebeleri gibi büyük muharebelerde en iyi hizmet eden büyükler arasındadır.

Diğer yedi irtidâd vak'ası, Peygamberimizin vefâtından sonra ve Hazret-i Ebû Bekr (R.A.) zamânında vukûa geldi. Bunlar da şunlardır:

1 — Uyeyne ibn-i Hısnin kavmi Fezare,

2 — Kurre ibn-i Selemetelkuşeyri kavmi Gatafan,

3 — Füca'c ibn-i Abd-i Yâleylin kavmi Benî Süleym,

4 — Mâlik ibn-i Nüveyre'nin kavmi Benî Yerbu',

5 — Secah bint-i Münzir'in kavmi olan Temim'in bir kısmı ki, bu Secah nefsini Müseylemetülkezzâb'a tezviç etmişti.

6 — Eş'as ibn-i Kays'in kavmi Kinde,

7 — Hutam ibn-i Zeyd'in kavmi Benî Bekr ibn-i Vâil.

Hazret-i Peygamberin vefâtını müteakib, Arap kabileleri arasında görülen bu irtidâd vak'aları İslâmiyeti tehdîd edebilirdi. Fakat hamdolsun. Hazret-i Ebû Bekr (R.A.), kısa bir zaman zarfında bu büyük gaaileyi izâle etmeye ve İslâm vahdetini te'mîne muvaffak oldu.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

55 [**Sizin velî ve dostunuz ancak Allah Teâlâ'dır. O'nun Pey-**

gamberidir, ve namaz kılan, zekât (veyâ sadaka) **veren, rükûda bulunan** (rükûda da olsa zekât veren, zekâta müsâraat eden) **mü'minlerdir.]**

Rivâyet edilir ki: Abdullah bin Selâm (R.A.), Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'e gelip dedi ki:

«Kavmimiz Kurayza ve Nadîr bizden ayrılmaya, bizimle dostluk etmemeye yemîn ettiler.»

Bunun üzerine, bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu. Sallallahü aleyhi ve sellem bunu kendisine okuduğu vakit:

«Allah Teâlâ'nın, Resûlünün ve mü'minlerin dostumuz olmasına râzıyız. Başkalarının velî olmasını istemeyiz.» dedi.

Bir rivâyete göre de, Âyet-i Celîle, Hazret-i Ali (kerremallâhü veche) hakkında nâzil olmuştur. Namazda rükûda iken, bir dilenci sadaka istemiş; O da, O'na yüzüğünü vermişti.

56 **[Kim Allah Teâlâ'ya, Resûlüne ve mü'minlere yâr olursa şübhe yok ki onlar, Allah Teâlâ'nın hizbidir; galebeyi kazanacak olanlar onlardır.]**

57 **[Ey îmân edenler! Sizden önce kendilerine Kitab verilenler ve müşriklerden dininizi eğlence ve oyun ittihâz edenleri dost edinmeyin. Allah Teâlâ'dan korkun. Eğer O'nun va'd ve va'dine mü'minlerseniz.]**

Bu Âyet-i Kerîme, Rifaa bin Zeyd ve Süveyd bin Hâris hakkında nâzil olmuştur. Bu iki münâfık Müslümanlığı kabûl etmiş gibi görünmüşler, zâhiren Müslüman olmuşlar, sonra da Müslümanlardan bir kısmının, kendilerine olan dostluğundan istifâde ederek, nifâk saçmaya başlamışlardı.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَوٰةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58 **[Onlar birbirinizi** (ezân ve ikaametle) **namaza çağırdığınız zaman** — akılsızlıkları yüzünden — **onu bir eğlence ve oyun telâkki ederler.]**

Bu Âyet-i Celîle, evvelâ ezânın meşrûiyyetine, sonra da onunla istihza ve istihfâfın küfür olduğuna delildir.

Âyetin nüzûl sebebi hakkında iki rivâyet mevcûddur:

Ezân okunup da, Müslümanlar namaza kalktıkları vakit Yahûdîler istihza ederler:

«Kalktılar, kalkmaz olsunlar, kıldılar, kılmaz olsunlar, rükû' ettiler, etmez olsunlar.» derlermiş.

Süddî'nin rivâyetine göre de: Medîne'de bir Nasrânî varmış. Müezzinin **«Eşhedü enne Muhammeden resûlüllah»** dediğini işittiği vakit: **«Allah yalancıyı yaksın!»** dermiş. Bir gece, kendisi ve âilesi uykuda iken, hizmetçisi, elinde bir ateşle odasına giderken sıçrayan bir kıvılcımdan yangın çıkmış. Nasrânî de, âilesi de yanıp kül olmuş.

Âyet-i Celîle bu vak'a üzerine nâzil olmuştur.

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ
إِلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ
أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ ٱللَّهِ مَن لَّعَنَهُ ٱللَّهُ وَغَضِبَ
عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ ٱلْقِرَدَةَ وَٱلْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ ٱلطَّٰغُوتَ أُو۟لَٰٓئِكَ
شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

59 **[De ki «Ey Kitab ehli! Sizin, bizden hoşlanmamanızın sebebi ancak: Allah Teâlâ'ya, bize ve bizden önce indirilen Kitablara îmân edişimiz ve çoğunuzun fâsık oluşunuzdur. Başka bir şey değil!»]**

Rivâyet edilir ki: Yahûdîlerden bir cemâat Peygamber Efendimize gelerek: **«Sen, Peygamberlerden kimleri tasdîk edersin?»** dediler. Efendimiz (S.A.V.), Bakara Sûresinin 136. Âyet-i celîlesini sonuna kadar okudu.

Îsâ Aleyhisselâm'ı zikredince nübüvvetini inkâr ettikleri için: **«Vallâhi, dünyâda ve Âhirette sizin dîninizden daha şerir bir dîn bilmiyoruz.»** dediler. Bu ve müteakib Âyet-i Celîle bu sebeble nâzil olmuştur.

60 [De ki: «Ey Kitab ehli! Allah indinde sâbit olan cezâ bakımından bundan daha fenâsını size haber vereyim mi?»]

[Allah Teâlâ'nın kendilerine la'net ve gazâb ettiği, işlerinden bir kısmını maymun ve domuz şekline soktuğu kişiler ve Tâgut'a tapanlardır, ki işte bunlar yerleri daha fenâ ve doğru yoldan daha ziyâde sapmış olan kimselerdir.]

Derler ki: Tâgut'tan murâd Allah'a isyân için itâat edilen her şeydir.

وَإِذَا جَآءُوكُمْ قَالُوٓا
ءَامَنَّا وَقَد دَّخَلُوا۟ بِٱلْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا۟ بِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا
كَانُوا۟ يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَـٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ
وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا
يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّـٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ
ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

61 [Onlar (o münâfıklar) size geldikleri vakit: «Îmân ettik» derler. Halbuki nasıl (gizledikleri) küfürle girdilerse yine o hâlle (küfürle) çıktılar. Allah-ü azîmüşşân, onların gizlediklerini çok iyi bilir.]

62 [O münâfıkların çoğunu görürsün ki, küfür ve günâhlara, zulüm ve teaddîye, rüşvet ve ribâ yemeye koşarlar. Yaptıkları ne çirkin şey!]

63 [Âlimleri ve zâhidleri, niçin onları günâh olan sözleri söylemekten ve harâm yemekten nehyetmezler? (Bu şekilde hareketleri) yapmakta oldukları şey ne çirkin?]

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ
مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ
يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ
إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا
اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

64 [Yahûdîler: «Allah Teâlâ'nın (rızık vermede) eli bağlıdır (sıkıdır).» dediler. Hay elleri bağlanasılar ve söyledikleri söz yüzünden la'nete uğrayasılar. Hayır, O'nun elleri açıktır. Nasıl dilerse, öyle infâk eder.]

[Celâlîm hakkı için, sana Rabbinden inzâl olunan Kur'ân'dan işittikleri onlardan çoğunun küfür ve tuğyânlarını artıracak. Bununla berâber Kıyâmet Gününe kadar aralarına buğz ve adâvet ilkâ ettik.]

[Ne zaman bir harb ateşi yakmak isteseler Allah Teâlâ, onu söndürür. Onlar yeryüzünde dâimâ fesad için koşarlar. Allah-ü azîmüşşân'sa fesâdcılığı sevmez.]

Yahûdîler, ne zaman Peygamber (S.A.V.) ile harb etmek istese; Allah Teâlâ, aralarına münazea koymuş, bununla onların şerrini def'etmiştir. Ne zaman insanlarla harbettilerse, mağlûb olmuşlardır.

Tevrât'ın hükmüne aykırı hareket ettiklerinde, Hak Teâlâ üzerlerine Buhtunnasar'ı musallat etmiş; fesâd çıkardıkları vakit üzerlerine Romalı Festos'u, daha sonra Mecûsîleri, daha sonra da Müslümanları musallat kılmıştır. Bundan dolayı, her beldede Yahûdî milleti insanların en zelîl ve hakîri olmuştur.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾

65 [**Eğer Kitab ehli** (Muhammed aleyhisselâma ve Kur'ân'a) **îmân etseler,** (maâsiden) **sakınsalardı, elbette günâhlarını mahveder ve onları cennât-i naîme girenlerden eylerdik.**]

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَاةَ
وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِن فَوْقِهِمْ
وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ
مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ
مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

66 [**Eğer Kitab ehli Tevrât, İncîl ve Rableri tarafından indirilen Kur'ân ve sâir kütüb-i ilâhiyye hükümlerini ikâmet etselerdi** (zîrâ, kendi Kitablarından gayri nâzil olan kütüb-i ilâhiyyeye de îmânla mükellefdirler. Bu Kitablar da kendilerine indirilmiş gibidir), **muhakkak ki hem üstlerinden ineni hem ayakları altından geleni yiyeceklerdi** (Rızıkları genişleyecekti. Her taraflarından Allah Teâlâ'nın ni'metlerine gark olacaklardı).]

[**İçlerinde mutedil bir ümmet yok değil, fakat çoğu ne kötü işler yapıyorlar.** (Hakk'ı tahrîf ve Hak'dan yüz çeviriyorlar.)]

67 [**Yâ Muhammed! Rabbin celle şanüh'den sana indirileni tebliğ et.** (Emrettiğim gibi tebliğ) **etmezsen risâletten bir şey edâ etmiş olmazsm.**]

[Allah Teâlâ, seni insanlardan korur. Şübhesiz Allah-ü azîmüşşân, kâfirlerin sana sûikasdlerine yol vermez.]

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم
مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ
طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68 [De ki: «Ey Kitab ehli! Tevrât, İncîl ve Rabbiniz tarafından size indirilen Kur'ân ve sâir kütüb-i ilâhiyyeye îmân ve emir ve nehiylerine ikâmet etmedikçe, siz dînden bir şey üzere değilsiniz.]

[Celâlim hakkı için, sana Rabbin celle şânüh'den nâzil olan Kur'ân, onlardan birçoğunun küfür ve tuğyânlarını artıracak. O hâlde, kâfirlerin taşkınlığına ve küfürlerine mahzûn olma.]

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ
أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

69 [Şübhe yok ki, (dilleriyle) îmân edenlerle Yahûdîler, Sâbiîler, Nasrânîler: bunlardan Allah Teâlâ'ya ve Âhiret Gününe (ihlâsla) îmân edip, sâlih ameller işliyenlere korku yoktur. Mahzûn da olacak değillerdir.]

70 [Yemîn ederim ki Biz, İsrâîloğullarından (tevhîd ve nü-

büvvette) **mîsâk almıştık. Onlara Peygamberler gönderdik. (Fakat) ne zaman onlara nefislerinin hoşlanmadığı şerîat ve teklîflerle bir Peygamber geldiyse, kimini tekzîb ve kimini katl ettiler.]**

وَحَسِبُوٓا۟ أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ
عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ ۚ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا
يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

71 [(Peygamberleri tekzîb ve katilleri yüzünden) **başlarına bir belâ ve azâb gelmez zannettiler. Bu sebeble, hakkı görmez ve işitmez oldular. Sonra Allah Teâlâ, tevbelerini kabûl buyurdu.** (Îsâ Aleyhisselâm'ı ve müteâkıben Muhammed sallallahü aleyhi ve sellemı gönderdi ama) **içlerinden yine birçoğu kör ve sağır oldular. Allah-ü azîmüşşân, yaptıklarını bîhakkın görücüdür.]**

لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ
ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ
ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ
حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ
مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ
ثَلَٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا۟ عَمَّا
يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

72 [**«Allah, Meryem'in oğlu Mesîh'dir» diyenler; yemîn ederim ki kâfir oldular. Halbuki Îsâ Aleyhisselâm onlara: «Ey İsrâ-**

îloğulları! Benim ve sizin Rabbimiz olan Allah Teâlâ'ya ibâdet edin.» demişti.]

[Zîrâ kim Allah Teâlâ'ya şerîk koşarsa, muhakkak O'na Cennet'ini harâm eder. O'nun karargâhı Cehennem'dir. Şirkle nefislerine zulmedenlerin (ateşten kurtaracak) hiçbir yardımcıları da yoktur.]

73 [Yemîn ederim ki «Allah Teâlâ, üç ilâhtan biridir.» diyenler kâfir oldular. Halbuki bir tek ilâhtan başka ilâh yoktur.]

[Eğer sözlerinden dönmezlerse içlerinden küfürde kalanlara elîm bir azâb erişecektir.]

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ
مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۖ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ
انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ
﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

74 [Hâlâ Allah Teâlâ'ya tevbe ve (tevhidle) istiğfar etmiyecekler mi? Allah-ü azîmüşşân, tevbe edenleri mağfiret ve istiğfâr edenlere rahmet edicidir.]

75 [Meryem'in oğlu Mesîh, başka bir şey değil, ondan önce geçen Peygamberler gibi bir Peygamberdir. (Onlar gibi, O'na da ölüm ve fenâ erer, eğer ilâh olsaydı, ölüm ve fenâ ermezdi) ve anası Meryem, (sâir kadınlar gibi) —sıdkta kemâlle muttasıf— bir kadındır. İkisi de (her insan gibi) yemek yerlerdi. (O hâlde, nasıl ilâh olurlar.) Bak, biz Âyetlerimizi onlara nasıl açık anlatı-

yoruz. Onlarsa bak nasıl Hak'tan imtinâ (ve vahdâniyyetimi inkâr) ediyorlar.]

76 [De ki: «Allah Teâlâ'yı bırakıp da size zararı ve faydası olmayan şeylere mi ibâdet ediyorsunuz? Halbuki Allah-ü azîmüşşân, her şeyi işiten ve bilendir.»]

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ غَيْرَ ٱلْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُوٓا۟ أَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا۟ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا۟
كَثِيرًا وَضَلُّوا۟ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُۥدَ
وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾

77 [De ki: «Ey Kitab ehli! Dîninizde nâhak yere haddi tecâvüz etmeyin. Bundan evvel (Muhammed sallallahü teâlâ aleyhi ve sellemin bi'setinden önce) dalâlete düşmüş, birçoklarını da dalâlete düşürmüş, sonra (bi'seti müteakib) doğru yoldan, nükûl ile dalâlette sâbit kalmış bir kavmin hava ve heveslerine tâbi' olmayın.]

78 [İsrâiloğullarından kâfir olanlar, Dâvûd ve Meryem'in oğlu Îsâ Aleyhisselâmların dilleriyle tel'in edildiler. Bu la'net onların isyânı ve haddi aşmaları yüzündendi.]

كَانُوا۟ لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ
لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ
يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ
أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾

79 [Onlar, işledikleri bir fenâlıktan birbirlerini nehyetmezlerdi. Gerçekten bu yaptıkları ne çirkin şeydi.]

80 [Kitab ehlinden çoğunu görürsün ki, (Resûlüllah'a ve mü'minlere buğzlarından) müşriklerle dostluk ederler. Nefislerinin kendileri için Kıyâmet Gününe hazırladığı ne çirkin şey. Allah Teâlâ, onlara gazâbetti. Ve azâbda da ebediyen kalacaklar.]

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

81 [Eğer Kitab ehli, Allah Teâlâ'ya, Peygamberine ve O'na indirilene îmân etselerdi, müşrikleri dost edinmezlerdi. Lâkin, çoğu fâsıklardır.]

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ
آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ
قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

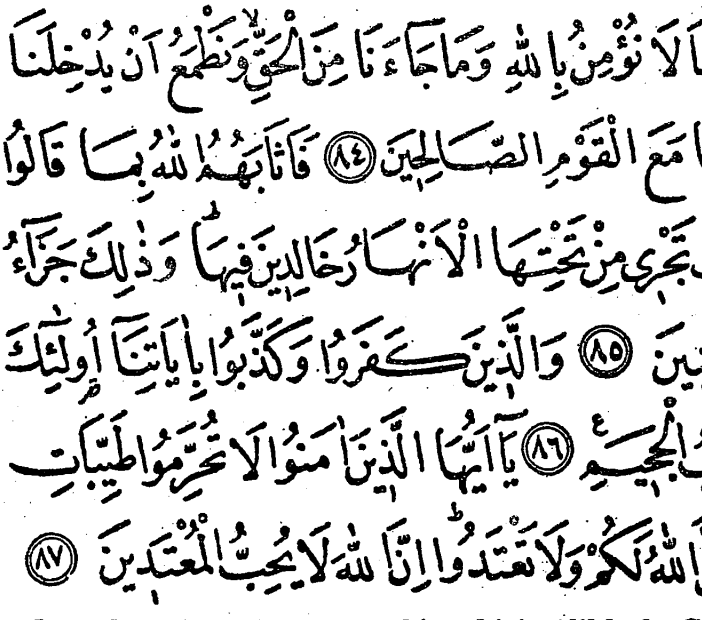
82 [(Yâ Muhammed!) Yemîn ederim ki Yahûdileri ve müşrikleri mü'minlere düşmanlıkta insanların en şiddetlisi, meveddetçe en yakınlarını da her hâlde «Biz, Nasârâyız» diyenleri bulacaksın. Bunların mü'minlere yakınlık ve meveddeti, içlerinde âlim keşişler ve (Âhiret korkusıyle dünyâyı terk eden) zâhid rahibler bulunması yüzündendir. Bunlar (îmân ve Hakk'ı beyânda) kibir etmezler.]

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا
عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾

83 [Ne zaman Resûlüllah'a nâzil olan Kur'ân'ı işitseler — Hakk'ı tanıdıklarından — gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün.]

Bu Âyet-i Kerîme Nasrânî olup da, Efendimiz ba's buyurulduktan sonra O'na îmân ve tasdîk edenler hakkında nâzil olmuştur. İbn-i Abbas (R.A.)'a göre, bunlar Necâşî ve ashâbı idi. Cafer bin Ebû Tâlib (R.A.) Habeşistan'a hicret ettiği vakit, onlara (Kâf Hâ Yâ Ayın Sâd) sûresini okumuş, sûre tamamlânıncaya kadar hepsi ağlamışlardı. Bilâhare Necâşî, ulemâsından İslâm'a meyleden yetmiş kişiyi Fahr-i Kâinat sallallahü aleyhi ve sellem Efendimize gönderdi. Resûl-ü Ekrem de onlara (Yâsîn) sûresini tilâvet buyurmuştu. Onların da gözleri yaşarmış ve müteâkıben Müslümanlığı kabûl etmişlerdi:

[Derler ki: «Yâ Rabbi! Muhammed Aleyhisselâm'a ve Kur'ân'a îmân ettik. Bizi, O'nun nübüvvetine ve Kur'ân'ın Hak Teâlâ'nın kelâmı olduğuna şahâdet edenlerle berâber yaz!»]

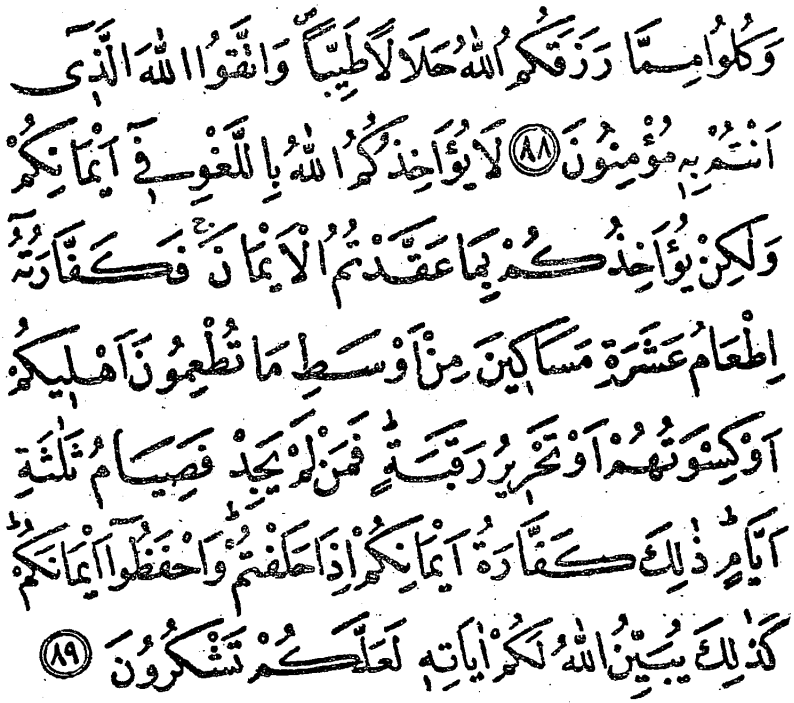

84 [«Rabbimiz celle ve şanüh'ün bizi sâlihlerle Cennet'e koymasına tama ederken, ne diye Allah Teâlâ'ya ve bize gelen Peygamber ve Kur'ân'a inanmayalım.]

85 [Hulûsla söyledikleri bu sözlere karşılık Allah Teâlâ da onları, ebediyen içinde kalmak üzere, altından ırmaklar akan Cennetlerle mükâfatlandırdı. İhsân edenlerin mükâfatı budur.]

86 [**Kâfir olup Âyetlerimizi tekzîb edenler ise, Cehennemliktirler.**]

87 [**Ey îmân edenler! Allah Teâlâ'nın size helâl kıldığı iyi ve güzel şeyleri nefsinize harâm etmeyin ve haddi aşmayın. Allah-ü azîmüşşân, haddi aşanları sevmez.**]

88 [**Allah Teâlâ'nın size rızık olarak verdiği ni'metlerden helâl, iyi ve temiz olanını yeyin. Kendisine îmân etmiş olduğunuz Allah-ü azîmüşşân'dan korkun!**]

Allah Teâlâ'nın ni'metlerini beğenmemek, onlardan kaçınmak gibi ne nankörlük edin, ne de dünyâ ni'metlerini gâye edinip, Allah'dan ve Âhiretten gaflet ederek, ihtiras ve şehvetinizin esîri olun.

Rivâyet edilir ki: Bir gün, Resûlüllah, ashâbına Kıyâmet'i anlatmış, ve son derece inzarda bulunmuş, onları azâbla korkutmuştu. Bunun üzerine, âkıbetlerinden endîşeye düşen ve içlerinde Sıddîk, Murtazâ, İbn-i Mes'ûd, Mıkdâd, Ebû Zerr ve Selmânı (R. Anhüm.)'ın da bulunduğu on sahâbe; Osman bin Maz'ûn (R.A.)'un evinde toplanmışlar; bundan sonra dâimâ oruçlu olmayı, döşek

üzerinde uyumamayı, et ve yağlı yemekler yememeyi, kadmlara yaklaşmamayı, koku sürünmemeyi, eski elbiseler giyerek seyahat etmeyi ve tamâmen erkekliklerini kesmeyi kararlaştırmışlardı. Fakat haber, derhâl Resûl-ü Ekrem'e aksetmiş, hepsini huzûrlarına da'vet eylemişler ve şöyle buyurmuşlardı:

«Ben. bununla emrolunmadım. Muhakkak ki nefsinizin üzerinizde bir hakkı vardır. Binâenaleyh oruc tutun, fakat iftâr da edin. Namaz kılın, fakat uyuyun da. Ben namaz kılarım, uyku da uyurum; oruc tutarım, iftâr da ederim. Et de yerim, yağ da yerim. Kadınlarla temâsda da bulunurum. Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir.»

Âyet-i Kerîme, bu hadîs-i te'yiden nâzil olmuştur.

89 **[Allah Teâlâ, sizi yemînlerinizde — bilmiyerek ettiğiniz — lâğvla muâhaza etmez. Fakat bağlandığınız yemînler yüzünden muâhaza eder.]**

[Yemîni bozmanın keffâreti: Âilenize yedirdiğinizin orta derecesinden on fakîri doyurmak, yâhûd âilenize giydirdiğinizin orta derecesinden on fakîri giydirmek veyâ bir esîr azâd etmektir. Bu üç nev'î keffâretten birini bulamayan, üç gün oruc tutar. İşte bozduğunuz yemînlerinizin keffâreti budur. Yemînlerinizi koruyun (bozmayın, yâhûd dilinizi yemîne alıştırmayın). Allah Teâlâ, Âyetlerini size böyle beyân ediyor. Tâ ki şükredesiniz.]

Yemîn keffâretinin tafsîlâtı Fıkıh Kitablarındadır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ وَٱلْأَنصَابُ وَٱلْأَزْلَٰمُ
رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا
يُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ
وَٱلْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾

90 **[Ey îmân edenler! Şarâb, kumar, tapınmak için dikilmiş olan taşlar, fal için kullanılan oklar, Şeytan'ın murdar işlerindendir. O hâlde, ondan kaçının ki felâh bulasınız.]**

91 [Şeytan; şarâb ve kumarla sırf aranıza düşmanlık ve kin salmak ve sizi Allah Teâlâ'yı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi? (Vazgeçin!)]

İçki hakkında bir çok hadîs-i şerîfler vardır, ki biri şudur: Peygamber (S.A.V.):

«Allah şarâba, onu içene, verene, satana, alana, yapana, yaptırana, götürene, götürülene ve parasını yiyene lâ'net etmiştir.» buyurdu.

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

92 [Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne itâat edin. (Emir ve nehiylerine muhalefetten) sakının. Şâyet (itâatten) yüz çevirirseniz bilin ki, Bizim Resûlümüze vâcib olan vahyi tebliğdir. (Yüz çevirişiniz O'na zarar vermez, belki kendinize zarar etmiş olursunuz.)]

93 [İmân edip de sâlih ameller işleyenler, (bundan böyle harâm olan şeylerden) sakındıkları, îmânlarında sebât ve sâlih ameller işlemeye devâm ettikleri, sonra yine harâm kılınandan sakınıp harâm olduğuna inandıkları, sonra da takvâda, ma'siyetlerden sakınmakta devâm ederek güzel işler arayıp onunla iştigâl eyledikleri (ihsânda bulundukları) takdîrde, evvelce, tattıklarından kendilerine bir vebâl yoktur. Allah Teâlâ ihsân edenleri sever.]

Rivâyet edilir ki: Şarâbın tahrîmine âid Âyet-i kerîme nâzil olduktan sonra ashâb:

«Yâ Resûlallah! Bundan evvel vefât eden ve içmiş olan kardeşlerimizin hâlleri ne olacak?» diye sormuşlar. Âyet-i celîle, bunun üzerine nâzil olmuştur.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَيَبْلُوَنَّكُمُ ٱللَّهُ بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلصَّيْدِ
تَنَالُهُۥٓ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَخَافُهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ
بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقْتُلُوا۟ ٱلصَّيْدَ
وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۗ وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِۦ
ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًۢا بَٰلِغَ ٱلْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّٰرَةٌ طَعَامُ مَسَٰكِينَ
أَوْ عَدْلُ ذَٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِۦ ۗ عَفَا ٱللَّهُ عَمَّا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ ٱللَّهُ مِنْهُ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

94 [**Ey îmân edenler! (Siz ihrâmda iken) gâib hakkında kendisinden korkanları temyîz etmek için, ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği bir avla, Allah Teâlâ muhakkak sizi imtihan edecektir. Bundan sonra kim aşırı hareket ederse ona elîm bir azâb vardır.**]

Bu Âyet-i kerîme, Hudeybiye senesi nâzil olmuş ve bu imtihân o sene vuku' bulmuştur. Resûlüllah ve ashâb ihrâmda iken, Ten'îm mevkiine geldikleri vakit, başta âhu olmak üzere birçok av hayvanına raslamışlar. Kuşlar yüklerinin arasına varıncaya kadar girmiş, elle tutulabilecek kadar yanlarına sokulmuş. Fakat ashâb, ihrâmda bulundukları ve binâenaleyh bunlara dokunmaktan memnû' oldukları için avlanmamışlar. Mücerred Allah Teâlâ'nın emrine itâat ve O'nun rızâsına tebâiyyet etmişler, önlerine gelen ve hırslarını tahrîk eden dünyâ ni'metine arka çevirmişlerdir.

Filhakîka böyle alelâde bir av için kendilerini tutamamış, Allah Teâlâ'nın hükmüne riâyet edememiş olsalardı, nefislerin daha ziyâde meyyâl ve daha ziyâde harîs olacakları şeylere karşı nasıl sabredebilirlerdi?

İşte ashâb; emânat-ı ilâhiyyeye ehliyet te'mîn edecek böyle bir imtihandan geçirilmişlerdi. Her mü'minin öyle bir fazîletle temâ-

yüz etmesi îcâb eder ki, harâm olan şeyler şöyle dursun, aslı helâl olan ni'metler, etrâflarına saçılmış, önlerine konulmuş olsa bile, Allah Teâlâ'nın izni ve cevâz-ı şer'î olmaksızın el uzatılmasın. Salâhiyetsiz hiçbir şeye dokunmaşın. Nefsine sâhib, temâyüllerine hâkim, evâmir-i ilâhiyyeye münkad olsun. Ancak bu sûretledir, ki her türlü emânete ehil ve ahlâkî faziletlerle bezenmiş ve yükselmiş olur.

95 [**Ey îmân edenler! İhrâmda iken avlanmayın. İçinizden kim bir av hayvanını bilerek öldürürse, cezâsı: İki âdil kimsenin hükmiyle öldürdüğü hayvanın benzeri ve Kâ'be'ye götürülen bir hayvanı kurban etmektir. Yâhûd keffâreti: O nisbette fukarâyı doyurmak veyâ onun dengi oruc tutmaktır. Tâ ki işlediğinin vebâlini tatsın. Allah Teâlâ, geçmişi afv buyurdu. Fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah Teâlâ ondan intikamını alır. Allah-ü azîmüşşân, hükmünde gaalibtir. Mâ'siyette ısrâr edene intikam sâhibidir.**]

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۖ وَحُرِّمَ
عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96 [**Denizde avlanmak ve o avı intifâınız için size de müsâfirlerinize de helâl kılındı.**]

Tâzesini veyâ kuru ve tuzlusunu yer, yâhûd ticâret eder faydalanırsınız.

Deniz tâbiri: Göl, nehir, ırmak, dere, büyük havuz ve menbâlara da şâmildir.

Rivâyet edildiğine göre; Âyet-i kerîme Benî Müdlic hakkında nâzil olmuştur. Bunlar sahile inerler, suyun çekilmesiyle kenarda kalan balıklardan faydalanırlardı.

İmâm Şâfiî: «**Deniz suyu temiz ve temizleyicidir. Ölüsü helâldir.**» hadîs-i şerîfinden istidlâl ederek gerek balık nev'inden olsun, gerek olmasın, denizde avlanan her hayvanın helâl olduğuna kâail olmuşsa da müteâref olan balıktır. Balık, boğazlanmadan yendiği için meyte denilmiştir. Yoksa kendi kendine denizde ölen hayvan balık da olsa yenmez.

[Kara avı ise, ihrâmda bulunduğunuz müddetçe, harâm kılındı. Huzûrunda haşr olunacağınız Allah Teâlâ'dan korkun.]

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا
فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾

97 [Allah Teâlâ, beyt-i harâm olan Kâ'be'yi, şehr-i harâmı, hacı kurbanını, gerdanlıklı kurbanlıkları nâsın dîn ve dünyâ işlerinin yerine gelmesine sebeb kıldı. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın göklerde ve yerde ne varsa hepsine ilmi muhît olduğunu, her şeyin sebeblerini ve menfaatlerini hakkiyle bilici olduğunu bilmeniz içindir.]

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾

98 [Bilin ki Allah Teâlâ'nın (harâmı irtikâb ve bunda isrâr edenlere) muhakkak ikaabı şedîd ve (harâm olan şeylerden sakınanlara) gufran ve merhameti belîğdir.]

99 [Peygamber üzerine vâcib olan ancak (emrolunduğunu; ahkâm-ı ilâhiyyeyi) teblîğdir. Allah-ü azîmüşşân; açıkladıklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.]

قُلْ لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ
كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ
لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۖ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ
لَكُمْ ۚ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

100 [De ki: «Murdarın çokluğu hoşunuza gitse de, murdarla temiz hiçbir vakit bir olmaz. O hâlde ey kâmil akıl sâhibleri, Allah Teâlâ'dan korkun. (Temiz olmayan şeylerden kaçının.) Olur ki felâha erersiniz.]

101 [Ey îmân edenler! (Resûlüllah'a) size açıklanınca fenânıza gidecek birtakım şeyleri sormayın. Onları şayet Kur'ân indirildiği esnâda sorarsanız, hükmü size açıklanır (ve sizi üzer). Allah Teâlâ, o suâlinizi afvetti. Allah-ü azîmüşşân Gafûr ve Halîm'dir.]

Hazret-i Ali'den rivâyet edildiğine göre: Hac hakkında وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ Âyet-i nâzil olduğu zaman Resûlüllah bir hutbe i'râd etmiş, Allah Teâlâ'ya hamd-ü senâ ettikten sonra; «Allah, üzerinize haccı farz kıldı.» buyurmuştur.

Benî Esed'den Ukâşe ibn-i Mihsan ve bir rivâyette Sürâka bin Mâlik: «Her sene mi, yâ Resûlallah!» dedi. Resûlüllah cevâb vermedi. O da suâlini üç def'a tekrâr etti.

Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem (S.A.V.): «Hayır, fakat evet demiyeceğime nasıl emîn oldun? Vallâhi evet desem, vâcib olacaktı ve o zaman dayanamıyacaktınız. Terk ettiğiniz takdîrde de kâfir olacaktınız. Binâenaleyh Benim, sizi terk ettiğim müddetçe siz de Beni terk ediniz. Sizden evvelki ümmetlerin helâki çok suâl sormaları ve ihtilâflarından oldu. Bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar tutun. Bir şeyden nehyettiğim zaman da sakının.» buyurdu.

Hazret-i Enes ve Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre de: Ashâb'dan ba'zıları birçok şeyler sormuşlardı. Hattâ içlerinden bu husûsta pek fazla ısrâr edenleri olmuştu. Bir gün Resûlüllah, öf-

keli bir hâlde hutbeye kalktı. Allah Teâlâ'ya hamd-ü senâdan sonra:

«Sorunuz, vallâhi şu makamda bulunduğum müddetçe her ne sorarsanız cevâb vereceğim.» buyurdu.

Ashâb-ı kirâm başlarına bir tehlike gelmek üzere bulunduğundan korktular. Enes (R.A.) diyor ki: «Sağıma soluma baktım, herkes başına elbisesini çekmiş ağlıyordu. Benî Sehm'den Abdullah ibn-i Huzâfe, ki bir münâzaa ettiği vakit babasının gayrisine nisbet edilirdi. Kalktı: «Yâ Nebiyyallah! Benim babam kim?» dedi.

Aleyhisselâtü vesselâm da: «Huzâfe ibn-i Kaysizührî» buyurdu.

Diğer biri de kalktı: «Benim babam nerede?» diye sordu. Resûl-ü Ekrem: «Ateşte!» buyurdu.

Sonra da Hazret-i Ömer (R.A.) kalktı:

«Biz Rab olarak Allah'a, dîn olarak İslâm'a, Resûl ve Nebî olarak Muhammed Aleyhisselâm'a râzı olduk. Biz fitnelerden Allah'a sığınırız. Henüz câhiliyyetten ve şirkten yeni kurtulduk. Binâenaleyh bizi afvet yâ Resûlallah!» dedi.

Resûlüllah da sükûnet buldu.

Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebinin bu vak'alar olduğu rivâyet edilmektedir.

قَدْ سَأَلَهَا

قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللَّهُ
مِن بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

102 **[Sizden evvel de bir kavim onları sordu, sonra bu yüzden kâfir oldular.]**

103 **[Allah Teâlâ ne Bahıyre, ne Sâibe, ne Vasîyle ve ne Hâm'dan hiçbirini meşrû kılmamıştır. Fakat o kâfirler,** (bu ettikleri tahrîmi, Allah Teâlâ'ya nisbet ederek) **yalan söylüyor, iftirâ ediyorlar. Onların pek çoğunun akılları ermez.]**

Câhiliyyet devrinde bir deve beş batın doğurur, beşincisi erkek olursa kulağını bahreder -yararlar- ve sonra salıverirlerdi. Artık o deveye ne binerler, ne südünü sağarlar ve ne yük yüklerlerdi. Bu kabîl develere (Bahîyre) derlerdi.

Bir adam hasta olur veyâ bir yakını kaybolursa, «İyi olursam yâhûd kaybım bulunursa putlara devem nezir olsun.» derler, onu da Bahîyre gibi bırakırlar ve ondan faydalanmayı kendilerine harâm ederlerdi. Bu adak edilen develere (Sâibe) derlerdi.

Bir koyun yedinci batında dişi doğurursa kendilerinin, erkek doğurursa putların olurdu. Onu kesip yerlerdi. Eğer biri erkek, diğeri dişi ikiz doğurursa; «Dişi, erkeğe kavuştu» derler, bu dişiden dolayı erkeğini de kesmezlerdi. Buna da (Vasîyle) adını verirlerdi.

Bir erkek devenin dölünden on batın doğarsa onun sırtını harâm telâkkî eder, onu hiçbir su ve mera'dan menetmezler ve yük yüklemezlerdi. Bu develere de (Hâm) derlerdi.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا
مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا
يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

104 [**Ne zaman onlara: «Allah Teâlâ'nın Kitabına ve Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellemin sünnetine gelin» denilse; «Bize, babalarımızdan bulduğumuz dîn kifâyet eder» derler. Ya babaları bir şey bilmiyen, doğru yola gitmeyen kimselerse...** (Yine kifâyet eder mi?)]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ ۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا
اهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105 [**Ey îmân edenler! Nefislerinizi muhâfaza ve ıslâh edin. (Gücünüz yettiği kadar münkeri nehyeder, kötülüklerden sakınır), doğru yolu tutarsanız, dalâlette olanlar size zarar veremez. Hepinizin dönüşü âkıbet Allah Teâlâ'yadır. O vakit O, size bütün yaptıklarını bildirecektir.**]

Bir hadîs-i şerîfde:

«Kim bir münkeri görüp de onu eliyle değiştirmeye gücü yeterse değiştirsin. Ona gücü yetmezse diliyle, ona da gücü yetmezse kalbiyle tağyîr etsin.» buyurulmuştur.

Hazret-i Sıddîk (R.A.) da bir gün minberde:

«Ey nâs! Siz bu Âyeti okur, yerinin gayriye kor, ne olduğunu bilmezsiniz. Ben Resûlüllah'tan işittim. Diyordu ki: Nâs bir münkeri görür de değiştirmezlerse Allah Teâlâ umûmiyetle hepsine ikaab eder, binâenaleyh mârufu emir ve münkerden nehyediniz. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Âyetini yanlış anlıyarak mağrur olup da her biriniz, neme lâzım ben nefsime bakarım, demesin. Vallâhi ya mârûfu emir ve münkerden nehyedersiniz, yâhûd Allah sizin üzerinize şer olanlarınızı kullanır da onlar size en kötü azâbları peylerler. Sonra iyileriniz duâ eder de müstecab olmaz ilh..» demiştir.

Diğer bir hadîs-i şerîfde de:

«Hiçbir kavim yoktur ki içlerinde münker işlensin veyâ fenâlık yol alsın ve onlar, onu tağyîr ve inkâr etmesinler de onların hepsine ukubetini tâmîm etmek Allah'a hak olmasın, olmaz. Her hâlde umûmu ukubete müstehak olur. Sonra da duâları müstecab olmaz.» buyurulmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ
إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ
مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ
مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ
إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ
اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَمِنَ الْآثِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106 **[Ey îmân edenler! Sizden birinize ölüm gelip çatar da vasiyyet etmek isterse, aranızda ya içinizden adl sâhibi iki kimseyi veyâ bulunmazsa milletinizin gayri iki kişiyi şâhid tutun!]**

Fakat bu iki gayr-i müslimin şehâdeti, ancak yolculuk esnâsında ve Müslüman iki şâhidin bulunamaması hâlindedir.

Rivâyete göre; **«veyâ bulunmazsa, milletinizden gayri iki ki-**

şiyi şâhid tutun!» âyet-i kerîmesi, «Sizden olan iki âdil kişiyi şâhid tutun!» âyet-i ile neshedilmiştir. Gerçi İslâmiyetin başında Müslümanlar az olduğu için gayr-i müslimlerin şâhidliği kabûl edilirdi. Fakat bu hüküm kalkmıştır. Ba'zıları hükmün kalkmadığını, Müslüman bulunmadığı vakit kâfirin şâhid tutulabileceğini söylemişlerdir. Kâdî Şüreyh: «Bir yerde vasiyyete şâhid tutulacak kimse bulunmazsa, iki kâfiri şâhid yapmak câizdir. O kimsenin mü'min veya kâfir olması fark etmez.» demiştir. İmdi kâfirin mü'min üzerine şâhidliği yalnız yolculukda vasiyyet yapılırken câizdir. Başka yerde câiz değildir.

Hasan-ı Basrî ile Zührî'ye göre âyetteki; «Sizden âdil iki kişi»den murâd; vasiyyet edenin kabîlesinden iki kişidir. «Milletinizden gayri iki kişi»den murâd da; «Sizin kabîlenizden olmayan» demektir. Yoksa, hiç bir hükümde kâfirin, Müslüman aleyhine şâhidliği kabûl edilmez.

Bu Âyet-i celîlenin, Kur'ân'ın i'râbı, ma'nâsı ve hükmü i'tibâriyle en müşkül Âyetlerinden olduğu söylenmiştir.

[Eğer yeryüzünde seferde iken başınıza ölüm sebeblerinden bir şey erer de, o milletinizden gayri iki kişi şahâdet ederlerse, onları namazdan (İkindi namazı, yâhûd onların namazından) sonra alıkoyun. Haklarında şübheye düşerseniz, Allah Teâlâ'ya şöyle yemîn etsinler: «Hakkında şahâdet ettiğimiz akrabâmız da olsa, yeminimizi dünyânın hiçbir şeyine (hiçbir menfaatine) değişmeyiz. Allah yolunda ettiğimiz şahâdeti gizlemeyiz. Yoksa muhakkak günâhkârlardan oluruz.» desinler.]

فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا ٱسْتَحَقَّآ إِثْمًا
فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْأَوْلَيَٰنِ
فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ لَشَهَٰدَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَٰدَتِهِمَا وَمَا ٱعْتَدَيْنَآ
إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِٱلشَّهَٰدَةِ عَلَىٰ
وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓا۟ أَن تُرَدَّ أَيْمَٰنٌۢ بَعْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

107 [**Eğer** (İslâm'dan gayri olan) **o iki şâhidin** (hıyânet, hırsızlık, yalan yere yemîn gibi) **muhakkak bir vebâle müstehak olduklarına ittılâ hâsıl edilirse, o vakit, o iki şâhidin yerine, haksızlığa uğrayan vereseden iki kişi — ki bunlar ona daha lâyık ve ölüye de daha yakındırlar — kaaim olur. Allah Teâlâ'ya şöyle yemîn ederler: «Billâhi, bizim şehâdetimiz, onların şehâdetinden daha doğrudur. Biz hakkı tecâvüz etmedik. Etmiş olsak muhakkak zâlimlerden oluruz.**]

108 [**Bu redd-i yemîn hükmü, şâhidlerin şehâdeti** (tahrîf ve hıyânet etmeksizin) **tahmîl olundukları vecih üzere ifâ etmelerine, yâhûd yemînlerinden sonra, yemînlerinin mîrâsçılara** (tevcîh ve) **reddedilmesinden** (ve binâenaleyh rüsvây olmaktan) **korkmalarına daha yakındır. Allah Teâlâ'dan korkun.** (Hıyânet ve yalan yere yemînden sakının) **Emr-i ilâhiyyi dinleyin.** (Muhâlefet ederseniz, fâsıklardan olursunuz) **Allah-ü azîmüşşân, fâsık olanlara hidâyet etmez.**]

Yukarıdaki üç âyetin inmesine sebeb şu olduğu rivâyet edilir: «Temîm-i Dârî ile Adiy b. Hâtim Müslüman olmazdan önce Hıristiyanmışlar. Ticâret için Şam'a gitmişler. Amr b. Âs'ın azâdlısı Bedîl (veyâ Büdeyl) de onlarla berâbermiş. Bedîl, Müslümanmış. Şam'a vardıklarında Bedîl, hastalanmış. Ve bütün malını bir kâğıda yazıp gizlice eşyâsının arasına saklamış. Sonra hastalığı artınca bütün mallarını Temîm ile Adiy'ye teslîm ederek Medîne'deki âilesine göndermelerini ısmarlamış; ve ölmüş. Temîm'le arkadaşı eşyâsının arasında bir gümüş kap içinde 300 miskal gümüş bulup almışlar. Diğer mallarını Medîne'ye götürüp Bedîl'in âilesine vermişler. Âilesi, eşyânın içinde yazılı kâğıdı bulup okumuşlar. Baknışlar ki, gümüş kapla 300 miskal gümüş yoktur. Temîm'le Adiy'ye: «**Bedîl size verdiği bu eşyâdan bir şey sattı mı?**» diye sormuşlar. «**Hayır!**» cevâbını alınca:

— «**Bize getirdiğiniz eşyânın içinde bir kâğıd çıktı. Size teslîm edilen şeylerin hepsi yazılı. Yalnız gümüş bir kap içinde 300 miskal gümüşden bahsediliyor; onu bulamadık.**» demişler. Temîm'le Adiy:

— «**Onun, bize verdiği, şu size teslîm ettiklerimizdir. Başka bir şey bilmiyoruz.**» diye inkâr etmişler. Bunun üzerine mîrâsçılar, onları Peygamber (S.A.V.)'e götürmüşler. O'nun huzûrunda da inkârda ısrâr ve yemîn edince, Resûlüllah (S.A.V.), kendilerini serbest bırakmış. Bilâl'are gümüş kap ellerinde bulunmuş. Mîrâsçılar da'vâ edince:

— Biz bunu Bedîl'den satın aldık. Lâkin satın aldığımızı isbât edecek beyyînemiz olmadığından söylemedik, demişler.

Mîrâsçılar, onları yine Peygamber (S.A.V.)'e götürmüşler.

«Eğer o iki şâhidin hıyânet, hırsızlık, yalan yere yemîn gibi bir cürüm işledikleri görülürse ilâh...» âyet-i kerîmesi inince, mîrâsçıların kabîlesinden olan Amr b. Âş ile Muttalib b. Ebî Vedâa gelip, o kabın Bedîl'e âid olduğuna şâhidlik ve yemîn etmişler. Ve kap, mîrâsçılara verilmiş.

Temîm-i Dârî, Müslüman oldukdan sonra:

— Allah ve Resûlünün söyledikleri doğrudur. O kabı, ben almıştım. Allah Teâlâ'dan mağfiret dilerim, diyerek i'tirâfta bulunmuştur.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا لَا عِلْمَ
لَنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

109 [O gün Hak celle ve alâ, bütün Peygamberi toplayacak, (ümmetlerinizi tevhîd ve tâatime da'vet ettiğiniz zaman) «Size ne cevâb verildi?» buyuracak. «(Senin bilgin yanında) bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şübhe yok ki, gaybları hakkiyle bilen ancak Sensin!» diyecekler.]

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ ۘ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ
الْقُدُسِ ۖ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ
مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا
بِإِذْنِي ۖ وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ

الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾

110 [Allah Teâlâ, o zaman: «Ey Meryem oğlu Îsâ!» buyuracak. «Sana ve anana olan ni'metimi hatırla.» Hani, seni Rûh'ül-Kudüs'le te'yîd etmiştim. Beşikteyken de, yetişkinken de insanlarla konuşuyordun.]

İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet edildiğine göre, Îsâ Aleyhisselâm, otuz yaşında Peygamber olmuş ve otuz ay Peygamberlik ettikten sonra re'f olunmuştur.

[Hani sana Kitabı, hikmeti, Tevrât ve İncîl'i öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapmıştın. Ona üflüyordun da iznimle kuş oluveriyordu.]

[Anadan doğma körü, abraşı da iznimle iyi ediyordun. Yine iznimle ölüleri (kabirden diri olarak) çıkarıyordun. Ve hani seni (öldürmeye kasdetmişlerdi de) İsrâîloğullarının elinden kurtarmıştım. (Öldürememişlerdi.)]

[Kendilerine açık delîl ve mu'cizeler getirdiğin zaman da içlerinden kâfir olanlar: «Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir.» demişlerdi.]

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا
آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا
مَائِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ ۖ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

111 [Ve, hani Havâriyyûn'a: «Bana ve Resûlüme îmân edin» diye ilhâm etmiştim. «(Allah Teâlâ ve Resûlüne) îmân ettik. (Yâ Îsâ!) Sen de şâhid ol ki biz Müslümanlarız» demişlerdi.]

112 [Hani Havâriyyûn: «Ey Meryem oğlu Îsâ! (duâ etsen) Rabbin celle şânüh, bize (bugün) gökten bir mâide (bir sofra yemek) indirebilir mi?» demişlerdi. Îsâ Aleyhisselâm: «Eğer Allah Teâlâ'nın kudretine ve benim nübüvvetime gerçekten îmân eden-

lerdenseniz, Allah Teâlâ'dan korkun» (îmân ve ihlâs iddiânızda sizi şübheye düşürecek böyle bir istekte bulunmayın) **demişti.**]

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

113 [**Havâriyyûn: Biz, dediler,** (gerçi Allah Teâlâ'nın kudretine şübhemiz yok, fakat,) **istiyoruz ki** (teberrüken) **ondan yiyelim,** (kudretinin kemâlini görerek) **kalblerimiz yatışsın ve senin bize gerçek söylediğini** (nübüvvet iddiânda doğruluğunu Hak Teâlâ'dan sıdkile her ne istersen vereceğini) **bilelim. Ve O'na** (Allah Teâlâ'nın vahdâniyyetine, kudretine, nübüvvet ve risâletine) **şehâdet edenlerden olalım.**]

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا
عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾
قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا
لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ
سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ
عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي
وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ

114 [**Îsâ Aleyhisselâm, şöyle yalvardı: «Ey Allah'ım, ey Rabbimiz! Bize** (bugün) **gökten bir mâide inzâl et, ki hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram, ve** (senin kudretine ve benim nübüvvetimin gerçekliğine) **senden bir nişâne olsun. Bizi rızıklandır. Sen, rızık verenlerin en hayırlısı** (rızkın hâliki) **sın.**]

115 [**Allah Teâlâ buyurdu: «Ben o mâideyi size elbette inzâl ederim. Fakat kim bu mâidenin indirilişinden sonra kâfir olursa, ona öyle azâb ederim ki âlemlerden kimseye o azâbı etmem!**]

Bu mâidenin inip inmediği hakkında müfessirler arasında üç rivâyet mevcûddur:

1) **Cumhûr'un rivâyetine göre:** İki bulut arasında kırmızı bir sofra inmiştir. Göğe bakarlarken gelip önlerine kondu.

Îsâ Aleyhisselâm ağladı: «**İlâhî! Beni şükreyleyenlerden et. Bunu bir rahmet kıl. Ukubet kılma.**» diye duâ etti. Kalkıp abdest aldı. Namaz kıldı. Yine ağladı. Sonra sofranın örtüsünü açtı ve «**Bismillâh hayrür-râzıkıyn**» dedi.

Ne görsünler: Mâidede kızarmış, pulsuz, kılçıksız, yağları damlıyan bir balık. Baş tarafından tuz, kuyruk tarafında sirke ve etrafında pırasadan gayri her çeşit sebze ve birincisinde zeytin, ikincisinde bal, üçüncüsünde tereyağı, dördüncüsünde peynir ve beşincisinde pastırma bulunan beş yufka vardı.

Havariyyun'dan Şem'un sordu: «**Yâ Rûhullah! Bu sofradakiler dünyâ yemeklerinden mi, Âhiret yemeklerinden mi?**» dedi.

Îsâ Aleyhisselâm: «**Hayır,**» diye cevâb verdi, «**ikisinden de değil, belki Allah Teâlâ'nın kudretiyle ihtirâ ettiği şeyler. Yeyiniz ve şükrediniz, ki ni'metini size ziyâdeleştirsin.**»

Sonra: «**Yâ Rûhullah! Bu mu'cizeden bize bir mu'cize daha göstersen.**» dediler.

Îsâ Aleyhisselâm: «**Ey balık! Allah Teâlâ'nın izniyle diril!**» dedi.

Balık hemen dirildi. Sonra: «**Dön eski hâline!**» dedi. Yine kızarmış bir balık oldu.

Müteakiben mâide uçup gitti. Buna rağmen, içlerinde sonradan yine isyân edenler oldu. Maymun ve hınzıra mesholundular.

Mâide, bir Pazar günü indirilmiştir. Ve Pazar gününün Hıristiyanlarca bayram ittihâz edilmesi bu sebebdendir, denilir.

2) **Diğer bir rivâyete göre de:** Mâide, kırk gün, günaşırı indirilmişti. Fakîr, zengin herkes yemeklerinden yemişti. Yiyen fakîrler zengin olmuştu ve hasta olanlar iyileşmişti ve ölünceye kadar bir daha hastalık yüzü görmemişlerdi.

Bilâhare Allah Teâlâ:

«Mâidemi, zenginlere ve sağlamlara değil, fakirlere ve hastalara tahsis et» diye vahyetti. İçlerinde isyân eden seksen üç kişi maymun ve hınzıra mesholundu.

3) **Bir rivâyete göre de:** Allah Teâlâ, va'dini şarta ta'lîk edince, istiğfâr etmişler, böyle bir tehlikeyi göze alamayız ve binâenaleyh istemeyiz.» demişlerdi. Mâide de indirilmedi.

Ba'zı Sofiyun ise: «Mâide, rûhun gıdâsı olan ma'rifettir.» demişlerdir.

116 **[Allah Teâlâ: «Ey Meryem oğlu Îsâ! Nâsa, Allah Teâlâ'dan gayri beni ve anamı iki ilâh ittihâz edin, diye sen mi söyledin?»]** buyurduğu zaman:

[Îsâ Aleyhisselâm: «(hâşâ) Seni tenzîh ederim yâ Rab! Hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz. Eğer ben, onu söylemiş olsaydım Sen elbette bilirdin. Sen (ilân ettiklerim şöyle dursun) nefsimde gizlediklerimi de bilirsin ama, ben, bilginden gizlediğini, bana bildirmediğini bilmem. (Binâenaleyh söylemediğimi bildiğin hâlde, bana bu soruyu sormaktaki hikmet-i sübhâniyyeni de bilmem!) Şübhe yok ki bütün gaibleri hakkiyle bilici ancak Sensin.]

أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾
إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَّضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

117 **[Ben, onlara ancak bana emrettiğin (tevhîdi) söyledim. Rabbim ve Rabbiniz Allah celle şânühü'ye kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde şâhiddim. Fakat vak-**

tâ ki beni aralarından aldın. Üzerlerinde mürâkıb ancak Sen kaldın. Ve zâten, Sen her şeye şâhidsin.]

118 **[Eğer onlara azâb edersen, şübhe yok ki onlar Senin kulların (mülk senin, hak senin, adl senindir). Şâyet mağfiret edersen... Yine şübhesiz Azîz ve Hakîm Sensin, dedi.]**

Ne azâbında bir haksızlık, ne mağfiretinde bir isâbetsizlik düşünülebilir. Ne istersen yaparsın ve ne yaparsan aynı hikmettir. Ne hükmüne müdâhale ve ne hikmetine i'tirâz edilemez. Her korkunun mercii Sen, her ümidin mercii yine Sensin. Ulûhiyet ve hâkimiyet ancak Senindir.

Resûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem Efendimiz, bütün bir gece bu Âyet-i celileyi okuyarak ümmetinin afvını niyâz etmişlerdir.

119 **[Allah Teâlâ buyurur: «Bugün, sâdıklara sadâkatlerinin fayda vereceği gündür. Onlar için ağaçların altından ırmaklar akan Cennetler vardır. Ebediyen orada kalacaklar. Allah Teâlâ (tâatleriyle) onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah Teâlâ'dan hoşnûd olmuşlardır. İşte en büyük feyz ve saâdet budur.]**

120 **[Göklerin, yerin ve içlerinde ne varsa hepsinin mülkü Allah Teâlâ'nındır. O her şeye hakkiyle kaadirdir.]**

BİRİNCİ CİLDİN SONU

BU CİLTDEKİ SÛRELER

Sûre No:	Sûrenin Adı:	Âyet sayısı	Sahîfe
1	FÂTİHA	7	9 — 23
2	BAKARA	286	24 — 204
3	ÂL-İ İMRÂN	200	205 — 293
4	NİSÂ'	176	294 — 372
5	MÂİDE	120	373 — 438

FİHRİST

(Bu ciltde geçen mevzû' ve mefhûmlar)

— A —

Abdest: Mâide: 6.

Adak: Bakara: 270; Âl-i İmrân: 35.

Adâlet: Bakara: 282; Âl-i İmrân: 8, 18, 21; Nisâ': 3, 58, 127, 129, 135; Mâide: 8, 42, 95, 106.

Âdem Aleyhisselâm: Bakara: 31, 33, 34, 35, 37; Âl-i İmrân: 33, 59.

Âfiyet: Âl-i İmrân: 49; Mâide: 110.

Afv: Bakara: 52, 109, 178, 187, 219, 237; Âl-i İmrân: 134, 152, 155, 159; Nisâ': 43, 95, 99, 101, 149, 153; Mâide: 13, 15.

Ağaç: Bakara: 33.

Ağır davranmak: Nisâ': 72.

Ağır yük: Bakara: 225, 286; Âl-i İmrân: 81.

Ağız: Âl-i İmrân: 118, 167; Mâide: 41.

Ahd: Bakara: 27, 40, 63, 80, 83, 84, 93, 100, 124, 125, 127; Âl-i İmrân: 76, 77, 81, 183, 187; Nisâ': 21, 90, 154, 155; Mâide: 7, 12, 13, 14, 70.

Âhiret: Bakara: 4, 86, 94, 102, 114, 130, 200, 201, 217, 220; Âl-i İmrân: 22, 45, 56, 77, 85, 145, 148, 152, 176; Nisâ': 74, 77, 134; Mâide: 5, 33, 41.

Âhiret Günü: Bakara: 8, 62, 126, 177, 228, 232, 264; Âl-i İmrân: 114; Nisâ': 38, 39, 59, 136, 162; Mâide: 69.

Ahlâk: Bakara: 129, 151, 172, 232; Âl-i İmrân: 77, 164; Nisâ': 49.

Âile: Âl-i İmrân: 121; Nisâ': 25, 35, 92; Mâide: 86.

Akd: Bakara: 235, 237; Nisâ': 33; Mâide: 1, 89.

Akıl: Bakara: 44, 73, 75, 76, 164, 170, 171, 179, 197, 242, 269; Âl-i İmrân: 65, 100, 118; Mâide: 58, 103.

Akrabâ: Bakara: 27, 83, 177, 180, 215; Nisâ': 7, 8, 11, 33, 36, 135; Mâide: 106.

Alayetmek: Bakara: 14, 15, 212; Nisâ': 140.

Aldanmak, aldatmak: Bakara: 9; Âl-i İmrân: 24, 185, 196; Nisâ': 120, 142.

Âlem: Fâtiha: 2; Bakara: 47, 122, 131, 251; Âl-i İmrân: 33, 42, 96, 97, 108; Mâide: 20, 28, 115.

Alım - Satım: Bakara: 16, 41, 79, 86, 90, 102, 175, 198, 207, 254, 275, 282; Âl-i İmrân: 77, 177, 178, 187, 199; Nisâ': 29, 44, 74; Mâide: 44, 106.

Âlim: Bakara: 140; Âl-i İmrân: 36, 167; Nisâ': 25, 45; Mâide: 61, 109, 119.

Allah (C.C.) Bir'dir: Fâtiha: 4; Bakara: 22, 163; Âl-i İmrân: 2, 6, 18, 62; Nisâ': 87, 171; Mâide: 173.

Allah (C.C.)'a gizli şey yokdur: Âl-i İmrân: 5.

Allah (C.C.)'ın irâdesi hâkimdir: Âl-i İmrân: 5.

Allah (C.C.)'ın kelâmı: Bakara: 37, 124; Âl-i İmrân: 39, 45; Nisâ': 171.
Allah (C.C.)'ın velî kulları: Nisâ': 146.
Allâm-ül guyûb: Mâide: 109, 116.
A'mâ: Bakara: 18, 171; Mâide: 71.
Amâlika: Bakara: 249.
Ana: Bakara: 233; Âl-i İmrân: 7; Nisâ': 11, 23; Mâide: 15, 75, 110, 116.
Ana-baba (Ebeveyn): Bakara: 83, 180, 215; Nisâ': 7, 11, 33, 36, 135.
And (Yemîn): Bakara: 224, 225; Âl-i İmrân: 77; Nisâ': 3, 24, 25, 33, 36; Mâide: 53, 62, 89, 106, 107, 108.
Arafât: Bakara: 198, 199.
Arş: Âl-i İmrân: 7.
Ashâb-ı Sebt: Nisâ': 47.
Ashâb-ı Sefîne: Bakara: 121.
Ateş: Bakara: 17, 266; Âl-i İmrân: 183; Nisâ': 10; Mâide: 64.
Av ve avlanmak: Mâide: 1, 2, 94, 95, 96.
Avret yeri: Mâide: 31.
Ayak: Bakara: 25, 239; Âl-i İmrân: 147; Mâide: 6, 33, 66.
Âyet-ül-Kürsî: Bakara: 225.
Aylar: Bakara: 185, 194, 197, 217, 226, 234; Nisâ': 92; Mâide: 2, 97.
Azgınlık: Bakara: 15, 60, 90, 173, 213, 256; Âl-i İmrân: 19, 83, 99; Nisâ': 34, 117; Mâide: 50, 64, 68.
Azık: Bakara: 197; Nisâ': 85.
Azm: Bakara: 227, 235; Âl-i İmrân: 159, 186.

— B —

Baba: Bakara: 133, 170, 200; Nisâ': 11, 22; Mâide: 104.
Bâbil: Bakara: 102.
Bağ-Bahçe: Bakara: 256, 266.
Bağış (Hîbe): Âl-i İmrân: 8, 38.
Bahîyre: Mâide: 103.
Balçık (Çamur): Âl-i İmrân: 49; Mâide: 110.
Barış: Bakara: 208; Nisâ': 90, 91, 128.
Barıştırmak: Bakara: 182, 224, 228; Nisâ': 35, 114, 228.
Ba's (Diriltmek, ölümden sonra dirilmek): Bakara: 56, 129, 213, 246, 247, 259; Âl-i İmrân: 164; Nisâ': 35; Mâide: 12, 31,
Bâtıl: Bakara: 43, 188, 217, 264; Âl-i İmrân: 22, 71, 191; Nisâ': 29, 161; Mâide: 5, 53.
Bayram: Mâide: 114.
Bedir: Âl-i İmrân: 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127.
Beşer: Âl-i İmrân: 47, 79; Mâide: 8.
Beşik: Bakara: 206; Âl-i İmrân: 12, 46, 197; Mâide: 110.
Bıldırcın: Bakara: 57.
Boğazlamak (Zebh-Nahr): Bakara: 49, 67, 71; Mâide: 3.
Boğmak: Mâide: 3.
Borç: Bakara: 282; Nisâ': 11, 12.
Boşamak: Bakara: 227, 228, 229, 230, 231, 232, 236, 237, 241; Nisâ': 20, 21, 35, 130.
Buğz: Âl-i İmrân: 118; Nisâ': 22; Mâide: 14, 64, 91.
Bulut: Bakara: 57, 164, 210.
Buzağı: Bakara: 51, 54, 92, 93; Nisâ': 153.
Bürhân: Bakara: 111; Nisâ': 174.
Büyü (Sihir): Bakara: 102; Mâide: 110.
Büyüklük taslamak: Bakara: 34, 38; Nisâ': 36, 172, 173; Mâide: 82.

— C —

Cahîym: Bakara: 119; Mâide: 10, 86.
Câlût: Bakara: 249, 250, 251.
Câriye-Köle: Bakara: 177, 178, 201, 221; Nisâ': 3, 24, 25, 33; Mâide: 89.
Cebrâil Aleyhisselâm: Bakara: 87, 253; Nisâ': 171; Mâide: 110.
Cehâlet: Bakara: 67, 273; Âl-i İmrân: 154; Nisâ': 17; Mâide: 50.
Cehennem: Bakara: 206; Âl-i İmrân: 12, 162, 197; Nisâ': 55, 97, 115, 121, 140, 169.
Cennet: Bakara: 5, 35, 82, 111, 214, 221, 265, 266; Âl-i İmrân: 133, 142, 185; Nisâ': 124; Mâide: 72.
Cihâd: Bakara: 190, 191, 192, 193, 194, 216, 217, 218, 244; Âl-i İmrân: 142, 146, 147, 148, 157, 195, 200; Nisâ': 71, 74, 75, 76, 77, 84, 89, 91, 95, 101, 102, 103, 104, 142; Mâide: 35, 53, 54.
Cimrilik: Âl-i İmrân: 180; Nisâ': 37, 128.
Cinâyetler: Bakara: 61, 84, 85, 87, 91, 191, 217; Âl-i İmrân: 21, 112, 181, 183; Nisâ': 29, 76, 92, 93, 155; Mâide: 30, 32, 70, 95.
Cinsî münâsebet: Bakara: 187, 197, 222, 223; Nisâ': 43; Mâide: 6.

— Ç —

Çalışmak: Bakara: 114.
Çiftçilik: Bakara: 71, 205, 223; Âl-i İmrân: 14, 117.
Çoban: Bakara: 104; Nisâ': 46.
Çukur: Âl-i İmrân: 103.

— D —

Dağlamak: Âl-i İmrân: 125.
Dâvûd Aleyhisselâm: Bakara: 257; Nisâ': 163; Mâide: 78.
Deniz: Bakara: 50, 164; Mâide: 96.
Deri: Nisâ': 56.
Dikili taşlar: Mâide: 3, 90.
Dil (Lisân): Âl-i İmrân: 78; Nisâ': 46; Mâide: 78.
Dilenci: Bakara: 177.
Dilsiz: Bakara: 18, 171.
Diyet: Nisâ': 92.
Doğruluk: Fâtiha: 6; Bakara: 142, 213; Âl-i İmrân: 51, 101; Nisâ': 67, 175; Mâide: 16.
Domuz: Bakara: 173; Mâide: 3, 60.
Dost: Bakara: 254; Âl-i İmrân: 118, Nisâ': 25, 125; Mâide: 5.

— E —

Ekin: Bakara: 71, 205, 223; Âl-i İmrân: 14, 117.
Elif, Lâm, Mîm: Bakara: 1; Âl-i İmrân: 1.
Emânet: Bakara: 283; Nisâ': 58.
Eser: Mâide: 46.
Esirler: Bakara: 85; Nisâ': 24.
Eşitlik: Bakara: 245, 247, 253; Nisâ': 95; Mâide: 100.
Et: Bakara: 173, 259; Mâide: 3.

Evlâd: Bakara: 116, 233; Âl-i İmrân: 10, 47, 116; Nisâ': 11, 12, 75, 98, 127, 171, 176.
Evlenmek: Bakara: 221, 230, 232, 235, 237; Nisâ': 3, 6, 19, 22, 25, 34, 35, 127, 129.
Evs kabîlesi: Bakara: 85, 86, 87, 88, 89.
Eyyûb Aleyhisselâm: Nisâ': 163.
Ezân: Mâide: 58.

— F —

Fâiz: Bakara: 275, 276, 278; Âl-i İmrân: 130; Nisâ': 161.
Fakirlik: Bakara: 83, 177, 184, 215, 236, 268, 271, 273; Âl-i İmrân: 181; Nisâ': 6, 8, 36, 135; Mâide: 89, 95.
Farz: Bakara: 178, 180, 183, 187, 197, 216, 236, 237, 246; Âl-i İmrân: 154; Nisâ': 7, 11, 24, 66, 71, 81, 118, 127.
Fazîlet: Bakara: 47, 122, 237, 253; Nisâ: 32, 34, 70, 95.
Felâh: Bakara: 5, 189; Âl-i İmrân: 104, 130, 200; Mâide: 35, 90, 100.
Fesâdcılık: Bakara: 11, 12, 27, 30, 60, 205, 220, 251; Âl-i İmrân: 63, 118; Mâide: 32, 33, 64.
Feth âyetleri: Bakara: 76, 89; Nisâ': 141; Mâide: 52.
Fetret: Mâide: 19.
Fetvâ: Nisâ': 127, 176.
Fırtına: Bakara: 266; Âl-i İmrân: 117.
Fısk: Bakara: 26, 59, 99, 197, 282; Âl-i İmrân: 82, 110; Mâide: 3, 25, 26, 47, 49, 59, 81, 108.
Fidye: Bakara: 48, 85, 123, 184, 196, 229; Âl-i İmrân: 91; Mâide: 36.
Fir'avn: Bakara: 49, 50; Âl-i İmrân: 11.
Fitne: Bakara: 102, 191, 193, 217; Âl-i İmrân: 7; Nisâ': 91, 101; Mâide: 41, 49, 71.
Fuhş: Bakara: 169, 268; Âl-i İmrân: 135; Nisâ': 15, 19, 22, 25.
Fürkân: Bakara: 53, 185; Âl-i İmrân: 4.

— G —

Ganîmet: Âl-i İmrân: 161; Nisâ': 94.
Gece: Bakara: 51, 164, 187, 274; Âl-i İmrân: 27, 113, 190; Nisâ': 81, 108.
Gerdanlık: Mâide: 2, 97.
Gök gürlemesi: Bakara: 19.
Gölge: Bakara: 210; Nisâ': 57.
Gurûr: Âl-i İmrân: 24, 185, 196; Nisâ': 120.
Gusül: Nisâ': 43; Mâide: 6.
Güneş: Bakara: 258.

— H —

Hâbil - Kaabil: Mâide: 7, 28, 29, 30, 31.
Hacc: Bakara: 128, 158, 189, 196, 197, 198, 200, 203; Âl-i İmrân: 97; Mâide: 1, 2, 95, 96, 97.
Hadd (Cezâlar): Nisâ': 15, 16; Mâide: 33, 34, 38, 39.
Haddi aşmak: Bakara: 60, 65, 173, 178, 190, 194, 229, 231; Âl-i İmrân: 112; Nisâ': 14, 154; Mâide: 2, 78, 87, 94, 107.
Hâinlik: Bakara: 187; Nisâ': 105, 107; Mâide: 13.
Hâkem: Nisâ': 35, 65; Mâide: 43.
Hâkim: Bakara: 188; Nisâ': 135.

Hakk'ın ni'metlerine kavuşanlar: Fâtiha: 9; **Nisâ':** 69.
Halîfe: Bakara: 30.
Hâm: Mâide: 103.
Hamd: Fâtiha: 1; **Bakara:** 30; **Âl-i İmrân:** 188.
Harâm: Bakara: 85, 144, 149, 150, 173, 191, 194, 198, 217, 275; **Âl-i İmrân:** 50, 93; **Nisâ':** 28, 60; **Mâide:** 2, 3, 26, 42, 62, 63, 72, 87, 96, 97, 138.
Harb: Bakara: 279, **Mâide:** 33, 64.
Harc: Bakara: 71, 205, 223; **Âli İmrân:** 14, 117.
Hârûn Aleyhisselâm: Bakara: 248; **Nisâ':** 163.
Hased Günü: Bakara: 109; **Nisâ':** 54.
Hastalık: Bakara: 10, 184, 185, 196; **Nisâ':** 43, 102; **Mâide:** 6, 52.
Haşr: Bakara: 203; **Âl-i İmrân:** 12, 158; **Nisâ':** 172; **Mâide:** 96.
Haşyet: Bakara: 74, 150; **Âl-i İmrân:** 173; **Nisâ':** 9, 25, 77; **Mâide:** 3, 44, 52.
Hatâ: Bakara: 58, 81, 286; **Nisâ':** 92, 112.
Havârîler: Âl-i İmrân: 52; **Mâide:** 111, 112.
Hayvanlar: Bakara: 164; **Mâide:** 1, 95.
Hayz: Bakara: 222, 228.
Hazarî ve Seferî Namazlar: Bakara: 239; **Nisâ':** 101, 102, 103.
Hediyye: Bakara: 188.
Helâl: Bakara: 168, 187, 228, 229, 230, 275; **Âl-i İmrân:** 50, 93; **Nisâ':** 3, 19, 24; **Mâide:** 1, 2, 4, 5, 87, 88, 96, 160.
Hevâ ve heves: Bakara: 78, 120, 145; **Nisâ':** 135; **Mâide:** 48, 49, 70, 77.
Hıfz âyetleri: Bakara: 238, 255; **Nisâ':** 34, 80; **Mâide:** 44, 89.
Hıristiyanlar: Bakara: 62, 111, 113, 120, 135, 140; **Âl-i İmrân:** 55, 61, 67, 69, 70, 71, 72, 73; **Mâide:** 14, 15, 17, 18, 47, 51, 69, 72, 73, 82, 83, 84, 85.
Hırsızlık: Mâide: 38.
Hısâb: Bakara: 202, 212; **Âl-i İmrân:** 19, 27, 37, 52, 109; **Nisâ':** 6, 86; **Mâide:** 4.
Hicret: Bakara: 218; **Âl-i İmrân:** 109; **Nisâ':** 89, 100.
Hikmet: Bakara: 129, 151, 231, 251, 269; **Âl-i İmrân:** 48, 81, 164; **Nisâ':** 54, 113; **Mâide:** 110.
Hoş görmek: Bakara: 109; **Nisâ':** 4; **Mâide:** 13.
Hüccet: Bakara: 150; **Âl-i İmrân:** 151; **Nisâ':** 91, 144, 153, 165.
Huşû': Bakara: 45; **Âl-i İmrân:** 109.

— İ —

İbrâhîm Aleyhisselâm: Bakara: 124, 125, 126, 127, 130, 132, 133, 135, 136, 140, 258, 260; **Âl-i İmrân:** 33, 65, 67, 68, 84, 95, 97; **Nisâ':** 54, 125, 163.
İçki: Bakara: 219, 220; **Mâide:** 90, 91.
İddet: Bakara: 184, 185.
İffet: Bakara: 273; **Nisâ':** 6.
İftirâ': Âl-i İmrân: 24, 94; **Nisâ':** 20, 48, 50, 112, 156; **Mâide:** 103.
İhlâs: Bakara: 94, 139; **Nisâ':** 146.
İhrâm: Mâide: 1, 2, 95, 96.
İktisâd: Mâide: 66.
İlâ: Bakara: 226.
İlmi gizlemek: Âl-i İmrân: 187.
İmtiyâz: Bakara: 105; **Âl-i İmrân:** 74.
İncîl: Âl-i İmrân: 3, 48, 65; **Mâide:** 46, 47, 66, 68, 110.
İnek: Bakara: 67, 68, 70.
İntihar: Bakara: 85; **Nisâ':** 29.

İpek: Bakara: 166, 187; Âl-i İmrân: 103, 112.
İsâ Aleyhisselâm: Bakara: 87, 136, 137, 253; Âl-i İmrân: 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 59, 61, 84; Nisâ': 156, 157, 159, 163, 169, 171, 172; Mâide: 17, 46, 78, 110, 112, 114, 116, 117, 118.
İshâk Aleyhisselâm: Bakara: 133, 136, 140; Âl-i İmrân: 84; Nisâ': 163.
İsmâil Aleyhisselâm: Bakara: 125, 127, 133, 136, 140; Âl-i İmrân: 84; Nisâ:' 163.
İsraf: Âl-i İmrân: 147; Nisâ': 6, 71; Mâide: 32, 77.
İsrâiloğulları: Bakara: 40, 47, 83, 122, 211, 246; Âl-i İmrân: 49, 93; Mâide: 12, 32, 70, 72, 78, 110.
İstiğfâr: Bakara: 119; Âl-i İmrân: 39, 135, 159; Nisâ': 62, 64, 106, 110; Mâide: 74.
İ'tikâf: Bakara: 125, 187.
İyilik: Bakara: 178, 180, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 240, 241, 262; Âl-i İmrân: 104, 110, 114; Nisâ': 5, 6, 8, 19, 25, 114.
İyiliği emr, kötülüklerden nehyetmek: Âl-i İmrân: 104, 110, 114; Mâide: 79.

— K —

Kâ'be-i Şerîf: Bakara: 125, 127, 158; Âl-i İmrân: 96, 97; Mâide: 2, 97.
Kadın: Bakara: 49, 178, 187, 222, 223, 226, 231, 232, 235, 236, 282; Âl-i İmrân: 14, 35, 36, 40, 42, 61, 195; Nisâ': 1, 3, 4, 7, 11, 12, 15, 19, 22, 23, 24, 32, 34, 43, 75, 98, 117, 127, 128, 129, 176; Mâide: 6.
Kan: Bakara: 30, 84, 173; Mâide: 3.
Kâr: Bakara: 16.
Kardeşlik: Âl-i İmrân: 103.
Karga: Mâide: 31.
Kâtib: Bakara: 282, 283.
Kavga: Bakara: 197; Âl-i İmrân: 152; Nisâ': 59.
Kelime: Bakara: 37, 75, 118, 124, 174, 253; Âl-i İmrân: 39, 41, 45, 46, 63, 77; Nisâ': 46, 164, 171; Mâide: 13, 41, 110.
Kıble: Bakara: 115, 142, 143, 144, 145, 148, 149, 150.
Kısâs: Bakara: 178, 179, 194; Mâide: 45.
Kıyâmet: Bakara: 85, 113, 174, 212; Âl-i İmrân: 55, 77, 161, 180, 185, 194; Nisâ': 87, 109, 141, 159; Mâide: 14, 36, 64.
Kîn: Âl-i İmrân: 118; Nisâ': 22; Mâide: 14, 64, 91.
Kitab ehli: Bakara: 105, 109; Âl-i İmrân: 64, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 98, 99, 110, 113, 119; Nisâ': 123, 153, 159, 171; Mâide: 15, 19, 47, 59, 65, 68, 77.
Komşu: Bakara: 251; Nisâ': 39.
Köle âzâdetmek: Âl-i İmrân: 35; Nisâ': 92; Mâide: 89.
Kudret helvası: Bakara: 57.
Kumar: Bakara: 219, 220; Mâide: 90, 91.
Kunut: Bakara: 116, 238; Âl-i İmrân: 17, 43; Nisâ': 34.
Kur'ân-ı Kerîm: Bakara: 185; Nisâ': 82; Mâide: 101.
Kurban: Bakara: 49, 67, 71, 173, 196; Âl-i İmrân: 183; Mâide: 2, 3, 27, 95, 97, 103.
Kuruntu: Bakara: 78, 111; Nisâ': 119, 120, 123.

— L —

Lâ'netlemek: Bakara: 88, 89, 159, 161; Âl-i İmrân: 61, 87; Nisâ': 46, 47, 52, 93, 218; Mâide: 13, 60, 64.
Livata: Nisâ': 16.

— M —

Mahrem olanlar: Nisâ': 23, 24.
Mallar ve evlâdlar imtihan içindir: Bakara: 155, 156, 214; Âl-i İmrân: 186.
Malları gösteriş için sarfetmek: Nisâ': 38.
Ma'nâsız söz: Mâide: 101.
Melekler: Bakara: 30, 31, 32, 33, 34, 98, 102, 161, 176, 177, 210, 248, 285; Âl-i İmrân: 18, 42, 45, 50, 87, 99, 123, 124, 125; Nisâ': 97, 166, 172.
Merve: Bakara: 158.
Meryem (Hz.): Bakara: 87, 253; Âl-i İmrân: 36, 37, 42, 43, 44, 45, 47; Nisâ': 156, 157, 171; Mâide: 17, 46, 72, 75, 78, 110, 112, 114, 116.
Mes'ûliyet: Bakara: 123, 281; Âl-i İmrân: 182; Nisâ': 111, 112, 123.
Meş'ar-ı harâm: Bakara: 198.
Mikâîl Aleyhisselâm: Bakara: 98.
Mina: Bakara: 203.
Mîrâs: Nisâ': 2, 12, 176.
Mûsâ Aleyhisselâm: Bakara: 51, 53, 54, 55, 60, 61, 67, 87, 92, 108, 136, 246, 248; Âl-i İmrân: 84; Nisâ': 153, 164; Mâide: 20, 22, 24.
Mü'minler: Bakara: 257, 285; Âl-i İmrân: 179.
Münâfıklar: Bakara: 8, 13, 20, 77; Âl-i İmrân: 167, 168, 177; Nisâ': 72, 73, 74, 81, 82, 83, 88, 89, 138, 146; Mâide: 41, 52, 58.
Mürtedler: Bakara: 217; Âl-i İmrân: 77, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 106, 177; Nisâ': 89, 90, 115, 137; Mâide: 3, 52, 53, 54.
Müşrikler: Bakara: 217, Nisâ': 50, 51, 52, 117; Mâide: 60.

— N —

Nafaka: Bakara: 270.
Namaz: Bakara: 37, 43, 45, 46, 115, 142, 143, 144, 148, 177, 186, 238, 239, 255, 286; Nisâ': 45, 101, 102; Mâide: 6.
Nasârâ: Bakara: 62, 113, 135; Âl-i İmrân: 64, 113, 114, 119; Mâide: 5, 14, 18, 46, 47, 51, 57, 59, 65, 66, 68, 82, 83, 84, 85.
Nesh: Bakara: 106.
Nikâh: Bakara: 102, 221, 228, 230, 232, 235; Nisâ': 3, 4, 5, 19, 22, 23, 24, 25, 26.
Niyyet: Bakara: 225.
Nûh Aleyhisselâm: Âl-i İmrân: 33; Nisâ': 163.

— O —

Orta Namazı: Bakara: 238.
Oruc: Bakara: 183, 185, 187.

— Ö —

Ödünç vermek: Bakara: 24, 282; Mâide: 12.
Öfke: Âl-i İmrân: 119, 134.
Öksüzler: Bakara: 220; Nisâ': 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 101.
Öldükten sonra diriliş: Bakara: 28, 73, 259, 260; Âl-i İmrân: 106, 107.
Ölüm: Âl-i İmrân: 143; Nisâ': 78.

— P —

Peygamberimiz (S.A.V.)'in Peygamberliği: Bakara: 119, 252.
Peygamberler: Bakara: 87, 98, 253, 285. Âl-i İmrân: 144, 179, 183, 184, 194; Nisâ': 136, 150, 152, 164, 165, 171; Mâide: 12, 19, 32, 75, 109.

— R —

Ramazan: Bakara: 185.
Rehin: Bakara: 283, 284.
Ribâ: Bakara: 275, 276, 277, 278, 279; Âl-i İmrân: 130; Nisâ': 161.
Riyâ: Bakara: 246, 264; Nisâ': 38.
Rûh: Âl-i İmrân: 145, 185.

— S —

Sabır: Bakara: 45, 153, 155, 156, 157, 177; Âl-i İmrân: 15, 16, 17, 200.
Sabiîler: Bakara: 62.
Sadaka: Bakara: 83, 177, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268; Âl-i İmrân: 15, 17; Nisâ': 36, 114; Mâide: 32.
Safâ: Bakara: 158.
Savaş: Bakara: 156, 157, 158, 168, 191, 192, 193, 200, 216; Nisâ': 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 84, 90, 91.
Savaşta Namaz: Nisâ': 101, 102, 103.
Sofra: Mâide: 112, 113, 114, 115.
Sulh: Bakara: 224, 228; Nisâ': 35, 114, 128.
Süleyman Aleyhisselâm: Bakara: 102; Nisâ': 163.
Sürgün: Bakara: 84, 85.
Süt anneler: Bakara: 233.

— Ş —

Şahidler: Bakara: 154, 181, 282, 283; Âl-i İmrân: 169, 170, 171; Nisâ': 69, 135; Mâide: 8.
Şarâb: Bakara: 215, 219; Mâide: 90, 91.
Şefaat etmek: Âl-i İmrân: 255; Nisâ': 85.
Şehîdler: Bakara: 154, Âl-i İmrân: 169; Nisâ': 69.
Şeytanlar: Bakara: 34, 102; Nisâ': 118, 119, 120.
Şükür: Bakara: 52, 56, 152, 158, 172, 185, 243; Âl-i İmrân: 123, 144, 145; Nisâ': 147; Mâide: 6.

— T —

Taassub: Âl-i İmrân: 73.
Tağût: Bakara: 256, 257; Nisâ': 51, 60, 76; Mâide: 60.
Takvâ: Bakara: 177, 189; Mâide: 87.

Talût: Bakara: 247.
Tevbe: Bakara: 160; **Âl-i İmrân:** 86, 87, 88, 89, 90, 135, 136; **Nisâ':** 17, 18, 26, 110; **Mâide:** 39.
Tevekkül: Âl-i İmrân: 159; **Nisâ':** 81; **Mâide:** 11.
Tevrât: Âl-i İmrân: 3, 4, 48, 65, 93; **Mâide:** 43, 44, 46, 110.
Teyemmüm: Nisâ': 43; **Mâide:** 6.
Ticâret: Bakara:198; **Nisâ':** 29.
Tûr: Bakara: 63, 93; **Nisâ':** 154.

— U —

Uhud Savaşı: Âl-i İmrân: 120, 121, 122, 140, 141, 142, 143, 144, 155, 157, 162, 165, 166, 168, 172.
Umre: Bakara: 158, 195.

— Ü —

Ümmetler: Bakara: 158, 213.
Ümmî: Âl-i İmrân: 75.

— V —

Vahy: Bakara: 2, 4, 87, 118, 213; **Nisâ':** 163, 165.
Vasîlik: Nisâ': 5, 6.
Velî: Bakara: 237; **Nisâ':** 5, 125.
Yahyâ Aleyhisselâm: Âl-i İmrân: 38, 39, 40, 41.
Yahûdîler: Bakara: 62, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 100, 101, 102, 103, 104, 111, 113, 116, 118, 120, 135, 140, 146, 159, 174; **Âl-i İmrân:** 21, 23, 24, 52, 54, 67, 77, 78, 112, 181, 182, 183, 184, 189; **Nisâ':** 46, 51, 52, 53, 54, 55, 60, 105, 107, 108, 109, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 163; **Mâide:** 18, 41, 42, 43, 44, 45, 51, 62, 63, 64, 68, 69, 82.
Ya'kûb Aleyhisselâm: Bakara: 132, 133, 136, 140; **Âl-i İmrân:** 84, 93; **Nisâ':** 163.
Yemek: Bakara: 168, 172, 173; **Âl-i İmrân:** 93, 94; **Nisâ':** 160; **Mâide:** 1, 3, 4, 5, 87, 88, 93, 96, 118, 119, 121, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 150.
Yemîn: Bakara: 224, 225; **Mâide:** 89.
Yemîn keffâreti: Mâide: 89.
Yenilmesi yasak olan şeyler: Mâide: 3.

— Z —

Zafer: Âl-i İmrân: 13, 110, 111, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128.
Zebûr: Nisâ': 163.
Zekât: Bakara: 43, 110, 177, 215, 254, 263, 264, 267, 273; **Âl-i İmrân:** 92, 134; **Nisâ':** 38.
Zekeriyâ Aleyhisselâm: Âl-i İmrân: 18, 19, 25, 37.
Zinâ: Nisâ': 15, 25.
Ziyâfet: Bakara: 177, 215.
Zulüm: Nisâ': 148.
Zühd: Bakara: 207; **Nisâ':** 66, 67, 68.